

STRATEGIA ROZWOJU MIASTA I GMINY PRZYTOK NA LATA 2025-2034

Wersja 1.1 – do konsultacji

SPIS TREŚCI

Wprowadzenie	4
Diagnoza sytuacji społecznej, gospodarczej i terytorialnej w Mieście i Gminie Przytyk	5
Ankieta	6
Ocena pracy Urzędu Miejskiego	6
Przestrzeń i środowisko naturalne	7
Jakość i dostępność infrastruktury	8
Kwestie społeczne – edukacja, ochrona zdrowia, pomoc społeczna, kultura i rekreacja	8
Rozwój gospodarczy i promocja gminy	12
Szczególnie istotne obszary problemowe oraz przekrojowe pytania otwarte	13
Uwarunkowania wynikające z położenia geograficznego, dostępność komunikacyjna i mobilność	19
Położenie geograficzne	19
Ukształtowanie terenu	21
Bogactwa naturalne i eksploatacja	21
Dostępność komunikacyjna	22
Dostępność sieci Internet	24
Ludność i procesy demograficzne	25
Gospodarka i rynek pracy	33
Przedsiębiorczość	33
Rynek pracy	36
Środowisko naturalne i infrastruktura	40
Walory środowiska naturalnego, przyrodnicze i krajobrazowe, różnorodność biologiczna	40
Ochrona przyrody	49
Infrastruktura sieciowa	50
Odpady	52
Kultura i dziedzictwo kulturowe	55
Instytucje kultury	55
Historia i obiekty zabytkowe	57
Sport, rekreacja i turystyka	59
Sport i rekreacja	59
Turystyka	59
Planowanie i zagospodarowanie przestrzenne	61

Akty planowania przestrzennego w mieście i gminie Przytyk	61
Założenia planistyczne i struktura funkcjonalno-przestrzenna	62
Bezpieczeństwo publiczne	67
Polityka społeczna	68
Pomoc społeczna	68
Ochrona zdrowia	72
Edukacja i wychowanie	75
Kapitał społeczny	79
Organizacje pozarządowe	79
Frekwencja w wyborach	80
Finanse samorządowe	82
Dochody	82
Wydatki	87
Fundusze unijne	89
Analiza SWOT	91
Część programowa strategii rozwoju Miasta i Gminy Przytyk	96
Misja i wizja	97
Cele strategiczne rozwoju w wymiarze społecznym, gospodarczym i przestrzennym. Kierunki działań podejmowanych dla osiągnięcia celów strategicznych. Oczekiwane rezultaty planowanych działań oraz wskaźniki ich osiągnięcia	98
Model struktury funkcjonalno-przestrzennej gminy	114
Hierarchia ośrodków osadniczych	115
Istniejąca sieć transportowa	116
System powiązań przyrodniczych - obszary szczególnego zagrożenia powodzią	118
Przesłanki formułowania polityki przestrzennej gminy	119
Ustalenia i rekomendacje w zakresie kształtowania i prowadzenia polityki przestrzennej w gminie	123
Obszary strategicznej interwencji określone w strategii rozwoju województwa mazowieckiego wraz z zakresem planowanych działań	125
Obszary strategicznej interwencji w mieście i gminie Przytyk	125
Spójność strategii rozwoju gminy ze strategią rozwoju województwa mazowieckiego	129
System realizacji strategii, w tym wytyczne do sporządzenia dokumentów wykonawczych	133
Ramy finansowe i źródła finansowania	135
Załączniki	137
Załącznik 1. Wzór ankiety	138
Załącznik 2. Zarządzenie w sprawie Zespołu ds. pracy nad Strategią rozwoju	141

Wprowadzenie

Szanowni Mieszkańcy Miasta i Gminy Przytyk,

Z wielką przyjemnością oddaję w Państwa ręce Strategię Rozwoju Miasta i Gminy Przytyk na lata 2025–2034. Dokument ten jest wyrazem naszych wspólnych ambicji, oczekiwań oraz odpowiedzialności za przyszłość miejsca, w którym wszyscy żyjemy, pracujemy i które kochamy.

Ostatnie lata przyniosły nam wiele powodów do dumy – zrealizowaliśmy liczne inwestycje, poprawiliśmy infrastrukturę oraz zacieśniliśmy więzi społeczne. Jednocześnie pokazały nam one, że przed naszą społecznością stoi jeszcze wiele wyzwań, na które musimy wspólnie odpowiedzieć. Jest to dokument, który odzwierciedla nasze wspólne wartości i priorytety, jednocześnie wskazując konkretny, realistyczny i ambitny plan działania.

Głęboko wierzę, że jasno zdefiniowana wizja oraz konsekwentnie realizowane cele strategiczne pozwolą nam na dynamiczny, harmonijny i zrównoważony rozwój. Chcemy, aby nasze Miasto i Gmina stały się przykładem miejsca, gdzie tradycja harmonijnie łączy się z nowoczesnością, gdzie troska o środowisko idzie w parze z rozwojem gospodarczym, a wysoka jakość życia mieszkańców pozostaje zawsze na pierwszym miejscu. Naszym celem jest stworzenie przyjaznej przestrzeni, w której każdy mieszkaniec znajdzie swoje miejsce oraz będzie miał możliwość realizowania osobistych i zawodowych aspiracji.

Serdecznie dziękuję wszystkim osobom zaangażowanym w powstanie tej strategii – przede wszystkim Państwu, Mieszkańcom, za aktywny udział w procesie jej tworzenia oraz za zaufanie, którym obdarzacie mnie każdego dnia.

Zapraszam Państwa do zapoznania się z naszą wspólną wizją przyszłości oraz aktywnego uczestnictwa w realizacji wyznaczonych celów. Jestem przekonany, że razem uczynimy Naszą Małą Ojczyznę miejscem, z którego będziemy dumni – miejscem dobrym do życia, atrakcyjnym do inwestowania i chętnie odwiedzanym przez gości.

Z wyrazami szacunku,

Dariusz Wołczyński

Burmistrz Miasta i Gminy Przytyk

DIAGNOZA

**Diagnoza sytuacji społecznej, gospodarczej
i terytorialnej w Mieście i Gminie Przytyk**

Ankieta

Na potrzeby lepszego zdiagnozowania sytuacji Przytyk przeprowadzone zostało badanie ankietowe wśród mieszkańców. Badanie prowadzone było w formie ankiety dostępnej on-line (w wersjach na komputery i urządzenia mobilne, wzór ankiety – załącznik nr 1). Celem badania było poznanie opinii mieszkańców na temat sytuacji społecznej, gospodarczej i terytorialnej gminy, zdefiniowanie najważniejszych problemów oraz wytyczenie kierunków rozwoju na przyszłość.

Badanie prowadzone było w dniach 27 września – 20 października 2024 roku.

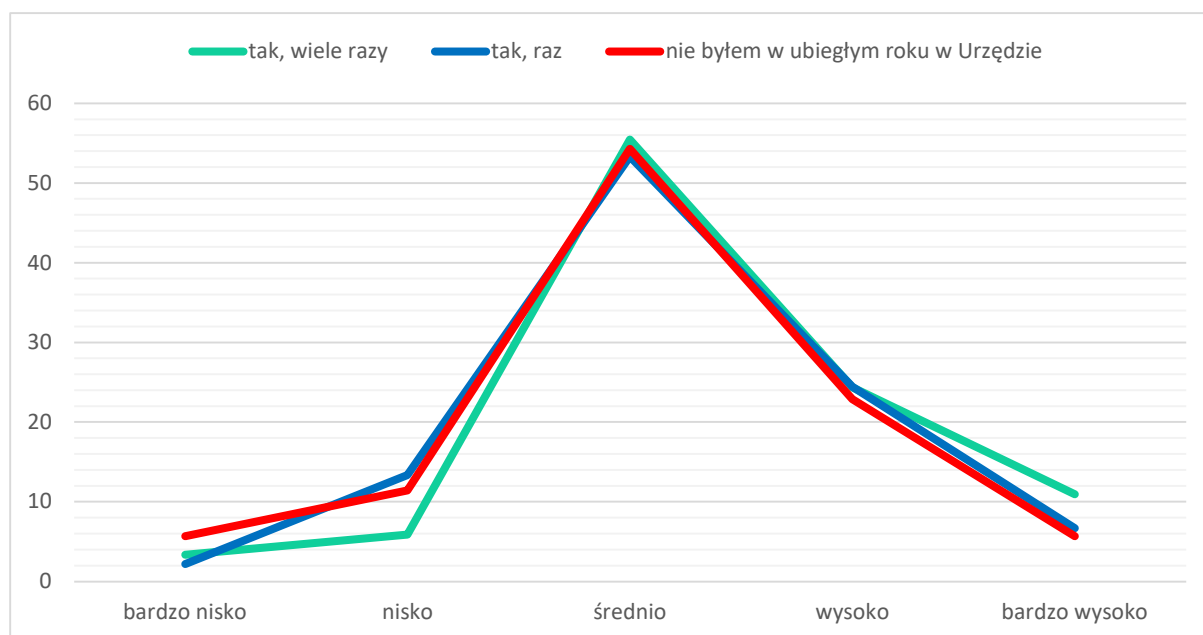
Uczestnicy ankiety odpowiadali w sumie na 24 pytania (w tym metryczkę składającą się z 6 pytań). Pytania obejmowały ocenę funkcjonowania Urzędu Gminy, stan środowiska naturalnego, jakość i dostępność infrastruktury, usługi dla dzieci i młodzieży, kwestie społeczne i zdrowotne, kulturę sport i rekreację, a także postrzeganie największych wyzwań i priorytetów. W ramach pytań otwartych mieszkańcy wskazywali problemy i atuty towarzyszące życiu w gminie.

W badaniu wzięły udział 184 osoby (z czego 55,89% stanowiły kobiety). Przeważali respondenci w wieku 25-34 oraz 35-44 lata (odpowiednio 28,26 i 28,80% wszystkich biorących udział w badaniu). Wśród uczestników ankiety 75% stanowiły osoby pracujące (w przedsiębiorstwach prywatnych 32,61%, w instytucjach publicznych 17,93%, rolnicy 16,3%, przedsiębiorcy 8,15%), 10,87% uczniowie i studenci, 7,07% osoby bezrobotne, a 3,80% emeryci i renciści. W zdecydowanej większości ankietowani legitymowali się wyższym wykształceniem – 44,57% i średnim – 43,48%. 66,85% ankietowanych mieszka w gminie od urodzenia, a 21,2% powyżej 10 lat.

Ocena pracy Urzędu Miejskiego

Mieszkańcy w ankiecie zostali zapytani o ogólną ocenę pracy osób zatrudnionych w urzędzie gminy (por. wykres 1).

Wykres 1. Ogólna ocena pracy urzędników zatrudnionych w Urzędzie Miejskim (procent ankietowanych) w zależności od częstości odwiedzin Urzędu w ciągu ostatniego roku

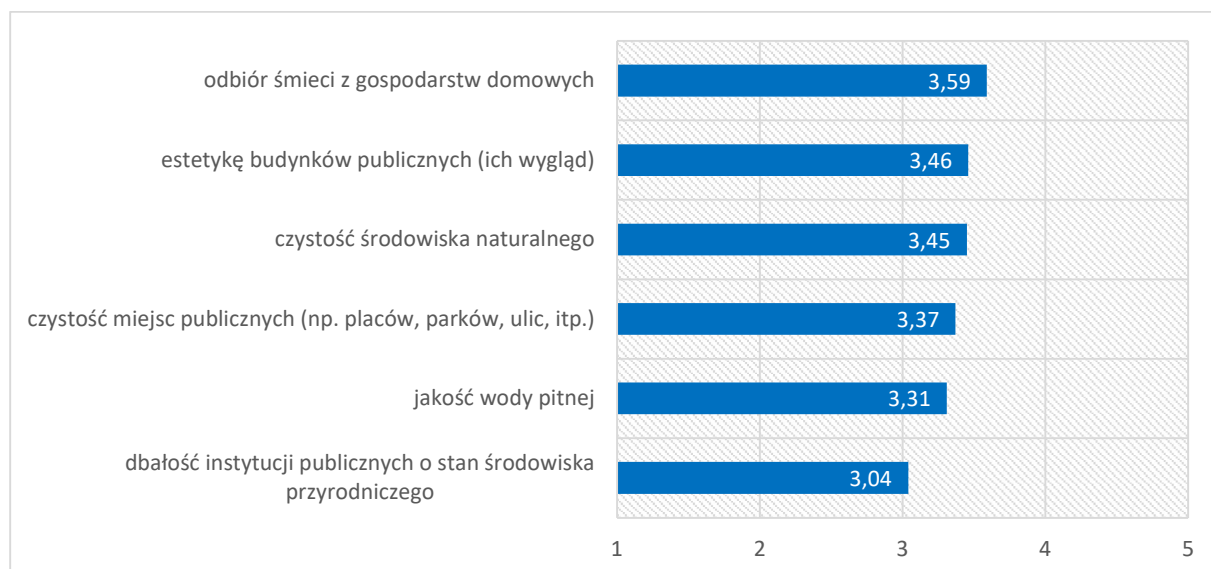
Źródło: opracowanie własne na podstawie badania ankietowego.

Z ankiety wynika, że większość mieszkańców gminy Przytyk ocenia pracę urzędników w Urzędzie Miejskim na poziomie średnim — taką ocenę wystawiło ponad 54% respondentów we wszystkich grupach. Osoby, które odwiedzały urząd wiele razy, nieznacznie częściej oceniały pracę urzędników bardzo wysoko (10,92%) w porównaniu do tych, którzy byli tylko raz (6,67%) lub wcale (5,71%). Takie wyniki sugerują, że wielu mieszkańców, oceniając Urząd Miejski, kieruje się bardziej ogólnym wizerunkiem instytucji lub opiera się na wcześniejszych doświadczeniach bądź opiniach innych. Podsumowując, choć ogólna ocena pracy urzędników jest na poziomie średnim, częstszy kontakt z urzędem zdaje się korelować z nieco wyższymi ocenami. Warto więc zwrócić uwagę na potrzeby i oczekiwania osób, które rzadziej korzystają z usług urzędu, aby poprawić ich doświadczenia i postrzeganie pracy urzędników.

Przestrzeń i środowisko naturalne

W zakresie jakości przestrzeni otaczającej mieszkańców oraz postrzegania problemów związanych ze środowiskiem naturalnym wyniki ankiety pokazują, że lokalną społeczność cechuje umiarkowane zadowolenie z poszczególnych aspektów działań gminy sugerując obszary wymagające poprawy.

Wykres 2. Ocena w skali 1 (najgłębiej) – 5 (najlepiej) przestrzeni publicznej i środowiska naturalnego

Źródło: opracowanie własne na podstawie badania ankietowego.

Odbiór śmieci z gospodarstw domowych został oceniony najlepiej, co sugeruje, że mieszkańcy są stosunkowo zadowoleni z systemu odbioru odpadów. Wydaje się, że organizacja i częstotliwość wywozu odpadów spełnia ich oczekiwania. Mieszkańcy doceniają wygląd budynków publicznych (ocena średnia 3,46), choć wynik wskazuje, że nadal jest miejsce na poprawę. Może to oznaczać potrzebę renowacji lub modernizacji niektórych obiektów. Podobnie jest w przypadku oceny zadowolenia z czystości środowiska naturalnego. Trochę gorzej, ale nadal pozytywnie, oceniana jest czystość miejsc publicznych. Ankieta sugeruje pojawiające się sporadycznie problemy z jakością wody pitnej, co wiąże się także z wskazywaną dalej potrzebą dalszej modernizacji sieci wodociągowej. Dbałość instytucji publicznych o stan środowiska przyrodniczego to najniżej oceniany aspekt, pokazuje, że mieszkańcy nie są w pełni zadowoleni z działań podejmowanych przez instytucje publiczne na rzecz ochrony środowiska. Wynik ten może wskazywać na potrzebę

intensyfikacji działań związanych z ekologią, ochroną zasobów naturalnych oraz kampaniami edukacyjnymi na temat ochrony środowiska.

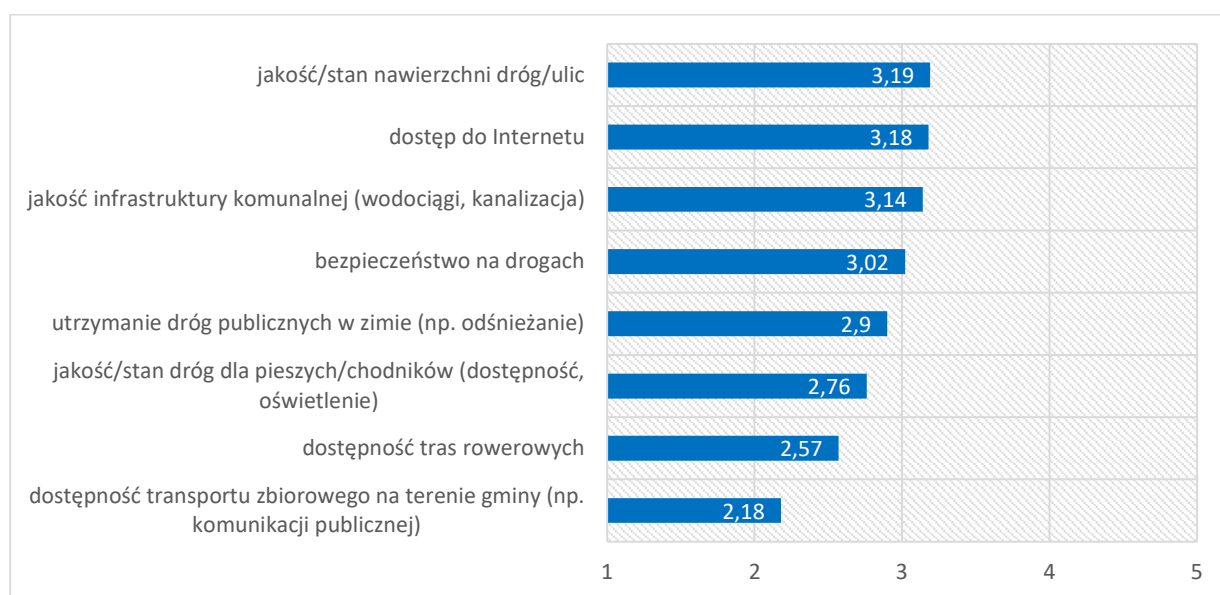
Jakość i dostępność infrastruktury

Oceniając jakość i dostępność infrastruktury (por. wykres 3), mieszkańcy najwyższe noty przyznali jakości nawierzchni dróg i ulic, choć stosunkowo niska wartość wskaźnika nie oznacza pełnej satysfakcji. Praktycznie tak samo oceniono infrastrukturę internetową, co wynika z jej dużej dostępności w największych skupiskach ludności w gminie, a także ciągłym nakładom na jej rozwój. Jakość infrastruktury komunalnej jest wskazywana jako ogólnie satysfakcjonująca, spełnia podstawowe potrzeby mieszkańców, ale w niektórych miejscach wymaga modernizacji lub rozbudowy.

Bezpieczeństwo na drogach oceniono przeciętnie, co wskazuje na deficyty w tym zakresie i konieczność poprawy jakości nie tylko dróg, ale i infrastruktury im towarzyszącej (ocenianej stosunkowo nisko – 2,76). W gminie brakuje tras rowerowych, które wpisują się w oczekiwania mieszkańców. Brak też rozbudowanego systemu transportu zbiorowego (przepełnienie autobusów i niska częstość kursowania), co ogranicza mobilność, zwłaszcza tych, którzy nie posiadają własnych środków transportu, i wpływa na ich codzienne funkcjonowanie.

Podsumowując, mieszkańcy są stosunkowo zadowoleni z podstawowej infrastruktury, ale widzą potrzebę dalszych inwestycji, zwłaszcza w zakresie transportu publicznego, infrastruktury rowerowej i budowy/poprawy stanu chodników.

Wykres 3. Ocena infrastruktury komunikacyjnej i jakości jej utrzymania (skala 1-5)

Źródło: opracowanie własne na podstawie badania ankietowego.

Kwestie społeczne – edukacja, ochrona zdrowia, pomoc społeczna, kultura i rekreacja

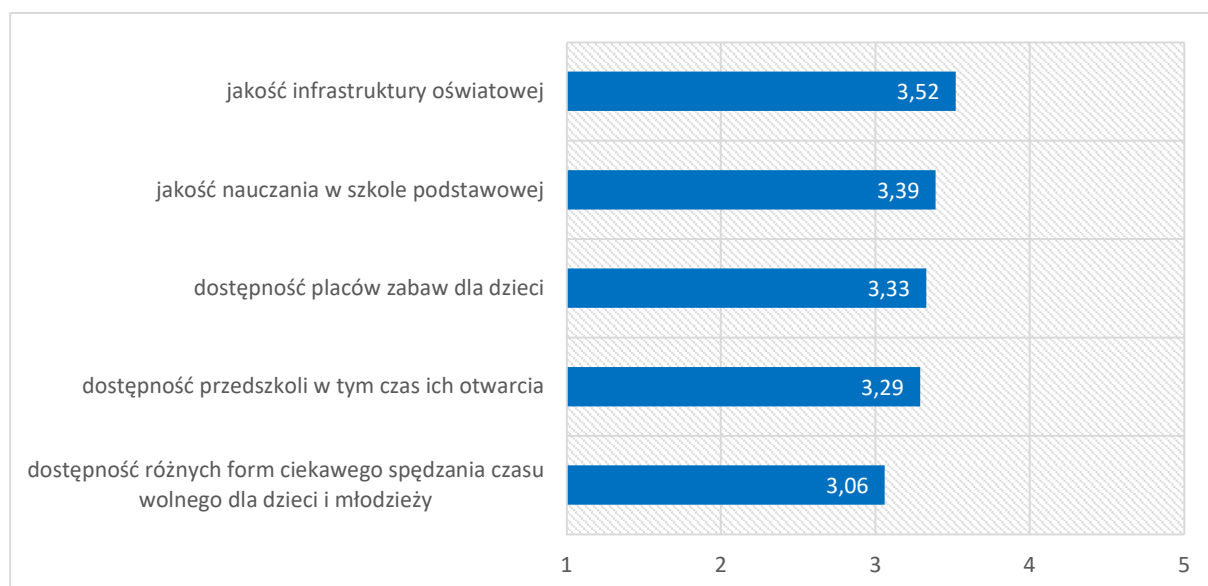
W wymiarze edukacji i rozwoju dzieci i młodzieży mieszkańcy uczestniczący w ankiecie wskazywali przede wszystkim na wysoką jakość infrastruktury oświatowej. Oznacza to, że szkoły i przedszkola są dobrze wyposażone i spełniają standardy oczekiwane przez mieszkańców, co wpływa pozytywnie na warunki edukacji i komfort uczniów. Niewiele niższą ocenę uzyskała jakość nauczania w szkole podstawowej (3,39). Dostępność placów zabaw dla dzieci jest oceniana pozytywnie (3,33), co wskazuje, że w gminie jest zapewniona przestrzeń do zabawy i rekreacji dla najmłodszych. Może to

sugerować, że gmina zadbała o miejsca, w których dzieci mogą bezpiecznie spędzać czas na świeżym powietrzu, jednak wynik ten również pozostawia pewien margines do dalszych usprawnień.

Dostępność przedszkoli oraz ich czas otwarcia otrzymały ocenę 3,29, co sugeruje umiarkowaną satysfakcję mieszkańców. Mimo że dostęp do przedszkoli jest oceniany pozytywnie, może istnieć potrzeba zwiększenia rozbudowy placówek lub dostosowania godzin ich otwarcia do potrzeb rodziców.

Najniższą ocenę uzyskała dostępność różnych form ciekawego spędzania czasu wolnego dla dzieci i młodzieży (3,06). Wskazuje to, że oferta zajęć pozalekcyjnych i rekreacyjnych jest ograniczona i może nie spełniać w pełni oczekiwań mieszkańców. To problem często występujący na terenach mniejszych miejscowości, gdzie koszty utrzymania odpowiedniej oferty w tym zakresie są zbyt duże do udźwignięcia przez gminy, a często brakuje oferty podmiotów prywatnych.

Wykres 4. Edukacja i rozwój dzieci i młodzieży (skala 1-5)

Źródło: opracowanie własne na podstawie badania ankietowego.

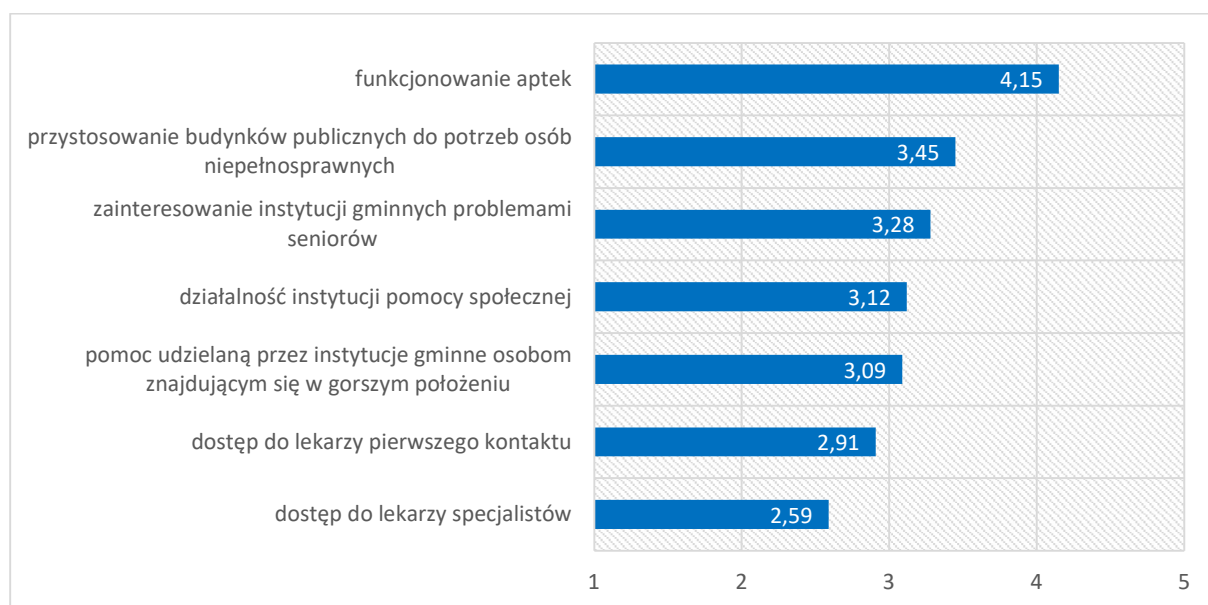
W przypadku ochrony zdrowia, najbardziej doskwiera mieszkańcom brak dostępu do lekarzy specjalistów, co jest problemem większości małych gmin. Co ważne, dostępność lekarzy pierwszego kontaktu została oceniona także stosunkowo nisko, a więc problemy te warte są lepszego zaadresowania w strategii rozwoju. Po drugiej stronie skali ocen znalazła się opieka apteczna, którą mieszkańcy doceniają w ankiecie.

Przystosowanie budynków publicznych do potrzeb osób niepełnosprawnych otrzymało ocenę 3,45, a zainteresowanie instytucji gminnych problemami seniorów oceniono na 3,28. Wynik ten sugeruje, że mieszkańcy dostrzegają pewne działania skierowane dla tych grup, ale jednocześnie wskazuje na możliwość rozszerzenia wsparcia i bardziej aktywnego podejścia do ich potrzeb.

Działalność instytucji pomocy społecznej oraz pomoc udzielaną przez instytucje gminne osobom w gorszym położeniu oceniono na odpowiednio 3,12 i 3,09. Wyniki te wskazują na umiarkowane zadowolenie z zakresu wsparcia oferowanego przez instytucje społeczne i być może konieczność głębszej analizy dotychczas prowadzonych działań.

Podsumowując, mieszkańcy gminy Przytyk są zadowoleni z funkcjonowania aptek oraz przystosowania budynków publicznych do potrzeb osób niepełnosprawnych. Jednak dostęp do lekarzy, zwłaszcza specjalistów, oraz zakres wsparcia oferowanego przez instytucje społeczne to obszary, które wymagają uwagi i mogą być usprawnione w celu poprawy jakości życia społeczności lokalnej.

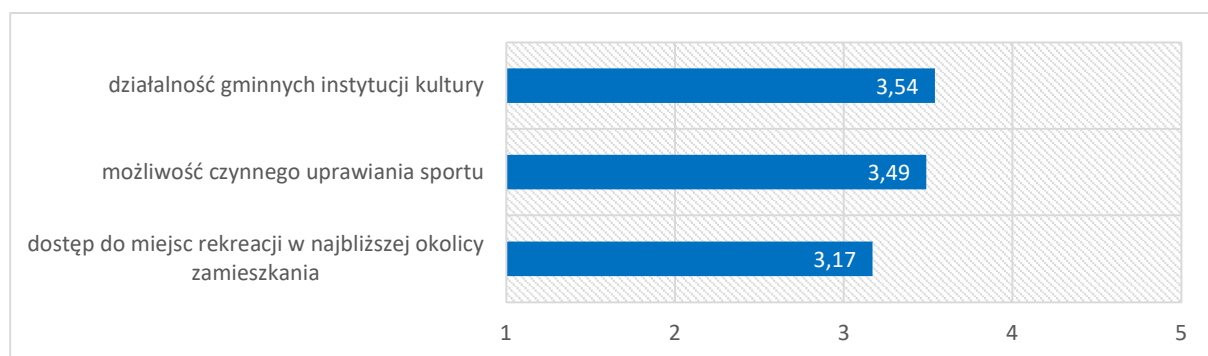
Wykres 5. Ochrona zdrowia i pomoc społeczna (skala 1-5)

Źródło: opracowanie własne na podstawie badania ankietowego.

Oceniając obszar kultury, sportu i rekreacji mieszkańcy wyróżnili działalność gminnych instytucji kultury. Warto podkreślić, że odpowiedzi były w tym przypadku zróżnicowane, co może świadczyć o sporych dysproporcjach w ofercie instytucji kultury występujących na przykład na osi wieku czy miejscowości, w których jest ona realizowana.

Wykres 6. Kultura, sport i rekreacja (skala 1-5)

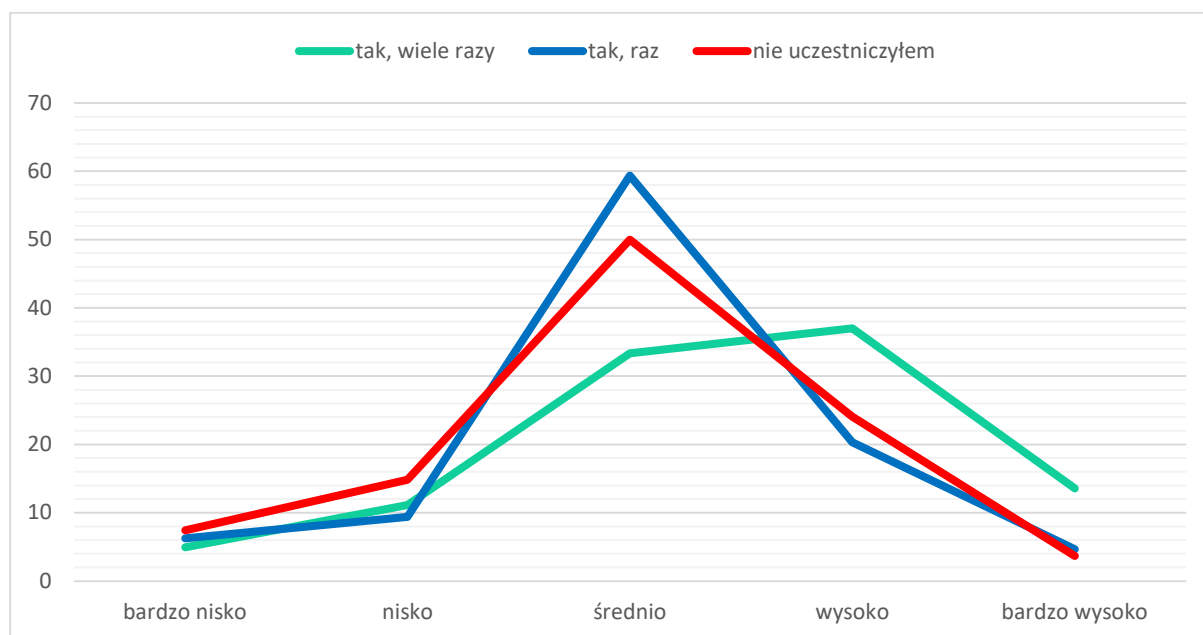

Źródło: opracowanie własne na podstawie badania ankietowego.

Dodatkowych informacji dostarcza badanie służące ocenie imprez kulturalnych i rozrywkowych w mieście i gminie Przytyk. Wskazuje ono, że częstotliwość uczestnictwa mieszkańców w tych wydarzeniach ma istotny wpływ na ich postrzeganie. Ogólnie rzecz biorąc, imprezy są oceniane pozytywnie, zwłaszcza przez osoby, które uczestniczą w nich regularnie. Ci mieszkańcy częściej wystawiają oceny "wysoko" i "bardzo wysoko", a rzadziej oceniają je negatywnie. Osoby, które

uczestniczyły w imprezach tylko raz lub wcale, częściej wystawiają oceny "średnio", "nisko" lub "bardzo nisko". Może to sugerować, że oferta kulturalna nie do końca odpowiada ich oczekiwaniom lub że brakuje im informacji o dostępnych wydarzeniach. Brak częstego udziału może wynikać z niewystarczającej promocji imprez lub z braku różnorodności w ofercie kulturalnej. Możliwe, że osoby nieuczestniczące w imprezach kierują się stereotypami lub przeszłymi doświadczeniami, które nie odzwierciedlają aktualnych działań podejmowanych przez władze gminy. Wyniki te podkreślają znaczenie dostosowania oferty kulturalnej do potrzeb szerszej grupy mieszkańców. Aby poprawić oceny wśród osób mniej zaangażowanych, warto zbadać ich preferencje i oczekiwania. Zwiększenie działań promocyjnych oraz wprowadzenie bardziej zróżnicowanych wydarzeń może zachęcić tych mieszkańców do uczestnictwa i pozytywnie wpłynąć na ich ocenę imprez.

Wykres 7. Kultura, sport i rekreacja (skala 1-5)

Źródło: opracowanie własne na podstawie badania ankietowego.

Analiza pytania otwartego dotyczącego oczekiwanych wydarzeń kulturalno-rozrywkowych była trudna, ze względu na bardzo różnorodne oczekiwania mieszkańców. Można zauważyć, że mieszkańcy gminy Przytyk oczekują szerszej i bardziej zróżnicowanej oferty kulturalno-rozrywkowej, dostosowanej do różnych grup wiekowych. Szczególny nacisk kładą na:

- wydarzenia dla młodzieży i osób w średnim wieku, które obecnie czują się pomijane w ofercie kulturalnej;
- większą liczbę koncertów i różnorodność muzyczną, co mogłoby przyciągnąć szerszą publiczność;
- imprezy integracyjne i rodzinne, które pozwolą na budowanie więzi społecznych i przełamywanie ewentualnych stereotypów dotyczących gminy;
- oraz rozwój infrastruktury kulturalnej, takiej jak kina czy kluby, które stanowiłyby miejsce spotkań i aktywności dla mieszkańców.

Uwzględnienie tych sugestii może pomóc władzom gminy w lepszym dostosowaniu oferty kulturalnej do potrzeb mieszkańców. Ważne jest także, sygnalizowane już, skuteczne

komunikowanie zmian i nowości w ofercie kulturalnej, aby zachęcić wszystkich mieszkańców do aktywnego udziału w życiu społecznym i kulturalnym miasta i gminy.

Rozwój gospodarczy i promocja gminy

Wyniki ankiety na temat warunków ekonomicznych i inwestycyjnych w gminie Przytyk wskazują, że mieszkańcy mają mieszane odczucia co do możliwości znalezienia satysfakcjonującej pracy, dostępności miejsc pracy oraz wysokości zarobków. Te aspekty są kluczowe dla rozwoju lokalnej gospodarki, a ich średnie oceny sugerują, że gmina mogłaby bardziej wspierać mieszkańców w obszarze zatrudnienia.

Wykres 8. Kondycja lokalnej przedsiębiorczości i dostępność terenów inwestycyjnych (skala 1-5)

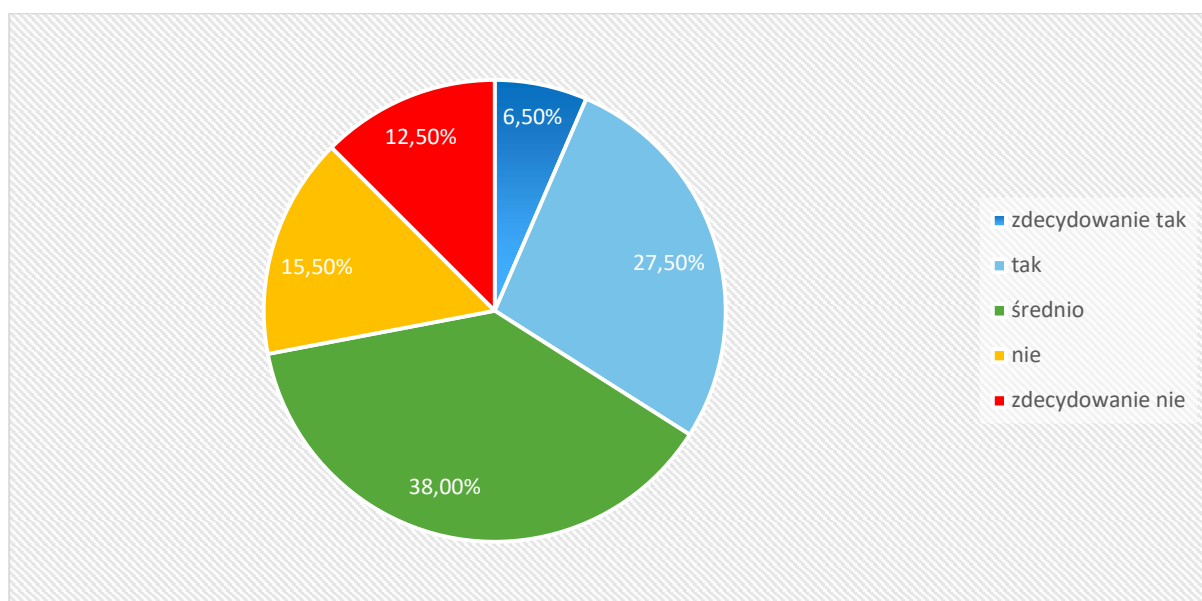

Źródło: opracowanie własne na podstawie badania ankietowego.

Wsparcie dla przedsiębiorców oraz dostępność terenów inwestycyjnych i budowlanych również uzyskały umiarkowane oceny, co wskazuje na potrzebę dalszych działań na rzecz poprawy warunków dla rozwoju działalności gospodarczej oraz możliwości osiedlania się nowych mieszkańców. Gmina mogłaby rozważyć wprowadzenie dodatkowych inicjatyw promujących inwestycje oraz tworzenie nowych miejsc pracy, co wpłynęłoby na ogólną poprawę warunków ekonomicznych w regionie.

Promocję gminy zdecydowana większość mieszkańców ocenia dobrze lub średnio. Problem ten rodzi kontrowersji. W części jakościowej ankiety nie był on szerzej komentowany. Warto jednak zwrócić uwagę na spory odsetek mieszkańców (28%) postrzegających wysiłki gminy negatywnie, co sugeruje potrzebę zastanowienia się nad intensyfikacją działań w tym zakresie.

Wykres 9. Ocena działań w zakresie promocji gminy na zewnątrz (odsetek odpowiedzi)

Źródło: opracowanie własne na podstawie badania ankietowego.

Szczególnie istotne obszary problemowe oraz przekrojowe pytania otwarte

Analiza wyników ankiety dotyczącej problemów społecznych w gminie Przytyk pokazuje, że zaśmiecenie okolicy jest największym wyzwaniem, na co wskazało 54% mieszkańców. Problem ten może świadczyć o potrzebie zwiększenia liczby koszy na śmieci, regularnych akcji sprzątania oraz edukacji mieszkańców na temat ochrony środowiska. Dbłość o czystość przestrzeni publicznej mogłaby znacząco poprawić estetykę i komfort życia w gminie.

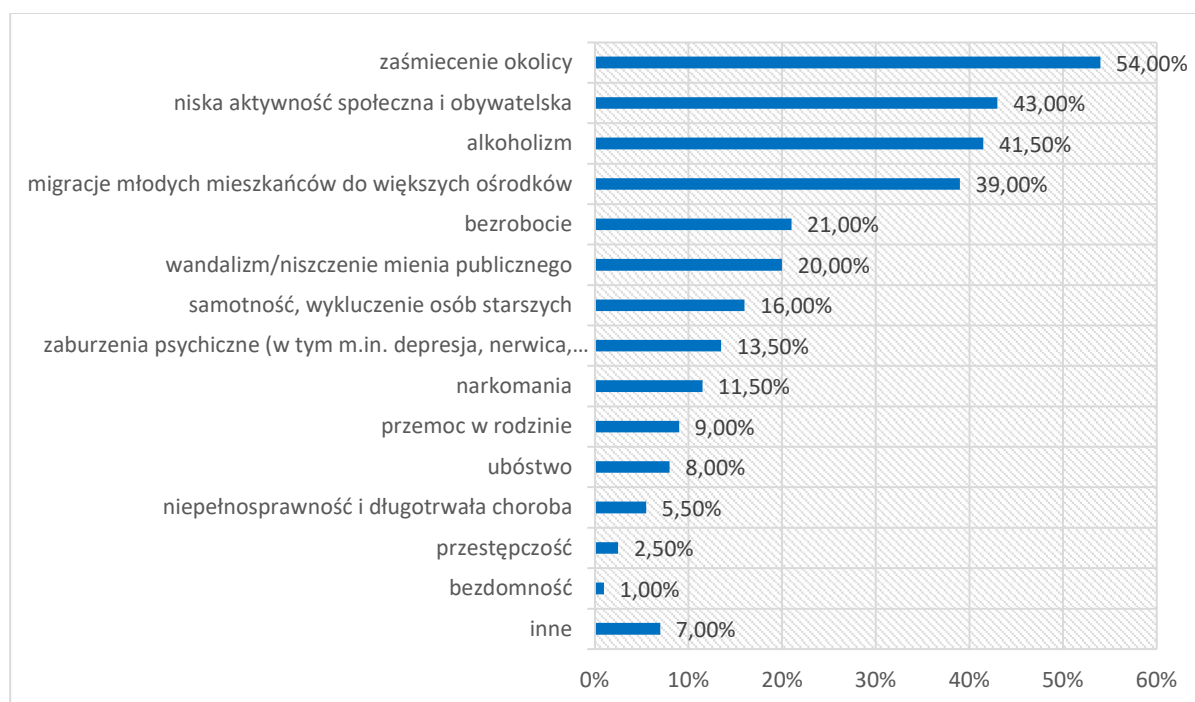
Kolejnym istotnym problemem jest niska aktywność społeczna i obywatelska (43%). Wskazuje to na słabe zaangażowanie mieszkańców w sprawy lokalne, co może utrudniać rozwój gminy. Władze mogłyby zainwestować w programy aktywizujące społeczność oraz zachęcić mieszkańców do udziału w inicjatywach społecznych, aby zwiększyć poczucie wspólnoty i odpowiedzialności za otoczenie.

Alkoholizm, wskazany przez 41,5% mieszkańców, również stanowi poważne wyzwanie. Problem ten może prowadzić do innych negatywnych zjawisk, takich jak przemoc domowa czy przestępczość, dlatego ważne jest wprowadzenie programów wsparcia oraz profilaktyki. Działania takie mogłyby obejmować kampanie edukacyjne, grupy wsparcia oraz lepszy dostęp do specjalistów.

Migracje młodych mieszkańców do większych ośrodków (39%) wskazują na potrzebę stworzenia lepszych warunków do życia i pracy dla młodzieży. Odpowiednie inwestycje w infrastrukturę, dostęp do mieszkań, wsparcie przedsiębiorczości oraz tworzenie nowych miejsc pracy mogłyby pomóc zatrzymać młodsze pokolenie w gminie, przeciwdziałając depopulacji.

Pozostałe problemy, takie jak bezrobocie (21%), wandalizm (20%) oraz samotność i wykluczenie społeczne osób starszych (16%), również wpływają na jakość życia mieszkańców. Władze mogłyby rozważyć programy wsparcia dla seniorów oraz działania aktywizujące młodsze grupy, aby przeciwdziałać wykluczeniu społecznemu.

Wykres 10. Problemy społeczne będące wyzwaniem w mieście i gminie Przytyk (odsetek odpowiedzi)

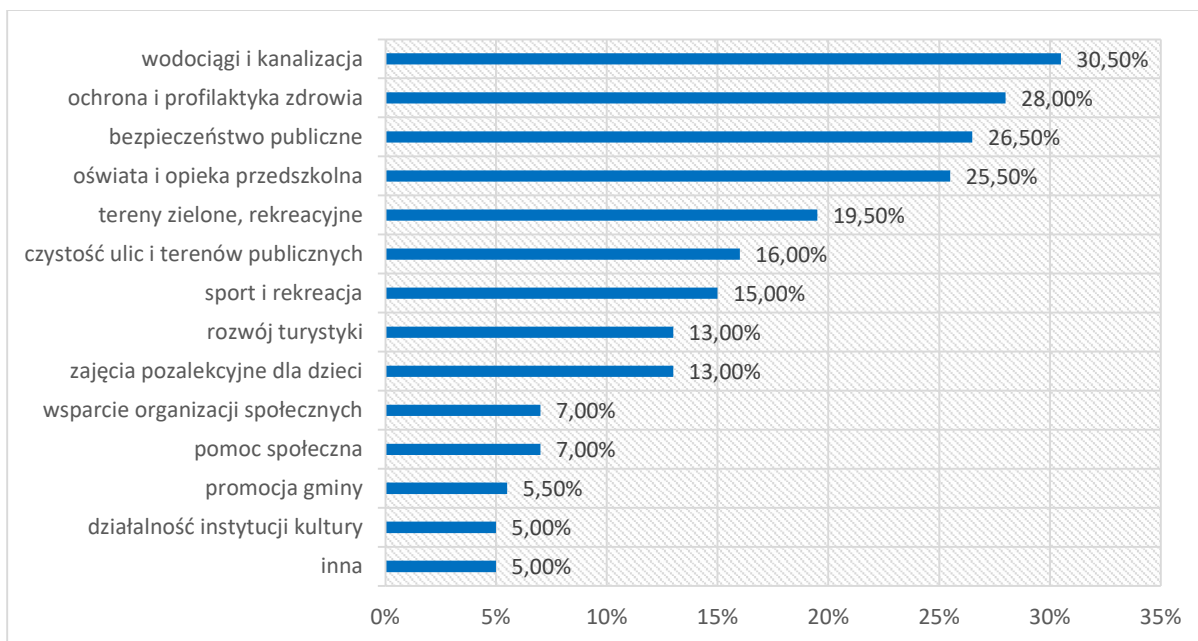
Źródło: opracowanie własne na podstawie badania ankietowego.

Wyniki ankiety dotyczące priorytetów budżetowych dla gminy Przytyk wskazują, że infrastruktura drogowa jest obszarem, który zdaniem mieszkańców wymaga największego i stałego wsparcia (51%). Wysoki priorytet dla tego typu infrastruktury może wynikać z potrzeb poprawy jakości i dostępności, a przede wszystkim bezpieczeństwa połączeń drogowych, co ma kluczowe znaczenie dla mobilności mieszkańców i rozwoju miasta i gminy, a więc i poziomu życia mieszkańców.

Kolejnym ważnym obszarem są wodociągi i kanalizacja (30,5%). Takie inwestycje są kluczowe dla ochrony środowiska oraz komfortu życia mieszkańców. Ochrona i profilaktyka zdrowia uzyskała 28% wskazań, co idzie w parze przede wszystkim z sygnalizowanym już problemem dostępności lekarzy specjalistów i pierwszego kontaktu. Bezpieczeństwo publiczne (26,5%) jest kolejnym istotnym priorytetem, co wskazuje na potrzebę wzmocnienia działań związanych z ochroną mieszkańców i przeciwdziałaniem zagrożeniom. Wysoko oceniono także oświatę i opiekę przedszkolną (25,5%) kluczowe dla rozwoju społecznego.

Inne obszary, takie jak tereny zielone i rekreacyjne, czystość ulic, sport i rekreacja, rozwój turystyki oraz zajęcia pozalekcyjne dla dzieci, również uzyskały umiarkowane wsparcie. Wskazuje to na chęć poprawy estetyki przestrzeni publicznej oraz rozwój oferty rekreacyjnej i turystycznej, które mogą przyciągać turystów i służyć integracji mieszkańców.

Wykres 11. Dziedziny priorytetowe wymagające wsparcia z budżetu gminy (odsetek odpowiedzi)

Źródło: opracowanie własne na podstawie badania ankietowego.

Podczas badania zbierane były również odpowiedzi otwarte (badanie jakościowe), oto najważniejsze wnioski, które wyciągnięto z ich analizy pogrupowane w obszary tematyczne.

Mieszkańcy miasta i gminy Przytyk mają jasno sprecyzowane oczekiwania co do działań, które mogłyby poprawić jakość ich życia. W odpowiedziach przewijają się liczne postulaty związane z infrastrukturą drogową, kanalizacją, transportem publicznym oraz dostępem do usług zdrowotnych i rekreacyjnych. Oto bardziej szczegółowa analiza zgłaszanych potrzeb:

- **Infrastruktura drogowa i komunikacyjna**
Najczęściej wymienianym obszarem do poprawy jest infrastruktura drogowa. Mieszkańcy podkreślają potrzebę utwardzenia dróg gruntowych, co mogłoby poprawić komfort i bezpieczeństwo podróżowania. W szczególności dotyczy to dróg w miejscowościach otaczających centrum Przytyka. Oprócz budowy nowych dróg, postulowane są też inwestycje w istniejące trasy, które wymagają modernizacji – często wspomniana jest konieczność wyrównania nawierzchni, wprowadzenia progów zwalniających oraz lepszego oświetlenia, zwłaszcza w miejscach uczęszczanych przez pieszych i rowerzystów.
Dla wielu mieszkańców kluczowy jest także rozwój sieci transportu publicznego, szczególnie połączeń z Radomiem. Obecnie odczuwają wykluczenie komunikacyjne, co dotyczy zwłaszcza osób bez dostępu do prywatnych środków transportu. Częste są prośby o uruchomienie dodatkowych kursów oraz zapewnienie komunikacji w weekendy. Mieszkańcy postulują także wprowadzenie komunikacji wewnętrznej w gminie, która pozwoliłaby na lepsze skomunikowanie mniejszych miejscowości z Przytykiem.
- **Sieć kanalizacyjna i wodociągowa**
Kolejnym istotnym priorytetem jest rozbudowa sieci kanalizacyjnej oraz wodociągowej. W wielu miejscowościach gminy Przytyk, szczególnie w bardziej oddalonych osiedlach, wciąż brakuje dostępu do tych podstawowych udogodnień. Mieszkańcy wskazują, że brak kanalizacji i wodociągów stanowi dla nich istotne utrudnienie, wpływając nie tylko na jakość

życia, ale także na kwestie zdrowotne i środowiskowe. Jest to dla nich kluczowe, zwłaszcza w kontekście dynamicznie rozwijających się terenów mieszkalnych.

- Usługi zdrowotne i opieka przedszkolna
W wielu odpowiedziach zwracano uwagę na ograniczoną dostępność usług zdrowotnych. Mieszkańcy postulują większą liczbę lekarzy, zwłaszcza specjalistów, oraz poprawę dostępności do lekarza pierwszego kontaktu. Dodatkowo, sygnalizują konieczność zwiększenia liczby miejsc w przedszkolach oraz utworzenia żłobków, aby umożliwić młodym rodzicom swobodniejsze podejmowanie pracy zawodowej.
- Infrastruktura rekreacyjna i turystyczna
Inwestycje w infrastrukturę rekreacyjną są kolejnym priorytetem dla mieszkańców gminy Przytyk. Zauważalna jest potrzeba rozwoju przestrzeni, które umożliwiłyby aktywne spędzanie czasu, takich jak place zabaw, drogi dla pieszych i rowerów. Wielu mieszkańców podkreśla potrzebę rewitalizacji terenów zielonych, w tym w szczególności okolic zalewu w Domaniowie, który – według ich opinii – ma duży potencjał jako centrum rekreacji. Chcieliby oni widzieć tam więcej udogodnień, takich jak plaża, kosze na śmieci, miejsca do grillowania i organizowania pikników. Te działania miałyby nie tylko poprawić jakość życia lokalnej społeczności, ale także przyciągnąć turystów.
- Czystość i dbałość o środowisko
Oprócz inwestycji infrastrukturalnych mieszkańcy zwracają uwagę na kwestie związane z ochroną środowiska. Wśród sugestii znalazły się prośby o lepsze utrzymanie czystości na terenach zielonych, zwłaszcza w lasach oraz wzdłuż rzek i zbiorników wodnych. W tym kontekście, mieszkańcy wskazują również na konieczność edukacji społecznej dotyczącej dbania o środowisko. Istnieje potrzeba, aby gmina prowadziła kampanie edukacyjne oraz zachęcała do bardziej odpowiedzialnego zachowania w zakresie gospodarowania odpadami.
- Wsparcie dla lokalnych przedsiębiorców i rolników
Mieszkańcy doceniają znaczenie lokalnych przedsiębiorstw i chcieliby, aby gmina stworzyła lepsze warunki dla rozwoju działalności gospodarczej, szczególnie w sektorach związanych z rolnictwem. Sugerują, że zwolnienia podatkowe lub inne formy wsparcia mogłyby pomóc lokalnym firmom i gospodarstwom rolnym w stabilnym funkcjonowaniu. Takie inicjatywy mogłyby nie tylko poprawić sytuację ekonomiczną gminy, ale także przyciągnąć młode osoby, które w przeciwnym razie wyjeżdżają do większych miast w poszukiwaniu pracy.

Podsumowując, odpowiedzi mieszkańców gminy Przytyk wskazują na potrzebę wieloaspektowych działań obejmujących rozwój infrastruktury, poprawę jakości usług publicznych, dbałość o środowisko oraz wsparcie lokalnych inicjatyw gospodarczych. Wdrożenie tych propozycji mogłoby znacząco podnieść jakość życia w gminie i wpłynąć na zadowolenie jej mieszkańców.

Najważniejszymi problemami zgłaszanymi przez mieszkańców są kwestie związane z transportem publicznym, dostępem do usług zdrowotnych, brak miejsc pracy oraz ograniczenia w infrastrukturze komunalnej i rekreacyjnej.

- Transport publiczny
Jednym z najczęściej wskazywanych problemów jest brak odpowiedniej komunikacji publicznej, szczególnie połączeń z Radomiem. Mieszkańcy narzekają na niewystarczającą liczbę kursów autobusowych, co szczególnie odczuwalne jest w weekendy i wieczorami, kiedy wielu osób nie ma możliwości powrotu do domu. Problemy z komunikacją utrudniają

codzienne dojazdy do pracy, szkoły, a także ograniczają dostęp do miejskich usług i rozrywek.

- **Opieka zdrowotna**
Kolejnym istotnym wyzwaniem jest dostęp do opieki zdrowotnej. Mieszkańcy wskazują na trudności z zapisaniem się do lekarza pierwszego kontaktu, brak terminów oraz konieczność stania w długich kolejkach od wczesnych godzin porannych. Ponadto, problemem jest niedostateczna liczba lekarzy specjalistów, co powoduje, że część pacjentów musi szukać pomocy w sąsiednich gminach.
- **Miejsca pracy i żłobki**
Mieszkańcy zauważają również brak lokalnych miejsc pracy, co zmusza wiele osób do dojazdów do większych miast. Potrzeba stworzenia żłobków i przedszkoli jest także częstym postulatem, gdyż umożliwiłoby to młodym rodzicom łączenie pracy z opieką nad dziećmi. Obecnie brak wystarczających miejsc opieki dla dzieci wpływa na ograniczenie możliwości zatrudnienia młodych rodzin.
- **Infrastruktura komunalna**
Brak kanalizacji i wodociągów w niektórych miejscowościach gminy to kolejny istotny problem, który wpływa na komfort życia mieszkańców. Wiele osób oczekuje rozbudowy sieci kanalizacyjnej oraz utwardzenia dróg gruntowych. Często wskazywane jest również ograniczenie dostępu do Internetu, co szczególnie utrudnia życie w bardziej oddalonych od centrum miejscowościach.
- **Infrastruktura rekreacyjna i kultura**
Mieszkańcy zwracają uwagę na brak miejsc do spędzania wolnego czasu, zwłaszcza dla młodzieży i rodzin z dziećmi. Wskazują na potrzebę budowy placów zabaw, tras rowerowych oraz miejsc do spotkań społecznych. Z kolei brak wydarzeń kulturalnych i możliwości uczestniczenia w zajęciach rekreacyjnych jest problemem dla osób starszych i młodzieży, co prowadzi do ograniczenia aktywności społecznej i obywatelskiej.

W kontekście powyższego pytania mieszkańcy oczekują kompleksowych działań mających na celu poprawę infrastruktury komunikacyjnej, opieki zdrowotnej, wsparcia dla rodzin oraz stworzenia lokalnych miejsc pracy. Inwestycje w infrastrukturę komunalną i rekreacyjną oraz lepszy dostęp do usług publicznych mogą znacząco podnieść jakość życia w gminie, zmniejszając jednocześnie migrację do większych ośrodków miejskich.

W otwartym pytaniu dotyczącym atutów miasta i gminy wskazywano walory przyrodnicze, w tym bliskość rzek i zbiorników wodnych, a także położenie geograficzne i historia. Mieszkańcy doceniają naturalne zasoby, takie jak lasy, rzeka Radomka i zbiorniki Domaniów oraz Jagodno, które sprzyjają rekreacji i relaksowi na świeżym powietrzu.

Gmina Przytyk jest również znana jako "zagłębie paprykowe" — tradycja uprawy papryki wyróżnia region i stanowi jego symbol, co z dumą podkreślają mieszkańcy. Regularnie organizowane są targi papryki, które przyciągają odwiedzających i promują lokalne rolnictwo.

Innym cenionym aspektem jest aktywność kulturalna, szczególnie oferta Miejskiego Centrum Kultury w Przytyku, które prowadzi różnorodne zajęcia, także dla dzieci. Władze gminy są oceniane jako sprawne i zaangażowane, co widoczne jest m.in. w rozwijającej się infrastrukturze oraz modernizacji szkół i przedszkoli. Wielu mieszkańców zwraca również uwagę na dogodny dostęp do podstawowych usług oraz spokojny charakter życia w gminie, co odróżnia ją od większych miast.

Podsumowując, mieszkańcy gminy Przytyk doceniają jej bogate zasoby naturalne, historyczne korzenie, dobrze rozwiniętą ofertę kulturalną i rosnącą atrakcyjność turystyczną, a także możliwość spokojnego życia w otoczeniu przyrody.

Ponadto w otwartym pytaniu dotyczącym kwestii nie poruszonych w ankiecie, a wymagających uwagi władz wskazywano jednym z głównych postulatów jest poprawa dostępności komunikacji publicznej, zwłaszcza połączeń z Radomiem. Wiele osób apeluje o więcej kursów autobusowych, szczególnie w weekendy, co pomogłoby w walce z wykluczeniem komunikacyjnym. Mieszkańcy wskazują też na potrzebę lepszego informowania lokalnej społeczności, np. przez sołtysów czy radnych, aby mieszkańcy byli bardziej świadomi działań gminy.

Innym ważnym problemem jest infrastruktura drogowa oraz dostępność miejsc rekreacyjnych. Wskazywane są potrzeby budowy i modernizacji dróg, utwardzenia dróg dojazdowych do posesji oraz stworzenia chodników i tras rowerowych. Zalew Jagodno jest wymieniany jako miejsce o dużym potencjale rekreacyjnym, ale niewystarczająco rozwinięte. W tej samej kategorii znalazły się postulaty utworzenia placów zabaw w mniejszych miejscowościach, które wciąż ich nie posiadają.

Znaczącą troską jest dostępność usług podstawowych, takich jak dostęp do lekarzy i opieka zdrowotna. Wiele osób zwraca uwagę na konieczność poprawy jakości opieki zdrowotnej w lokalnych ośrodkach, w tym możliwość internetowej rejestracji, która obecnie jest mało użyteczna dla starszych osób.

Ważnym aspektem, który pojawia się w zgłoszeniach, jest problematyka środowiskowa, w tym konieczność utrzymania czystości w lasach oraz walka z nielegalnym spalaniem odpadów. Mieszkańcy zwracają też uwagę na konieczność uporządkowania terenów zielonych, zapewnienia pojemników na śmieci przy zalewach oraz podjęcia działań na rzecz ochrony przyrody.

Podsumowując, mieszkańcy gminy i miasta Przytyk oczekują poprawy komunikacji, infrastruktury drogowej, rozwoju terenów rekreacyjnych, lepszego dostępu do usług publicznych i wzmocnienia działań ekologicznych, co według nich poprawi jakość życia w regionie.

Wiele problemów poruszano kilkakrotnie w różnych częściach ankiety, stąd zostały one także wielokrotnie omówione w jej podsumowaniu, aby zapewnić rzetelne odzwierciedlenie uwag przekazanych przez mieszkańców.

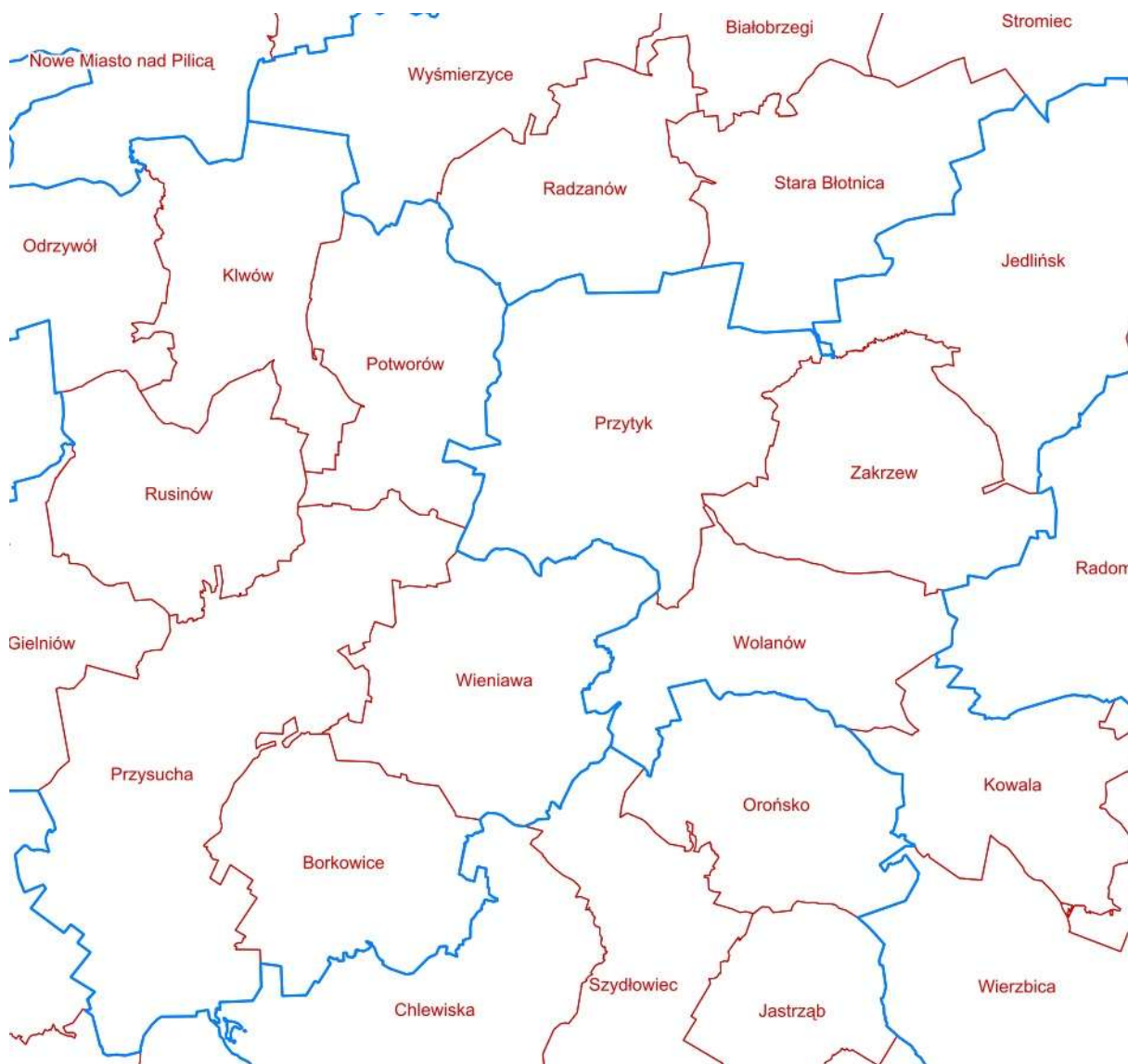
Uwarunkowania wynikające z położenia geograficznego, dostępność komunikacyjna i mobilność

Położenie geograficzne

Gmina Przytyk znajduje się w zachodniej części Równiny Radomskiej, przy granicy z Podgórzem Iłżeckim, w południowej części województwa mazowieckiego. Leży w zachodniej części powiatu radomskiego, na styku z powiatami przysuskim i białobrzeskim. Powierzchnia gminy wynosi 134 km² (13437 ha).

Gmina sąsiaduje z gminami wiejskimi: Radzanów (powierzchnia ok. 82,50 km²), Stara Błotnica (ok. 96,03 km²), Zakrzew (ok. 96,30 km²), Wolanów (ok. 82,90 km²), Wieniawa (ok. 104 km²) i Potworów (ok. 82,40 km²) i miejsko-wiejska Przysucha (ok. 181,50 km²).

Rysunek 1. Gmina Przytyk i gminy sąsiadujące

Źródło: <https://polska.geoportal2.pl/map/www/mapa.php?mapa=polska>.

Przez gminę Przytyk biegną szlaki komunikacyjne dróg wojewódzkich nr 740 (relacji Radom-Przytyk-Potworów-droga krajowa nr 48) oraz nr 732 (relacji Stary Gózd - Stara Błotnica - Kaszów – Przytyk). Główne ciągi komunikacyjne, stanowiące również powiązania zewnętrzne gminy krzyżują się w części centralnej, tj. w mieście Przytyk.

Odległości do największych i najbliższych ośrodków miejskich wynoszą:

- Warszawa – Przytyk: 105 km;
- Radom – Przytyk: 18 km;
- Skarżysko-Kamienna – Przytyk: 44 km.

Rysunek 2. Gmina Przytyk - sołectwa

Źródło: <https://polska.geoportal2.pl/map/www/mapa.php?mapa=polska>.

Główną rzeką przepływającą przez gminę jest Radomka, nad którą położona jest miejscowość Przytyk. Mniejsze rzeki w tym rejonie to Dobrzyca i Wiązownica.

Gmina obejmuje terytorialnie 39 miejscowości (w tym miasto Przytyk), 25 sołectw. Status sołectw mają: Domaniów, Dęba, Glinice, Goszczewice, Jabłonna, Kaszewska Wola, Krzyszkowice, Młódnice, Maksymilianów, Oblas, Ostrołęka, Potkanna, Podgajek, Posada, Słowików, Stefanów, Studzienice,

Suków, Sukowska Wola, Wola Wrzeszczowska, Wólka Domaniowska, Wrzeszczów, Wrzos, Wygnanów, Żerdź.¹

Gmina jest typowo rolniczym regionem, gdzie przeważają użytki rolne stanowiące blisko 80 procent powierzchni gminy, słynie z uprawy papryki oraz innych warzyw pod osłonami.

W sieci osadniczej gminy wyróżnia się przede wszystkim miasto Przytyk, położone niemal w centralnej części jej obszaru. Przytyk jest głównym ośrodkiem administracyjno-usługowym i osadniczym gminy, w którym siedzibę ma także Urząd Miejski.

Pozostałe jednostki osadnicze gminy to w przewadze równomiernie przestrzennie rozmieszczone *ulicówki* związane z ważniejszymi ciągami drogowymi. Ponad połowa z nich to miejscowości z liczbą mieszkańców od 200 do 500 osób. Większe jednostki osadnicze to: Wrzeszczów i Wola Wrzeszczowska, Kaszewska Wola, Suków i Sukowska Wola oraz Domaniów i Krzyszkowice. Są to jednocześnie obszary zwartych rejonów dobrych warunków naturalnych do produkcji rolniczej. Jedna trzecia miejscowości gminnych to jednostki osadnicze małe z liczbą ludności poniżej 200 osób.

Ukształtowanie terenu

W regionalizacji fizyczno - geograficznej (wg J. Kondrackiego), teren gminy leży w makrregionie Nizina Środkowomazowiecka, a dokładanie w mezoregionie Równina Radomska.²

Gmina Przytyk położona jest w przeważającej części na Równinie Radomskiej, która jest równiną denudacyjną o zdegradowanej pokrywie utworów czwartorzędowych, pod którą występują warstwy jurajskie i kredowe, wyniesioną na ok. 135–150 m n.p.m.. Przeważają spadki 2%. W północnej części równina przechodzi w wysoczyznę morenową falistą, położoną na wysokości 150–180 m n.p.m., gdzie spadki dochodzą do 5%. Najwyraźniejszym akcentem w rzeźbie jest szeroka (1–2km) dolina Radomki z licznymi płaskodennymi dolinami bocznymi dopływów. Radomka utworzyła holoceniński taras zalewowy oraz dwa tarasy nadzalewowe.³

Bogactwa naturalne i eksploatacja

Budowa geologiczna⁴

Obszar gminy położony jest w obrębie północnej części otoczki mezozoicznej Gór Świętokrzyskich. Osłonę mezozoiczną tworzą utwory jury i kredy, które przykryte są skałami czwartorzędowymi. Utwory jurajskie wykształcone w postaci piaskowców, mułowców, wapieni, iłów i margli zalegają na głębokości średnio poniżej 20 m. Utwory czwartorzędowe pokrywają teren całej gminy. W większości są to piaski i żwiry wodnolodowcowe oraz gliny zwałowe, w mniejszej ilości osadziły się iły, mułki i piaski zastoiskowe (Przytyk) oraz żwiry i głązy lodowcowe. Koniec epoki lodowcowej i okres współczesny to powstawanie wydmy i pól piasków przewianych, a w dolinach – mułków i piasków rzecznych.

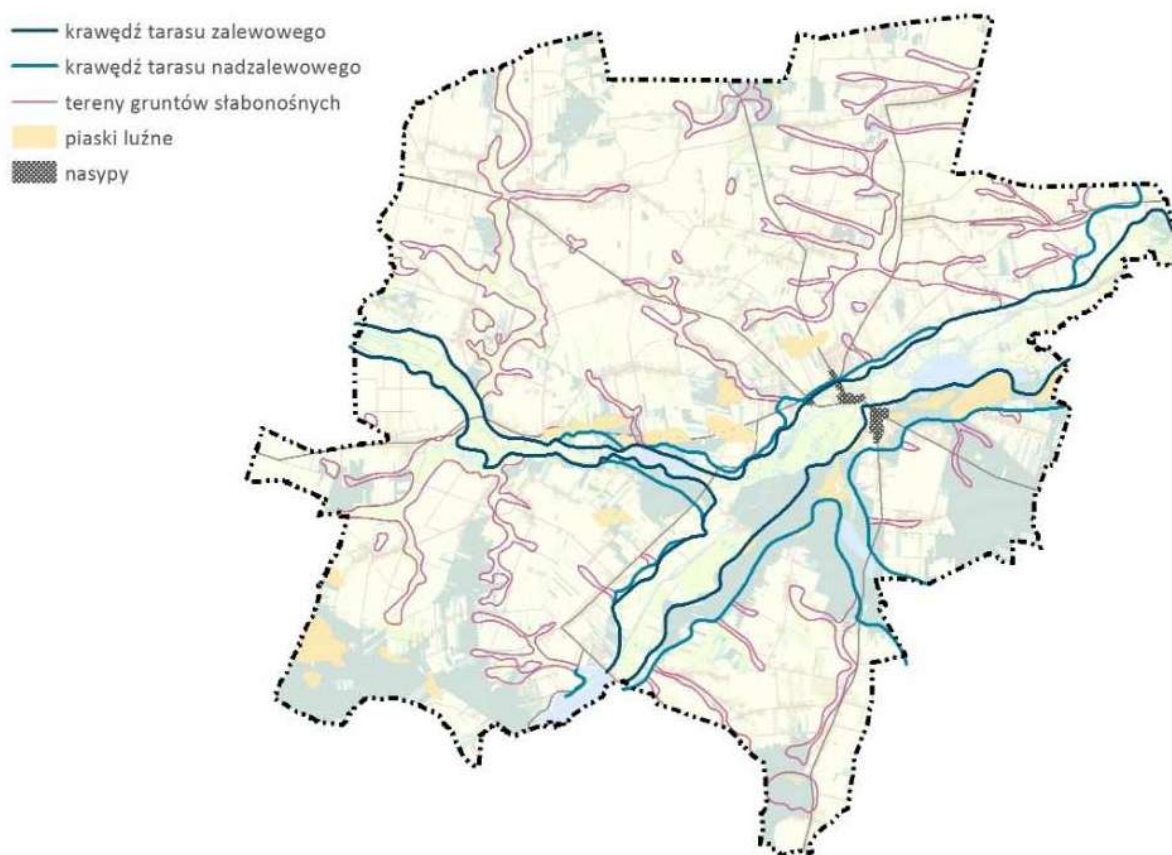
¹ <https://www.przytyk.pl/kategoria-12-gmina.html> (dostęp 17.10.2024 r.).

² Mapa regionalizacji Polski z 2018 r. jako warstwa geoportalu „Geoserwis GDOŚ” w folderze „Inne dane środowiskowe”, warstwa „Mezoregiony fizycznogeograficzne”. Niewielki, północno-wschodni fragment gminy leży w mezoregionie Równina Kozienicka.

³ Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Przytyk (2016)

⁴ Ibidem

Rysunek 3. Występowanie utworów geologicznych lub elementów rzeźby terenu negatywnie wpływających na możliwości posadowienia budynków

Źródło: Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Przytyk (2016) na podstawie na podstawie szczegółowych map geologicznych Polski (arkusze 670 i 706).

Możliwości eksploatacji i wykorzystania

Na terenie gminy zasoby geologiczne są niewielkie. Jedynym udokumentowanym i eksploatowanym do niedawna złożem było złożo kruszyw naturalnych Borki, położone we wschodniej części gminy, w Sukowskiej Woli. Starosta Radomski udzielił koncesji na wydobycie złoża do 2024 roku. Zgodnie z danymi Państwowego Instytutu Geologicznego publikowanymi w Bilansie zasobów złóż kopalin w Polsce wg stanu na 31 grudnia 2023 roku⁵, złożo uzyskało status M – złożo skreślone z bilansu zasobów w roku sprawozdawczym. Eksploatacja zawodnionego złoża odbywała się metodą odkrywkową, na powierzchni ok. 2 ha. Ponadto w granicach gminy znajduje się złożo syderytów ilastych Przytyk, którego zasoby zostały wybilansowane w 1994 roku. Parametry złoża i kopaliny nie spełniają warunków umożliwiających ich zagospodarowanie w przyszłości.

Dostępność komunikacyjna

Transport drogowy

Infrastrukturę komunikacyjną gminy Przytyk tworzy system dróg wojewódzkich, powiatowych oraz gminnych. Drogi wojewódzkie:

- nr 740 relacji Radom – Przytyk – Potworów;

⁵ <https://www.pgi.gov.pl/oferta-inst/wydawnictwa/serie-wydawnicze/bilans-zasobow-kopalin.html> (dostęp 17.10.2024 r.).

- nr 732 Stary Gózd – Stara Błotnica – Kaszów – Przytyk.

Uzupełnieniem dróg wojewódzkich na terenie gminy są drogi powiatowe:

- nr 1115W Przytyk-Kożuchów - do drogi Nr 729;
- nr 3334W Wir – Goszczewice – Przytyk;
- nr 3335W Wir – Ostrołęka – Potkanna (droga powiatowa – powiat przysuski);
- nr 3336W Wieniawa - Przytyk – Jedlińsk;
- nr 3501W Wrzeszczów - Wrzos – Domaniów;
- nr 3502W Przytyk – Wawrzyszów;
- nr 3503W Młódnice - Jarosławice - Cerekiew – Radom;
- nr 3504W Konary – Żmijków.

oraz drogi gminne o ogólnej długości 91,2 km (nawierzchnia twarda 61,2 km – twarda ulepszona 58,9, gruntowa 30,0 km)⁶.

Siatka drogowa gminy Przytyk ma zróżnicowany stan nawierzchni. Niestety, część dróg jest w złym stanie technicznym i wymaga działań modernizacyjnych. Stan techniczny sieci drogowej często nie odpowiada wymaganym standardom, zwłaszcza w sytuacji wciąż narastającego ruchu kołowego, tak ciężarowego, jak i osobowego. Dotyczy to zarówno stanu nawierzchni, szerokości jezdni, jej wyprofilowania, a także kolizyjności z drogami lokalnymi i siecią kolejową. Znacznym zagrożeniem dla samochodów osobowych oraz ruchu pieszego i szybko rozwijającej się turystyki rowerowej, jest tranzyt ciężarowy.

Wśród potrzeb rozwojowych gminy wyróżnia się także braki w infrastrukturze drogowej, w szczególności zbyt mały odsetek utwardzonych nawierzchni dróg gminnych w największych skupiskach mieszkalnych oraz w miejscach, gdzie powstaje nowa zabudowa. W celu zwiększenia poziomu bezpieczeństwa w obszarach zabudowanych należy dążyć również do budowy infrastruktury okołodrogowej, w tym chodników i oświetlenia dróg.

Ważnym problemem z perspektywy dostępności komunikacyjnej i bezpieczeństwa przemieszczających się mieszkańców gminy jest brak odpowiedniej infrastruktury dróg dla rowerów (na koniec 2023 roku było to 5,4 km dróg pod zarządem starostwa lub urzędu marszałkowskiego⁷).

Zapewnienie bezpiecznych połączeń komunikacyjnych pomiędzy poszczególnymi miejscowościami nie jest w pełni zależne od gminy ze względu na fakt, iż główne szlaki komunikacyjne biegnące przez gminę są drogami wojewódzkimi czy powiatowymi, co uniemożliwia gminie prowadzenie na nich inwestycji. Gmina Przytyk, jako zarządca dróg gminnych, może samodzielnie realizować zadania wyłącznie w pasie dróg gminnych.

Transport publiczny

Transport zbiorowy oparty jest na sieci komunikacji autobusowej. Komunikację z Radomiem zapewnia linia P kursująca na trasie Przytyk/Zachęta – Radom/Dworzec PKP. Od stycznia 2023 roku uruchomione zostały dwie gminne linie autobusowe relacji Przytyk - Kaszewska Wola - Studzienice – Przytyk oraz Przytyk – Domaniów – Młódnice – Przytyk, co było możliwe dzięki dofinansowaniu ze

⁶ Dane GUS BDL na koniec 2023 roku. Według definicji GUS droga twarda to droga mająca twardą nawierzchnię ulepszoną (z kostki kamiennej, klinkieru, betonu, z płyt kamienno-betonowych, bitumu) lub droga o nawierzchni nieulepszonej (tłuczniowej lub brukowej).

⁷ Dane GUS BDL.

środków Funduszu rozwoju przewozów autobusowych województwa mazowieckiego. Szczegółowy rozkład jazdy autobusów publikowany jest na stronie Urzędu Miejskiego⁸.

W zakresie połączenia z Warszawą komunikacja obsługiwana jest przez prywatnych przewoźników autobusowych.

Transport kolejowy

Gmina Przytyk nie posiada bezpośredniego dostępu do kolei, a większość połączeń komunikacyjnych realizowanych jest w ramach indywidualnego transportu samochodowego.

Transport lotniczy

W gminie Przytyk nie ma lotnisk. Mieszkańcy gminy mają natomiast stosunkowo łatwy dostęp do nowoczesnych, międzynarodowych lotnisk cywilnych obsługujących loty pasażerskie krajowe i zagraniczne w Warszawie (Lotnisko Chopina – około 60 minut jazdy samochodem) i Radomiu (Warszawa-Radom około 30 minut jazdy samochodem).

Dostępność sieci Internet

W gminie jest 2 817 punktów adresowych. Na koniec grudnia 2024 roku w zasięgu stacjonarnego dostępu do usług szerokopasmowych było 2 270 punktów adresowych, a 547 pozostało bez zasięgu (19,42%). Na wskazanym obszarze było 880 białych plam NGA. Od 1 stycznia 2023 do 31 grudnia 2024 roku obywatele zgłosili 28 zapotrzebowań na internet i 1 weryfikację danych w systemie internet.gov.pl.⁹

Do najważniejszych dostawców Internetu na terenie gminy Przytyk należą: Polkomtel Sp. z o.o., Netia S.A., Firma Handlowo-Uslugowa "Multifox" Rojek Arkadiusz, RFC Internet Sp. z o.o., INEA Sp. z o.o., T-Mobile Polska S.A., Orange Polska S.A., Vectra S.A., Fiberhost S.A.¹⁰

Wysoka dostępność Internetu jest pokłosiem realizacji na obszarze powiatu radomskiego, w tym w gminie Przytyk, projektu¹¹ Programu Operacyjnego Polska Cyfrowa (POPC), wspierającego budowę sieci światłowodowej w lokalizacjach, gdzie usługi te nie były wcześniej dostępne. W trzecim etapie programu (realizowanym do końca 2021 roku) na obszarze objętym projektem powstała infrastruktura światłowodowa obejmująca zdecydowaną większość gospodarstw domowych i wszystkie jednostki oświatowe.

⁸ <https://przytyk.pl/kategoria-11-komunikacja.html> (dostęp 17.10.2024 r.).

⁹ Polska w zasięgu stacjonarnego dostępu do Internetu, IV kwartał 2024, Minister Cyfryzacji, Instytut Łączności.

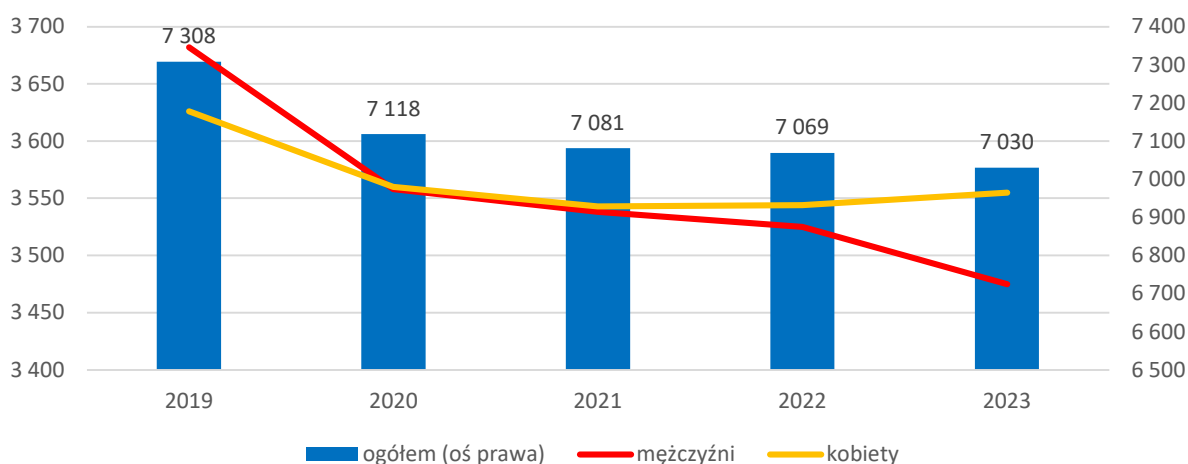
¹⁰ Ibidem

¹¹ Umowa POPC.01.01.00-14-0061/18.

Ludność i procesy demograficzne

Na terenie gminy Przytyk, według danych Głównego Urzędu Statystycznego na dzień 31 grudnia 2023 roku, zameldowane było 7030 osoby (3475 mężczyzn i 3555 kobiet). Gęstość zaludnienia w gminie w 2023 r. wyniosła 52,3 os/km². Wykres 13 ilustruje dynamikę zmian ludności w ostatnich 5 latach (dostępnych w bazach BDL GUS).

Wykres 12. Liczba ludności w gminie Przytyk w latach 2019-2023 (pobyt stały i czasowy, na 31 grudnia)

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych z BDL GUS.

Liczba mieszkańców wykazywała tendencję spadkową w całym analizowanym okresie.¹² W latach 2020–2023 wskaźnik ten lekko, ale systematycznie spadał, w sumie o 88 osób. Liczba mężczyzn malała nieco szybciej niż liczba kobiet – w 2020 roku było ich 3 558, a w 2023 już tylko 3 475, co stanowi spadek o 83 osoby. W przypadku kobiet zmiany były mniej drastyczne, utrzymując się na stosunkowo stabilnym poziomie, z nieznacznym wzrostem w 2023 roku do 3 555 osób (o 11 osób).

W latach 2019-2023 w gminie Przytyk obserwowano znaczące zmiany w czynnikach demograficznych, takich jak liczba urodzeń, zgonów oraz przyrost naturalny. W 2019 roku gmina zanotowała dodatni przyrost naturalny wynoszący 25 osób, jednak w kolejnych latach, szczególnie od 2020 roku, wskaźnik ten wykazywał negatywne wartości, z najniższym wynikiem (-16) w 2021 roku. Liczba urodzeń żywych spadła z 98 w 2019 roku do 70 w 2023 roku, przy czym liczba urodzeń wśród mężczyzn zmniejszyła się bardziej niż u kobiet. Liczba zgonów również wahała się, z najwyższą liczbą 104 w 2021 roku, co mogło być związane z wpływem pandemii COVID-19.

¹² Różnica w liczbie ludności gminy Przytyk między końcem 2019 a 2020 roku, widoczna w danych GUS BDL, wynika z aktualizacji metodologii bilansowania ludności. Od 2020 roku Główny Urząd Statystyczny (GUS) bazuje na wynikach Narodowego Spisu Powszechnego Ludności i Mieszkań 2021 (NSP 2021) przy opracowywaniu bilansów ludności. Wcześniej, do 2019 roku włącznie, bilanse opierały się na wynikach NSP 2011. Zmiana ta spowodowała przeliczenie danych o stanie i strukturze ludności za lata 2020 i 2021 zgodnie z nowymi wynikami spisowymi. Wyniki NSP 2021 wykazały liczbę ludności Polski o około 173 tysiące mniejszą w porównaniu z wcześniejszymi bilansami, co wpłynęło na korekty danych na poziomie poszczególnych gmin, w tym gminy Przytyk.

Tabela 1. Urodzenia, zgony oraz przyrost naturalny w gminie w latach 2019-2023

	2019	2020	2021	2022	2023
urodzenia żywe	98	83	88	69	70
urodzenia żywe, mężczyźni	48	47	45	33	27
urodzenia żywe, kobiety	50	36	43	36	43
zgony ogółem	73	86	104	70	72
zgony ogółem, mężczyźni	38	48	57	43	47
zgony ogółem, kobiety	35	38	47	27	25
przyrost naturalny	25	-3	-16	-1	-2
przyrost naturalny, mężczyźni	10	-1	-12	-10	-20
przyrost naturalny, kobiety	15	-2	-4	9	18
przyrost naturalny na 1000 ludności	3,42	-0,42	-2,25	-0,14	-0,28
przyrost naturalny na 1000 ludności w powiecie radomskim	1,22	-1,69	-4,08	-1,74	-1,75

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych z BDL GUS.

Porównując przyrost naturalny w naszym samorządzie z powiatem radomskim, zauważamy, że gmina wypadła stosunkowo lepiej w większości analizowanych lat. W powiecie radomskim wskaźnik przyrostu naturalnego na 1000 mieszkańców był ujemny przez wszystkie te lata, osiągając minimalną wartość -4,08 w 2021 roku, co wskazuje na bardziej intensywne starzenie się populacji i wyższy wskaźnik zgonów względem urodzeń w powiecie w porównaniu do gminy Przytyk (por. tabela 1).

Analiza migracji na pobyt stały w gminie Przytyk w latach 2019-2023 wskazuje na ogólną tendencję ujemnego salda migracji, co oznacza, że więcej osób wyprowadzało się z gminy, niż do niej przybywało. W 2019 roku saldo migracji wynosiło -8 osób, a w kolejnych latach utrzymywało się na poziomie ujemnym, z wyraźnym wzrostem odpływu ludności w 2023 roku, gdzie saldo wyniosło aż -33 osoby. Największy spadek zameldowań dotyczył migracji ze wsi, gdzie liczba osób przybywających zmniejszyła się z 33 w 2019 roku do zaledwie 14 w 2023 roku. Warto zauważyć, że liczba wymeldowań do miast pozostawała względnie stabilna, natomiast wzrosła liczba wymeldowań na wieś, osiągając szczytowy poziom 69 osób w 2022 roku.

Tabela 2. Migracje na pobyt stały wg płci migrantów i kierunku (liczba osób) w kolejnych latach

	2019	2020	2021	2022	2023
zameldowania ogółem	60	45	58	73	51
zameldowania z miast	27	19	25	43	35
zameldowania ze wsi	33	26	33	27	14
wymeldowania ogółem	68	56	67	88	84
wymeldowania do miast	33	22	28	19	35
wymeldowania na wieś	35	34	39	69	49
saldo migracji	-8	-11	-9	-15	-33
saldo migracji na 1000 osób	-1,1	-1,5	-1,3	-2,1	-4,7
saldo migracji na 1000 osób w powiecie radomskim	-0,1	0,4	1,3	1,9	2,3

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS.

Porównując te dane z powiatem radomskim, można zauważyć, że gmina Przytyk wypada znacznie gorzej. W powiecie radomskim saldo migracji na 1000 osób miało wartości dodatnie w latach 2020-2023, osiągając najwyższą wartość 2,3 w 2023 roku, co oznacza, że powiat przyciągał mieszkańców, podczas gdy gmina Przytyk traciła ludność. Może to świadczyć o lepszych warunkach życia lub większych możliwościach zatrudnienia w innych częściach powiatu radomskiego, co skłaniało mieszkańców Przytyka do migracji w poszukiwaniu lepszych perspektyw. (por. tabela 2).

Analiza struktury wiekowej ludności w gminie w latach 2019-2023 pokazuje stopniowe starzenie się populacji. W tym okresie liczba osób w wieku przedprodukcyjnym¹³ (do 14 lat) wykazywała tendencję spadkową, z poziomu 1 275 osób w 2019 roku do 1 266 w 2023 roku. Spadek ten dotyczył zarówno mężczyzn, jak i kobiet. W kategorii wieku produkcyjnego (15-59 lat dla kobiet, 15-64 lata dla mężczyzn) również widoczny jest systematyczny spadek – liczba ta zmniejszyła się z 4 757 osób w 2019 roku do 4 375 w 2023 roku. Zarówno liczba mężczyzn, jak i kobiet w tej grupie wiekowej zmniejszyła się, co wskazuje na odpływ populacji w wieku produkcyjnym lub mniejsze napływy młodych dorosłych do gminy, a także konsekwencje niekorzystnego rozkładu mieszkańców w ramach piramidy wieku ludności.

Tabela 3. Ludność w wieku przedprodukcyjnym, produkcyjnym i poprodukcyjnym wg płci (BDL GUS)

	2019	2020	2021	2022	2023
w wieku przedprodukcyjnym - 14 lat i mniej	1 275	1 299	1 317	1 292	1 266
w wieku przedprodukcyjnym - 14 lat i mniej: mężczyźni	638	646	660	646	629
w wieku przedprodukcyjnym - 14 lat i mniej: kobiety	637	653	657	646	637
w wieku produkcyjnym: 15-59 lat kobiety, 15-64 lata mężczyźni	4 757	4 525	4 461	4 418	4 375
w wieku produkcyjnym: mężczyźni	2 600	2 461	2 416	2 380	2 339
w wieku produkcyjnym: kobiety	2 157	2 064	2 045	2 038	2 036
w wieku poprodukcyjnym	1 276	1 294	1 303	1 359	1 389
w wieku poprodukcyjnym: mężczyźni	444	451	462	499	507
w wieku poprodukcyjnym: kobiety	832	843	841	860	882

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych z BDL GUS.

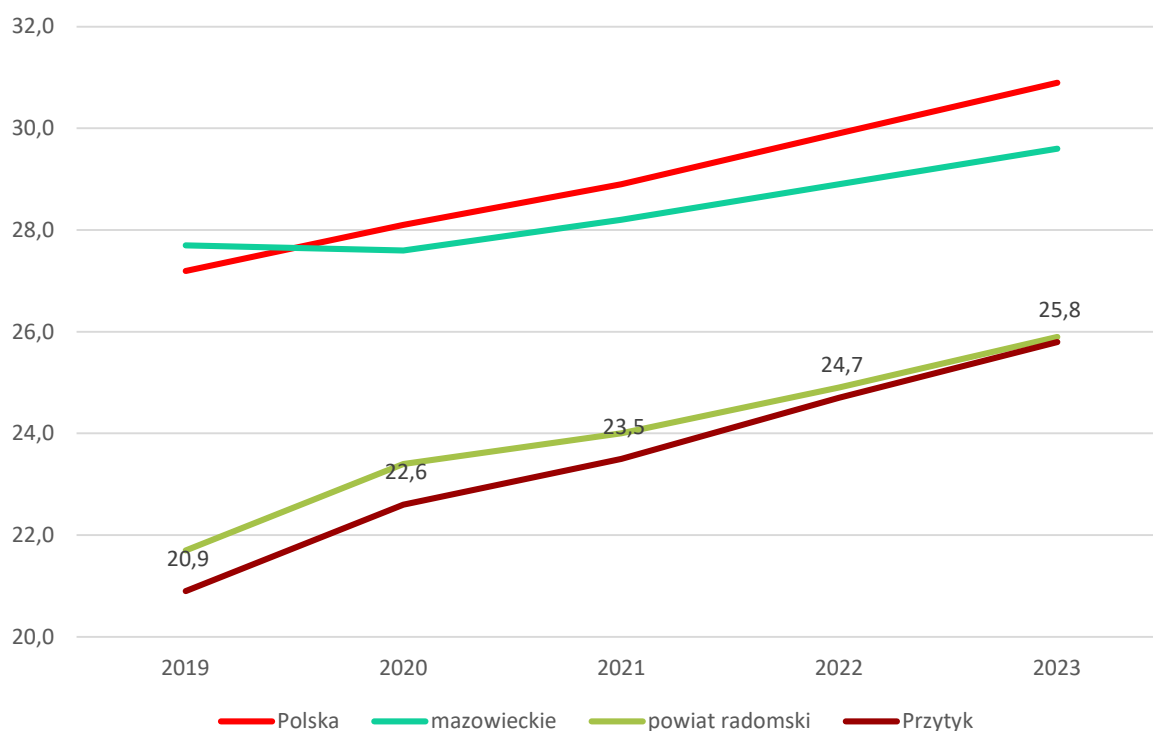
Jednocześnie liczba osób w wieku poprodukcyjnym wzrosła, z 1 276 osób w 2019 roku do 1 389 w 2023 roku. Wzrost ten dotyczył zarówno mężczyzn, jak i kobiet, przy czym liczba kobiet w tej grupie wiekowej była wyraźnie wyższa niż liczba mężczyzn, co może wynikać z dłuższej średniej długości życia kobiet.

Zmiany te wskazują na proces starzenia się społeczeństwa w gminie Przytyk, co może stawiać przed lokalną społecznością wyzwania związane z potrzebą zwiększenia wsparcia dla osób starszych oraz przeciwdziałania spadkowi liczby ludności w wieku produkcyjnym (por. tabela 3).

¹³ W Strategii przyjęto metodykę stosowaną dla danych w Banku Danych Lokalnych GUS. Przyjęto tam następujące podziały: ludność w wieku przedprodukcyjnym (14 lat i mniej), ludność w wieku produkcyjnym (tj. ludność w wieku zdolności do pracy - dla mężczyzn przyjęto wiek 15-64 lata, a dla kobiet wiek 15-59 lat), ludność w wieku poprodukcyjnym (kobiety od 60 roku życia i mężczyźni od 65 roku życia).

Dobłą ilustracją sytuacji demograficznej gminy jest rosnący, lecz nadal relatywnie niski współczynnik obciążenia demograficznego osobami starszymi, który liczony jest (wg metodyki GUS) jako liczba osób starszych (w wieku 65 lat i więcej) przypadająca na 100 osób w wieku 15-64 lata. Wartość wskaźnika jest nadal niższa w powiecie radomskim, a także znacznie niższa niż w kraju i na Mazowszu, ale niepokojący może być jej dynamiczny wzrost w ostatnich latach.

Wykres 13. Współczynnik obciążenia demograficznego osobami starszymi (wartość w procentach) w latach 2019-2023 (etykiety z wartościami wyłącznie dla miasta i gminy Przytyk)

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych z BDL GUS.

Zgodnie z prognozą demograficzną GUS dla powiatu radomskiego¹⁴, do 2030 roku przewiduje się stabilizację całkowitej liczby mieszkańców, po czym nastąpi stopniowy jej spadek w kolejnych latach (zob. wykres 14). Prognozy zakładają znaczący wzrost liczby osób w wieku poprodukcyjnym, zwłaszcza po 2035 roku, kiedy proces ten nabierze intensywności. Inaczej sytuacja wygląda w przypadku ludności w wieku przedprodukcyjnym – w tej grupie przewiduje się największe spadki do roku 2035, po którym nastąpi stabilizacja liczebności, choć trend spadkowy będzie kontynuowany. Co istotne, liczba osób w wieku produkcyjnym ma pozostać na względnie stabilnym poziomie do 2035 roku, lecz po tej dacie ma zacząć zauważalnie maleć.¹⁵

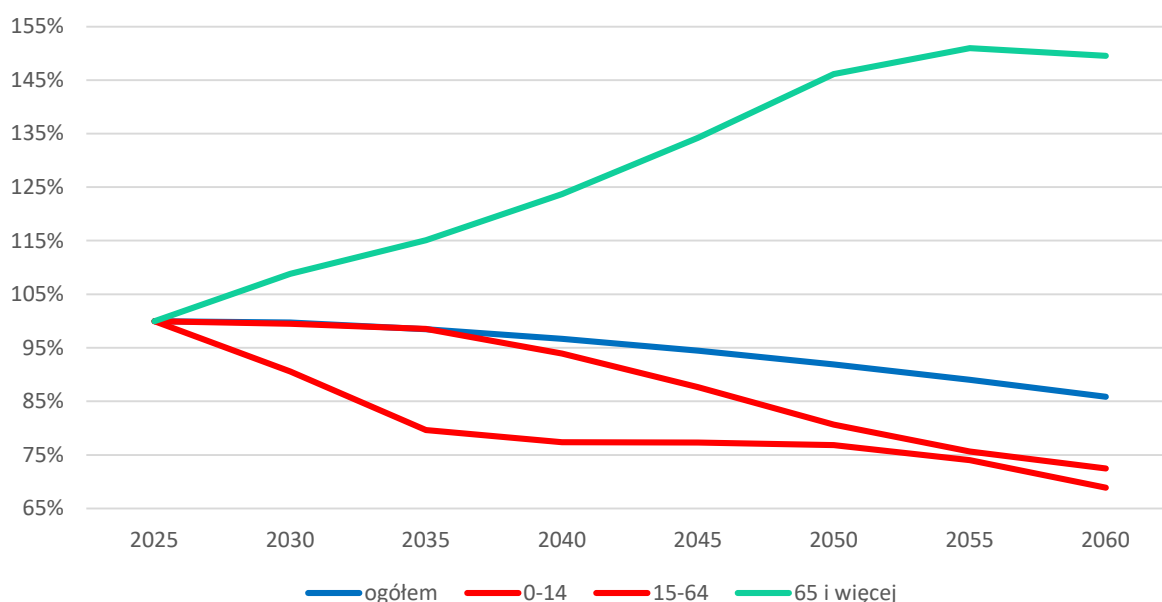
¹⁴ GUS, Prognoza ludności wg płci i 5-letnich grup wieku na lata 2023-2060 (opracowana na bazie NSP 2021), 2023.

¹⁵ W związku z licznymi zapytaniami, dotyczącymi prognozy ludności dla gmin po 2040 roku, GUS opublikował 18 lipca 2024 roku pliki zawierające prognozę ludności dla gmin na lata 2041-2060. Wyniki prognozy na lata 2023-2040 pozostały niezmienione. Prognoza dla gmin na wszystkie lata jest zgodna z prognozą dla powiatów na lata 2023-2060. Wg powyższej prognozy wskaźnik M20 dla gminy Przytyk szacowany dla 2043 roku ma wynieść 6362 osoby, co znacząco odbiega od innych szacunków, m. in. zespołu ekspertów Związku Miast Polskich uwzględniających działania podejmowane przez gminy powiatu radomskiego w perspektywie średniookresowej.

Podobnie jak w innych rejonach Polski, sytuacja demograficzna powiatu radomskiego, a tym samym prawdopodobnie również gminy Przytyk, będzie definiowana w znacznej mierze przez trendy krajowe. Warto jednak zauważyć, że obecne prognozy nie uwzględniają znaczącego wpływu zewnętrznych czynników, takich jak migracje z Ukrainy czy relokacja migrantów z krajów Europy Zachodniej do Polski, ale także są niewrażliwe na zmiany w strategii rozwoju gminy i nowe kierunki podejmowanych działań. Samo społeczeństwo, a w szczególności demografia, jest też dynamicznie zmieniającym się podmiotem i wszelkie prognozy mają charakter informacyjny, a nie bezwzględnie konieczny do zmaterializowania się.

Czynnikiem, który nie mógł być uwzględniony w prognozach GUS są przyszłe działania, które będą podejmowane przez miasto i gminę Przytyk, a które wynikają bezpośrednio z dalszych zapisów niniejszej *Strategii rozwoju*, a także nadrzędnych dokumentów, jakimi są *Strategia rozwoju ponadlokalnego Partnerstwa Radomskiego Obszaru Funkcjonalnego* oraz *Strategia Rozwoju Województwa Mazowieckiego 2030+*.

Wykres 14. Prognoza zmian liczby ludności powiatu radomskiego do 2060 r. w podziale na grupy wiekowe (2025 r. = 100%)

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych z Prognozy demograficznej na lata 2023-2060 wydanej przez GUS.

Strategia rozwoju ponadlokalnego Partnerstwa Radomskiego Obszaru Funkcjonalnego przyjęta została w czerwcu 2024 roku. Jest ona owocem prac partnerów i zespołu ekspertów Związku Miast Polskich prowadzonych w okresie listopad 2022 roku – czerwiec 2024 roku. W powyższym dokumencie określono zapotrzebowanie na nową zabudowę mieszkaniową w obszarze Partnerstwa Radomskiego Obszaru Funkcjonalnego do 2041 roku (bazowano na wynikach NSP 2021, podobnie jak w przypadku tworzenia Prognozy ludności na lata 2023-2060, GUS). Wyniki prac przedstawia tabela 4.

Co istotne, opracowanie Związku Miast Polskich różni się, w sferze wyników prognozowania liczby ludności, istotnie od prognoz GUS. Dowodzi to, że uwzględnienie zaledwie kilku działań na szczeblu ponadregionalnej strategii prowadzi do ważnych, widocznych w wymiarze ilościowym, konsekwencji demograficznych.

Zgodnie z § 3 ust. 5 rozporządzenia Ministra Rozwoju i Technologii z dnia 8 grudnia 2023 r. w sprawie projektu planu ogólnego gminy, dokumentowania prac planistycznych w zakresie tego planu oraz wydawania z niego wypisów i wyrysów (Dz. U. z 2023 r. poz. 2758) istotny z perspektywy dalszego rozwoju gminy jest okres prognozy obejmujący 20 lat od roku, którego dotyczą najnowsze dostępne dane dotyczące liczby mieszkańców gminy udostępniane przez statystykę publiczną, a takie dane na moment tworzenia diagnozy dostępne są za 2023 rok. W związku z tym okres prognozy istotny z perspektywy niniejszej strategii powinien obejmować 2043 rok. Z tego powodu zdecydowano się na oszacowanie liczby ludności w mieście i gminie Przytyk w roku 2043. Prowadzona analiza będzie uwzględniać nie tylko aktywne działania realizowane w ramach strategii Radomskiego Obszaru Funkcjonalnego, ale przede wszystkim działania podejmowane przez gminę Przytyk na podstawie na bieżącej strategii rozwoju.

Tabela 4. Zapotrzebowanie na nową zabudowę mieszkaniową w obszarze Partnerstwa Radomskiego Obszaru Funkcjonalnego do 2041 roku

Gmina	Liczba ludności 2021			Standard zamieszkiwania (PUM/mieszkańca)		Powierzchnia użytkowa mieszkań		Zapotrzebowanie na nową zabudowę	
	w osobach			m ² /osobę		m ² (ogółem)		w osobach	W PUM (m ²)
	2021 r.	2030 r.	2041 r.	2021 r.	2041 r.	2021 r.	2041 r.	do 2041 r.	
Pionki (m)	16779	15738	14762	25,9	35,7	429284	526989	2737	97705
Pionki (w)	9747	10129	10526	27,5	36,7	266765	386303	3257	119538
Gózd (w)	9154	9494	9847	25,8	36,2	237271	356448	3292	119177
Iłża (m-w)	14027	13614	13213	28,5	38,1	394984	503421	2846	108437
Jastrzębia (w)	7160	7447	7746	26,9	33,3	191943	257925	1981	65982
Jedlińsk (w)	14531	15082	15654	27,2	37,2	395957	582325	5010	186368
Jedlnia-Letnisko (m-w)	13418	13776	14144	30	39,8	403591	562913	4003	159322
Kowala (w)	12340	13266	14261	27,8	34,6	343049	493447	4329	149798
Przytyk (m-w)	7113	7440	7782	27,8	37,2	196099	289492	2489	92589
Skaryszew (m-w)	15201	15457	15717	28,4	36,2	433336	568967	3747	135631
Wierzbica (w)	9452	9157	8871	25,6	34,4	239675	305170	1904	65405
Wolanów (w)	8963	9284	9616	28,2	35,8	252636	344271	2560	91635
Zakrzew (w)	13883	14500	15479	30,5	44,5	418162	688811	6082	270649
Radom (m)	201607	196235	191012	27,5	38,5	5506699	7353955	47981	1847256

Źródło: Strategia rozwoju ponadlokalnego Partnerstwa Radomskiego Obszaru Funkcjonalnego, 2024.

Pomimo obserwowanych negatywnych trendów demograficznych, takich jak starzenie się społeczeństwa oraz ujemne saldo migracji, realizacja przyjętej strategii rozwoju gminy Przytyk na lata 2025-2034 pozwala uznać wzrost populacji za możliwy i realistyczny. Kluczowe argumenty demograficzne uzasadniające tę prognozę obejmują:

- Rozwój infrastruktury mieszkaniowej i technicznej: Znaczne zwiększenie atrakcyjności inwestycyjnej i mieszkaniowej poprzez rozwój nowoczesnej infrastruktury komunikacyjnej, technicznej oraz poprawę dostępności do usług publicznych (edukacja, opieka zdrowotna,

kultura). Poprawa warunków życia przyciągnie do gminy młode rodziny i przedsiębiorców, co pozytywnie wpłynie na saldo migracji.

- Wzmocnienie kapitału społecznego: Intensyfikacja działań w zakresie polityki społecznej, obejmująca poprawę jakości edukacji oraz opieki zdrowotnej, zwiększy poziom satysfakcji mieszkańców, co zmniejszy odpływ ludności oraz może przyciągnąć nowych mieszkańców. W szczególności rozwój placówek oświatowych, żłobków i przedszkoli znacząco zwiększy atrakcyjność gminy dla młodych rodzin.
- Zrównoważony rozwój i ochrona środowiska: Realizacja proekologicznych projektów, takich jak rozwój terenów zielonych, poprawa estetyki przestrzeni publicznych oraz wdrożenie odnawialnych źródeł energii, stworzy zdrowe i atrakcyjne środowisko do życia, wpływając na pozytywny wizerunek gminy, co również zwiększy migrację wewnętrzną.
- Wsparcie rozwoju gospodarczego: Aktywne działania promujące lokalną przedsiębiorczość oraz stworzenie dogodnych warunków inwestycyjnych przyciągną przedsiębiorców oraz kapitał inwestycyjny, generując nowe miejsca pracy. To istotny czynnik przyciągający nowych mieszkańców, którzy będą zainteresowani zamieszkaniem w atrakcyjnych, dobrze skomunikowanych obszarach podmiejskich.
- Wpływ migracji zewnętrznej: Gmina, w ramach strategii partnerstwa Radomskiego Obszaru Funkcjonalnego, będzie beneficjentem procesów relokacji mieszkańców z miast do bardziej komfortowych i ekologicznych obszarów wiejskich i podmiejskich. Tendencja ta wpisuje się w szersze trendy obserwowane w Polsce i Europie.

Zakładany wzrost ludności opisuje model wzrostu wykładniczego:

$$P_t = P_0 \times (1+r)^t$$

Gdzie:

- P_t – liczba ludności prognozowana na rok t ,
- P_0 – początkowa liczba ludności (7030 osób w roku 2023),
- r – średnioroczna stopa wzrostu populacji,
- t – liczba lat prognozy (20 lat).

$$\text{Wyliczenie dokładne: } M_{20} = 7030 \times (1+r)^{20} = 14\,100 \text{ (dla } r = 3,54\%)$$

Zakładany wzrost liczby mieszkańców z poziomu 7030 osób w roku 2023 do 14 100 osób w roku 2043 wynika z trzech głównych składowych:

- Zmiana salda migracji: przejście z ujemnego salda migracji (-33 osoby w 2023) na dodatnie saldo migracji na poziomie około +150 osób rocznie począwszy od 2028 roku.
- Wzrost liczby urodzeń z obecnych około 70 rocznie do około 120 rocznie począwszy od 2033 roku.
- Stabilizacja liczby zgonów na poziomie około 70 rocznie, co dzięki poprawie jakości opieki zdrowotnej i profilaktyce zdrowotnej pozwoli ograniczyć straty ludności. Dodatni przyrost naturalny osiągający 5‰ po 2030 roku.

Średnioroczny wzrost populacji wynoszący 3,54% jest ambitny, lecz możliwy przy pełnym wdrożeniu działań strategicznych. Założenia są zgodne z teorią drugiego przejścia demograficznego, która wskazuje na stabilizację wskaźników demograficznych na poziomach zapewniających trwały wzrost populacji w obszarach poprawiających warunki życia oraz intensyfikujących inwestycje infrastrukturalne i społeczne.

Niekorzystna prognoza GUS zakłada znaczny spadek ludności (do 6362 osób w 2043 roku), jednak jej niespełnienie jest wysoce prawdopodobne ze względu na:

- nieuwzględnienie efektów lokalnych strategii inwestycyjnych i społecznych;
- brak pełnego uwzględnienia dynamicznych zmian społeczno-ekonomicznych oraz migracji zewnętrznych i wewnętrznych;
- ignorowanie wpływu intensywnych działań prorodzinnych i proinwestycyjnych podejmowanych przez samorząd lokalny.

Dobrym przykładem możliwości realizacji podobnej strategii są Niepołomice, miasto w województwie małopolskim, które między 2000 a 2020 rokiem zanotowało znaczący wzrost liczby mieszkańców (z ok. 9 tys. do ponad 16 tys.), co wynikało z konsekwentnie realizowanej strategii rozwoju gminy, obejmującej intensywne inwestycje infrastrukturalne (drogi, kanalizacja), edukacyjne (przedszkola, szkoły), gospodarcze (strefa ekonomiczna), a także rozwój budownictwa mieszkaniowego. Te działania skutecznie przyciągnęły młode rodziny, poprawiły saldo migracji i zwiększyły przyrost naturalny, odwracając negatywne trendy demograficzne.

Realizacja szczegółowej strategii gminy Przytyk, obejmującej działania inwestycyjne, społeczne, środowiskowe i gospodarcze, stworzy podstawę do skutecznego odwrócenia negatywnych trendów demograficznych oraz osiągnięcia zakładanego poziomu ludności.

Uwzględnienie w dalszych pracach wyników prognoz dokonanych na podstawie oszacowań prowadzonych wyłącznie dla gminy Przytyk oraz bazujących na wynikach NSP 2021 (podobnie jak w przypadku tworzenia Prognozy ludności na lata 2023-2060, GUS) jest zasadne, gdyż w lepszym stopniu uwzględnia specyfikę regionu i realizowane na jego obszarze cele niż czysto matematyczna w zakresie podziału na gminy prognoza GUS.

Gospodarka i rynek pracy

Przedsiębiorczość

Według rejestru REGON w 2023 roku liczba podmiotów gospodarki narodowej w gminie Przytyk na koniec 2023 roku wynosiła 455, w tym (dane GUS). Na podstawie danych, możemy zidentyfikować kilka najliczniejszych kategorii (według PKD2007) działalności gospodarczej w gminie Przytyk oraz ich zmiany w latach 2019-2023:

- Handel i naprawy – liczba podmiotów w tej kategorii oscylowała wokół wartości 120, wykazując niewielkie zmiany. W 2019 roku było ich 123, natomiast w 2023 liczba ta wynosi 121. Wyraźne zmniejszenie nastąpiło w roku 2021 (117), po czym nastąpiło lekkie odbicie.
- Budownictwo – to sektor dynamicznie rozwijający się, z liczbą podmiotów rosnącą z 106 w 2019 roku do 122 w 2023. Wzrost był regularny, co wskazuje na zwiększającą się aktywność budowlaną w gminie.
- Przemysł – w tej kategorii liczba firm była stosunkowo stabilna, wynosząc około 40. Jednak w roku 2020 i 2022 liczba przedsiębiorstw spadła nieznacznie do 39, co wskazuje na lekką stagnację w tej branży.
- Transport i magazynowanie – liczba podmiotów w tej sekcji rosta, szczególnie w latach 2020-2022, osiągając szczyt 27 w 2022 roku. W 2023 roku wartość pozostała stabilna na poziomie 26.
- Działalność profesjonalna, naukowa i techniczna – tutaj widoczny jest również wzrost: od 14 firm w 2019 roku do 19 w 2023, co sugeruje rosnące zapotrzebowanie na usługi specjalistyczne i konsultingowe.
- Opieka zdrowotna i pomoc społeczna – ten sektor wzrósł z 10 firm w 2019 roku do 14 w 2023 roku, co może być wynikiem zwiększonego popytu na usługi zdrowotne i socjalne.

Podsumowując, w gminie Przytyk najszybciej rozwijają się sektory budownictwa, transportu oraz usług profesjonalnych i zdrowotnych, podczas gdy handel pozostaje stabilny.

W ciągu ostatnich pięciu lat szczególnie widocznie zwiększyła się liczba przedsiębiorców zajmujących się działalnością rejestrowaną poza sekcją A rodzajów działalności PKD 2007, czyli rolnictwem, leśnictwem, łowiectwem i rybactwem. Szczegółowe dane przedstawia tabela 5.

Tabela 5. Podmioty gospodarki narodowej w gminie Przytyk wg grup rodzajów działalności PKD 2007 w latach 2019-2023

	2019	2020	2021	2022	2023
ogółem	403	418	437	437	455
rolnictwo, leśnictwo, łowiectwo i rybactwo	7	8	9	9	9
przemysł i budownictwo	149	157	162	164	167
pozostała działalność	247	253	266	264	279

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS.

W dominującej większości działalność gospodarczą prowadzą podmioty z sektora prywatnego. Ich liczba z roku na rok systematycznie rośnie. Liczba podmiotów, których właścicielem jest sektor publiczny jest stabilna z tendencją lekko spadkową. Trendy te nie odbiegają zasadniczo od zjawisk typowych dla całego kraju.

Tabela 6. Liczba podmiotów gospodarczych z podziałem na sektory w latach 2019-2023

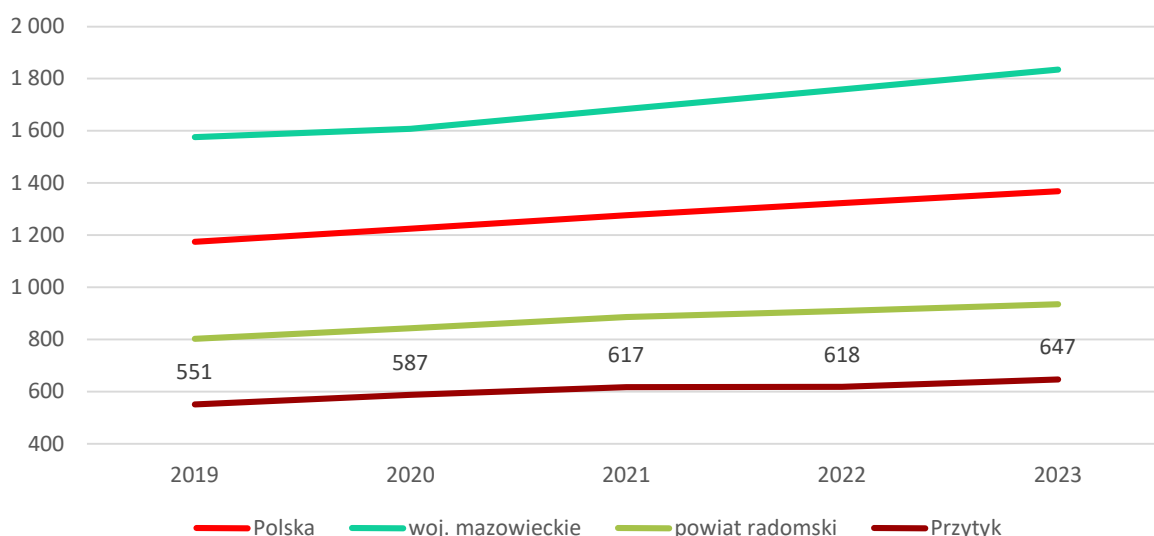
	2019	2020	2021	2022	2023
sektor publiczny	17	16	15	15	15
sektor prywatny	386	401	420	421	439

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS.

Odczyt poziomu przedsiębiorczości mierzonego liczbą zarejestrowanych w rejestrze REGON podmiotów na 10 tys. mieszkańców (por. wykres 15) wskazuje, że wartość ta dla gminy (647 w 2023 roku) jest znacznie niższy niż średnia dla całego powiatu radomskiego (935). Jednocześnie wskaźnik ten jest niższy niż wartość przypisywana województwu mazowieckiemu (1835) i całej Polsce (1368). Warto zauważyć, że tempo przyrostu postaw przedsiębiorczych mierzonych tym wskaźnikiem na terenie gminy jest porównywalne do tego na szczeblu powiatu, co wskazuje, że dysproporcje nie będą się zmniejszać. Ich źródłem może być kilka czynników:

- Lokalizacja i dostępność rynków – Przytyk jest gminą o dominującym charakterze wiejskim, oddaloną od większych ośrodków miejskich, co ogranicza dostęp do szerokiego rynku zbytu i może zniechęcać przedsiębiorców do zakładania działalności.
- Mniejsza urbanizacja i gęstość zaludnienia – mniejsze zagęszczenie ludności i ograniczony, odpowiadający jej liczebności, poziom rozwoju infrastruktury, wpływa na liczbę działalności gospodarczych, które mogą efektywnie funkcjonować na tak małym rynku.
- Brak większych inwestycji i wsparcia przedsiębiorczości – brak inicjatyw wspierających lokalny biznes, takich jak inkubatory przedsiębiorczości czy specjalne strefy ekonomiczne, które są obecne w bardziej rozwiniętych obszarach województwa mazowieckiego.
- Niski poziom usług i infrastruktury biznesowej – przedsiębiorcy mają ograniczony dostęp do niezbędnych usług (np. doradztwa biznesowego, logistyki) i zasobów, które są kluczowe w rozwijaniu działalności gospodarczej.

Podsumowując, niższy wskaźnik liczby podmiotów w gminie Przytyk wynika głównie z jej charakteru, oddalenia od dużych rynków oraz ograniczonych zasobów i możliwości wsparcia dla lokalnej przedsiębiorczości.

Wykres 15. Podmioty wpisane do rejestru REGON na 10 tys. ludności

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS.

W zakresie form organizacyjnych, większość przedsiębiorców to osoby fizyczne prowadzące działalność gospodarczą (wg danych GUS w 2023 roku było 83% wszystkich przedsiębiorstw). W całym analizowanym okresie systematycznie zwiększała się także liczba spółek handlowych. Szczegółowe informacje zawiera tabela 7.

Tabela 7. Formy organizacyjne prowadzenia działalności gospodarczej w latach 2019-2023 za bazą REGON

	2019	2020	2021	2022	2023
sektor publiczny - ogółem	17	16	15	15	15
sektor publiczny - państwowe i samorządowe jednostki prawa budżetowego	11	10	11	10	10
sektor publiczny - spółki handlowe	1	1	1	1	1
sektor prywatny - ogółem	386	401	420	421	439
sektor prywatny - osoby fizyczne prowadzące działalność gospodarczą	339	353	370	368	378
sektor prywatny - spółki handlowe	12	12	12	14	17
sektor prywatny - stowarzyszenia i organizacje społeczne	17	16	17	17	19

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS.

Blisko 96% podmiotów gospodarczych w gminie w 2023 roku stanowiły mikroprzedsiębiorstwa zatrudniające mniej niż 10 osób (por. tabela 8). Liczba przedsiębiorstw spełniających kryterium małych w zakresie liczby pracowników utrzymuje się od 2019 roku na podobnym poziomie. Także w grupie średnich przedsiębiorstw widoczna jest stagnacja.

Tabela 8. Podmioty gospodarki narodowej wpisane do rejestru REGON wg klas wielkości

	2019	2020	2021	2022	2023
0 - 9	383	398	417	417	436
10 - 49	19	19	19	19	18
50 - 249	1	1	1	1	1

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS.

W regionie działają m.in.¹⁶:

- P.H.U Paciorek - składy budowlane;
- Agro-Max Sp. j - sklep ogrodniczy, skup warzyw;
- Opakowaniamax sp. z o. o. – opakowania tekturowe;
- DOMA - producent saun, hurtownia nagrobków, usługi kamieniarskie;
- Kowalczyk Fabryka Okien;
- EKO-SAM Sp. z o.o - selektywna zbiórka odpadów komunalnych;
- Gajewski Podłogi Drewniane Sp.z o.o, sp.k;
- Hydro Budowlanka Piotr Barszcz – skład budowlany;
- Auto-Gaz Centrum - ogrodniczo-przemysłowe;
- Kowalczyk - ocieplanie budynków, sprzedaż materiałów budowlanych, montaż stolarki;
- „AGROBARD” Spółka jawna - maszyny rolnicze;
- P.H.U.P OKNO-BUD;
- P.H.U „DACH-DOM”;

¹⁶ Na podstawie listy przedsiębiorstw: https://www.przytyk.pl/kategoria-314-kontakt___firmy.html

- Transport Samochodowy Jan Lesiak;
- Dom Weselny Arkadia;
- SAUNA SPA Sławomir Kowalczyk;
- ROLGIT Rafał Kowalski;
- Paciorek P.H.U – skład budowlany;
- Sala Bankietowa „BIS”;
- AGRO-Kowalski – skup i sprzedaż warzyw;
- „DRA-BUD” – szamba;
- TOM-BUD Przedsiębiorstwo Wielobranżowe;
- Stachurscy Sp. z o.o - stacja kontroli pojazdów.

Rynek pracy

Zanim dokonana zostanie analiza sytuacji na rynku pracy w mieście i gminie Przytyk, warto zdefiniować otoczenie, w jakim gmina funkcjonuje, tzn. trendy determinujące sytuację zatrudnionych w województwie mazowieckim. Wskaźnik bezrobocia na Mazowszu we wrześniu 2024 roku wynosił 4,1%. Tak samo było w sierpniu i lipcu 2024 roku, co oznacza, że stopa bezrobocia w regionie (podobnie jak w całym kraju) utrzymywała się na stabilnym poziomie. Dla porównania, wskaźnik bezrobocia rejestrowanego w Polsce wyniósł we wrześniu 5,0%.

Zdecydowana większość, bo 80,3 % wszystkich bezrobotnych zarejestrowanych w województwie mazowieckim to osoby znajdujące się w szczególnej sytuacji na rynku pracy. Najczęściej są to długotrwale bezrobotni (62,5%), osoby powyżej pięćdziesiątego roku życia (33,6%) oraz osoby do trzydziestego roku życia (28,3%). 2,5% ogółu bezrobotnych na Mazowszu stanowią cudzoziemcy. We wrześniu 2024 roku zarejestrowanych było 2 758 obywateli innych państw. Zdecydowana większość to kobiety (2002 osoby, czyli 73% wszystkich bezrobotnych cudzoziemców na terenie Mazowsza). W porównaniu do września poprzedniego roku liczba bezrobotnych obcokrajowców na Mazowszu spadła o 10,5%. Na Mazowszu występuje duże terytorialne zróżnicowanie stopy bezrobocia.

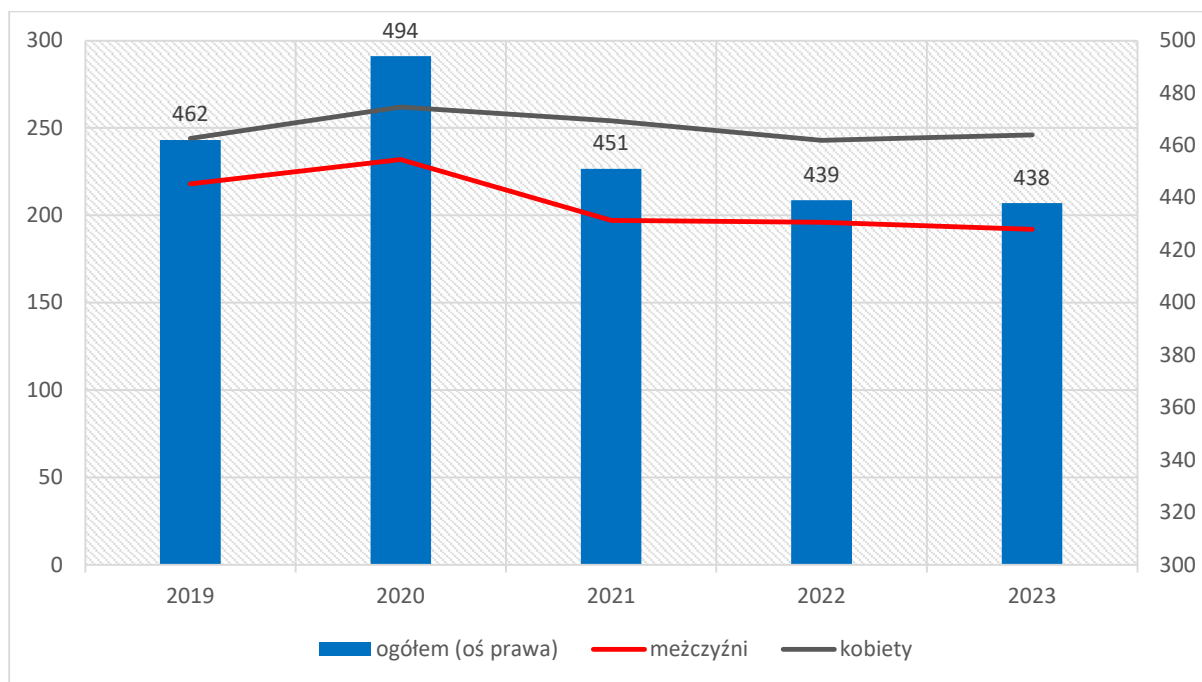
Jak wskazuje Barometr zawodów 2024, w skali całego województwa mazowieckiego najliczniejszą grupę zawodów deficytowych stanowią te reprezentujące branżę budowlaną – 7, w tym: betoniarze i zbrojarze, cieśle i stolarze budowlani, dekarze i blacharze budowlani, monterzy instalacji budowlanych, murarze i tynkarze, operatorzy i mechanicy sprzętu do robót ziemnych oraz pracownicy robót wykończeniowych w budownictwie. Z zestawienia w tym roku ubyli robotnicy budowlani, w następstwie tego, że luki w tym obszarze są tymczasowo wypełniane przez obcokrajowców.

Utrzymujący się deficyt dotyczy także: spawaczy; kierowców samochodów ciężarowych i ciągników siodłowych; ślusarzy; elektryków elektromechaników i elektromonterów, magazynierów. W coraz trudniejszej sytuacji jest branża edukacyjna, gdzie brakuje nauczycieli, zarówno na poziomie szkolnictwa branżowego, jak i przedszkoli, szkół podstawowych oraz ogólnokształcących.

Powiat radomski (ziemski) jest obszarem o zdecydowanie mniej sprzyjającej mieszkańcom sytuacji na rynku pracy, z bezrobociem sięgającym około 16% (dane z września 2024 roku).

W mieście i gminie Przytyk na koniec grudnia 2023 roku było 438 bezrobotnych, co oznaczało spadek w stosunku do 462 osób zarejestrowanych w tym samym dniu 2019 roku.

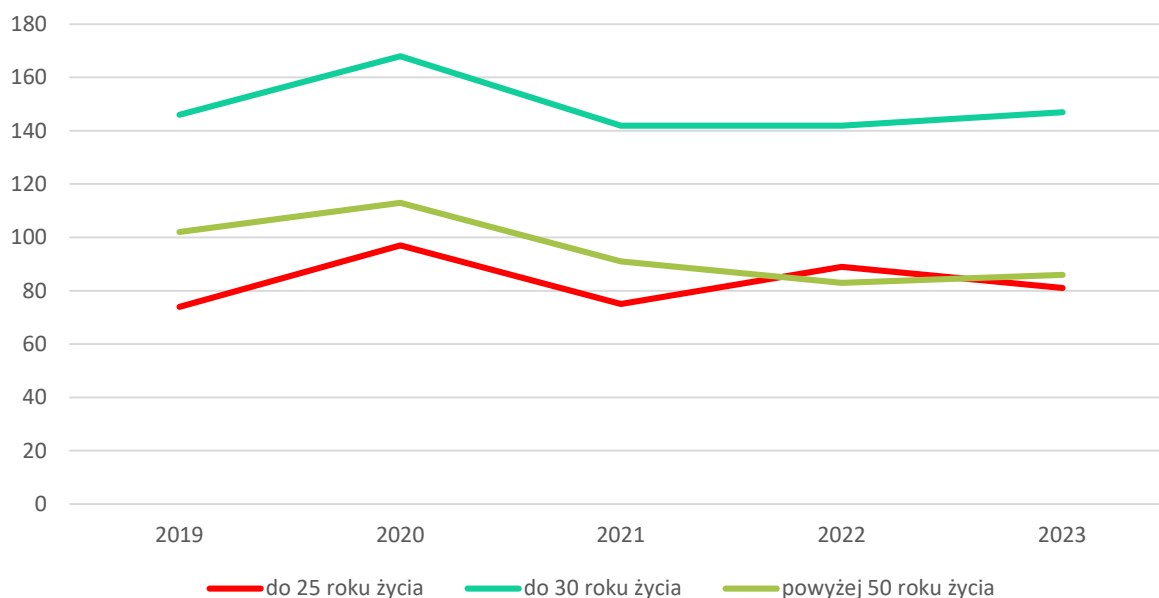
Wykres 16. Bezrobotni zarejestrowani wg płci na koniec roku w latach 2019-2023

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS.

Po 2020 roku wyraźnie szybciej spadała liczba bezrobotnych kobiet. Co istotne w latach 2019-2023 (dane GUS na koniec roku) liczba bezrobotnych mężczyzn praktycznie nie uległa zmianie (wzrost z 244 do 246) przy zauważalnym spadku liczby bezrobotnych kobiet (z 218 do 192).

Wykres 17. Bezrobotni zarejestrowani wg grup wiekowych na koniec roku w latach 2019-2023

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS.

W latach 2019-2023 liczba bezrobotnych w gminie Przytyk ulegała zauważalnym zmianom, głównie w wyniku wpływu pandemii i sytuacji gospodarczej na rynek pracy. Wśród osób młodych (do 25 i do 30 roku życia) widoczny był najpierw wzrost bezrobocia w 2020 roku, kiedy ograniczenia

pandemiczne i niepewność gospodarcza utrudniły im wejście na rynek pracy. Jednak w kolejnych latach odnotowano ogólny spadek, choć z pewnymi fluktuacjami, co może wskazywać na poprawę sytuacji i zwiększenie możliwości zatrudnienia dla młodszych grup wiekowych. W grupie osób powyżej 50 roku życia pandemia również przyczyniła się do wzrostu bezrobocia, ponieważ starsi pracownicy częściej tracili miejsca pracy w sektorach dotkniętych kryzysem. Jednak późniejsze lata przyniosły stopniowy spadek liczby bezrobotnych, prawdopodobnie w wyniku działań wspierających powrót na rynek pracy oraz stabilizację gospodarczą. Ogólnie, po chwilowym wzroście bezrobocia w początkowym okresie pandemii, sytuacja uległa poprawie w miarę odbudowy rynku pracy w Polsce.

Sytuacja kobiet na lokalnym rynku pracy przeszła w ostatnich latach ewolucję. Udział zarejestrowanych bezrobotnych kobiet w liczbie ludności w wieku produkcyjnym od 2022 roku jest niższy niż analogicznie w przypadku mężczyzn, co jest zjawiskiem nietypowym. Z reguły wskaźnik bezrobocia rejestrowanego wśród kobiet jest wyższy niż u mężczyzn, co może wynikać z większego udziału kobiet w sektorach bardziej podatnych na wahania koniunktury gospodarczej, takich jak usługi czy handel. Kobiety również częściej doświadczają przerw w zatrudnieniu związanych z opieką nad dziećmi lub innymi osobami zależnymi, co czasem wpływa na ich możliwości zatrudnienia i stabilność zawodową. Z kolei mężczyźni, choć generalnie charakteryzują się niższym wskaźnikiem bezrobocia rejestrowanego, w trudniejszych warunkach ekonomicznych – zwłaszcza w czasie pandemii lub kryzysów – mogą wykazywać wzrost wskaźników bezrobocia, szczególnie w sektorach budownictwa i przemysłu. Jednakże, szybka adaptacja rynku pracy i działania wspierające aktywizację zawodową obu płci przyczyniły się do zbliżenia wskaźników bezrobocia wśród kobiet i mężczyzn.

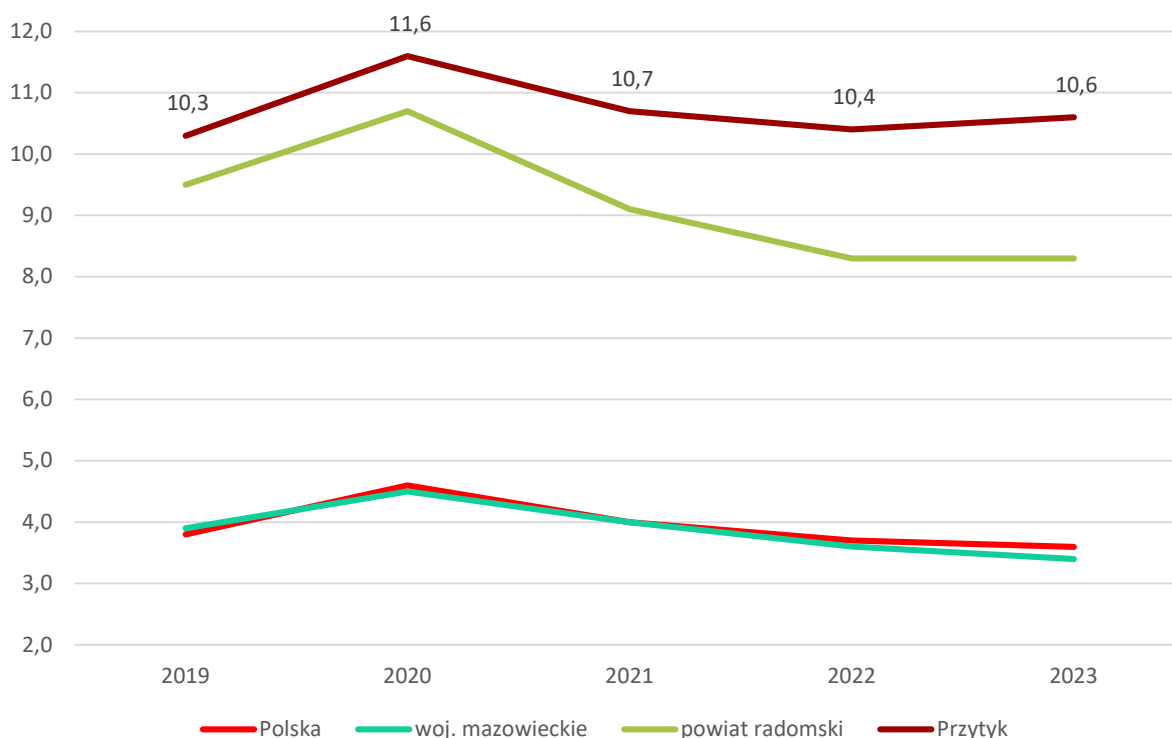
Tabela 9. Udział bezrobotnych zarejestrowanych w liczbie ludności w wieku produkcyjnym według płci na koniec roku w latach 2019-2023

	2019	2020	2021	2022	2023
ogółem	10,3%	11,6%	10,7%	10,4%	10,6%
mężczyźni	9,9%	11,2%	11,0%	10,7%	11,0%
kobiety	10,9%	12,1%	10,2%	10,1%	10,0%

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS.

W latach 2019-2023 udział bezrobotnych zarejestrowanych w liczbie ludności w wieku produkcyjnym w gminie Przytyk, powiecie radomskim, województwie mazowieckim i całej Polsce kształtował się z wyraźnymi różnicami, które wynikają z różnych uwarunkowań gospodarczych i strukturalnych. W skali kraju i województwa mazowieckiego obserwowano stopniowy spadek wskaźnika bezrobocia po chwilowym wzroście w 2020 roku, co wiązało się głównie z negatywnymi skutkami pandemii COVID-19. Szybkie odbicie gospodarcze, wsparcie dla przedsiębiorstw oraz poprawa warunków na rynku pracy przyczyniły się do obniżenia bezrobocia, szczególnie w większych miastach i regionach o bardziej rozwiniętej gospodarce.

Wykres 18. Udział bezrobotnych zarejestrowanych w liczbie ludności w wieku produkcyjnym w gminie na tle powiatu, województwa i kraju na koniec roku (dane w %)

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS.

Natomiast w powiecie radomskim i gminie Przytyk bezrobocie pozostało na wyraźnie wyższym poziomie, co może wynikać z kilku czynników. Przede wszystkim, obszary te są bardziej uzależnione od sektorów o niższej dynamice wzrostu i mniejszej stabilności zatrudnienia, takich jak rolnictwo i przemysł przetwórczy. Ponadto, ograniczona dostępność dobrze płatnych miejsc pracy i mniejsza liczba inwestycji w infrastrukturę gospodarczą w tych regionach sprawiają, że trudniej jest tworzyć trwałe miejsca pracy, a procesy restrukturyzacji i odbudowy po kryzysie przebiegają wolniej. Trudności na rynku pracy w gminie Przytyk i powiecie radomskim wynikają więc z czynników strukturalnych, które powodują, że poziom bezrobocia utrzymuje się na wyższym poziomie niż średnia krajowa i wojewódzka.

Środowisko naturalne i infrastruktura

Walory środowiska naturalnego, przyrodnicze i krajobrazowe, różnorodność biologiczna

Klimat

Pod względem klimatycznym obszar gminy znajduje się (wg Gumińskiego) w radomskiej dzielnicy klimatycznej charakteryzującej się korzystnymi warunkami klimatycznymi. Indywidualność tej dzielnicy zaznacza się w rozkładzie elementów termicznych. Jest to obszar wyraźnie cieplejszy w stosunku do terenów położonych na północ i na wschód.¹⁷

Charakterystyka wybranych elementów klimatu przedstawia się następująco:

- średnia roczna temperatura powietrza 7,5°C;
- ilość dni mroźnych w roku < 50;
- ilość dni z przymrozkami w roku 115–117;
- czas zalegania pokrywy śnieżnej 60 dni;
- okres wegetacyjny 210 dni;
- średnia roczna wilgotność względna 78%;
- średnia roczna ilość dni z mgłą 52,7;
- średnie roczne zachmurzenie nieba 6,4;
- średnie roczne opady atmosferyczne 580 mm.

W granicach gminy lokalne warunki klimatyczne są zależne od ukształtowania terenu, a także jego pokrycia. Ze względu na rzeźbę możemy wyróżnić klimat dolin i obszarów płaskich, wysoczyznowych. Pod względem zagospodarowania terenu największy wpływ mają duże kompleksy leśne i tereny zabudowane.

W ostatnich kilkunastu latach zwraca się uwagę na wzrost intensywności ekstremalnych zjawisk klimatycznych (gwałtowne i intensywne opady, silne wiatry, gradobicia, tornada, susze, silne mrozy) oraz rozmiarów zniszczeń, jakie one wyrządzają, jest to jednak trend globalny związany z ocieplaniem klimatu. Przewiduje się zwiększenie liczby dni upalnych oraz częstsze i dłuższe susze, spowodowane dużym parowaniem.¹⁸

Wody powierzchniowe i wody podziemne

W niniejszej strategii rozwoju uwzględniono uwarunkowania wynikające z wymienionych w art. 315 pkt. 1-3 ustawy z dnia 20 lipca 2017 r. – Prawo wodne (Dz. U. z 2021 r. poz. 624, z późn. zm.) dokumentów, tj. z planów gospodarowania wodami na obszarach dorzeczy, planów zarządzania ryzykiem powodziowym oraz planu przeciwdziałania skutkom suszy.

Podstawową jednostką gospodarki wodnej w myśl polskiego prawa, zgodnie z Ramową Dyrektywą Wodną jest Jednolita Część Wód (JCW). Jednolite części wód dzielimy na Jednolite Części Wód Powierzchniowych (JCWP) i Jednolite Części Wód Podziemnych (JCWPd).

Zgodnie z rozporządzeniem Ministra Infrastruktury z dnia 4 listopada 2022 r. w sprawie Planu gospodarowania wodami na obszarze dorzecza Wisły (Dz. U. z 2023 r. poz. 300), gmina Przytyk, położona na obszarze Państwowego Gospodarstwa Wodnego Wody Polskie Regionalnego Zarządu

¹⁷ Gumiński R., 1951, Meteorologia i klimatologia dla rolników, PWRiL, Warszawa.

¹⁸ Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Przytyk, 2016.

Gospodarki Wodnej w Warszawie, znajduje się, w zasięgu zlewni następujących jednolitych części wód:

1) Jednolite Części Wód Powierzchniowych (JCWP):

- RW200010252589 (Tymianka);
- RW200011252599 (Radomka od zb. Domaniów do Mlecznej);
- RW200010252499 (Wiązownica);
- RW200010254949 (Pierzchnianka);
- RW200010252549 (Ślepotka);
- RW200010252529 (Dobrzyca);
- RW200022252399 (Zb. Domaniów);
- RW200010252569 (Bosak);
- RW200010252269 (Garlica).

2) Jednolite części wód podziemnych (JCWPd):

- GW200087;
- GW200073;
- GW200074;
- GW200086.

Cała gmina Przytyk położona jest w zlewni Radomki, która jest bezpośrednim dopływem Wisły. W obrębie gminy przebiegają granice zlewni dopływów Radomki – Dobrzyca, Wiązownicy, Ślepotki (płynącej przy granicy z gminą Stara Błotnica). W gminie nie ma większych naturalnych zbiorników wodnych, występują jedynie niewielkie oczka wodne w zagłębieniach bezodpływowych i starorzeczka – wszystkie zarastające, natomiast występują większe sztuczne zbiorniki – dwa zbiorniki retencyjne i dwa kompleksy stawów rybnych. Łącznie wody powierzchniowe w gminie zajmują ok. 2,2% powierzchni ogólnej gminy.

Radomka jest rzeką typowo niziną, przepływa przez gminę od zbiornika Domaniów, przez Przytyk i dalej okolice na południe od Sukowskiej Woli. Dzięki niewielkim zabiegom melioracyjnym rzeka zachowała znaczny stopień naturalności, meandry i wyspy – na jednej z nich położona jest centralna część miejscowości Przytyk. Jej koryto ma płaskie dno, dolina o szerokości do 1,5 km ma wykształcone tarasy – zalewowy holoceni i plejstoceni nadzalewowe. W dolinie występują przede wszystkim użytki zielone, w miejscowości Zameczek występuje duży kompleks stawów rybnych o powierzchni 57 ha. W okolicy stawów znajduje się również jaz piętrzący wodę wraz z elektrownią.

Największym dopływem Radomki jest Wiązownica, która ma dość głębokie koryto, delikatnie meandruje i miejscami rozwidla się. W okolicach Wygnanowa koryto jest uregulowane a dolina szeroka. W 2015 r. między Jagodnem a Słowikowem wybudowano zbiornik retencyjny Jagodno. Drugim większym dopływem Radomki jest Dobrzyca, która meandruje przez kompleks leśny Oblas. W jej dolinie występują siedliska wilgotne, zbiorowiska szuwarowo-torfowiskowe i stawy rybne o powierzchni 21 ha.

Zalew Domaniowski, zwany także Domaniowskim Morzem to 500 hektarowy sztuczny zbiornik wodny, zlokalizowany na 40 km biegu rzeki Radomki, 20 km na zachód od Radomia. Zbiornik Domaniów położony jest na styku z gminami Przysucha i Wieniawa. Zbiornik ma 7 km długości a jego szerokość waha się od 0,5 km (w rejonie zapory) do 2,5 km (w jego centralnej części). Długość linii

brzegowej akwenu wynosi ok. 21 km, a jego średnia głębokość to ok. 2,3 metra. Domaniów to drugi co do wielkości (po Zalewie Zegrzyńskim), a także jeden z najczystszych zbiorników wodnych (II klasa czystości) na Mazowszu. Na zachodnim brzegu zbiornika, na wysokości miejscowości Wólka Domaniowska, utworzona została piaszczysta plaża, która przylega do kąpieliska.

Pływanie dozwolone jest na ponad 80% powierzchni zalewu, co stanowi atrakcję dla miłośników sportów wodnych takich jak kajakarstwo, żeglarstwo, windsurfing czy wakeboarding. Zalew Domaniów jest łowiskiem wędkarskim, obfitującym w tak szlachetne gatunki ryb jak sandacze sumy i szczupaki. Zbiornik pełni funkcje: rekreacyjną, zasilanie wodą w okresach suszy, energetyczną i rybacką.

Zbiornik Jagodno powstał w 2015 r. na rzece Wiązownicy głównie dla poprawy bezpieczeństwa przeciwpowodziowego. Powierzchnia zbiornika to 35 ha. Zbiornik ma potencjał turystyczno-rekreacyjny, który rozwijany jest stopniowo.

Gmina Przytyk znajduje się na terenie dziewięciu jednolitych części wód powierzchniowych, które scharakteryzowane są w poniższej tabeli. Informacje dotyczące jednolitych części wód powierzchniowych i podziemnych przedstawiono zgodnie z obowiązującym rozporządzeniem Ministra Infrastruktury z dnia 4 listopada 2022 r. w sprawie Planu gospodarowania wodami na obszarze dorzecza Wisły (Dz. U. z 2023 r. poz. 300)..¹⁹

Wyniki oceny stanu jakościowego i zasobów wód powierzchniowych na terenie gminy przedstawiono w tabeli 10.

Tabela 10. Wyniki oceny stanu jakościowego i zasobów wód powierzchniowych na terenie gminy

Nazwa JCWP	Kod JCWP	Stan (ogólny)	Stan chemiczny	Ocena ryzyka nieosiągnięcia celów środowiskowych
Tymianka	RW200010252589	zły	b. danych	zagrożona
Radomka od zb. Domaniów do Mlecznej	RW200011252599	zły	poniżej dobrego	zagrożona
Wiązownica	RW200010252499	zły	b. danych	zagrożona
Pierzchnianka	RW200010254949	zły	poniżej dobrego	zagrożona
Ślepotka	RW200010252549	b. danych	dobry	zagrożona
Dobrzyca	RW200010252529	dobry	dobry	zagrożona
Zb. Domaniów	RW200022252399	zły	poniżej dobrego	zagrożona
Bosak	RW200010252569	zły	b. danych	zagrożona
Garlica	RW200010252269	b. danych	dobry	zagrożona

Źródło: Dane z kart charakterystyk JCPW dostępnych w ramach portalu Informatycznego Systemu Ochrony Kraju <https://wody.isok.gov.pl/> oraz <http://karty.apgw.gov.pl:4200/informacje>.

¹⁹ Karty charakterystyk jednolitych części wód oraz mapa jednolitych części wód dostępne są pod linkiem: <http://karty.apgw.gov.pl:4200/informacje> oraz na Hydroportalu: <https://isok.gov.pl/hydroportal.html> w sekcji Plany gospodarowania wodami.

Stan ogólny JCWP jako dobry oceniono tylko w przypadku Dobrzycy, w pozostałych przypadkach (poza Ślepotką i Garlicą, gdzie brakuje danych) parametr ten uzyskał złą ocenę. Stan chemiczny dobry wykazują Ślepotka, Dobrzycza i Garlica, pozostałe JCWP są poniżej dobrego lub bez dostępnych danych. Wszystkie cieki powierzchniowe terenu gminy są zagrożone nieosiągnięciem celów środowiskowych dla wód powierzchniowych.

Na obszarze gminy ujmowane są trzy poziomy wód podziemnych:

- czwartorzędowy poziom wodonośny związany z piaskami fluwioglacjalnymi na głębokości 5–26 m, oraz piaskami współczesnych dolin rzecznych na głębokości 0,5–1,0 m;
- kredowy poziom wodonośny, posiadający wody o charakterze szczelinowo-porowym, przykryty utworami nieprzepuszczalnymi – glinami zwałowymi i iltami trzeciorzędowymi, wykształcony w postaci piasków i piaskowców;
- jurajski poziom wodonośny – wody szczelinowo-krasowe o ponadnormatywnej zawartości manganu i żelaza, występujący pod utworami przepuszczalnymi.

Obszar gminy znajduje się w obrębie czterech Jednolitych Części Wód Podziemnych i jest to JCWPd nr 73 (GW200073), 74 (GW200074), 86 (GW200086) oraz 77 (GW200087).

Na terenie gminy Przytyk występuje jeden punkt monitoringu wód podziemnych w ramach PMŚ. Poniższe wyniki badań pochodzą ze wskazanego punktu znajdującego się w miejscowości Wrzeszczów z roku 2022 (por. tabela 11).

Tabela 11. Klasy jakości wód podziemnych w punktach monitoringu diagnostycznego w pobliżu gminy Przytyk wg danych z 2022 roku

Miejscowość	Nr MON-BADA	Nr JCWPd	Przedział pobierania [m p.p.t.]	Stratygrafia	Zwierciadło, ośrodek	Użytk. terenu	Końcowa klasa jakości
Wrzeszczów	1255	74	59,00-98,00	J3	swobodne, porowo-szczel.	Zabudowa wiejska	IV

Źródło: opracowano na podstawie danych Inspekcji Ochrony Środowiska uzyskanych w ramach Państwowego Monitoringu Środowiska, aktualność udostępnionych informacji zgodna z datą ich przygotowania (marzec 2023).

Oceny stanu chemicznego JCWPd w punktach badawczych dokonuje się na podstawie Rozporządzenie Ministra Gospodarki Morskiej i Żeglugi Śródlądowej z dnia 11 października 2019 r. w sprawie kryteriów i sposobu oceny stanu jednolitych części wód podziemnych (Dz. U. nr 2019, poz. 2148), które wyróżnia pięć klas jakości wód:

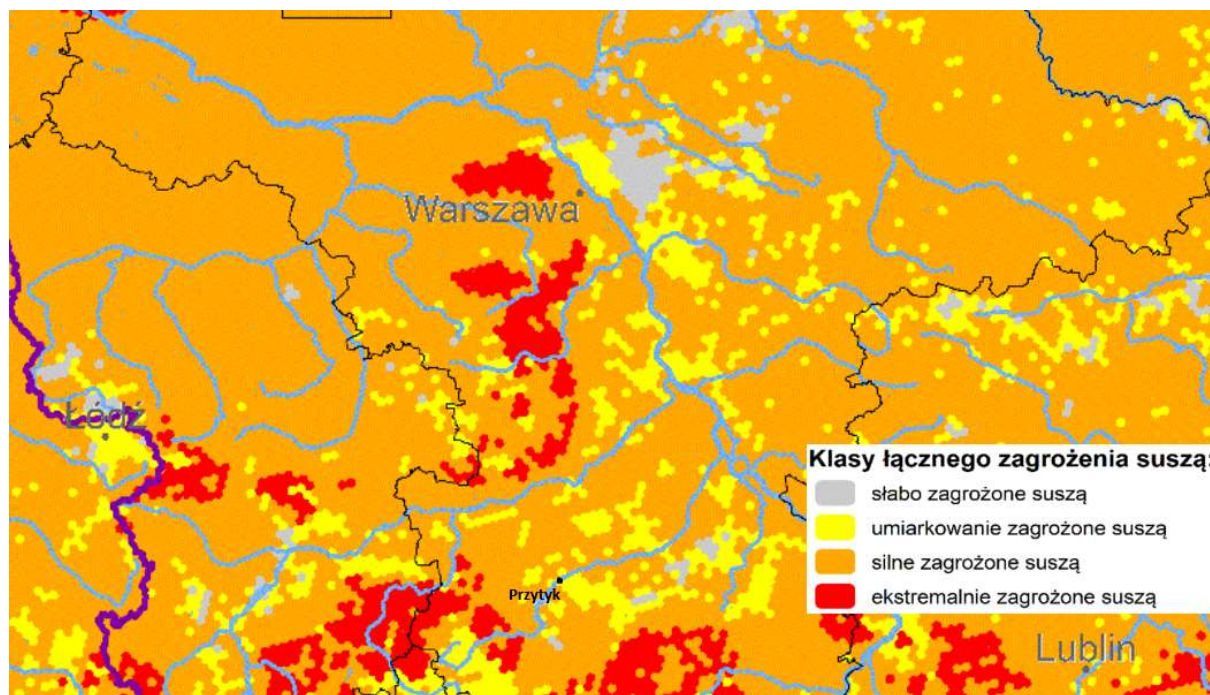
- klasa I – wody bardzo dobrej jakości,
- klasa II – wody dobrej jakości,
- klasa III – wody zadowalającej jakości,
- klasa IV – wody niezadowalającej jakości,
- klasa V – wody złej jakości.

Zawarte w karcie charakterystyki JCWPd nr 87 informacje wskazują, że na podstawie badań monitoringowych oceniono stan ilościowy i chemiczny JCWPd nr 87 jako dobry, podobnie stan ogólny. Określono również, że wody wskazanego JCWPd nie są zagrożone nieosiągnięciem wyznaczonych celów środowiskowych dla wód podziemnych.

Analogicznie oceniono JCWPd nr 73, JCWPd nr 74 oraz JCWPd nr 86.

Na podstawie *Mapy łącznego zagrożenia suszą (1987-2018)*²⁰ opracowanej w ramach *Planu Przeciwdziałania Skutkom Suszy* stwierdzono, że na terenie gminy Przytyk występuje klasa umiarkowanego i silnego zagrożenia suszą.

Rysunek 4. Klasy łącznego zagrożenia suszą

Źródło: Opracowanie własne na podstawie: Mapa łącznego zagrożenia suszą (1987-2018) opracowana w ramach Planu Przeciwdziałania Skutkom Suszy

Analizując teren gminy Przytyk, na podstawie map zagrożenia powodziowego, udostępnionych do publicznej wiadomości na Biuletynie Informacji Publicznej Ministerstwa Infrastruktury w dniu 7 września 2022 roku, przedmiotowy teren obejmuje obszary szczególnego zagrożenia powodzią, na którym obowiązują zakazy wymienione w art. 77 ust. 1 pkt 3 ustawy Prawo wodne (Dz.U. 2024 poz. 1087), dotyczące gromadzenia ścieków, nawozów naturalnych, środków chemicznych, a także innych substancji lub materiałów, które mogą zanieczyścić wody, oraz prowadzenia przetwarzania odpadów, w szczególności ich składowania, dlatego też dla robót inwestycyjnych planowanych na tym terenach jest wymagane:

- uzyskanie decyzji zwalniających wynikających z art. 77 ust. 1 pkt 3 Prawo wodne (Dz.U. 2024 poz. 1087),
- uzyskanie pozwolenia wodnoprawnego zgodnie z art. 390 ust. 1 ustawy Prawo wodne (Dz.U. 2024 poz. 1087).

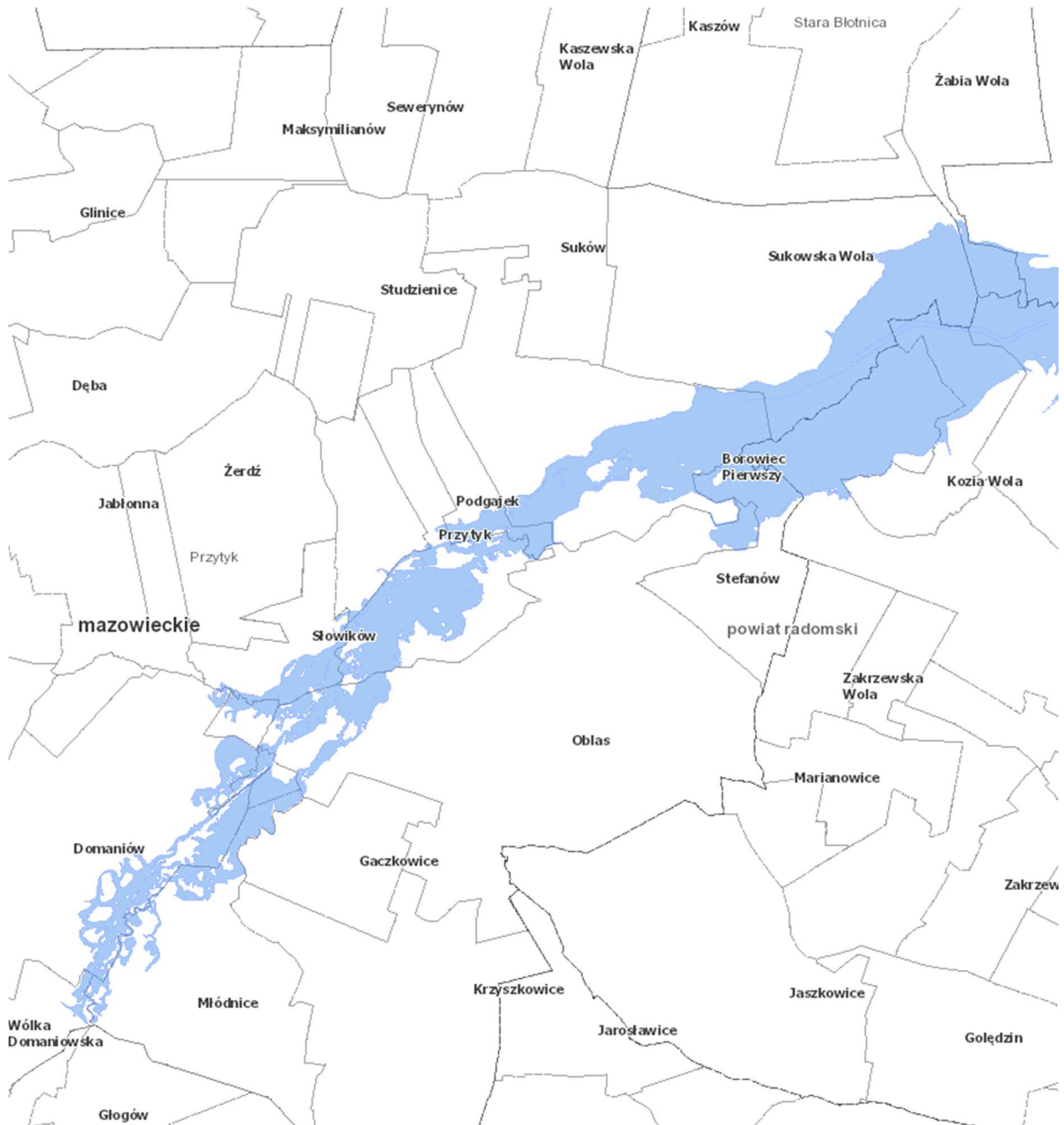
Teren gminy Przytyk, znajduje się na obszarze narażonym na zalanie, ustalonym na podstawie map zagrożenia powodziowego (por. rysunek nr 5) godło arkusza:

- M-34-18-D-b-1;
- M-34-18-D-b-2;

²⁰ Suma klas zagrożenia suszą rolniczą, hydrologiczną i hydrogeologiczną.

- M-34-18-D-a-4;
- M-34-18-D-b-3;
- M-34-18-D-c-2.

Rysunek 5. Obszary szczególnego zagrożenia powodzią wg danych systemu ISOK

Źródło: Hydroportal: <https://wody.isok.gov.pl/>

Gmina Przytyk figuruje również na mapach SOPO (System Osłony Przeciwośuwiskowej). Na terenie gminy występują osuwiska: 115627 KRO – zsuw (0,1ha) Nowy Młyn oraz 115628 KRO – zsuw (0,08 ha) Młódnice. Występują także tereny zagrożone 16558 KRTZ, 16559 KRTZ, 16560 KRTZ, 16561 KRTZ oraz 16638 KRTZ.²¹

²¹ Na podstawie danych Państwowego Instytutu Geologicznego, System Osłony Przeciwośuwiskowej, Wyszukiwarka: <https://geoportal.pgi.gov.pl/portal/page/portal/SOPO/Wyszukaj3> (dostęp 20.09.2024 r.)

Istotny wpływ na jakość i walory użytkowe wód gminy Przytyk wywierają różnego rodzaju presje na środowisko wodne, związane w dużej mierze z działalnością człowieka. Najważniejsze z nich to pobór wody oraz wprowadzanie zanieczyszczeń ze źródeł:

- punktowych (ścieki komunalne oraz przemysłowe, o różnym stopniu oczyszczenia, odprowadzane w zorganizowany sposób systemami kanalizacyjnymi),
- powierzchniowych (zanieczyszczenia spłukiwane przez opady atmosferyczne z pól, łąk, pastwisk, obszarów leśnych i terenów zurbanizowanych, nie posiadających systemów kanalizacyjnych),
- liniowych (zanieczyszczenia komunikacyjne, wytwarzane przez środki transportu drogowego i kolejowego, spłukiwane z powierzchni dróg lub torowisk, a także zanieczyszczenia przenikające do wód gruntowych z rurociągów, kanałów ściekowych lub osadowych).

Przeciwdziałaniu negatywnym skutkom działalności człowieka w wymiarze środowiska wodnego mogą służyć działania w zakresie ochrony wód powierzchniowych i podziemnych, m. in.:

- gospodarka wodnościekową na terenach przeznaczonych pod lokalizację zabudowy należy realizować w formie równoległego uzbrajania w sieci wodociągowe i sieci kanalizacji sanitarnej,
- przeprowadzenie modernizacji urządzeń melioracji wodnych podstawowych oraz urządzeń melioracji szczegółowych,
- niedopuszczenie wprowadzania odpadów, ścieków i innych zanieczyszczeń do wszystkich typów urządzeń melioracji wodnej,
- zwiększanie ilości zbiorników małej retencji,
- ograniczenie ilości przestrzeni utwardzonych,
- propagowanie zwiększania powierzchni biologicznie czynnej terenów przeznaczonych pod zabudowę,
- ochrony wód przed zanieczyszczeniami pochodzącymi z produkcji rolniczej – propagowanie rolnictwa ekologicznego,
- wdrażania technologii o ograniczonym lub umiarkowanym zużyciu wody,
- realizacji przebudowy urządzeń wodnych oraz odprowadzania oczyszczonych ścieków deszczowych lub komunalnych do wód powierzchniowych zgodnie z przepisami odrębnymi.

Dla poprawy obecnej jakości wód podziemnych oraz zachowania ich zasobów należy podjąć działania polegające na:

- właściwym zagospodarowaniu obszarów ochronnych zbiorników wód podziemnych i stref ochronnych ujęć komunalnych, a szczególnie ujęć o małej izolacji,
- modernizacji oczyszczalni ścieków oraz tworzenie warunków do budowy oczyszczalni przydomowych i przyzagrodowych, gdy nie ma możliwości przyłączenia do zbiorowej sieci kanalizacyjnej lub jest to nieuzasadnione ekonomicznie,
- eliminacji zrzutów nieoczyszczonych lub niewystarczająco oczyszczonych ścieków do wód otwartych,
- ograniczeniu wykorzystania wód podziemnych do celów innych niż zaopatrzenie ludności w wodę pitną oraz stosowanie do celów technologicznych w przemyśle spożywczym,
- budowie systemów kanalizacji sanitarnej w pierwszej kolejności w miejscowościach zwodociągowanych oraz położonych na obszarach występowania wód podziemnych bez izolacji,

- zwiększeniu skuteczności ochrony zasobów wód podziemnych przed ilościową i jakościową degradacją na skutek nadmiernego eksploataowania, przenikania zanieczyszczeń z powierzchni ziemi w szczególności z terenów zurbanizowanych,
- ochronie wód przed zanieczyszczeniami ze źródeł rolniczych,
- podejmowaniu wspólnych działań z gminami i ich związkami w celu usprawnienia i unowocześnienia gospodarki wodno-ściekowej.

Działania wg II aktualizacji Planu gospodarowania wodami na obszarze dorzecza Wisły (IIaPGW) przypisane do kompetencji poszczególnych podmiotów, które mogą być istotne przy opracowywaniu strategii rozwoju gminy to:

a) działania do realizowania przez gminę:

- aktualizacja programu ochrony środowiska pod kątem poprawy efektywności dotyczącej ograniczania dopływu zanieczyszczeń do JCWP;

b) działania do realizowania przez sprawujących nadzór nad obszarem:

- realizacja działań wynikających z planów ochrony i planów zadań ochronnych dla obszarów chronionych,
- rozpoznanie zasadności realizacji działań naprawczych dla obszarów chronionych w zakresie utrzymania naturalnego charakteru koryta,
- rozpoznanie zasadności realizacji działań naprawczych dla obszarów chronionych w zakresie dopływu zanieczyszczeń;

c) działania do realizowania przez właściciela, dzierżawcę lub posiadacza obszaru na podstawie porozumienia zawartego z organem sprawującym nadzór nad obszarem Natura 2000 albo na podstawie zobowiązania podjętego w związku z korzystaniem z programów wsparcia z tytułu obniżenia dochodowości, a w odniesieniu do gruntów stanowiących własność Skarbu Państwa lub własność jednostek samorządu terytorialnego zarządca nieruchomości w związku z wykonywaniem obowiązków z zakresu ochrony środowiska na podstawie przepisów prawa albo w przypadku braku tych przepisów na podstawie porozumienia zawartego z organem sprawującym nadzór nad obszarem Natura 2000:

- realizacja działań wynikających z planów ochrony i planów zadań ochronnych dla obszarów chronionych.

Gleby

Na powierzchni wysoczyzn występują głównie zwietrzałe gliny zwałowe oraz naglinowe piaski pokrywowe, fluwiogłacjalne i eoliczne. Wykształciły się na nich gleby brunatne wylugowane, płowe i bielcowe. W dolinach rzek, na skale macierzystej jaką są piaski drobnoziarniste, namuły piaszczyste i torfy powstały gleby zaliczane do mad piaszczystych i próchnicznych oraz gleby torfowe.

Tarasy nadzalewowe zbudowane są z piasków grubszych, które uległy zwydmieniu oraz miejscami z namułów piaszczystych i torfów. Powstały z nich gleby brunatne wylugowane, organicznomineralne i torfowe. Przytyk jest typową gminą rolniczą, grunty rolne stanowią ok. 77% jej powierzchni.

Większość stanowią grunty orne (85% gruntów rolnych). Gleby wykazują umiarkowanie dobrą jakość do produkcji rolniczej. Gleb najlepszy, klas chronionych IIIa i IIIb jest ok. 16%, dominują gleby

klasy IV, które stanowią ponad połowę ogólnej powierzchni. Gleby chronione występują płatami na obszarze całej wysoczyzny.

Najczęściej występującymi kompleksami glebowo-rolniczymi (łącznie 72%) są:

- żytnio-ziemniaczany bardzo dobry, występujący w przewadze w rejonach sołectw Oblas, Przytyk, Krzyszkowice, Suków, Wrzeszczów, Wola Wrzeszczowska, Studzienice;
- żytnio-ziemniaczany słaby, występujący mozaikowo w obszarze całej gminy;
- zbożowo-pastewny mocny, występujący w zwartych obszarach w rejonie miejscowości Potkana, Jabłonna, Młódnice, Dęba, Mścichów, Maksymilianów, Witoldów.

W skali gminy powyższe kompleksy stwarzają najdogodniejsze warunki do produkcji rolniczej z możliwością upraw prawie wszystkich gatunków roślin oraz warzyw. Gmina Przytyk i region radomski nazywane są *paprykowym zagłębieniem* – pochodzi stąd ponad 80% krajowej uprawy papryki. W rejonie miejscowości: Wrzeszczów, Jabłonna, Dęba, Glinice i Podgajek występuje bardzo dużo tuneli, w których uprawiana jest papryka i inne warzywa.²²

Lasy i różnorodność biologiczna

Lasy stanowią 19,0% całkowitej powierzchni gminy Przytyk (w sumie 2563,37 ha). Blisko 2/3 z nich (65% powierzchni gruntów zalesionych) są to lasy prywatne²³ Lasy spełniają funkcje biocenotyczne, ogólnoośrodkowe, wodochronne, klimatyczne, estetyczne, zdrowotne i rekreacyjne.

Według rejonizacji przyrodniczo - leśnej Polski, lasy gminy Przytyk należą do krainy Małopolskiej, dzielnicy Radomsko - Iłżeckiej. Administracyjnie w strukturze Lasów Państwowych znajdują się w obrębie Radom, Nadleśnictwo Radom. Największe kompleksy leśne występują w rejonie Oblasu, Zameczka, Żmijkowa, Jagodna, Wólki Domaniowskiej i Ostrołęki. W północnej części gminy lasów praktycznie nie ma, ze względu na lepsze warunki rozwoju rolnictwa. Lasy Państwowe obejmują kompleksy w Oblasie, Zameczku i Żmijkowie.

Występują tu niemal wszystkie typy siedlisk leśnych – od suchych i ubogich borów suchych, po podmokłe i żyzne olsy. Najczęściej występującym siedliskiem jest bór świeży porastający tarasy nadzalewowe Radomki, natomiast na wysoczyźnie najczęściej występuje bór mieszany świeży i las świeży. Olsy i łęgi występują sporadycznie w dolinach. Wiek drzewostanów leśnych jest zróżnicowany. Bardzo duży udział mają drzewostany młode w wieku do 50 lat, co dotyczy głównie lasów niepaństwowych.

Lasy państwowe gminy odznaczają się dużymi walorami biocenotycznymi – chronią środowisko wodne oraz stanowią atrakcyjne zaplecze rekreacyjne dla okolic Radomia. Jedna trzecia lasów państwowych to lasy ochronne – przeważają lasy wodochronne i wokół miast, występują również cenne fragmenty rodzimej przyrody i ostoje zwierząt.

Jako tereny cennego drzewostanu należy ponadto wymienić 4 parki położone w Krzyszkowicach, Oblasie, Wrzeszczowie i Sukowie-Zameczku.

Spośród siedlisk nieleśnych na terenie gminy występują zbiorowiska roślinne o charakterze naturalnym, związane z doliną Radomki, oraz o charakterze seminaturalnym – związane z przestrzenią rolniczą. Zbiorowiska o charakterze naturalnym dotyczą przede wszystkim środowisk

²² Szerzej: Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Przytyk, 2016 oraz Program Ochrony Środowiska dla gminy Przytyk na lata 2017-2020 z perspektywą do 2024 roku.

²³ Dane GUS na koniec 2023 roku.

wodnych – jest to roślinność drobnych zbiorników – oczek i starorzeczy, szuwały, roślinność tarasów zalewowych. Zbiorowiska o charakterze seminaturalnym dotyczą przede wszystkim łąk kośnych.²⁴

Według Raportu o stanie lasów w Polsce w 2022 roku największym wyzwaniem dla lasów pozostaje zanieczyszczenie powietrza oraz zmiany klimatu skutkujące zjawiskiem suszy. Czynniki te powodują wzrost zagrożenia dla drzew ze strony owadów, grzybów oraz pasożytów. Bardzo poważnym niebezpieczeństwem dla lasów są również pożary. W ostatnich latach obserwujemy występowanie susz glebowych na terenach leśnych obejmujące duże obszary Polski. Zmiany klimatu i ich wpływ na drzewostany powodują konieczność opracowania w przyszłości strategii łagodzenia skutków suszy o charakterze kompleksowym.

Ochrona przyrody

W granicach gminy Przytyk, ani w bezpośrednim sąsiedztwie, nie występują wielkoobszarowe formy ochrony przyrody, takie jak obszary Natura 2000, parki krajobrazowe, obszary chronionego krajobrazu itp. W gminie znajdują się jedynie użytki ekologiczne i pomniki przyrody.²⁵

Obszary prawnie chronione stanowią 0,1%²⁶ ogólnej powierzchni gminy Przytyk i zajmują 15,34 ha²⁷. Stanowią je użytki ekologiczne zajmujące 15,34 ha.

Tabela 12. Użytki ekologiczne na terenie gminy Przytyk

Nazwa	Powierzchnia	Rodzaj użytku	Cel ochrony	Wartość przyrodnicza
użytek 139	1,29 ha	bagno	bagno	
użytek 140	1,48 ha	bagno	silnie wilgotne zagłębienie terenu	silnie wilgotne zagłębienie terenu
użytek 141	4,18 ha	bagno	bagno	
użytek 142	2,68 ha	bagno	bagno	
użytek 143	4,20 ha	siedlisko przyrodnicze i stanowisko rzadkich lub chronionych gatunków	nieużytkowana łąka	nieużytkowana łąka
użytek 144	0,38 ha	bagno	starorzecze rzeki Radomki zalewane wodą	starorzecze rzeki Radomki zalewane wodą
użytek 145	1,13 ha	bagno	silnie wilgotne zagłębienie terenu	silnie wilgotne zagłębienie terenu

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych CRFOP: <https://crfop.gdos.gov.pl/>.

²⁴ Ibidem.

²⁵ Obszar objęty opracowaniem położony jest poza korytarzami ekologicznymi wyznaczonymi w ramach ogólnopolskich i europejskich koncepcji (ECONET-PL, Natura2000, PAN). Dolina Radomki i Dobrzycy stanowią korytarze regionalne z obszarem węzłowym w okolicy Przytyka. Doliny mniejszych cieków, w tym Wiązownicy, stanowią lokalne połączenia ekologiczne.

²⁶ GUS podając powierzchnię obszarów prawnie chronionych, w celu wyeliminowania podwójnego liczenia tej samej powierzchni nie uwzględnia rezerwatów przyrody, stanowisk dokumentacyjnych, użytków ekologicznych

i zespołów przyrodniczo-krajobrazowych położonych w granicach parków krajobrazowych i obszarów chronionego krajobrazu. Dane dotyczące powierzchni o szczególnych walorach przyrodniczych prawnie chronionej nie uwzględniają informacji o obszarach Natura 2000.

²⁷ Dane GUS na koniec 2023 roku.

Na terenie gminy zlokalizowane są następujące formy ochrony przyrody²⁸:

- Użytki ekologiczne:
Na terenie gminy znajduje się 7 użytków ekologicznych o numerach od 139 do 145.
- Pomniki przyrody:
Na terenie gminy znajdują się 3 drzewa pomnikowe. Są to 2 dęby szypułkowe oraz 1 jesion wyniosły.

Infrastruktura sieciowa

Podstawowym zadaniem z zakresu zapewnienia bezpieczeństwa mieszkańców gminy jest utrzymanie sieci i urządzeń wodociągowych oraz kanalizacyjnych.

Z każdym rokiem zarówno sieć wodociągowa, jak i kanalizacyjna w gminie jest rozbudowywana, dzięki czemu coraz liczniejsze grono mieszkańców może z niej korzystać (por. tabela 13 i 14). Wykonywanie zadań własnych gminy Przytyk powierzone zostało Zakładowi Gospodarki Komunalnej w Przytyku Sp. z o.o., której założycielem i jedynym wspólnikiem jest samorząd.

Spółka utrzymuje w ciągłym ruchu:

- 3 stacje uzdatniania wody (Glinice, Podgajek oraz Wólka Domaniowska) z ciągłym monitoringiem pracy urządzeń automatyki na tych stacjach w systemie 24/7;
- 6 studni ujęcia wody;
- 1 strefową przepompownię wody;
- dwie oczyszczalnie ścieków (w miejscowości Zameczek Kolonia oraz w Wólce Domaniowskiej); z ciągłym monitoringiem pracy urządzeń automatyki na tych oczyszczalniach w systemie 24/7;
- 25 zbiorczych przepompowni ścieków zlokalizowanych na terenie Gminy Przytyk.

Tabela 13. Parametry sieci wodociągowej w gminie Przytyk w latach 2019-2023

	2019	2020	2021	2022	2023
długość eksploatowanej sieci wodociągowej (rozdzielczej i przesyłowej) (km)	-	138,2	138,2	139,0	140,0
przyłącza prowadzące do budynków mieszkalnych i zbiorowego zamieszkania	1 889	1 914	1 941	1 941	1 965
awarie sieci wodociągowej	6	5	12	9	8
woda dostarczona (dam3)	-	195,5	212,5	220,2	231,4
ludność korzystająca z sieci wodociągowej	6 446	6 288	6 265	6 254	6 227

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS.

W okresie 2019-2023 odsetek budynków mieszkalnych podłączonych do sieci wodociągowej wzrósł z 88,6 procent. Kolejne inwestycje w ten rodzaj infrastruktury przynoszą proporcjonalnie coraz mniejsze przyrosty odsetka budynków mieszkalnych podłączonych ze względu na obejmowanie siecią obszarów o mniejszej gęstości zaludnienia. Sprzedaż wody w 2023 roku dla mieszkańców gminy Przytyk wyniosła 214 395m³. W tym samym czasie 166 149 m³ ścieków. Ponadto świadczona była usługa odbioru nieczystości płynnych beczką asenizacyjną (w 2023 roku odebrano od mieszkańców gminy w ten sposób 3132 m³ nieczystości płynnych).

²⁸ Wykorzystano zapisy POŚ 2022-2025.

Tabela 14. Parametry sieci kanalizacyjnej w gminie Przytyk w latach 2019-2023

	2019	2020	2021	2022	2023
długość czynnej sieci kanalizacyjnej (km)	45,8	45,8	45,8	45,8	51,8
przyłacza prowadzące do budynków mieszkalnych i zbiorowego zamieszkania	681	693	701	705	711
awarie sieci kanalizacyjnej	3	5	6	7	6
ścieki bytowe odprowadzone siecią kanalizacyjną (dam3)	144,4	164,1	211,4	220,3	209,9
ludność korzystająca z sieci kanalizacyjnej	2 968	2 915	2 916	2 918	2 913

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS.

W analizowanym okresie odsetek budynków mieszkalnych podłączonych do sieci kanalizacyjnej wzrósł z 41,4 procent. Systematycznie zwiększa się też wartość wskaźnika relacji długości sieci kanalizacyjnej do długości sieci wodociągowej – wzrósł on z 33,63 do 37,00 procent. Na koniec 2023 roku z oczyszczalni ścieków komunalnych korzystało 2913 osób (przy 727 podłączonych budynkach).

Tabela 15. Korzystający z instalacji wodociągowej w % ogółu ludności

	2019	2020	2021	2022	2023
Polska	92,2	92,2	92,4	92,5	92,6
woj. mazowieckie	90,5	90,7	90,9	91,0	91,2
powiat radomski	91,0	91,2	91,3	90,3	90,6
Przytyk	88,2	88,3	88,5	88,5	88,6

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS.

Sieć kanalizacyjna w porównaniu z siecią wodociągową jest gorzej rozwinięta, co jest typowe dla rozproszonej sieci osadniczej gmin wiejskich i wiejsko-miejskich. Nadal użytkowane jest 866 zbiorników bezodpływowych oraz 39 oczyszczalni przydomowych (dane na koniec 2023 roku z BDL GUS).

Tabela 16. Korzystający z instalacji kanalizacyjnej w % ogółu ludności

	2019	2020	2021	2022	2023
Polska	71,2	71,6	71,9	72,3	72,6
woj. mazowieckie	69,8	70,5	70,9	71,2	71,5
powiat radomski	40,3	40,0	40,3	40,7	41,1
Przytyk	40,6	41,0	41,2	41,3	41,4

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS.

Na terenie gminy dominuje zabudowa wolnostojąca, co implikuje zaopatrzenie w ciepło obiektów głównie poprzez rozproszone źródła energii. Nadal głównym paliwem wśród odbiorców indywidualnych jest węgiel, gaz, biomasa (przede wszystkim drewno i jego pochodne) oraz rzadziej – olej opałowy i energia elektryczna. Na obszarze gminy nie funkcjonuje centralny system ciepłowniczy. Zaopatrzenie w energię ciepłą jest realizowane przez indywidualne źródła ciepła, zazwyczaj piece opalane paliwem stałym – węglem lub drewnem, co jest źródłem tzw. niskiej emisji. Z punktu widzenia ochrony środowiska, najlepszym rozwiązaniem jest ogrzewanie gazowe oraz ciepło pochodzące z odnawialnych źródeł energii. Ze względu na brak podłączeń do sieci gazowej na terenie gminy, odnawialne źródła energii lub gaz LPG przechowywany w zbiornikach na posesjach wydają się być najkorzystniejszym rozwiązaniem z perspektyw interesu społecznego.

Tabela 17. Korzystający z sieci gazowej w % ogółu ludności

	2019	2020	2021	2022	2023
Polska	52,9	54,8	55,6	55,9	56,3
woj. mazowieckie	53,4	55,8	56,4	56,4	56,7
powiat radomski	29,6	32,4	33,9	34,7	35,7
Przytyk	0,0	0,3	0,3	0,3	0,0

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS.

Zapotrzebowanie na ciepło pokrywane jest przez przede wszystkim przez kotłownie indywidualne. Ewentualne zmiany zapotrzebowania na ciepło wynikają z tempa budowy nowych mieszkań, z rozwoju nowoczesnego budownictwa mieszkaniowego, budowy lokalnych kotłowni oraz działań energooszczędnych, jak wymiany kotłów czy termomodernizacje budynków. Władze gminy są świadome konieczności podejmowania przedsięwzięć w zakresie zaopatrzenia w ciepło, by móc zrealizować wymogi, jakie narzucają m.in. przepisy krajowe i europejskie, dlatego źródła ciepła na terenie gminy powinny być systematycznie modernizowane. Wpłyne to na zmniejszenie się stopnia zanieczyszczenia środowiska, zwłaszcza powietrza atmosferycznego. Dodatkowo Urząd Miejski chce kształtować ekologiczne postawy wśród mieszkańców i wdrażać przedsięwzięcia niskonakładowe, które będą równie poprawiać stan środowiska, a także prowadzić do oszczędności energii. Samorząd realizuje program dofinansowania w zakresie wymiany źródeł ciepła.

Stan powietrza w gminie Przytyk z roku na rok poprawia się dzięki wsparciu finansowemu Programu Czyste Powietrze w zakresie likwidacji niskiej emisji poprzez wymianę kotłów oraz montaż odnawialnych źródeł energii. Łączna liczba wymienionych kotłów w 2023 roku przez mieszkańców korzystających z dofinansowania wyniosła 44. Zastępczym źródłem ciepła stały się: kotły gazowe (12 szt.), pompa ciepła powietrze/woda (3 szt.), pompa ciepła powietrze/woda o podwyższonej klasie efektywności energetycznej (16 szt.), kocioł na pellet drzewny o podwyższonym standardzie (9 szt.), kocioł zgazowujący drewno (1 szt.), kocioł na węgiel (2 szt.) i ogrzewanie elektryczne (1 szt.). W 2023 roku dofinansowano instalację 15 kompletów paneli fotowoltaicznych.

Sieć elektroenergetyczna to napowietrzna i kablowa sieć średniego (około 100 km) i niskiego napięcia (przedsiębiorstwo energetyczne PGE Dystrybucja S.A.). Rozwój nowych terenów budowlanych powoduje konieczność systematycznych modernizacji i przebudowy już istniejących sieci. Największy udział w zużyciu energii elektrycznej mają gospodarstwa domowe (oświetlenie, sprzęt gospodarstwa domowego) oraz oświetlenie budynków publicznych i ulic. Zużycie energii elektrycznej na potrzeby ogrzewnictwa jest marginalne.

Odpady

Na terenie gminy funkcjonuje system gospodarowania odpadami nadzorowany przez gminę i obejmujący nieruchomości zamieszkałe. Na mocy przepisów prawa zadaniem gminy jest odbiór i zagospodarowanie odpadów komunalnych, wytwarzanych przez właścicieli nieruchomości zlokalizowanych na jej terenie oraz nadzór nad prawidłowym zagospodarowaniem i unieszkodliwieniem odebranych odpadów komunalnych. Zbiórka odbywa się metodą „u źródła”, poprzez odbiór worków sprzed posesji według terminarza dostarczonego do każdego domu, w postaci selektywnej. Oprócz zbiórki odpadów sprzed posesji mieszkańcy gminy mają możliwość ich transportu do Punktu Selektywnej Zbiórki Odpadów Komunalnych, zlokalizowanego pod adresem Słowików 100. Podmiotem realizującym na zlecenie Gminy Przytyk usługi odbioru, transportu i zagospodarowania odpadów komunalnych od właścicieli nieruchomości zamieszkałych oraz działek rekreacyjnych i domków letniskowych lub innych nieruchomości wykorzystywanych na cele

rekreacyjno-wypoczynkowe, wykorzystywanych jedynie przez część roku, na których powstają odpady komunalne jest firma Zakład Gospodarki Komunalnej w Przytyku Sp. z o. o. Na nieruchomościach, na których prowadzona była działalność gospodarcza oraz budynkach użyteczności publicznej odbiór realizowany był na podstawie indywidualnych umów zawartych przez właścicieli z przedsiębiorcami uprawnionymi do świadczenia usług w tym zakresie. Uprawnionych do świadczenia usług w zakresie odbierania odpadów komunalnych od właścicieli nieruchomości w roku 2023 było 9 podmiotów.

Celem nadrzędnym gospodarki odpadami jest zmniejszenie ilości odpadów komunalnych kierowanych na składowisko odpadów. W roku 2023 gminy zobowiązane były osiągnąć poziom przygotowania do ponownego użycia i recyklingu odpadów komunalnych w wysokości co najmniej 35% wagowo. Na podstawie danych wykazanych w sprawozdaniu rocznym BDO ustalono w/w poziom osiągnięty przez gminę Przytyk równy 42,89%. Gminy są również obowiązane, aby nie przekraczać poziomu składowania w wysokości 30% wagowo za każdy rok w latach 2025-2029 (osiągnięto poziom 42,52%). Analiza realizacji zadań z zakresu gospodarowania odpadami pochodzącymi z sektora komunalnego, pozwoliła na sformułowanie następujących (sugerowanych) kierunków działań:

- dalszy wzrost zbiórki bioodpadów w gospodarstwach domowych, co przyczyni się do coraz większej redukcji składowania odpadów ulegających biodegradacji,
- dalszy wzrost ilości surowców wtórnych zbieranych w sposób selektywny, celem osiągnięcia przez gminę w przyszłych latach - wymaganych poziomów recyklingu i przygotowania do ponownego użycia odpadów tego rodzaju,
- prowadzenie edukacji ekologicznej mającej na celu podniesienie świadomości mieszkańców w odniesieniu do:
 - konieczności selektywnej zbiórki odpadów niebezpiecznych zawartych w strumieniu odpadów komunalnych, aby ograniczyć ich składowanie oraz ewentualne ich przedostanie się do środowiska,
 - prawidłowej segregacji odpadów, z naciskiem na segregację tworzyw sztucznych i niezanieczyszczania wysegregowanych frakcji m. in. odpadami zmieszanymi.²⁹

Tabela 18. Podstawowe parametry gospodarki odpadami komunalnymi w gminie w latach 2019-2023

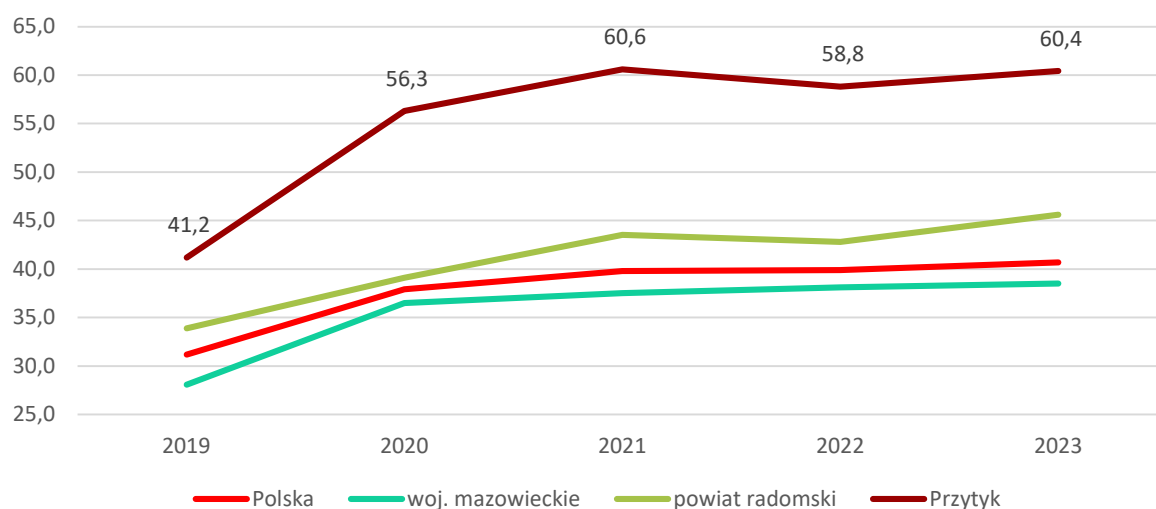
	2019	2020	2021	2022	2023
Odpady komunalne wytworzone w ciągu roku – ton ogółem	992,66	1 108,62	1 028,97	898,68	979,10
Odpady zebrane selektywnie w relacji do ogółu odpadów (%)	41,2	56,3	60,6	58,8	60,4
Masa wytworzonych odpadów komunalnych przez jednego mieszkańca (kg)	136	156	145	127	139
Wskaźnik efektywności kosztowej ogółem usług odebranych odpadów komunalnych (zł/t)	654,81	1 037,33	1 120,54	724,40	1 010,11

Opracowanie własne na podstawie danych GUS.

Na przestrzeni lat 2019-2023 ilość zbieranych odpadów w gminie Przytyk podlegała dużym wahaniom, wyraźnemu zwiększeniu uległ natomiast odsetek zbieranych odpadów segregowanych w relacji do ogółu odpadów.

²⁹ Raport o stanie Gminy Przytyk za rok 2023.

Wykres 19. Odpady zebrane selektywnie w relacji do ogółu odpadów w latach 2019-2023

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS.

Statystyki GUS wskazują, że udział odpadów zebranych selektywnie w relacji do ogółu odpadów w gminie był zdecydowanie wyższy niż średnia dla powiatu, województwa i całego kraju. W 2023 roku wskaźnik ten osiągnął wartość 60,4%.

Źródło: Mazowiecki Urząd Wojewódzki

Kultura i dziedzictwo kulturowe

Instytucje kultury

Najważniejszą gminną instytucją kultury jest Miejskie Centrum Kultury (MCK) w Przytyku, czyli samorządowa instytucja kultury utworzona w wyniku połączenia w 2021 roku Gminnego Ośrodka Kultury w Przytyku z Gminną Biblioteką Publiczną w Przytyku.

Do zadań Miejskiego Centrum Kultury w Przytyku należy upowszechnianie kultury, prowadzenie wielokierunkowej działalności, rozwijającej i zaspokajającej potrzeby kulturalne mieszkańców gminy, upowszechnianie i promocja kultury lokalnej w kraju i za granicą oraz stymulowanie aktywności społeczności lokalnej i komunikacji społecznej. Kolejnym głównym celem działań instytucji jest upowszechnianie czytelnictwa, rozwijanie i zaspokajanie potrzeb czytelniczych, informacyjnych oraz upowszechnianie wiedzy i nauki.

Przykładami działań MCK w Przytyku mogą być zrealizowane w 2023 roku inicjatywy:

- Czas teatru – wyjazd do teatru na spektakl Szalone nożyczki dla mieszkańców gminy;
- Zapusty – spotkanie z dawną kulturą, obrzędami i folklorem przy współpracy z lokalną grupą artystyczną z Wrzosu;
- Ferie zimowe w MCK w Przytyku - zajęcia i warsztaty dla dzieci;
- Kobiety Kobietom warsztaty dla kobiet z okazji Dnia Kobiet;
- Warsztaty świąteczne dla dzieci i ich rodziców;
- Zawarcie porozumienia z Centrum Rzeźby Polskiej w Orońsku o współpracy z MCK w Przytyku dotyczącego działalności kulturalnej oraz promocji kultury w regionie mazowieckim;
- Współorganizacja wydarzenia Kochanowski Przystanek Wesele – konkurs recytatorski;
- Moc bibliotek – zajęcia i animacje dla dzieci;
- Spotkanie autorskie z czytelnikami - Monika Sawicka – Kacprzak;
- Cykl spotkań w programie Towarzyszenia z Mazowieckim Instytutem Kultury warsztaty i spotkania dla pracowników MCK w Przytyku na temat organizacji kultury;
- Eko piknik – organizowany przez Gminę Przytyk i PSP Przytyk;
- Narodowy Program Rozwoju Czytelnictwa 2.0 - Priorytet 1 Poprawa oferty bibliotek publicznych Kierunek interwencji 1.1. Zakup i zdalny dostęp do nowości wydawniczych - poprawa oferty biblioteki poprzez zakup nowości wydawniczych;
- Rynek – miejsce spotkań - koncert na Rynku w Przytyku „Z muzyką przez dekady”;
- Rynek – miejsce spotkań koncert zespołu „Powidoki”;
- Kino na trawie;
- Karawana Kultury – Wędrujący Festiwal sztuki i animacji we współpracy z Mazowieckim Instytutem Kultury;
- Run Jagodno, bieg z przeszkodami (partnerstwo Samorządu Województwa Mazowieckiego);
- Koncert na zakończenie wakacji w projekcie Kultura w Drodze;
- Muzyczny Jarmark Tradycji wydarzenie prezentujące muzykę folkową i tradycyjną;
- Narodowe Czytanie;
- Festiwal Ikony Wolności wystawa „Galerii na Płocie” przygotowana przez pracowników oraz Powiatowy Instytut Kultury, Instytut Pamięci Narodowej Oddział w Lublinie;
- Spotkanie autorskie z pisarką dziecięcą Zofią Stanecką;
- Jesienne Grzybobranie wydarzenie realizowane we współpracy z LGD Razem dla Radomki;

- Obchody 650-lecia erygowania parafii we Wrzosie współorganizacja wydarzenia poprzez organizację koncertu dla lokalnej społeczności;
- Iskry Niepodległej widowisko umieszczone w mobilnej naczepie ekspozycyjnej;
- Świąteczny Jarmark Tradycji – jarmark dla mieszkańców i gości - koncerty, prezentacje lokalnych podmiotów, przygotowane zostały stoiska handlowe;
- Wystawa galerii zdjęć pn. Zima w obiektywie, dzieci z PSP Wrzos.

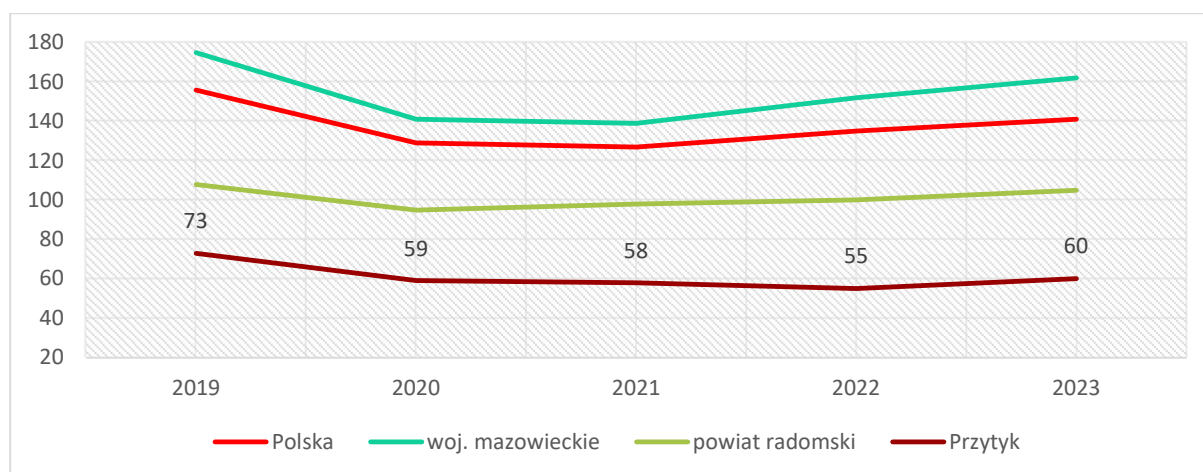
MCK w Przytyku prowadzi także zajęcia stałe skierowane do różnych grup wiekowych. Przykładami mogą być: makrama, pracownia kreatywna, zajęcia taneczne, warsztaty teatralne, robotyka, roztańczone wtorki, karate, szachy, zajęcia z języka angielskiego, zajęcia umuzykalniające dla najmłodszych, zajęcia dla dorosłych – joga.

W zakresie kultury aktywne jest nie tylko podległe Urzędowi Miejskiemu w Przytyku MCK, ale także sam Urząd. Przykładami tej aktywności są imprezy organizowane w 2024 roku:

- Turniej siatkarski o Puchar Burmistrza Miasta i Gminy Przytyk – Hala sportowa w Przytyku;
- Promocja książki „Dzieje Przytyka i okolicznych miejscowości od 1918 roku do czasów współczesnych” – CKiB w Przytyku;
- Impreza Okolicznościowa „Kochanowski: Przystanek – Wesele” – CKiB w Przytyku, Plebania Parafialna w Przytyku, Kościół parafialny w Przytyku, Centrum w Słowikowie;
- Gminne Obchody Dnia Strażaka – OSP Domaniów;
- Festyn z okazji Dnia Dziecka „Postaw na Rodzinę” – Stadion Sportowy w Przytyku;
- Letnia Edycja „Kina na Trawie” – CKiB w Przytyku;
- XXIII Ogólnopolskie Targi Papryki – Centrum w Słowikowie;
- Zawody Wędkarskie o Puchar Burmistrza Miasta i Gminy Przytyk – Stawy rybne w Zameczku;
- Muzyczny Jarmark Tradycji – Stadion Sportowy w Przytyku;
- Dzień Seniora – Hala sportowa w Przytyku.

Analizując statystyki dotyczące czytelnictwa można zauważyć, że w 2020 roku wyraźnie spadła liczba czytelników biblioteki, co nie było trendem tylko w gminie, ale i w całym kraju. Niestety wartości sprzed pandemii nadal nie udało się osiągnąć, co może niepokoić, gdyż ożywienie w innych regionach kraju jest nieznacznie szybsze.

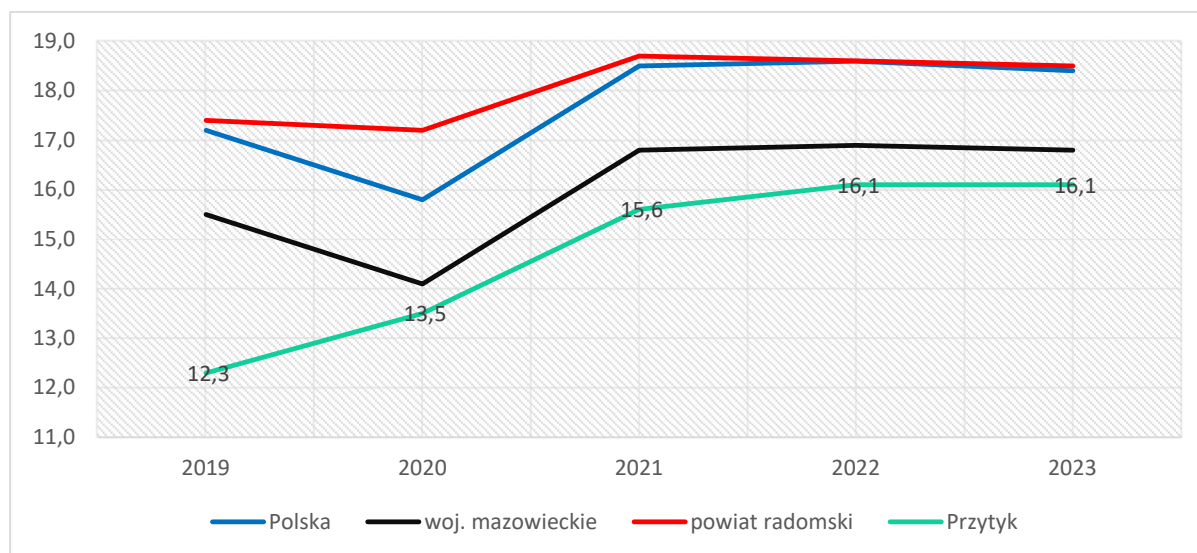
Wykres 20. Czytelnicy bibliotek publicznych na 1000 ludności w latach 2019-2023

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS.

Pozytywnym zjawiskiem jest ciągły wzrost liczby wypożyczeń księgozbioru liczonych na jednego czytelnika w całym badanym okresie. Nadal jest ona niestety niższa niż średnia dla kraju, województwa czy powiatu (por. wykres 21), ale różnice są już niewielkie i systematycznie zmniejszane w ostatnich latach.

Wykres 21. Wypożyczenia księgozbioru na 1 czytelnika w woluminach w latach 2019-2023

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS.

Jak wskazują przytoczone statystyki i wykazana aktywność Urzędu Miejskiego oraz instytucji podległych w organizacji wydarzeń o charakterze kulturalnym, aktywność gminy na tym polu jest duża i wróciła do trendów obserwowanych w poprzednich latach.

Historia i obiekty zabytkowe

Historia gminy Przytyk, obejmująca okres od średniowiecza do czasów współczesnych, pokazuje jej rozwój oraz ukształtowanie tożsamości lokalnej, w dużej mierze związanej z położeniem na skrzyżowaniu ważnych szlaków handlowych i wpływem różnych kultur. Pierwsze wzmianki o Przytyku sięgają XIV wieku, gdy miasto należało do rodziny Podlodowskich, a dzięki dogodnemu położeniu na szlaku między Mazowszem a Wielkopolską szybko stało się ośrodkiem handlowym, słynącym z cotygodniowych targów, które przetrwały ponad 500 lat. Z kolei rozwój osadnictwa żydowskiego, które dominowało licznie od XVIII wieku, oraz związki Przytyka z rodziną Kochanowskich, podkreślają różnorodność kulturową i dziedzictwo literackie regionu.

Okres prosperity trwał do XVII wieku, gdy wojny, epidemie i kryzysy gospodarcze spowolniły rozwój miejscowości. W XIX wieku znaczenie Przytyka zmalało z powodu zmian w układzie dróg handlowych, a w 1869 roku miejscowość utraciła prawa miejskie, mocą ukazu carskiego. Oficjalną datą powstania gminy Przytyk jest 1 stycznia 1870 roku. Wydarzenia XX wieku, w tym trudne lata obu wojen światowych oraz konflikty narodowościowe w latach międzywojennych, wywarły trwały wpływ na społeczność lokalną. Podczas II wojny światowej miasto zostało zniszczone przez okupanta, który wyburzył większość budynków, pozostawiając jedynie kościół.

Dziś gmina Przytyk stara się odbudować swoją tożsamość, opierając się na bogatym dziedzictwie historycznym i kulturowym, którego świadectwem są liczne zabytki, jak kościoły, dwory oraz cmentarz żydowski. Kulturowanie pamięci o przeszłości, uwzględniające wielowiekowe tradycje handlu,

rzemiosła i współistnienia różnych kultur, jest kluczowym elementem strategii rozwoju gminy, która dąży do umocnienia swojej pozycji jako ośrodka turystycznego i kulturowego.

Na ziemi przytyckiej zachowało się kilka zabytkowych miejsc i obiektów. W Przytyku jest kościół wybudowany w latach trzydziestych XX wieku projektu architekta warszawskiego Stefana Szyllera. W prezbiterium kościoła malarz Jan Henryk Rożen namalował obraz „Znalezienia Krzyża Świętego”. W miejscowości Oblas znajdują się ruiny dworu z XIX wieku, jest tam również zabytkowy spichlerz. W Zameczku pod Przytykiem stoi dwór z połowy XIX wieku projektu Franciszka Marii Lanciego. Najprawdopodobniej najstarszą budowlą w okolicy jest wybudowany w 1420 roku kościół pod wezwaniem Świętego Wawrzyńca we Wrzosie, zniszczony w czasie I wojny światowej i rozbudowany na początku XX wieku. W Przytyku na cmentarzu, przy kościele parafialnym znajdują się cztery kamienne płyty z XVI wieku. Poświęcone są one m.in. Katarzynie Białaczowskiej żonie Wawrzyńca Podlódowskiego oraz Lupie Podlódowskiemu teściowi poety Jana Kochanowskiego. Przy kościele stoi pomnik nagrobny Ignacego Działyńskiego (zm. 1827 roku), sędziego pokoju powiatu radomskiego. W dzielnicy Piaski znajduje się cmentarz żydowski na którym zachowało się jeszcze kilka macew.

W gminie Przytyk do Wykazu nieruchomości zabytków wpisanych do rejestru zabytków zaliczone zostały następujące obiekty:³⁰

Nazwa	Chronologia	Funkcja	Mat. bud.	Styl	Adres
kościół parafialny	1930 - 1936	kościół	ceglane	neobarokowy	Przytyk, Zachęta 27
stara część cment. rzymskokat.	1. poł. XIX w.	cmentarz rzymskokatolicki			Przytyk, Adama Mickiewicza
cmentarz żydowski	2. poł. XVII w.	cmentarz żydowski			Przytyk
cmentarz przykościelny		cmentarz			Przytyk
Dwór	1. poł. XIX w.	dwór	ceglane	nieznany	Oblas
Spichlerz	1. poł. XIX w.	spichlerz (folwarczny/ chłopski)	ceglane	nieznany	Oblas
park dworski	1. poł. XIX w.	park		krajobrazowy	Oblas
zespół dworsko-parkowy	1714 r.	zespół - dwór			Wrzeszczów 47b
dwór	1714 r.	dwór	ceglane	klasycystyczny	Wrzeszczów 47b
park	3. ćw. XIX w.	park		krajobrazowy	Wrzeszczów 47b
kościół parafialny pw. św. Marii Magdaleny	XVIII w.	kościół	ceglane	nieznany	Wrzeszczów 13
kościół parafialny pw. św. Wawrzyńca	XV w.	kościół	ceglane	gotycki	Wrzos 14
cmentarz	poł. XIX w.	cmentarz rzymskokatolicki			Wrzos 14
dwór	poł. XIX w.	dwór	ceglane	nieznana	Zameczek
park	nieznana	park		nieznana	Zameczek

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z rejestru zabytków nieruchomości: <https://dane.gov.pl/pl/dataset/1130/resource/61341/table>

³⁰ Stan na 04 października 2024 roku - <https://nid.pl/zasoby/rejestr-zabytkow-zasoby/>

Sport, rekreacja i turystyka

Sport i rekreacja

Miasto i Gmina Przytyk realizują liczne inicjatywy w ramach swoich zadań, mające na celu promowanie kultury fizycznej wśród dzieci, młodzieży i dorosłych. Organizowane są różnorodne wydarzenia sportowe, które zachęcają do aktywnego i ciekawego spędzania czasu wolnego. Działania te przyczyniają się do wzrostu aktywności fizycznej wśród mieszkańców oraz podnoszą świadomość na temat znaczenia ruchu i aktywności w każdym wieku.

Najbardziej angażujące mieszkańców miasta i gminy są aktywności skupione wokół dwóch klubów sportowych. Klub Sportowy Sokół Przytyk zrzesza mieszkańców rozwijających swój talent w zakresie piłki nożnej. W klubie trenuje 60 zawodników, którzy działają w różnych sekcjach. Natomiast Klub Sportowy „GROM” Przytyk odpowiada za szkolenie dzieci i młodzieży grających w siatkówkę.

Gmina wspiera działania organizacji pozarządowych w zakresie kultury fizycznej i sportu. Przykładem mogą być działania podejmowane w 2023 roku. W tym roku w budżecie JST na realizację zadań sportowych przeznaczono 120 tysięcy złotych. Środki zostały rozdysponowane w ramach otwartego konkursu ofert. Klub Sportowy Sokół Przytyk otrzymał dotację w wysokości 80 tysięcy złotych. Kwota ta została przeznaczona m.in. na organizowanie systemu szkoleń sportowych w zakresie piłki nożnej, zakup sprzętu sportowego itp. Klub Sportowy „GROM” Przytyk otrzymał dotację w wysokości 40 tysięcy złotych. Kwota ta została przeznaczona na organizowanie systemu szkoleń sportowych dzieci i młodzieży w zakresie piłki siatkowej.

Władze gminy prowadzą działania nakierowane na rozwój infrastruktury sportowej i rekreacyjnej w ramach posiadanych zasobów, a także aktywnie zabiegając o środki z dotacji. Przykładem skutecznie realizowanych w ostatnich latach działań może budowa boiska wielofunkcyjnego ze sztuczną nawierzchnią przy Szkole Podstawowej w Przytyku.

Turystyka

Gmina Przytyk jest dobrym miejscem dla osób spragnionych rekreacji, kontaktu z naturą, a także uprawiających sport. Swoje walory zawdzięcza dwóm przepływającym przez jej teren rzekom: Radomce i Wiązownicy oraz położonemu w obrębie gminy dużemu kompleksowi lasów oraz stawów. Specyficzny mikroklimat okolicy od lat służy mieszkańcom, którzy zastynęli z uprawy papryki.

Na terenie gminy zostały wytyczone trasy rowerowe oraz trasy Nordic Walking. Propozycje tras zamieszczono na tablicy informacyjnej na stadionie sportowym w Przytyku z opisem szczegółowym każdej trasy.

Na terenie gminy funkcjonuje osiem otwartych stref aktywności usytuowanych w miejscowościach: Ostrołęka, Krzyszkowice, Wrzeszczów, Wrzos, Domaniów, Studzienice, Wygnanów i Kaszewska Wola. W plenerowych strefach aktywności mieszczą się stanowiska do ćwiczeń, ławki, stoliki do gry w szachy (w przypadku kilku miejscowości również place zabaw).

Dużą atrakcją turystyczną gminy są zbiorniki wodne znajdujące się na jej terenie: „Zalew w Domaniowie” oraz zbiornik w Jagodnie. Oba obiekty wybudowane zostały w dolinach rzek. Szczególnie w okresie letnim, zbiorniki te przyciągają liczne grono turystów. W sąsiedztwie tych miejsc odbywają się również różnego rodzaju imprezy plenerowe tj. Powitanie lata, Rowerowy Złot

Gwieździsty. Zbiorniki stanowią idealne miejsce do wypoczynku, rekreacji, uprawiania sportów wodnych oraz wędkowania.

Obszar gminy, to teren niezwykle ciekawy, również ze względu na historię okolicy. O położeniu na dawnych szlakach handlowych przypomina centralny punkt miejscowości Przytyk – Rynek. Miejsce to zostało poddane generalnej modernizacji i stało się wizytówką całej społeczności.

Gmina Przytyk to również już opisane zabytki. Do cieszących się największym zainteresowaniem odwiedzających należą m.in. kościoły parafialne w miejscowościach: Przytyk, Wrzos i Wrzeszczów. W samym Przytyku usytuowany jest również założony w drugiej połowie XVII wieku cmentarz żydowski. Terenów gminnych nie omijały również działania wojenne XX wieku. Ich ślady są gratką dla miłośników historii.

Wszystko to sprawia, że gmina Przytyk zyskuje opinię gminy atrakcyjnej turystycznie, ciekawej dla osób w różnym wieku i o odmiennych zainteresowaniach.³¹

Kompleks sportowy przy SP we Wrzeszczowie
Źródło: www.przytyk.pl

³¹ Za: Raport o stanie Gminy Przytyk za rok 2023.

Planowanie i zagospodarowanie przestrzenne

Akty planowania przestrzennego w mieście i gminie Przytyk

Strategia przestrzenna w gminie Przytyk jest realizowana za pomocą dwóch instrumentów planistycznych. Są to:

- Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego.
- Miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego.

Studium jest dokumentem planistycznym, który określa politykę zagospodarowania przestrzennego gminy dla jej całego obszaru. Postanowienia studium są wiążące i stanowią dyrektywę do planowania miejscowego.

Studium jest najważniejszym dokumentem strategicznym. Zapisy zawarte w nim pozwalają na realizację oczekiwanych inwestycji, powstanie nowych miejsc pracy, dalszą poprawę jakości życia mieszkańców i wzrost atrakcyjności zamieszkiwania w Przytyku.

Obowiązujące studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Przytyk uchwalone zostało zmianą Nr 5 studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Przytyk Uchwałą Nr XLIV.376.2023 Rady Gminy Przytyk z dnia 24 marca 2023 roku.

Na koniec 2023 roku na obszarze Gminy Przytyk obowiązywało 15 miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego. Zajmowały one łącznie 1222 ha powierzchni gminy w jej granicach administracyjnych. Zgodnie z obowiązującymi wymogami ustawowymi miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego służyły ustaleniu przeznaczenia terenu, rozmieszczeniu inwestycji celu publicznego oraz określeniu sposobów zagospodarowania i warunków zabudowy objętego nimi obszaru.

Lista obowiązujących na koniec 2023 roku miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego w gminie Przytyk:

1. Zmiana miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego gminy Przytyk na fragmencie obszaru sołectwa Dęba - Uchwała nr XXIX/135/2001 z dnia 30 listopada 2001 r., opublikowana w Dz. Urz. Woj. Mazowieckiego z 2001 r., nr 264, poz. 6258.
2. Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego części sołectwa Wólka Domaniewska - Uchwała nr XXXI/162/2002 z dnia 15 lutego 2002 r., opublikowana w Dz. Urz. Woj. Mazowieckiego z 2002 r., nr 73, poz. 1474.
3. Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego części sołectwa Domaniów i Wólka Domaniowska - Uchwała nr VI/35/2003 z dnia 24 kwietnia 2003 r., opublikowana w Dz. Urz. Woj. Mazowieckiego z 2003 r., nr 168, poz. 4119.
4. Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego części sołectwa Wólka Domaniowska - Uchwała nr VI/36/2003 z dnia 24 kwietnia 2003 r., opublikowana w Dz. Urz. Woj. Mazowieckiego z 2003 r., nr 168, poz. 4120.
5. Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego obrębów Przytyk, Podgajek Wschodni i Podgajek Zachodni - część A - Uchwała nr XXII.135.2016 z dnia 24 czerwca 2016 r., opublikowana w Dz. Urz. Woj. Mazowieckiego z 2016 r., poz. 7425.

6. Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego obrębów Przytyk, Podgajek Wschodni i Podgajek Zachodni - część B - Uchwała nr XXXII.226.2017 z dnia 30 czerwca 2017 r., opublikowana w Dz. Urz. Woj. Mazowieckiego z 2017 r., poz. 6331.
7. Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego części obrębu geodezyjnego Wólka Domaniońska - Uchwała nr XXXIX.300.2018 z dnia 9 marca 2018 r., opublikowana w Dz. Urz. Woj. Mazowieckiego z 2018 r., poz. 4609.
8. Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego działki ew. nr 39 w obrębie Przytyk - Uchwała nr VI.43.2019 z dnia 29 marca 2019 r., opublikowana w Dz. Urz. Woj. Mazowieckiego z 2019 r., poz. 6198.
9. Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego terenów wokół zbiornika Jagodno - część A - Uchwała nr VIII.68.2019 z dnia 14 sierpnia 2019 r., opublikowana w Dz. Urz. Woj. Mazowieckiego z 2019 r., poz. 11352.
10. Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego działek ew. nr 41/7, 41/8, 41/10, 41/11 w obrębie Podgajek Zachodni - Uchwała nr IX.79.2019 z dnia 1 października 2019 r., opublikowana w Dz. Urz. Woj. Mazowieckiego z 2019 r., poz. 13180.
11. Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego obrębów Glinice i Kolonia Glinice - część A - Uchwała nr XV.150.2020 z dnia 10 lipca 2020 r., opublikowana w Dz. Urz. Woj. Mazowieckiego z 2020 r., poz. 8860.
12. Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego terenów rekreacyjnych nad Rzeką Radomką w obrębie Przytyk - Uchwała nr XXX.280.2022 z dnia 25 marca 2022 r., opublikowana w Dz. Urz. Woj. Mazowieckiego z 2022 r., poz. 5399.
13. Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego działek ew. nr 223/2 i 223/3 w obrębie Przytyk - Uchwała nr XL.341.2022 z dnia 9 grudnia 2022 r., opublikowana w Dz. Urz. Woj. Mazowieckiego z 2023 r., poz. 976.
14. Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego obrębów Dęba i Kolonia Dęba - Uchwała nr XLVI.386.2023 z dnia 30 czerwca 2023 r., opublikowana w Dz. Urz. Woj. Mazowieckiego z 2023 r., poz. 9831.
15. Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego działki ew. nr 600/3 w obrębie Przytyk - Uchwała nr XLVI.387.2023 z dnia 30 czerwca 2023 r., opublikowana w Dz. Urz. Woj. Mazowieckiego z dnia 5 września 2023 r., poz. 9832.

W przypadku braku planu miejscowego określenie sposobu zagospodarowania oraz warunków zabudowy terenu następuje w drodze decyzji administracyjnej: decyzji o warunkach zabudowy i zagospodarowania terenu. Lokalizację inwestycji celu publicznego natomiast ustala się w drodze decyzji ustalającej lokalizację celu publicznego.

Poniżej został przedstawiony wykres obrazujący liczbę wydanych decyzji o warunkach zabudowy i zagospodarowania terenu oraz inwestycji celu publicznego w roku 2023 na terenie gminy Przytyk.³²

Założenia planistyczne i struktura funkcjonalno-przestrzenna³³

Gmina miejsko-wiejska Przytyk stanowi w dominującej mierze jednostkę typowo rolniczą. Jej struktura przestrzenna została ukształtowana w wielowiekowym procesie osadniczym, związanym z położeniem gminy, wykorzystaniem doliny rzeki Radomki i Wiązownicy oraz uprawą roli. Sieć osadniczą Przytyka, poza miastem, stanowią wsie rozmieszczone dość równomiernie na obszarze

³² Zgodnie z Raportem o stanie Gminy Przytyk za 2023 rok.

³³ Opracowano w całości na podstawie zapisów aktualnego Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Przytyk.

całej gminy. Większość obszaru gminy stanowią użytki rolne, z charakterystyczną uprawą tunelową oraz zwarte kompleksy leśne. Występują również duże zbiorniki wodne, jak zbiornik Domaniów, Jagodne czy stawy hodowlane w Zameczku i Oblasie, wyróżniające się w krajobrazie gminy.

Układ komunikacyjny jest dobrze rozwinięty, tworzą go drogi wojewódzkie, powiatowe i drogi gminne. Główne ciągi komunikacyjne, stanowiące również powiązania zewnętrzne gminy krzyżują się w części centralnej, tj. w mieście Przytyk. Stanowi ono również centrum administracyjno-usługowe całej gminy, wyróżniające się zdecydowanie na tle jej struktury przestrzennej.

Przytyk wraz z Podgajkiem tworzą zwartą jednostkę przestrzenną, w której zamieszkuje znaczna część mieszkańców całej gminy. Skupia ona około jedną czwartą ludności gminy oraz skupia jednocześnie prawie połowę wszystkich podmiotów usługowo-handlowych i usługowo-produkcyjnych działających na jej obszarze. Tutaj też zlokalizowana jest większość instytucji i obiektów użyteczności publicznej (m.in. Urząd Miejski, szkoła, przedszkole, zakład opieki zdrowotnej, straż pożarna). Obiekty te występują w centrum Przytyka, w rejonie ul. Zachęty, zaś usługi handlu i drobnych usług rzemieślniczych występują głównie w postaci usług w budynkach mieszkalnych jednorodzinnych w pierzejach ulic Zachęta, Warszawska, Rynek (tj. w ciągu drogi nr 732 i 740). Ponadto w części południowej, przy ul. Targowej, zlokalizowane jest znacznej wielkości targowisko, a w bezpośrednim sąsiedztwie Przytyka (w obrębie Słowików) powstało Centrum Dystrybucji i Przetwórstwa Rolnego, stanowiące również miejsce organizacji imprez masowych w Gminie (Ogólnopolskie Targi Papryki). Zabudowa produkcyjna i produkcyjno-usługowa koncentruje się w części południowej, pomiędzy ulicami Targową a Piaski, a także wzdłuż drogi wojewódzkiej nr 740 (również w obrębie Oblas). Pojedynczo występuje także w części północnej miejscowości. Dominującą formą zabudowy w Przytyku jest zwarta zabudowa mieszkaniowa jednorodzinna i zagrodowa. Tylko w tym obszarze gminy występują obszary, gdzie koncentrują się tereny o jednoznacznym charakterze zabudowy jednorodzinnej (zlokalizowana pomiędzy ulicami Mickiewicza, Słowackiego, Kwiatową i Cichą). Punktowo zlokalizowana jest tu również zabudowa wielorodzinna – dwa budynki mieszkalne przy szkole, przeznaczone dla nauczycieli. Nowa zabudowa powstaje głównie w formie wolnostojących budynków jednorodzinnych. W strukturze przestrzennej Przytyka zdecydowanie wyróżnia się historyczny układ urbanistyczny z rynkiem, przy którym krzyżują się drogi wojewódzkie, i zwartą zabudową pierzejową, usytuowaną kalenicowo. Ponadto dominantę w krajobrazie Przytyka stanowi kościół parafialny, stanowiący istotny element krajobrazu kulturowego miasta.

Większość miejscowości w gminie to w przede wszystkim typowe wsie ulicówki z przeważającą dosyć luźną zabudową zagrodową oraz mniejszym udziałem zabudowy jednorodzinnej, a także z pojedynczo występującymi usługami. Tylko w miejscowości Zameczek (oprócz Przytyka) zlokalizowane są budynki wielorodzinne – bloki, powstałe w latach siedemdziesiątych przy Państwowym Gospodarstwie Rolnym. W strukturze przestrzennej gminy odznaczają się przede wszystkim wieś Wrzeszczów, Wrzos, Kaszewska Wola oraz Domaniów. Stanowią one miejsca koncentracji bardziej zwartej zabudowy oraz usług, które stanowią ofertę uzupełniającą w stosunku do miejscowości gminnej.

W miejscowości Wrzeszczów zlokalizowana jest m.in. szkoła, pogotowie, dom ludowy, usługi handlu, a także zakład mleczarski. Istotnym elementem krajobrazu jest tu zespół kościelny i zespół dworski z zabytkowym założeniem parkowym. Wrzeszczów stanowi miejscowość sołectką, której zabudowa zlokalizowana została wzdłuż ciągów komunikacyjnych, w tym drogi wojewódzkiej nr 740 oraz prostopadłej drogi gminnej.

Ważną jednostką osadniczą jest Kaszewska Wola. Stanowi ona typową ulicówkę, skoncentrowaną przy ważnym ciągu komunikacyjnym – drodze wojewódzkiej nr 732, stanowiącej bezpośrednie powiązanie z drogą krajową nr 7. Zabudowa wsi stanowi spójną jednostkę przestrzenną ze zlokalizowanym w sąsiedniej gminie Kaszowem. Dominuje tu zabudowa zagrodowa, która przeplata się z zabudową jednorodzinną i pojedynczymi usługami. Zlokalizowany jest tu również Punkt Selektywnej Zbiórki Odpadów Komunalnych oraz boisko.

Miejscem koncentracji usług, w tym usług oświaty (szkoła), sportu (boisko), kultu religijnego i usług komercyjnych jest miejscowość Wrzos. Pomimo faktu, że miejscowość nie jest zamieszkiwana przez znaczną liczbę mieszkańców (ok. 240 osób), to właśnie ze względu na pełnione funkcje usługowe stanowi istotny obszar w granicach Przytyka. Zabudowa występuje w postaci zwartej po obu stronach drogi powiatowej (ulicówka). Elementem charakterystycznym i zarazem dominantą na terenie wsi Wrzos jest zespół kościelny z kościołem pw. Wawrzyńca. Wraz z zabytkowym cmentarzem, pięknym żelaznym krzyżem, zlokalizowanym przed kościołem oraz zabytkowym ogrodzeniem zespół stanowi ważny element krajobrazu kulturowego gminy Przytyk.

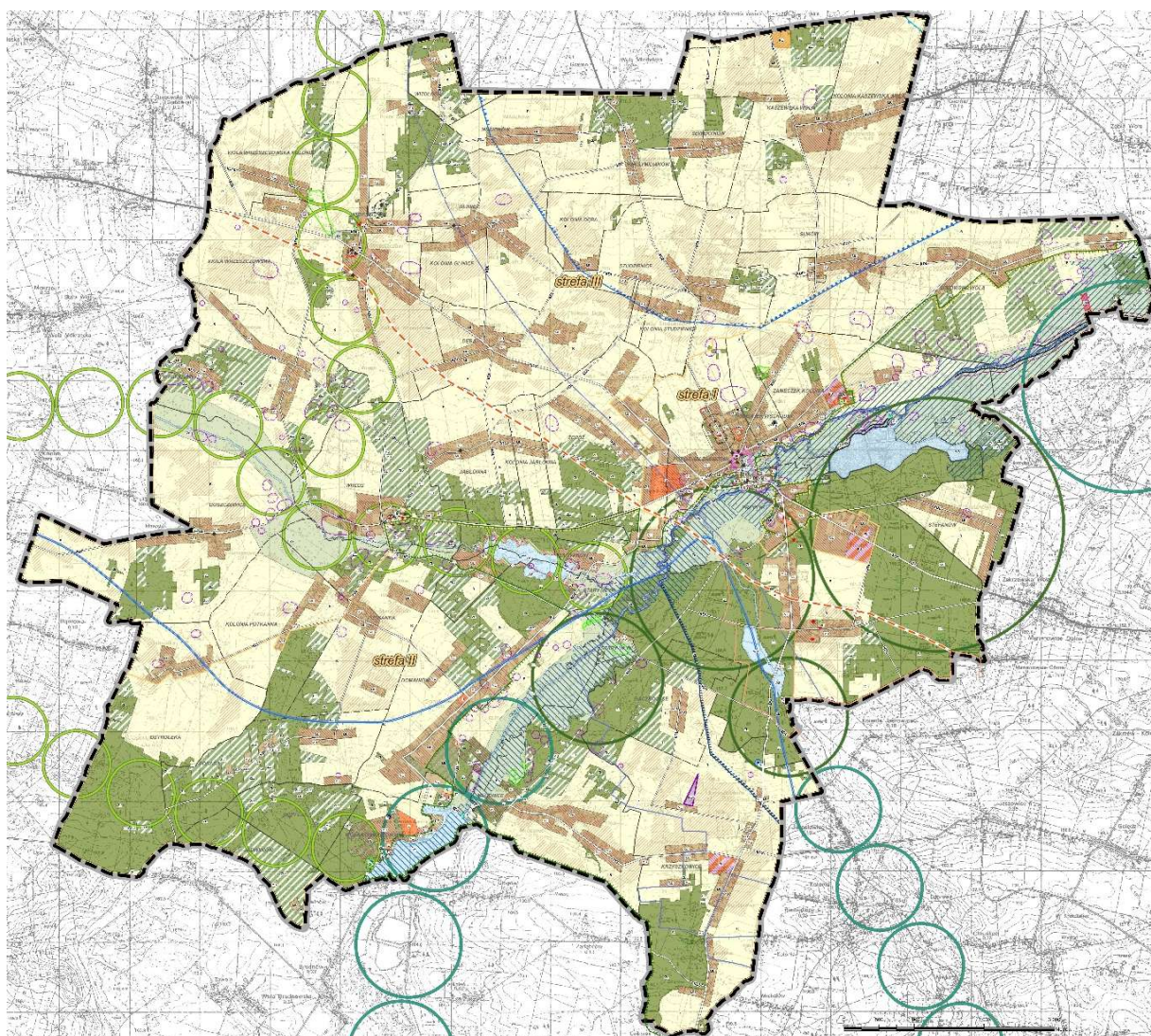
Miejscowością szczególnie silnie rozwijającą się w ostatnich latach (poza miejscowością Przytyk i Podgajek) jest Domaniów. Jest to wieś o charakterze ulicowym, z luźniejszą zabudową, zlokalizowaną wzdłuż drogi powiatowej nr 3336W. Rozwój zabudowy ma tu bezpośredni związek z bliskością Zalewu Domaniowskiego, który generuje zapotrzebowanie na zabudowę mieszkaniową i letniskową. W Domaniowie zlokalizowana jest remiza strażacka Ochotniczej Straży Pożarnej oraz pojedyncze usługi komercyjne, towarzyszące zabudowie mieszkaniowej. W rejonie zalewu, w miejscowości Wólka Domaniowska, zlokalizowana jest ogólnodostępna plaża oraz tereny związane z funkcją turystyczną (m.in. niewielkie sezonowe usługi gastronomiczne, parkingi). W sezonie letnim jest to obszar szczególnie licznie odwiedzany przez miejscową ludność oraz mieszkańców okolicznych gmin.

Pozostałe miejscowości w gminie również charakteryzują się układem wsi ulicowych, z przeważającą luźną zabudową zagrodową oraz pojedynczo występującymi usługami, najczęściej w formie lokali towarzyszących zabudowie mieszkaniowej. Stanowią je głównie niewielkie podmioty gospodarcze, głównie o profilu handlowym lub związane z usługami rolniczymi, budowlanymi, transportowymi czy motoryzacyjnymi. Co istotne znaczna część wsi nie posiada obiektów świadczących usługi, również w zakresie usług podstawowych, a mieszkańcy obsługiwani są przez większe jednostki w okolicy. Wsie zlokalizowane są przede wszystkim wzdłuż głównych ciągów komunikacyjnych i występują równomiernie na obszarze całej gminy. Ponadto w gminie Przytyk występują także dosyć licznie pojedyncze wyizolowane siedliska zlokalizowane pośród terenów rolnych. Co istotne obiekty przemysłowe i przemysłowo-usługowe w gminie występują pojedynczo i w bardzo niewielkiej liczbie. Ich niewielka koncentracja występuje jedynie w rejonie miasta gminnego.

Stan techniczny budynków w gminie jest zróżnicowany. Większość budynków jest w zadowalającym stanie, występują jednak również obiekty gorzej zachowane, a także w stanie ruiny. Obszarami o niskim poziomie ładu przestrzennego oraz koncentracji obiektów w gorszym stanie technicznym są przede wszystkim tereny przemysłowo-usługowe w Przytyku przy ul. Piaski i budynki popegeerowskie w Zameczku. W gminie dominują budynki mieszkalne jedno- lub dwukondygnacyjne, o dachach dwuspadowych w przypadku starszej zabudowy oraz dwu- i wielospadowe w nowo powstałych obiektach mieszkalnych.

Jako podstawowe kryterium kształtowania kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy można uznać stworzenie w gminie warunków przestrzenno-funkcyjnych i technicznych umożliwiających zbudowanie spójnej przestrzeni o zdefiniowanym koście strukturalnym, z wyraźnym strefowaniem zespołów głównych funkcji. W oparciu o to kryterium umożliwiające wprowadzenie ładu przestrzennego w strukturze przestrzennej miasta, wskazano obszary predestynowane do wykreowania ważnych przestrzeni publicznych (ośrodki gminne, tereny rozwojowe o funkcjach produkcyjno-magazynowych i usługowych, mieszkaniowych i rekreacyjnych) i określono zasady ich wzajemnego komunikacyjnego powiązania i udostępniania.

Rysunek 6. Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy – rysunek ujednolicony

Źródło: Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Przytyk.

W oparciu o uwarunkowania zagospodarowania przestrzennego, w tym zwłaszcza zasoby przyrodnicze zostały wydzielone trzy jednostki funkcjonalno- przestrzenne:

- Jednostka I - centrum administracyjno-usługowe gminy, które obejmuje miejscowość Przytyk, Podgajek oraz częściowo Oblas i Zameczek, stanowiące obszar koncentracji funkcji usługowo-administracyjnych gminy.

- Jednostka II – przyrodniczo-turystyczna obejmuje tereny najbardziej cenne przyrodniczo, a w związku z tym cechujące się najwyższym potencjałem turystycznym – obejmuje południową część obszaru gminy. W skład jednostki I zostały zaliczone przede wszystkim wsie Domaniów, Wólka Domaniowska, Jagodno, Słowików, Młódnice, Stefanów.
- Jednostka III – rolnicza obejmuje pozostały obszar gminy (tj. część północną Gminy).

Obecnie wyznaczone w studium są następujące strefy funkcjonalno-przestrzenne (rysunek 5):

ELEMENTY ZAGOSPODAROWANIA TERENÓW

	granica strefy funkcjonalnej wraz z oznaczeniem
	RU - tereny obsługi produkcji w gospodarstwach rolnych i hodowlanych
	MU - tereny zabudowy mieszkaniowej oraz usługowej
	MW - tereny zabudowy mieszkaniowej wielorodzinnej
	ML - tereny zabudowy rekreacji indywidualnej
	U - tereny zabudowy usługowej
	UO - tereny zabudowy usług oświaty
	UK - tereny zabudowy usług sakralnych
	US - tereny sportu i rekreacji
	UT - tereny turystyki i rekreacji
	PU - tereny obiektów produkcyjnych, składów, magazynów i usług
	PG - tereny górnicze
	PEF - tereny obiektów produkcyjnych- elektrownia fotowoltaiczna
	IT - tereny obiektów i urządzeń infrastruktury technicznej
	KP - teren placu publicznego
	ZC - tereny cmentarzy
	R - tereny rolnicze
	ZL - tereny lasów i zadrzewień
	ZLz - tereny zalesień
	Zn - tereny zieleni nieurządzonej
	WS - tereny wód powierzchniowych
	obszary przestrzeni publicznej

Jako podstawową zasadę tworzenia ładu przestrzennego na terenach zabudowanych o dobrym stanie technicznym należy przyjąć podejmowanie sukcesywnych przedsięwzięć adaptacyjnych do nowych potrzeb i modernizacyjnych, bez radykalnych przekształceń „dużej skali”. Dla obszarów zagospodarowanych wadliwie lub ekstensywnie powinna obowiązywać zasada efektywnej aktywizacji przez przekształcenia oraz realizację nowych założeń programowo-przestrzennych.

Racjonalność struktury przestrzennej miasta powinna wynikać z działań porządkujących, modernizacyjnych i rozwojowych możliwych do zrealizowania nie tylko w skali gminy, ale i z wykorzystaniem budżetu państwa oraz znaczących inwestycji prywatnych.

Bezpieczeństwo publiczne

Bezpieczeństwo na terenie gminy Przytyk zapewniają jednostki Straży Pożarnej oraz Policja (Posterunek Policji w Przytyku).

Nad zapewnieniem bezpieczeństwa pożarowego mieszkańców miasta i gminy Przytyk czuwa Ochotnicza Straż Pożarna. System ochrony przeciwpożarowej opiera się na 7 jednostkach zlokalizowanych w Przytyku, Dębie, Wrzosie, Domaniowie, Wrzeszczowie, Sukowie i Goszczewicach. W krajowego systemu ratowniczo gaśniczego włączone zostały dwie jednostki OSP z terenu gminy: OSP Przytyk oraz OSP Goszczewice.

Samorząd gminny, nieustannie dokłada starań, aby strażacy wypełniając swoje zadania, mieli zapewnione jak najlepsze warunki. Priorytetem jest pozyskiwanie sprzętu przeciwpożarowego, umundurowania oraz rozbudowa i modernizacja strażnic OSP. Przykładem działań w tym wymiarze jest zakup nowego pojazdu typu Quad dla OSP w Domaniowie w 2023 roku czy zakup nowej łodzi z napędem silnikowym i wyposażeniem dla OSP we Wrzosie rok wcześniej.

Tabela 19. Zestawienie liczby wyjazdów w 2023 roku dla wszystkich OSP w gminie Przytyk

Jednostka	Pożary	Miejscowe zagrożenia	Alarmy fałszywe	Suma
OSP Przytyk	19	44	8	71
OSP Dęba	4	2	0	6
OSP Wrzos	7	14	0	21
OSP Domaniów	4	3	1	8
OSP Wrzeszczów	3	2	0	5
OSP Suków	3	3	2	8
OSP Goszczewice	2	2	0	4

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Komendy Wojewódzkiej PSP w Warszawie, <https://www.gov.pl/web/kwpsp-warszawa/zestawienie-wyjazdowosci-do-zdarzen-mazowieckich-jednostek-psp-i-osp-w-2023-roku>

W wymiarze służby policyjnej porządku w gminie (rejon 801 i 802) strzegą funkcjonariusze z Posterunku Policji w Przytyku. Placówka została reaktywowana w 2017 roku po pięć lat wcześniejszej likwidacji. Posterunek ulokowano w kompleksowo wyremontowanym i wyposażonym budynku. Poza standardowym zakresem obowiązków policjanci w okresie wakacyjnym nadzorują teren zalewu w Domaniowie wykorzystując do tego pozostający w ich dyspozycji sprzęt wodny, tj. łodzie motorowe oraz skuter wodny.

Polityka społeczna

Pomoc społeczna

Miasto i gmina Przytyk, realizując zadania z zakresu pomocy społecznej, działa zgodnie z celami polityki społecznej państwa, która ma na celu wsparcie osób i rodzin w przewyżnianiu trudnych sytuacji życiowych. Pomoc ta jest skierowana do osób, które nie są w stanie samodzielnie pokonać swoich trudności życiowych przy użyciu własnych zasobów i możliwości. Kluczowym zadaniem gminy w tym zakresie jest umożliwienie godnego funkcjonowania, wsparcie w zaspokojeniu podstawowych potrzeb oraz dążenie do życiowego usamodzielnienia mieszkańców, a także ich integracja ze społecznością lokalną.

W 2023 roku z pomocy społecznej skorzystało łącznie 153 mieszkańców gminy Przytyk, którzy otrzymali wsparcie w postaci świadczeń pieniężnych, niepieniężnych, usług opiekuńczych oraz pracy socjalnej. Przyznawanie świadczeń odbywało się na podstawie kryterium dochodowego, które wynosiło w 2023 roku 776 zł dla osoby samotnie gospodarującej i 600 zł dla osoby w rodzinie. W uzasadnionych przypadkach istnieje możliwość przyznania specjalnego zasiłku celowego dla osób, których dochód przekracza ustalone kryterium – zasiłek ten nie podlega zwrotowi i pozwala na jednorazową pomoc w nagłych sytuacjach.

Gmina Przytyk oferuje różnorodne formy wsparcia, w tym:

- świadczenia pieniężne: zasiłki stałe, okresowe oraz celowe, które służą zapewnieniu podstawowych potrzeb;
- świadczenia w naturze: wsparcie w postaci opału, posiłków czy artykułów żywnościowych, które pomagają zaspokoić codzienne potrzeby osób w trudnej sytuacji;
- usługi opiekuńcze: świadczone w miejscu zamieszkania, szczególnie dla osób starszych i niesamodzielnych, które wymagają codziennej pomocy;
- praca socjalna: działania mające na celu poprawę sytuacji życiowej osób i rodzin poprzez wsparcie psychologiczne i społeczne, umożliwiające lepszą adaptację w lokalnym środowisku;
- działania na rzecz poprawy funkcjonowania osób i rodzin w środowisku społecznym: wsparcie mające na celu integrację osób wykluczonych społecznie oraz przeciwdziałanie dysfunkcjom;
- interwencje w rodzinach dotkniętych dysfunkcjami: pomoc w przypadkach kryzysowych, kiedy występują problemy takie jak przemoc, uzależnienia czy zaniedbania;
- finansowanie pobytu w domach pomocy społecznej: zapewnienie środków na pobyt mieszkańców, którzy wymagają całodobowej opieki i wsparcia.

Dzięki kompleksowemu podejściu do pomocy społecznej gmina Przytyk dąży do wyrównywania szans i podnoszenia jakości życia swoich mieszkańców, wspierając ich w chwilach kryzysu i dbając o ich dobrostan.

Główną jednostką odpowiedzialną za realizację zadań z zakresu pomocy społecznej oraz wsparcia rodzin jest Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej w Przytyku (GOPS). Ośrodek podejmuje działania przewidziane przepisami prawa, aby wspierać osoby i rodziny zmagające się z trudnościami życiowymi. W jego zakres obowiązków wchodzi przede wszystkim przyznawanie oraz wypłacanie świadczeń przewidzianych ustawą, takich jak zasiłki celowe i okresowe. Oprócz wsparcia

finansowego GOPS prowadzi pracę socjalną, której celem jest pomaganie mieszkańcom w skutecznym pokonywaniu problemów i adaptacji do zmieniających się warunków życiowych.

GOPS zapewnia także usługi opiekuńcze świadczone w domach osób potrzebujących, dbając o ich codzienny komfort i bezpieczeństwo. Ponadto, ośrodek zajmuje się analizą i oceną lokalnych zjawisk społecznych, co pozwala na precyzyjne dostosowywanie form wsparcia do aktualnych potrzeb mieszkańców. W odpowiedzi na te potrzeby GOPS rozwija nowe formy pomocy społecznej i wspiera inicjatywy samopomocowe, wzmacniając zaangażowanie lokalnej społeczności w proces wspólnego rozwiązywania problemów.

Lokalny system pomocy i wsparcia tworzą na szczeblu gminy także:

- Gminna Komisja Rozwiązywania Problemów Alkoholowych w Przytyku³⁴;
- Zespół Interdyscyplinarny, który realizuje działania określone w gminnym programie przeciwdziałania przemocy domowej;
- Klub Seniora „Piąta Pora Roku” przy MCK w Przytyku.

Jako uzupełnienie lokalnego systemu pomocy i wsparcia w zakresie pomocy społecznej i rynku pracy należy wskazać instytucje prowadzone na szczeblu powiatu radomskiego:

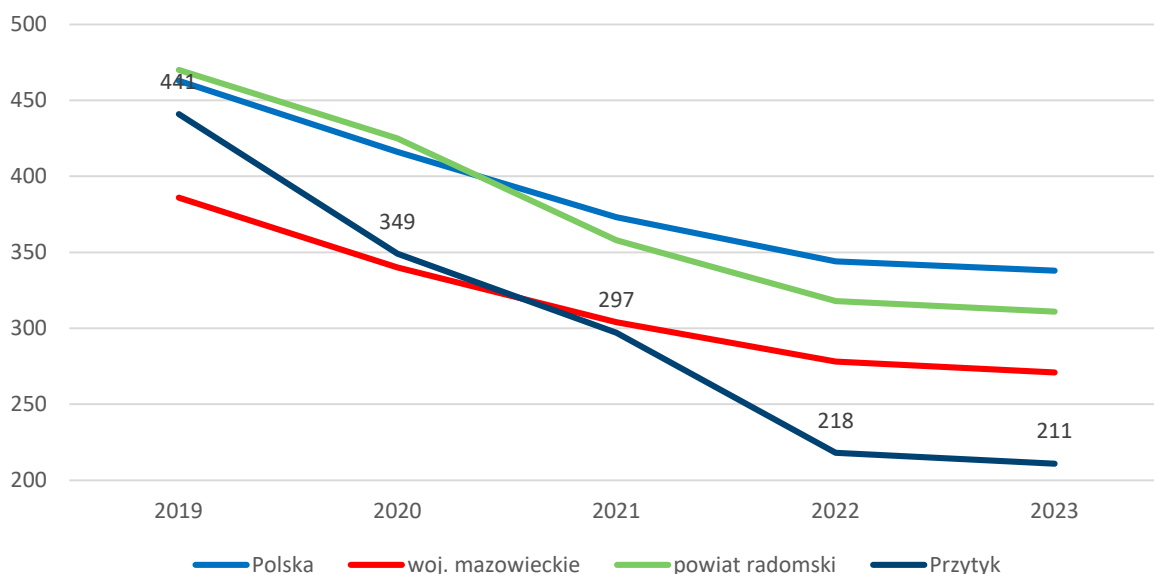
- Powiatowe Centrum Pomocy Rodzinie;
- Dom Pomocy Społecznej w Jedlance;
- Dom Pomocy Społecznej w Krzyżanowicach;
- Dom Pomocy Społecznej w Wierzbicy;
- Środowiskowy Dom Samopomocy w Jedlance;
- Poradnia Psychologiczno-Pedagogiczna w Radomiu;
- Poradnia Psychologiczno-Pedagogiczna w Iłży;
- Poradnia Psychologiczno-Pedagogiczna w Pionkach;
- Powiatowy Urząd Pracy;
- Młodzieżowy Ośrodek Wychowawczy w Wierzbicy;
- Powiatowe Centrum Opiekuńczo-Mieszkalne w Krzyżanowicach.

Analizując środowiskową pomoc społeczną w gminie Przytyk na tle kraju czy województwa (por. wykres 22) widać przede wszystkim wyraźny i głęboki spadek liczby jej beneficjentów liczonej na 10 tysięcy mieszkańców. W wymiarze ogólnopolskim przyczyną spadku liczby osób korzystających z pomocy społecznej jest poprawa sytuacji gospodarczej, zwłaszcza w zakresie zatrudnienia i wzrostu płac, co zmniejsza zapotrzebowanie na tego typu wsparcie. Ponadto wprowadzanie programów socjalnych na szczeblu krajowym, takich jak świadczenia rodzinne i programy aktywizacyjne, również mogło przyczynić się do zmniejszenia zapotrzebowania na świadczenia z pomocy społecznej.

W Przytyku spadek może także wynikać z działań lokalnych instytucji, takich jak GOPS, które nie tylko udzielają pomocy finansowej, ale też stawiają na długofalowe wsparcie poprzez pracę socjalną i różnorodne programy integracji społecznej.

³⁴ W ramach Gminnego Programu Profilaktyki i Rozwiązywania Problemów Alkoholowych oraz Przeciwdziałania Narkomanii w Gminie Przytyk funkcjonuje punkt dla osób uzależnionych i współuzależnionych oraz dla osób i rodzin doznających przemocy oraz osób stosujących przemoc.

Wykres 22. Beneficjenci środowiskowej pomocy społecznej na 10 tys. ludności w latach 2019-2023

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS.

W okresie 2019-2023 w gminie Przytyk liczba rodzin i osób korzystających ze wsparcia uległa znacznemu zmniejszeniu. Było to spowodowane z jednej strony usamodzielnianiem się podopiecznych i ich odchodzeniem z systemu pomocy społecznej dzięki np. podjęciu zatrudnienia lub otrzymaniu świadczeń emerytalno-rentowych, a z drugiej strony – zmianą dochodów osób i rodzin, wpływającą na zmniejszenie wysokości świadczeń lub utratę praw do zasiłku z powodu przekroczenia kryterium dochodowego, ze względu np. na otrzymanie wynagrodzenia za pracę. Ważne jest tu również świadczenie wychowawcze Rodzina 500+ (800+), które spowodowało, że część rodzin rezygnuje ze wsparcia MGOPS, ze względu na poprawę ich sytuacji finansowej.

Rzeczywista liczba rodzin korzystających ze świadczeń pieniężnych wypłacanych przez GOPS w gminie Przytyk została przedstawiona w poniższej tabeli.

Tabela 20. Liczba rodzin korzystających ze świadczeń pieniężnych wypłacanych w 2023 roku

Forma pomocy	Liczba rodzin którym przyznano świadczenie	Kwota świadczeń (PLN)	Liczba osób w rodzinach
Zasiłki stałe	25	142 163.45	27
Zasiłki okresowe	12	18 246.28	33
Zasiłki celowe i w naturze	20	13 167.76	34
W tym: Specjalne zasiłki celowe	4	3 327.50	5
Świadczenie pieniężne w postaci zasiłku celowego na zakup posiłku lub żywności w ramach programu wieloletniego „Posiłek w szkole i w domu”	16	12 480.00	52

Źródło: Raport o stanie gminy Przytyk za 2023 rok (dane za GOPS).

Jak wskazują statystyki GUS, zasięg korzystania ze środowiskowej pomocy społecznej w gminie jest zdecydowanie niższy niż w skali powiatu czy województwa. Pomoc trafia przede wszystkim do beneficjentów poniżej kryterium dochodowego.

Tabela 21. Zasięg korzystania ze środowiskowej pomocy społecznej w latach 2019-2023

	ogółem (w %)					poniżej kryterium dochodowego (w %)				
	2019	2020	2021	2022	2023	2019	2020	2021	2022	2023
Polska	4,6	4,2	3,7	3,4	3,4	2,6	2,4	2,2	2,2	2,0
woj. maz.	3,9	3,4	3,0	2,8	2,7	2,2	1,9	1,8	2,0	1,8
powiat radomski	4,7	4,2	3,6	3,2	3,1	3,2	2,8	2,4	2,2	1,9
Przytyk	4,4	3,5	3,0	2,2	2,1	3,0	2,3	2,0	1,5	1,2

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS.

W ostatnich latach (2019-2023) systematycznie spadała liczba rodzin, które otrzymywały zasiłki rodzinne na dzieci. Spadek ten wynikał w dominującej mierze z przyczyn ekonomicznych. Podobnie, liczba dzieci, na które rodzice otrzymywali zasiłek rodzinny zmniejszyła się blisko o połowę. Kolejnym dowodem poprawiającej się sytuacji w zakresie dobrostanu rodzin jest wskaźnik udziału dzieci w wieku do 17 lat, na które rodzice otrzymują zasiłek rodzinny w ogólnej liczbie dzieci w tym wieku. Jego wartość zmniejszyła się z blisko 60% w 2019 roku do 34% zaledwie cztery lata później.

Tabela 22. Dystrybucja zasiłków rodzinnych na dzieci w latach 2019-2023

	2019	2020	2021	2022	2023
rodziny otrzymujące zasiłki rodzinne na dzieci	473	423	354	289	246
dzieci, na które rodzice otrzymują zasiłek rodzinny – ogółem	1 023	922	790	661	561
dzieci w wieku do lat 17, na które rodzice otrzymują zasiłek rodzinny	931	838	722	601	513
udział dzieci w wieku do lat 17, na które rodzice otrzymują zasiłek rodzinny w ogólnej liczbie dzieci w tym wieku (w %)	59,5	53,2	45,9	39,3	34,0

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS.

Warto wskazać, że gmina Przytyk realizuje kilka programów społecznych, które mają na celu wsparcie rodzin, przeciwdziałanie przemocy, zapobieganie uzależnieniom oraz rozwiązywanie innych problemów społecznych. Każdy z programów dostosowany jest do specyficznych potrzeb mieszkańców gminy:

- Gminny Program Wspierania Rodziny:

Celem programu jest wspieranie rodzin biologicznych i zapobieganiu kryzysom, które mogą wymagać interwencji. Jego działania obejmują wsparcie materialne, pomoc w przezwyciężaniu problemów uzależnień oraz działania profilaktyczne, mające na celu poprawę warunków socjalnych rodzin. W 2023 roku asystent rodziny pracował z 10 rodzinami, pomagając im w rozwiązywaniu trudności wychowawczych i socjalnych, a 7 dzieci przebywało w pieczy zastępczej.

- Gminny Program Przeciwdziałania Przemocy Domowej i Ochrony Osób Doznających Przemocy Domowej:

Ma na celu przeciwdziałanie przemocy domowej i wspieranie osób doznających przemocy domowej. Realizowany jest we współpracy z policją, GOPS, szkołami oraz służbą zdrowia. Kluczowym narzędziem jest procedura Niebieskiej Karty, która służy monitorowaniu sytuacji przemocowych. W 2023 roku założono 21 nowych Niebieskich Kart, powołano 19 grup roboczych i zorganizowano 96 posiedzeń grup pomocowych. Program obejmuje edukację i interwencje mające na celu zmniejszenie tolerancji dla przemocy oraz pomoc dla osób zagrożonych.

- Gminny Program Profilaktyki i Rozwiązywania Problemów Alkoholowych oraz Przeciwdziałania Narkomanii:

Ma na celu ograniczenie spożycia alkoholu oraz przeciwdziałanie uzależnieniom. Działania koncentrują się na edukacji, wsparciu organizacji społecznych oraz promocji trzeźwości, zwłaszcza w środowiskach pracy. Program obejmuje także inicjatywy edukacyjne w zakresie narkomanii, aby przeciwdziałać uzależnieniom wśród młodzieży i dorosłych.

- Strategia Rozwiązywania Problemów Społecznych:

Określa cele i kierunki działania lokalnej polityki społecznej, koncentrując się na integracji społecznej i przeciwdziałaniu wykluczeniu. Dokument ten stanowi ramy dla podejmowania działań wspierających grupy zagrożone marginalizacją oraz ma na celu poprawę jakości życia mieszkańców gminy. Realizacja strategii pozwala na trwałą i systematyczną interwencję, która pomaga zminimalizować skutki problemów społecznych i wspiera integrację społeczną.

Gminne programy społeczne w Przytyku odpowiadają na bieżące wyzwania i potrzeby społeczności, wspierając mieszkańców w codziennych trudnościach oraz zapobiegając eskalacji problemów.

Ochrona zdrowia

Jednym z kluczowych obowiązków każdej polskiej gminy jest troska o zdrowie społeczności lokalnej oraz zapewnienie dostępu do opieki zdrowotnej, aby zaspokajać zbiorowe potrzeby mieszkańców.

Mieszkańcy miasta i gminy Przytyk mają dostęp do opieki zdrowotnej świadczonej przez Samodzielny Publiczny Zakład Opieki Zdrowotnej w Przytyku z Filią we Wrzeszczowie. Głównym celem działalności SPZOZ jest zapewnienie podstawowych usług zdrowotnych, które wspierają profilaktykę, leczenie i poprawę zdrowia lokalnej społeczności.

W 2024 roku SPZOZ oferował szereg bezpłatnych świadczeń zdrowotnych finansowanych przez Narodowy Fundusz Zdrowia, obejmujących:

- Podstawową opiekę zdrowotną (POZ) – W ramach podstawowej opieki zdrowotnej świadczenia realizowane były przez lekarzy podstawowej opieki medycznej (POZ), pediatrów, pielęgniarki środowiskowo-rodzinne, pielęgniarki środowiskowe w środowisku nauczania i wychowania;
- Świadczenia z zakresu: Leczenie stomatologiczne dla dzieci i młodzieży do 18 roku życia oraz świadczenia stomatologiczne dla dorosłych;
- Świadczenia z zakresu: Chirurgii Ogólnej oraz Chirurgii zabiegowej i Neurologii;
- Świadczenia z zakresu: Fizjoterapii Ambulatoryjnej- Poradnia Rehabilitacyjna.

Samodzielny Publiczny Zakład Opieki Zdrowotnej w Przytyku z Filią we Wrzeszczowie, we współpracy z SPZOZ w Tarcynie, wspólnie prowadzi w ramach NFZ Ośrodek środowiskowej opieki psychologicznej i psychoterapeutycznej dla dzieci i młodzieży- I stopień referencyjny- porady psychologa, psychoterapeuty oraz terapeuty środowiskowego dla dzieci, młodzieży i ich rodziców/ opiekunów prawnych – w 2024 roku zostało udzielonych 1310 porad psychologicznych i sesji psychoterapii oraz 330 wizyt terapeutycznych logopedycznych w związku z realizacją wspólnie z ww. podmiotem Poradni Logopedycznej.

W ramach programów Narodowego Funduszu Zdrowia ,SPZOZ dodatkowo realizował programy zdrowotne:

- „CHUK – Program Profilaktyki Układu Krążenia”- program ma na celu podniesienie wiedzy i świadomości pacjentów na temat chorób układu krążenia i zdrowego stylu życia;
- Budżet powierzony- Opieka Koordynowana – konsultacje kardiologiczne (EKG wysiłkowe- bieżnia wysiłkowa, echo serca, holter) i konsultacje dietetyczne (3 bezpłatne konsultacje) w 2024 roku: 126 holter, echo 162, próba wysiłkowa 106, wizyty 198;
- Program „40 plus” – w ramach programu wykonano badania z krwi- w tym morfologia, glukoza oraz cholesterol - 245 pacjentów zostało objętych programem .

W ramach lokalnych programów zdrowotnych SPZOZ realizował „Gminny Program Profilaktyki i Promocji Zdrowia”- w ramach którego wykonane były bezpłatne szczepienia przeciwko grypie dla mieszkańców po 60 roku życia oraz udzielone zgodnie z ww. programem porady i konsultacje u specjalistów dla osób po 65 roku życia - konsultacje kardiologa oraz psychiatry.

Tabela 23. Opieka zdrowotna – liczba udzielonych porad

		2019	2020	2021	2022	2023	2024
Ambulatoryjna opieka zdrowotna - porady	porady ogółem	19 747	16 200	19 657	24 642	27 798	38 620
Podstawowa opieka zdrowotna - porady	porady ogółem	19 747	16 200	19 219	20 375	20 872	35 099

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych systemowych KS-PPS.

W SPZOZ funkcjonuje gabinet zabiegowy, który każdego dnia wykonuje szereg zabiegów medycznych – w 2024 roku w SPZOZ wykonał w gabinecie zabiegowym 6 184 zabiegów w tym: EKG, RR-pomiar ciśnienia, badanie moczu, pomiar cukru we krwi, szczepienia dzieci i dorosłych oraz badania laboratoryjne. SPZOZ prowadził również szereg akcji profilaktycznych oraz badań: okulistyczne, badania usg, badania w Osteobusie - Mobilnym Centrum Diagnostyki- ocena gęstości kości, badania w Mammobusie – badania dla kobiet w wieku 45-74 lata oraz badanie dla kobiet w BadaBus w kierunku raka piersi i raka jajników, edukacja w szkołach na terenie miasta i gminy Przytyk.

SPZOZ wyposażony jest w odpowiedni nowoczesny sprzęt medyczny do udzielania świadczeń medycznych m.in.: aparaty EKG - z możliwością wykonania badania w domu pacjenta, holtery EKG, aparaty USG, lampy zabiegowe, unit stomatologiczny, radiowizjograf, urządzenie do sedacji wziewnej-znieczulenie, aparaty do magnetoterapii i elektroterapii, krioterapii, urządzenie do laseroterapii, ultradźwięków, aparat do głębokiej stymulacji elektromagnetycznej wraz z fotelem, system do próby wysiłkowej z bieżnią kardio, aparat do masażu uciskowego, kabiny do ćwiczeń i zawieszki UGUL, urządzenia do masażu wirowego (kkg,kkd).

Najważniejszym źródłem przychodów SPZOZ jest realizacja świadczeń zdrowotnych, głównym płatnikiem jest Narodowy Fundusz Zdrowia, który opłaca świadczenia realizowane przez SPZOZ w ramach powszechnego ubezpieczenia społecznego. Poza kontraktem z NFZ, SPZOZ świadczył usługi medyczne odpłatne a także uzyskuje przychód z tytułu usług niemedycechnych (wynajem pomieszczeń mieszkalnych i gabinetów lekarskich), dofinansowanie do wynagrodzeń pracowników z niepełnosprawnościami PFRON, prace interwencyjne PUP, pozyskiwanie zewnętrznych dotacji na zakup sprzętu medycznego, komputerowego. Dzięki przekazanej przez Gminę Przytyk dotacji w 2024 roku został zakupiony sprzęt do uruchomienia elektronicznej rejestracji pacjentów w SPZOZ.

SPZOZ w 2024 roku objął opieką medyczną 6 350 pacjentów (zadeklarowani pacjenci do SPZOZ w Przytyku z Filią we Wrzeszczowie). Pacjenci przyjmowani byli w dni powszednie w godzinach od 8.00 do 18.00 - Ośrodek Zdrowia w Przytyku, ul. Kościelna 15 oraz Filia we Wrzeszczowie w poniedziałki, wtorki, czwartki i piątki w godzinach od 8.00 do 14.00 a w środy w godzinach od 13.00 do 18.00.

Na terenie gminy funkcjonują dwie apteki.

W Przytyku funkcjonuje Radomska Stacja Pogotowia Ratunkowego, która zapewnia pomoc medyczną, potrzebującym w sytuacji zagrożenia życia lub zdrowia osób w szczególności na terenie Miasta i gminy Przytyk, ale również z terenów sąsiednich gmin.

Edukacja i wychowanie

Zapewnienie funkcjonowania i utrzymania placówek oświatowych, takich jak szkoły i przedszkola, stanowi jedno z kluczowych obowiązków jednostek samorządu terytorialnego. Gmina jest odpowiedzialna za stworzenie warunków do efektywnej pracy szkół i przedszkoli. To gmina wyznacza sieć szkół na swoim terenie, zakłada placówki oświatowe i wytycza obwody szkolne, do których przypisani są uczniowie.

Na gminie spoczywa także obowiązek modernizacji i remontów infrastruktury edukacyjnej, a także przeprowadzania inwestycji mających na celu poprawę warunków lokalowych. Gmina zapewnia pełne wsparcie administracyjne, finansowe i organizacyjne, aby placówki mogły sprawnie działać. W ramach tych zadań samorząd wyposaża szkoły i przedszkola w niezbędne pomoce dydaktyczne oraz sprzęt umożliwiający realizację programów nauczania, działań wychowawczo-profilaktycznych, przeprowadzanie egzaminów, a także innych zadań statutowych.

Edukacja na poziomie gminnym stanowi fundament budowania silnej społeczności lokalnej, rozwijania potencjału mieszkańców oraz wspierania rozwoju gospodarczego i społecznego regionu. Realizacja przez gminę zadań publicznych skupia się na zaspokajaniu wspólnych potrzeb mieszkańców, z których jednym z najważniejszych jest szeroko rozumiana oświata. Edukacja ma kluczowe znaczenie zarówno dla rozwoju gminy Przytyk, jak i całego kraju, ponieważ zdobyta wiedza i umiejętności bezpośrednio wpływają na sukcesy zawodowe oraz osobiste mieszkańców.

W ostatnich latach coraz większe znaczenie zyskuje kształcenie zawodowe, które odpowiada na rosnące zapotrzebowanie na specjalistów w wielu dziedzinach, zarówno na rynku krajowym, jak i w Europie. Wiele sektorów gospodarki odczuwa wyraźny brak wykwalifikowanych fachowców, co stawia szkolnictwo zawodowe na kluczowej pozycji. Dzięki jego elastycznej formie, umożliwiającej szybszy i bardziej dostępny finansowo proces nauki, uczniowie mogą szybciej wejść na rynek pracy, zdobywając pożądane kwalifikacje zawodowe.

Gmina Przytyk dobrze wpisuje się w ten trend, czego dowodem jest rosnący odsetek absolwentów szkół podstawowych kontynuujących naukę w technikach i szkołach branżowych. Aż 62% uczniów³⁵ po ukończeniu szkoły podstawowej wybiera ścieżkę edukacji zawodowej, co świadczy o wysokim poziomie świadomości zawodowej młodzieży oraz o skutecznych działaniach gminy w promowaniu takich ścieżek kariery. Dzięki temu gmina aktywnie wspiera rozwój zawodowy młodych mieszkańców, przygotowując ich do podjęcia pracy w zawodach kluczowych dla gospodarki lokalnej i krajowej.

W strukturach gminy Przytyk funkcjonują następujące placówki oświatowe kształcące dzieci w wieku przedszkolnym i szkolnym, tj.:

- Publicznego Przedszkola w Przytyku;
- Publicznej Szkoły Podstawowej im. Przyjaciół Dzieci w Przytyku;
- Publicznej Szkoły Podstawowej im. Kornela Makuszyńskiego we Wrzeszczowie;
- Publicznej Szkoły Podstawowej im. Orła Białego we Wrzosie.³⁶

³⁵ Za: Raport o stanie gminy Przytyk za 2023 rok.

³⁶ Dodatkowo samorząd planuje w gminie budowę żłobka mającego zapewnić opiekę dla 50 dzieci.

W samorządowych placówkach oświatowych uczyło się (wg danych za 2023 rok) 840 uczniów (por. tabela 24).

Tabela 24. Liczba uczniów i nauczycieli samorządowych placówek oświatowych na koniec 2023 roku

Placówka	Liczba		Liczba oddziałów		Liczba uczniów	
	Nauczycieli	Prac. adm.	Kl. I-VIII	„0” i przed.	Kl. I-VIII	„0” i przed.
PSP w Przytyku	34 osoby / 31,78 etatów	15 osób / 13 etatów	17	-	349	-
PSP we Wrzeszczowie	23 osoby / 20 etatów	5 osób / 5 etatów	8	2	89	50
PSP we Wrzosie	18 osób / 15,94 etatów	5 osób / 5 etatów	8	1	128	25
PP w Przytyku	15 osób / 14 etatów	7 osób / 6 etatów	-	8	-	199
Razem	90 osób / 81 etatów	37 osób / 29 etatów	33	11	566	274

Źródło: Raport o stanie gminy Przytyk za 2023 rok

Gmina Przytyk jako organ prowadzący dąży do zapewnienia dzieciom i pracownikom szkół jak najlepszych warunków do nauki i pracy, kierując się troską o edukację najmłodszych mieszkańców. Zgodnie z uchwałą Rady Gminy z 2019 roku, uczniowie mają zagwarantowany bezpłatny dowóz do szkół, a także dostęp do obiadów, świetlic oraz zajęć pozalekcyjnych. Przedszkole prowadzone przez Gminę wspiera rodziców w podejmowaniu pracy zawodowej, a dzieciom zapewnia rozwój społeczny, ułatwiając późniejsze rozpoczęcie nauki szkolnej.

Szkoły samorządowe oferują uczniom z orzeczeniami o potrzebie kształcenia specjalnego szczególne wsparcie – indywidualne plany nauczania, dostosowane materiały oraz pomoc specjalistów, a w razie potrzeby nauczanie indywidualne.

W 2023 roku gmina kontynuowała modernizację placówek oświatowych, w tym termomodernizację PSP w Przytyku oraz budowę boiska wielofunkcyjnego. Szkoły we Wrzeszczowie i Wrzosie zyskały nowe sale dydaktyczne, szatnie i pomieszczenia sanitarne. Odnowione zostało także przedszkole w Przytyku, gdzie wyremontowano sale dydaktyczne i zakupiono nowe wyposażenie. Dzięki programowi „Aktywna Tablica” PSP w Przytyku wzbogaciła się o interaktywny monitor i „magiczny dywan” dla dzieci ze specjalnymi potrzebami, a we wszystkich szkołach zakupiono nowe książki w ramach „Narodowego Programu Rozwoju Czytelnictwa”. Program „Mały Szachista” oferuje dodatkowe zajęcia lekcyjne, a projekt „Mazowiecki program przygotowania szkół do nauczania zdalnego” umożliwił wyposażenie szkół w nowoczesny sprzęt, m.in. komputery, monitory i oprogramowanie edukacyjne o wartości 260 000 zł. PSP we Wrzosie, biorąc udział w konkursie „Pracownia Kompetencji Cyfrowych,” uzyskała mobilną pracownię komputerową. Szkoły uczestniczyły też w programach rozwijających zainteresowania informatyczne i ekologiczne uczniów, wzmacniając ich kompetencje i przygotowując do dalszej nauki oraz pracy w środowisku cyfrowym.

Te inwestycje i projekty tworzą dla dzieci i młodzieży komfortowe, rozwijające środowisko edukacyjne i motywują do dalszej nauki i rozwoju osobistego.

Wartościowych wniosków dostarczyć może analiza współczynnika skolaryzacji.³⁷ (por. tabela 25).

Tabela 25. Wartość współczynnika skolaryzacji w wybranych jednostkach samorządu terytorialnego

	współczynnik skolaryzacji brutto (%)					współczynnik skolaryzacji netto (%)				
	2019	2020	2021	2022	2023	2019	2020	2021	2022	2023
woj. mazowieckie	95,13	95,95	95,71	95,96	93,20	93,69	94,74	94,63	94,72	92,00
powiat radomski	98,20	99,20	98,13	99,83	97,00	96,81	98,03	97,07	98,60	95,80
Przytyk	89,74	90,68	86,27	84,14	83,00	89,25	90,22	85,89	83,67	82,60

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS.

Wartość współczynnika skolaryzacji w gminie Przytyk od 2019 do 2023 roku wykazuje trend spadkowy zarówno w przypadku współczynnika brutto, jak i netto. W 2019 roku współczynnik brutto wynosił 89,74%, a netto 89,25%, natomiast w 2023 roku spadły one odpowiednio do 83,00% i 82,60%. Oznacza to, że coraz mniejszy odsetek dzieci w wieku szkolnym jest faktycznie objęty edukacją na terenie gminy. Jest to zjawisko niepokojące i wskazujące na problemy w lokalnym systemie edukacji. Jego źródłem są różnorodne czynniki występujące również w innych gminach wiejskich i miejsko-wiejskich.

Szkoły w mniejszych gminach często borykają się z problemami finansowymi oraz niedoborem kadry nauczycielskiej. W rezultacie, placówki te mogą nie być w stanie zapewnić wysokiego poziomu edukacji czy dodatkowych zajęć pozalekcyjnych, co zniechęca rodziców do posyłania tam dzieci. Zamiast tego, dzieci są zapisywane do szkół w większych miastach, co obniża wskaźnik skolaryzacji lokalnych placówek.

Innym źródłem spadku wartości współczynników skolaryzacji jest migracja młodych rodzin do gminy Przytyk. W takiej sytuacji dzieci często kontynuują naukę w miejscowościach sąsiednich (często w Radomiu), z których omawiane rodziny przeniósł się do Przytyka. Problem może mieć także źródło w alternatywnych formach edukacji, jak „szkoła w chmurze” czy edukacja domowa, które zyskują coraz większą popularność, a statystycznie obniżają wskaźnik skolaryzacji.

Ciekawych danych do analizy dostarczają wyniki egzaminu ósmoklasisty w gminie Przytyk w 2023 roku, analizowane na tle innych gmin powiatu radomskiego i miasta Radom. Są one umiarkowanie optymistyczne. Średnie wyniki uczniów z gminy Przytyk wynoszą:

- język polski: 63% – wynik zbliżony do średnich wyników w większości gmin (np. w Wolanowie, Skaryszewie i Wierzbicy, gdzie wyniki wahają się w okolicach 60–63%), jednak niższy niż w gminach o najlepszych wynikach, takich jak Jedlnia-Letnisko (75%) i Zakrzew (70%);

³⁷ Współczynnik skolaryzacji brutto dla poziomu szkoły podstawowej wyliczamy dzieląc liczbę wszystkich uczniów szkół podstawowych bez względu na wiek na początku danego roku szkolnego przez liczbę ludności w wieku 7-15 lat według stanu w dniu 31 XII tego samego roku.

Analogiczny współczynnik skolaryzacji netto wyliczamy dzieląc liczbę uczniów szkół podstawowych w wieku 7-15 lat na początku danego roku szkolnego przez liczbę ludności w wieku 7-15 lat według stanu w dniu 31 XII tego samego roku.

- matematyka: 55% – wynik Przytyka jest zbliżony do wyniku Radomia (56%) oraz gmin Jastrzębia i Wolanów (55%), lecz poniżej najwyższego wyniku zarejestrowanego w Zakrzewie (62%).
- język angielski: 54% – jest to wynik niższy niż w wielu innych gminach, np. Radom osiągnął 70%, a gminy Jedlnia-Letnisko i Pionki – 69% i 68%. Wynik Przytyka jest podobny do średnich wyników w mniejszych gminach, takich jak Gózd czy Iłża (55%).

Podsumowując, wyniki uczniów z Przytyka są umiarkowane, plasując gminę w średniej części rankingu w zakresie języka polskiego i matematyki, choć nieco niżej w języku angielskim. Poziom wyników sugeruje, że przy dalszym wsparciu w obszarach języków obcych i matematyki można osiągnąć poprawę w przyszłości, aby dorównać gminom z wyższymi wynikami, jak Jedlnia-Letnisko czy Zakrzew.

Tabela 26. Wyniki egzaminu ósmoklasisty w roku 2023 w gminach powiatu radomskiego

Gmina - nazwa	Liczba zdających (j. polski)	Wynik średni (j. polski)	Liczba zdających (mat.)	Wynik średni (mat.)	Liczba zdających (j. ang.)	Wynik średni (j. ang.)
Radom - miasto	2346	67	2346	56	2354	70
Gózd – gm. wiejska	140	60	140	49	140	55
Iłża – ob. wiejski	56	60	56	48	56	55
Iłża - miasto	102	63	102	49	100	65
Jastrzębia – gm. wiejska	90	68	90	55	90	60
Jedlińsk – gm. wiejska	162	64	162	53	163	60
Jedlnia-Letnisko – ob. wiejski	85	75	85	52	84	69
Jedlnia-Letnisko – miasto	57	65	57	60	55	70
Kowala – gm. wiejska	149	66	149	49	148	62
Pionki – gmina wiejska	88	67	88	59	88	62
Pionki – gmina miejska	179	65	179	51	179	68
Przytyk	95	63	95	55	94	54
Skaryszew – ob. wiejski	115	60	115	51	115	60
Skaryszew – miasto	78	63	78	47	78	61
Wierzbica – gm. wiejska	147	63	147	50	147	61
Wolanów – gm. wiejska	136	63	136	55	136	61
Zakrzew – gm. wiejska	167	70	167	62	168	62

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych SIO

Uzupełnienie zasobów lokalnej polityki społecznej w zakresie edukacji, wychowania i kultury stanowią instytucje funkcjonujące na szczeblu powiatu. Powiat radomski jest organem prowadzącym dla sześciu, a miasto Radom dla dwudziestu szkół ponadpodstawowych, które kształcą młodzież na różnorodnych kierunkach nauki. Są wśród nich licea, technika i branżowe szkoły I stopnia kształtujące w różnych zawodach.

Kapitał społeczny

Organizacje pozarządowe

Na terenie miasta i gminy Przytyk funkcjonują liczne organizacje pozarządowe prowadzące działalność z zakresu sportu, kultury, rekreacji, promocji zdrowia i historii. Według rejestru KRS i danych udostępnianych przez gminę można wskazać następujące podmioty³⁸:

- Stowarzyszenie Przyjaciół Wygnanowa, Wygnanów;
- Towarzystwo Przyjaciół Ziemi Przytyckiej, Przytyk;
- Ludowy Klub Sportowy "Sokół Przytyk", Przytyk;
- Klub sportowy „GROM” Przytyk, Przytyk;
- Ochotnicza Straż Pożarna, Przytyk;
- Ochotnicza Straż Pożarna w Dębie, Dęba;
- Ochotnicza Straż Pożarna w Domaniówie, Domaniów;
- Ochotnicza Straż Pożarna w Goszczewicach, Goszczewice;
- Ochotnicza Straż Pożarna w Podkannie, Potkanna;
- Ochotnicza Straż Pożarna w Sukowie, Suków;
- Ochotnicza Straż Pożarna we Wrzeszczowie, Wrzeszczów;
- Ochotnicza Straż Pożarna we Wrzosie, Wrzos;
- Plejada w likwidacji, Przytyk;
- Stowarzyszenie "Wrzosowisko", Wrzos.

W gminie działają również grupy nieformalne, które mimo braku osobowości prawnej aktywnie angażują się w życie lokalne, podejmując inicjatywy na rzecz aktywizacji społeczności. W ostatnich latach obserwuje się dynamiczny rozwój aktywności mieszkańców. Organizacje pozarządowe z powodzeniem korzystają z funduszy unijnych oraz krajowych programów grantowych.

Do najważniejszych organizacji pozarządowych należą Stowarzyszenie „Wrzosowisko” i Stowarzyszenie „Przystań nad Radomką”, które od lat działają na rzecz rozwoju społeczności Gminy Przytyk. Znaczącą rolę w budowaniu potencjału społecznego gminy odgrywają również jednostki Ochotniczych Straży Pożarnych, funkcjonujące w miejscowościach takich jak Dęba, Domaniów, Goszczewice, Przytyk, Suków, Wrzeszczów i Wrzos, które stanowią istotny element wsparcia i bezpieczeństwa dla mieszkańców.

Gmina Przytyk realizuje aktywny program współpracy z organizacjami pozarządowymi oraz podmiotami działającymi na rzecz pożytku publicznego. Istotnym elementem tej współpracy jest powierzanie organizacjom pozarządowym zadań publicznych wraz z ich dofinansowaniem, co ma na celu wspieranie rozwoju społeczności lokalnej.

W ramach wspierania działań w obszarze kultury fizycznej i sportu samorząd wspiera realizację zadań sportowych. Środki rozdysponowywane są w ramach otwartego konkursu ofert, a beneficjentami stają się przytyckie kluby sportowe.

Dzięki wsparciu finansowemu organizacje pozarządowe zrealizowały w ostatnich latach liczne turnieje sportowe oraz rozgrywki piłkarskie, które przyczyniły się do popularyzacji sportu wśród

³⁸ Dane Portalu Rejestrów Sądowych, <https://wyszukiwarka-krs.ms.gov.pl/>, (dostęp 02.11.2024 r.)

młodzieży na terenie gminy. Wszystkie podmioty otrzymujące dotacje terminowo składały sprawozdania końcowe i rozliczenia finansowe, potwierdzając prawidłowe wykorzystanie środków.

Frekwencja w wyborach

Frekwencja wyborcza dostarcza informacji o zaangażowaniu obywateli w sprawy publiczne, a także na temat ich świadomości politycznej. Jest to istotny wskaźnik pozwalający ocenić, na ile mieszkańcy czują się odpowiedzialni za kształtowanie polityki i przyszłości swojej społeczności, a także na ile są świadomi konsekwencji podejmowanych wyborów. Z reguły przyjmuje się, że im wyższa frekwencja wyborcza, tym dojrzsza i bardziej świadoma politycznie jest lokalna społeczność, ponieważ wysoki poziom uczestnictwa może świadczyć o dobrze rozwiniętej kulturze obywatelskiej oraz zaufaniu do procesu demokratycznego.

W analizie zostanie porównana frekwencja wyborcza w wyborach z ostatnich 5 lat, co pozwoli ocenić, czy zaangażowanie obywateli utrzymuje się na stałym poziomie, czy też zmienia się na przestrzeni czasu. Uwzględnienie kilku lat umożliwi dostrzeżenie trendów i zmian, które mogą być reakcją na bieżące wydarzenia polityczne, zmiany gospodarcze czy społeczne. Dodatkowo, analiza frekwencji pozwoli zidentyfikować potencjalne czynniki motywujące obywateli do uczestnictwa w wyborach, co może być pomocne w kształtowaniu strategii mających na celu zwiększenie aktywności obywatelskiej w przyszłości.

Tabela 27. Wybory samorządowe w 2024 roku – frekwencja końcowa w % (wybory Wójtów, Burmistrzów, Prezydentów Miast)

	7 kwietnia	21 kwietnia
woj. mazowieckie	57,04	46,91
pow. radomski	57,63	49,52
miasto i gmina Przytyk	66,02	-

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych PKW (<https://wybory2018.pkw.gov.pl/pl/frekwencja/2110#f1000000> oraz <https://wybory2018.pkw.gov.pl/pl/frekwencja/0411#f1000001>).

W przypadku wyborów samorządowych frekwencja w gminie była znacznie wyższa niż średnia dla powiatu i dla Mazowsza, co świadczy o wysokiej aktywności mieszkańców gminy.

W wyborach do Parlamentu Europejskiego w 2024 roku głosowało 36,21% mieszkańców gminy. Frekwencja w powiecie radomskim wynosiła 36,77%, a w województwie mazowieckim 46,95%. Niższa frekwencja w wyborach europejskich sugeruje, że mieszkańcy gminy Przytyk mogą być mniej zainteresowani polityką międzynarodową i Unią Europejską, co jest zresztą zjawiskiem często obserwowanym w małych społecznościach.

Tabela 28. Wybory do Sejmu i Senatu 2023 roku – wyniki frekwencji

	Sejm	Senat
woj. mazowieckie	79,27%	79,17%
pow. radomski	73,14%	73,15%
gmina Przytyk	72,76%	72,76%

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych PKW (<https://wybory.gov.pl/sejmsenat2023/pl/frekwencja/Koniec/woj/140000>)

W wyborach parlamentarnych w 2023 roku frekwencja w gminie Przytyk była nieco niższa niż średnia powiatowa i wojewódzka, osiągając 72,76% zarówno w wyborach do Sejmu, jak i Senatu. W

porównaniu do województwa mazowieckiego (79,27% w Sejmie i 79,17% w Senacie), różnica ta może wskazywać na umiarkowane zaangażowanie mieszkańców w wybory krajowe, choć wciąż pozostaje na stosunkowo wysokim poziomie.

W przypadku wyborów prezydenckich w 2020 roku, gmina Przytyk wykazała wyższą frekwencję niż powiat radomski (69,67%) i porównywalną z województwem mazowieckim (73,80%), osiągając 73,71%. Wysoki poziom uczestnictwa w II turze wyborów prezydenckich podkreśla znaczenie, jakie mieszkańcy gminy przypisują wyborowi głowy państwa, co odzwierciedla szerokie zainteresowanie polityką na szczeblu krajowym.

Podsumowując, można zauważyć, że frekwencja wyborcza w gminie Przytyk jest wysoka zwłaszcza w wyborach o dużym znaczeniu lokalnym i krajowym, co sugeruje, że mieszkańcy wykazują zaangażowanie szczególnie w sprawy, które mają bezpośredni wpływ na ich życie. Niższa frekwencja w wyborach do Parlamentu Europejskiego wskazuje natomiast na mniejsze zainteresowanie kwestiami europejskimi.

Źródło: Profil Facebook Stowarzyszenia Wrzosowisko

Finanse samorządowe

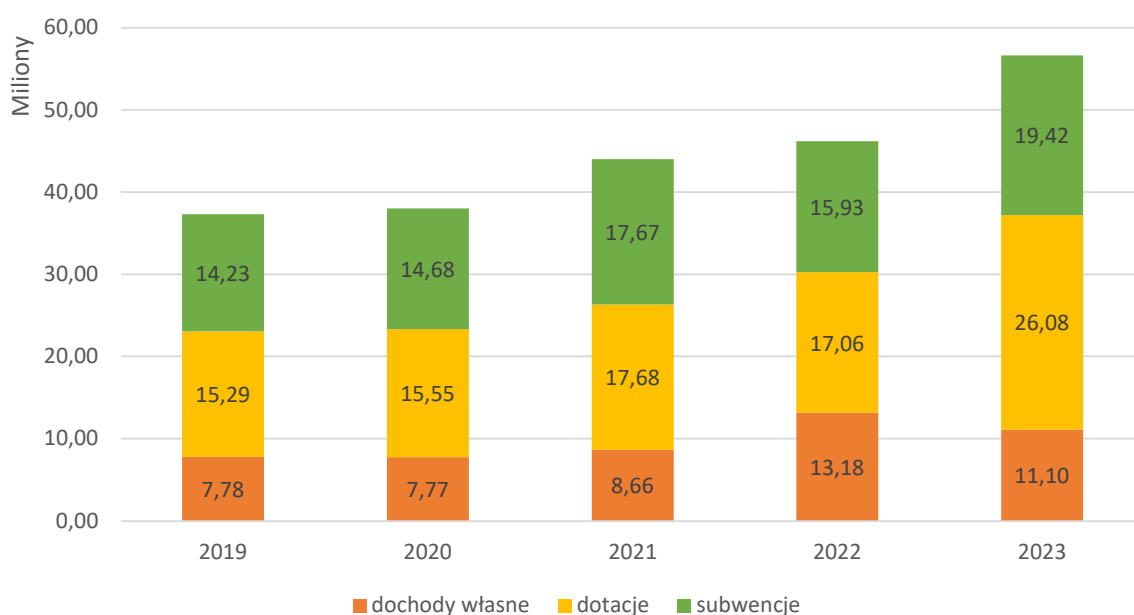
Nawet najbardziej kluczowe potrzeby lokalnej społeczności są w praktyce uzależnione od dostępnych środków finansowych. Oznacza to, że plany i chęci samorządów muszą być dostosowywane do realnych możliwości budżetowych, co często wymusza trudne decyzje priorytetowe i poszukiwanie alternatywnych źródeł finansowania, takich jak dotacje, fundusze unijne czy partnerstwa publiczno-prywatne.

Budżet gminy stanowi podstawowy czynnik decydujący o zakresie oraz tempie realizacji ważnych inwestycji, takich jak infrastruktura drogowa, oświatowa, rekreacyjna czy projekty związane z ochroną środowiska. Właściwe zarządzanie finansami publicznymi jest niezbędne do utrzymania stabilności ekonomicznej gminy oraz do zapewnienia mieszkańcom dostępu do niezbędnych usług publicznych.

Dochody

W latach 2019–2023 zrealizowane dochody gminy Przytyk charakteryzowały się istotnymi zmianami w każdym z trzech głównych źródeł finansowania: dochodach własnych, dotacjach oraz subwencjach. Każda z tych kategorii odzwierciedla różne aspekty funkcjonowania gminy – zarówno jej niezależność finansową, zdolność do pozyskiwania zewnętrznych środków, jak i stabilność wsparcia systemowego. Analiza tych danych pozwala zrozumieć dynamikę budżetu gminy oraz wskazać możliwe przyczyny i konsekwencje zaobserwowanych zmian.

Wykres 23. Zrealizowane dochody gminy w podziale na kategorie w latach 2019-2023

Źródło: opracowanie własne.

Dochody własne gminy Przytyk w latach 2019–2023 cechowały się istotnymi zmianami, zarówno w ogólnym poziomie, jak i w strukturze poszczególnych kategorii (por. tabela 26). Po stosunkowo stabilnych wpływach w latach 2019–2021, w 2022 roku nastąpił znaczący wzrost, który został jednak częściowo skorygowany przez spadek w 2023 roku. Analiza najważniejszych źródeł tych dochodów pozwala zrozumieć przyczyny tych wahań oraz rolę zmian regulacyjnych i lokalnych działań gospodarczych.

Tabela 29. Dochody własne gminy w podziale na kategorie dochodów w latach 2019-2023

	2019	2020	2021	2022	2023
Razem	7 777 817,39	7 769 499,40	8 660 747,51	13 181 121,53	11 102 944,85
dochody podatkowe - podatek rolny	830 471,07	891 603,57	939 446,41	948 588,47	982 573,15
dochody podatkowe - podatek leśny	85 449,55	83 797,20	88 480,34	91 928,99	139 890,47
dochody podatkowe - podatek od nieruchomości	1 342 813,85	1 381 311,32	1 651 654,53	1 561 654,68	1 600 591,12
dochody podatkowe - podatek od środków transportowych	139 870,20	152 065,00	182 033,80	198 877,20	214 262,00
dochody podatkowe - podatek od spadków i darowizn	9 466,00	19 857,00	21 969,00	59 132,91	62 523,09
dochody podatkowe - podatek od czynności cywilnoprawnych	177 611,88	163 294,62	272 934,37	236 497,96	357 676,06
dochody podatkowe - podatek od działalności gospodarczej osób fizycznych, opłacany w formie karty podatkowej	9 625,61	8 513,05	6 452,68	17 941,13	8 078,21
dochody podatkowe - ustalone i pobierane na podstawie odrębnych ustaw	2 595 308,16	2 700 441,76	3 162 971,13	3 114 621,34	3 365 594,10
udziały w podatkach stanowiących dochody budżetu państwa razem	2 961 453,52	2 818 154,25	3 420 293,94	5 798 996,57	2 969 762,00
udziały w podatkach stanowiących dochody budżetu państwa podatek dochodowy od osób fizycznych	2 933 486,00	2 784 679,00	3 319 453,00	5 757 893,57	2 869 984,00
udziały w podatkach stanowiących dochody budżetu państwa podatek dochodowy od osób prawnych	27 967,52	33 475,25	100 840,94	41 103,00	99 778,00
wpływy z opłaty skarbowej	21 276,00	26 359,33	30 007,00	32 484,00	35 982,50
pozostałe dochody - wpływy z usług	15 790,46	20 276,88	9 859,46	46 279,29	128 087,21
wpływy z opłaty targowej	61 560,00	51 050,00	0,00	49 063,00	47 357,00
wpływy z innych lokalnych opłat pobieranych przez jednostki samorządu terytorialnego na podstawie odrębnych ustaw	593 265,68	933 082,03	1 179 463,63	1 372 881,54	1 302 589,65
dochody z majątku	334 077,17	61 554,98	139 317,81	190 757,81	230 543,76
dochody z majątku - dochody z najmu i dzierżawy składników majątkowych JST oraz innych umów o podobnym charakterze	39 737,17	46 636,04	139 317,81	189 957,81	230 277,75
pozostałe dochody - środki na dofinansowanie własnych zadań pozyskane z innych źródeł - razem	0,00	500 000,00	7 019,00	218 700,00	7 600,00
pozostałe dochody - środki na dofinansowanie własnych zadań pozyskane z innych źródeł - inwestycyjne	0,00	500 000,00	0,00	218 700,00	0,00

Źródło: Opracowanie własne na podstawie sprawozdań finansowych gminy oraz danych GUS.

Podatek od nieruchomości odgrywał kluczową rolę w strukturze dochodów własnych gminy, pozostając jednym z najstabilniejszych źródeł przychodów. Od 2019 roku do 2023 roku wpływy z tego tytułu wzrosły z 1,34 mln zł do 1,60 mln zł, co można częściowo przypisać corocznej waloryzacji

stawek podatkowych, jak również potencjalnemu przyrostowi liczby nieruchomości objętych opodatkowaniem. Warto jednak zauważyć, że w 2022 roku nastąpił niewielki spadek tych dochodów, co może być wynikiem ulg podatkowych lub trudności w egzekwowaniu zobowiązań.

Istotny wpływ na dochody własne miały udziały w podatkach dochodowych, szczególnie w podatku dochodowym od osób fizycznych (PIT). Dochody z tego źródła wykazywały dynamiczne zmiany – po wzroście z 2,93 mln zł w 2019 roku do 5,75 mln zł w 2022 roku, w 2023 roku spadły do 2,87 mln zł. Ten gwałtowny spadek był efektem zmian regulacyjnych na poziomie krajowym, takich jak obniżenie stawki PIT oraz wprowadzenie zerowego PIT dla osób do 26. roku życia. Zmiany te, choć korzystne dla mieszkańców, ograniczyły potencjał dochodowy gminy i uwidoczniły jej podatność na decyzje legislacyjne podejmowane na szczeblu centralnym.

Kolejnym ważnym źródłem były dochody z podatków rolnych i leśnych, które charakteryzowały się stopniowym wzrostem w analizowanym okresie. Podatek rolny zwiększył się z 830 tys. zł w 2019 roku do 982 tys. zł w 2023 roku, co można tłumaczyć waloryzacją stawek podatkowych w oparciu o ceny skupu żyta. Podatek leśny, choć znacznie mniejszy w skali, odnotował wyraźny wzrost w 2023 roku, osiągając 139 tys. zł, co może być związane z większym użytkowaniem gruntów leśnych lub zmianą zasad opodatkowania.

Zdecydowanie najsilniej zmienne były dochody z podatku od czynności cywilnoprawnych oraz wpływy z opłat lokalnych. Wpływy z podatku od czynności cywilnoprawnych wzrosły z 177 tys. zł w 2019 roku do 357 tys. zł w 2023 roku, co może odzwierciedlać zwiększoną aktywność na rynku nieruchomości oraz większą liczbę transakcji objętych opodatkowaniem. Z kolei opłaty lokalne, takie jak opłata targowa czy opłaty skarbowe, pozostały stabilne, choć niektóre, jak opłata targowa, zanotowały spadek w wyniku ograniczeń pandemicznych.

Dochody z majątku gminy, w tym z najmu i dzierżawy, wykazały znaczący wzrost, co może świadczyć o skuteczniejszym zarządzaniu zasobami gminnymi. Wzrost z 39 tys. zł w 2019 roku do 230 tys. zł w 2023 roku wskazuje na działania gminy mające na celu maksymalizację przychodów z posiadanego majątku, co jest szczególnie istotne w kontekście zmienności dochodów z innych źródeł.

Podsumowując, głównym motorem zmian w dochodach własnych gminy Przytyk były zmiany regulacyjne oraz lokalne działania gospodarcze. Podatek od nieruchomości i udziały w podatkach dochodowych nadal odgrywają kluczową rolę, choć ich zmienność wskazuje na potrzebę dywersyfikacji źródeł dochodów. Rosnące znaczenie dochodów z majątku oraz podatków lokalnych daje nadzieję na zwiększenie autonomii finansowej gminy w przyszłości.

Dotacje otrzymywane przez gminę Przytyk w latach 2019–2023 były istotnym elementem jej budżetu, odgrywając szczególną rolę w finansowaniu zarówno bieżących zadań administracyjnych, jak i inwestycji. W analizowanym okresie ogólna kwota dotacji wzrosła z 15,29 mln zł w 2019 roku do rekordowych 26,08 mln zł w 2023 roku, przy czym największy skok odnotowano właśnie w ostatnim roku. Wzrost ten był przede wszystkim wynikiem realizacji inwestycji, na które w 2023 roku przeznaczono aż 19,31 mln zł – ponad 70% całkowitych dotacji (por. tabela 30)³⁹.

³⁹ Paragrafy 205 i 625 dotyczą dotacji celowych w ramach programów finansowanych z udziałem środków europejskich oraz środków, o których mowa w art. 5 ust. 3 pkt 5 lit. a i b ustawy, lub płatności w ramach budżetu środków europejskich, realizowanych przez jednostki samorządu terytorialnego występujące w charakterze beneficjenta w zakresie programów realizowanych w ramach Perspektywy Finansowej 2014-2020.

Tabela 30. Dotacje otrzymywane w latach 2019-2023 z wyróżnieniem dotacji inwestycyjnych

	2019	2020	2021	2022	2023
dotacje ogółem (celowe + dotacje §§ 200, 620 + dotacje §§ 205, 625)	15 290 128,72	15 552 487,74	17 677 347,81	17 064 752,60	26 082 568,43
j.w. - inwestycyjne	997 289,32	228 880,93	2 592 348,17	924 000,00	19 309 257,03
dotacje celowe	14 971 438,24	15 388 584,07	17 677 347,81	16 997 407,27	26 040 839,81
j.w. - inwestycyjne	678 598,84	228 880,93	2 592 348,17	924 000,00	19 309 257,03
dotacje celowe z budżetu państwa	14 222 759,62	15 181 584,07	14 402 113,18	10 986 468,25	6 248 521,37
j.w. - inwestycyjne	0,00	31 880,93	0,00	660 000,00	0,00
dotacje celowe z budżetu państwa na zadania z zakresu administracji rządowej	13 458 180,25	14 362 369,02	13 677 960,04	9 542 432,47	5 461 468,23
dotacje celowe z budżetu państwa na zadania własne	764 579,37	819 215,05	724 153,14	1 395 155,78	787 053,14
j.w. - inwestycyjne	0,00	31 880,93	0,00	660 000,00	0,00
dotacje celowe z budżetu państwa na zadania realizowane na podstawie porozumień z organami administracji rządowej	0,00	0,00	0,00	48 880,00	0,00
dotacje otrzymane z funduszy celowych	200 000,00	0,00	0,00	0,00	0,00
j.w. - inwestycyjne	200 000,00	0,00	0,00	0,00	0,00
dotacje celowe na zadania realizowane na podst. porozumień między jednostkami samorządu terytorialnego	204 898,84	197 000,00	109 100,03	229 000,00	50 000,00
j.w. - inwestycyjne	152 898,84	197 000,00	109 100,03	184 000,00	0,00
dotacje celowe z tytułu pomocy finansowej udzielanej między jst na dofinansowanie własnych zadań	343 779,78	10 000,00	285 996,12	100 000,00	2 638 128,20
j.w. - inwestycyjne	-	-	-	80 000,00	2 238 053,10
dotacje §§ 205, 625	318 690,48	163 903,67	0,00	36 540,64	41 728,62
j.w. - inwestycyjne	318 690,48	0,00	0,00	0,00	0,00

Źródło: Opracowanie własne na podstawie sprawozdań finansowych gminy oraz danych GUS.

W strukturze dotacji wyróżniają się dotacje celowe, które były najważniejszym źródłem transferów zewnętrznych przez cały analizowany okres. Ich udział w całości dotacji wynosił niemal 100%, a ich wartość wzrosła z 14,97 mln zł w 2019 roku do 26,04 mln zł w 2023 roku. Znaczący wzrost w ostatnich latach można wiązać z intensyfikacją inwestycji współfinansowanych przez fundusze rządowe i unijne. Przykładem może być wzrost dotacji inwestycyjnych w 2023 roku do poziomu 19,31 mln zł, co stanowiło ogromny skok w porównaniu z poprzednimi latami, kiedy inwestycje finansowane z dotacji wynosiły od 228 tys. zł (2020) do 2,59 mln zł (2021). Środki te mogły zostać przeznaczone na kluczowe projekty infrastrukturalne, takie jak modernizacja dróg, budowa infrastruktury komunalnej czy inwestycje w ochronę środowiska.

Dotacje celowe z budżetu państwa, które są szczególnym typem dotacji celowych, wykazały zmienność w analizowanym okresie. Ich udział w budżecie gminy spadł z 14,22 mln zł w 2019 roku do 6,25 mln zł w 2023 roku. Największy spadek nastąpił w zadaniach z zakresu administracji rządowej, gdzie kwoty te zmniejszyły się z 13,46 mln zł w 2019 roku do zaledwie 5,46 mln zł w 2023

roku. Może to być efektem ograniczenia finansowania zadań zleconych przez administrację rządową lub zmiany priorytetów rządowych, które przesunęły środki na inne cele. Warto jednak zauważyć, że dotacje celowe na zadania własne gminy wykazywały większą stabilność, z niewielkimi wahaniami wokół poziomu 700–800 tys. zł rocznie, co sugeruje, że podstawowe potrzeby gminy były wciąż zabezpieczane przez budżet centralny.

Z kolei dotacje na zadania realizowane na podstawie porozumień między jednostkami samorządu terytorialnego oraz pomoc finansowa między JST były mniej istotnym źródłem dochodów, choć w 2023 roku odnotowano ich istotny wzrost, głównie w zakresie inwestycji. Dotacje z tytułu pomocy finansowej między JST wyniosły w tym roku aż 2,64 mln zł, z czego 2,24 mln zł przeznaczono na inwestycje.

Warto podkreślić, że choć ogólna kwota dotacji inwestycyjnych w 2023 roku była rekordowo wysoka, to dotacje celowe z budżetu państwa na inwestycje były marginalne lub zerowe w większości analizowanego okresu. Środki na największe inwestycje mogły więc pochodzić z programów specjalnych, takich jak Rządowy Fundusz Inwestycji Lokalnych, oraz z unijnych funduszy strukturalnych.

Podsumowując, w latach 2019–2023 dotacje były kluczowym źródłem finansowania wydatków gminy Przytyk, a ich rosnąca wartość umożliwiła realizację wielu inwestycji, szczególnie w 2023 roku. Jednak widoczny spadek dotacji celowych z budżetu państwa, zwłaszcza na zadania administracji rządowej, wskazuje na zmianę struktury wsparcia finansowego dla gminy, co może wymagać większej elastyczności w planowaniu budżetu. Zależność od dużych dotacji inwestycyjnych rodzi też ryzyko w przypadku zmniejszenia dostępności takich środków w kolejnych latach. Gmina będzie musiała dążyć do zrównoważenia źródeł dochodów, aby zachować stabilność finansową i możliwości realizacji dalszych projektów inwestycyjnych.

Subwencje stanowiły stabilne i przewidywalne źródło finansowania gminy Przytyk w latach 2019–2023, odgrywając kluczową rolę w zapewnianiu środków na realizację podstawowych zadań gminy (por. tabela 27). W tym okresie ich wartość rosła z 14,23 mln zł w 2019 roku do 19,42 mln zł w 2023 roku, co odzwierciedla zarówno zwiększone potrzeby finansowe gminy, jak i zmiany w mechanizmach obliczania subwencji ogólnej. Analiza poszczególnych części subwencji pozwala lepiej zrozumieć źródła tego wzrostu oraz jego znaczenie dla finansów gminy.

Tabela 31. Subwencje w podziale na części w latach 2019-2023

	2019	2020	2021	2022	2023
Subwencja ogólna - razem	14 234 491,00	14 682 007,00	17 669 474,00	15 929 753,00	19 423 916,05
Subwencja ogólna - część oświatowa	7 091 498,00	7 067 321,00	7 348 876,00	7 844 906,00	8 939 982,00
Uzupełnienie subwencji ogólnej	34 749,00	36 105,00	2 345 783,00	0,00	2 332 403,05
Subwencja ogólna - część wyrównawcza	6 699 777,00	7 164 620,00	7 558 736,00	7 620 872,00	7 640 777,00
Subwencja ogólna - część równowarzająca	408 467,00	413 961,00	416 079,00	463 975,00	510 754,00

Źródło: Opracowanie własne na podstawie sprawozdań finansowych gminy oraz danych GUS.

Największą część subwencji ogólnej stanowiła subwencja oświatowa, która była przeznaczona na finansowanie zadań związanych z edukacją. Jej wartość wzrosła z 7,09 mln zł w 2019 roku do 8,94 mln zł w 2023 roku. Ten wzrost odzwierciedla rosnące koszty funkcjonowania placówek oświatowych, w tym wynagrodzeń nauczycieli, energii i utrzymania budynków. W latach 2022–2023

można zaobserwować szczególnie wyraźny wzrost subwencji oświatowej, co może być związane z koniecznością dostosowania budżetu gminy do inflacji oraz wprowadzania nowych programów edukacyjnych. Niemniej jednak subwencja oświatowa nie zawsze pokrywa pełne koszty związane z edukacją, co wymusza dodatkowe zaangażowanie środków własnych gminy.

Drugim istotnym składnikiem subwencji ogólnej była część wyrównawcza, której celem jest zmniejszenie różnic w dochodach między gminami. W analizowanym okresie jej wartość wzrosła z 6,69 mln zł w 2019 roku do 7,64 mln zł w 2023 roku. Wzrost ten był relatywnie stabilny i odzwierciedlał mechanizmy wyrównawcze oparte na wskaźnikach dochodowości gminy. Otrzymywanie subwencji wyrównawczej wskazuje, że dochody własne gminy Przytyk są relatywnie niskie w porównaniu do średnich wartości w Polsce, co czyni te środki istotnym elementem budżetu gminy.

Część równoważąca subwencji ogólnej, choć znacznie mniejsza, również wzrosła w analizowanym okresie – z 408 tys. zł w 2019 roku do 510 tys. zł w 2023 roku. Ta część subwencji wspiera gminy, które realizują zadania o szczególnym charakterze lub napotykają na szczególne trudności finansowe. Wzrost tych środków, choć niewielki w skali całego budżetu, mógł wspomóc gminę w realizacji specyficznych lokalnych potrzeb.

Najbardziej dynamiczną kategorią w analizowanym okresie było uzupełnienie subwencji ogólnej, które w 2021 roku wyniosło aż 2,34 mln zł, podczas gdy w innych latach kwoty te były marginalne lub nie występowały wcale (np. w 2022 roku wynosiły 0 zł). Wzrost w 2021 roku był związany z jednorazowymi transferami wynikającymi z decyzji rządowych, tj. w ramach wyrównania strat związanych z pandemią COVID-19 lub rekompensat wprowadzonych w związku z reformami podatkowymi ograniczającymi dochody własne gmin. Podobnie w 2023 roku kwota ta wyniosła 2,33 mln zł, co sugeruje, że były to jednorazowe środki uzupełniające budżet w odpowiedzi na specyficzne potrzeby lub straty finansowe gminy.

Podsumowując, subwencje w latach 2019–2023 były kluczowym źródłem stabilności finansowej gminy Przytyk, a ich wartość systematycznie rosta, dostosowując się do rosnących kosztów realizacji zadań publicznych. Subwencja oświatowa oraz wyrównawcza miały największy udział w tej kategorii i odzwierciedlały zarówno potrzeby gminy, jak i jej relatywną pozycję dochodową w kraju. Jednocześnie jednorazowe wzrosty w uzupełnieniu subwencji wskazują na znaczenie dodatkowych, celowych transferów w pokrywaniu szczególnych potrzeb gminy, co pokazuje potencjalną zależność od decyzji centralnych. Dalszy rozwój finansów gminy wymagać będzie nie tylko korzystania z mechanizmów subwencji, ale także wzmacniania dochodów własnych, aby uniezależnić się od zmiennych i trudnych do przewidzenia transferów.

Wydatki

Wydatki w latach 2019–2023 cechowały się dynamicznym wzrostem, co odzwierciedla zarówno rozwój gminy, jak i rosnące koszty realizacji zadań publicznych. Całkowite wydatki zwiększyły się z 34,03 mln zł w 2019 roku do 63,93 mln zł w 2023 roku, co oznacza niemal podwojenie budżetu w ciągu pięciu lat. Wzrost ten wynikał zarówno z rosnących wydatków bieżących, jak i istotnego zwiększenia nakładów na wydatki majątkowe, w szczególności na inwestycje (por. tabela 29).

Najbardziej widoczną zmianą w strukturze wydatków było znaczące zwiększenie wydatków majątkowych, które w 2019 roku wynosiły 2,56 mln zł, a w 2023 roku osiągnęły rekordowy poziom 30,25 mln zł. Całość tych wydatków była przeznaczona na inwestycje, co wskazuje na strategiczne podejście gminy do rozwoju infrastruktury i poprawy jakości życia mieszkańców.

Udział wydatków inwestycyjnych w ogólnych wydatkach gminy wzrósł z 7,5% w 2019 roku do 47,3% w 2023 roku. Szczególnie dynamiczny wzrost odnotowano w latach 2021–2023, kiedy udział ten wzrósł z 12,1% do niemal połowy całkowitych wydatków. Taki trend sugeruje, że gmina realizowała w tym okresie szereg dużych projektów inwestycyjnych, modernizację infrastruktury drogowej, budowę sieci wodno-kanalizacyjnych, rozwój obiektów edukacyjnych czy sportowych. Wysoki poziom wydatków inwestycyjnych w 2023 roku był również efektem wykorzystania środków zewnętrznych, takich jak dotacje unijne i rządowe, co wskazuje na skuteczność gminy w pozyskiwaniu funduszy.

Tabela 32. Wydatki w podziale na kategorie w latach 2019-2023

	2019	2020	2021	2022	2023
ogółem	34 033 885,08	34 963 174,09	39 091 590,24	50 047 266,29	63 932 474,80
wydatki majątkowe ogółem	2 563 063,95	2 431 783,65	4 739 914,55	11 340 348,27	30 250 863,99
wydatki majątkowe inwestycyjne	2 563 063,95	2 431 783,65	4 739 914,55	11 340 348,27	30 250 863,99
udział wydatków inwest. w wydatkach ogółem	7,5%	7,0%	12,1%	22,7%	47,3%
wydatki bieżące ogółem	31 470 821,13	32 531 390,44	34 351 675,69	38 706 918,02	33 681 610,81
wydatki bieżące na wynagrodzenia	9 254 301,63	8 837 496,05	9 764 537,54	10 954 097,94	12 411 681,34
wydatki bieżące na pochodne od wynagrodzeń	1 800 340,63	1 760 843,40	1 925 077,96	2 184 561,73	2 473 562,25
wydatki bieżące na zakup materiałów i usług	5 100 442,83	5 766 364,72	6 349 598,62	7 665 920,18	9 914 740,35
dotacje ogółem	485 933,97	532 824,52	1 303 346,51	1 180 414,89	1 401 130,36
świadczenia na rzecz osób fizycznych	13 318 103,65	14 231 551,76	13 589 100,65	14 927 363,26	5 206 862,37
wydatki bieżące jednostek budżetowych ogółem	17 410 047,35	17 587 960,85	19 378 114,22	22 114 179,98	26 473 411,66
wydatki na obsługę długu (obsługa długu publ. bez wypłat z tytułu gwarancji i poręczeń)	232 800,13	138 134,07	81 114,31	484 959,89	600 206,42

Źródło: Opracowanie własne na podstawie sprawozdań finansowych gminy oraz danych GUS.

Wydatki bieżące, mimo wzrostu w pierwszych latach analizowanego okresu, w 2023 roku spadły do poziomu 33,68 mln zł w porównaniu z 38,70 mln zł w 2022 roku. Wydatki te obejmują koszty związane z utrzymaniem bieżącej działalności gminy, w tym wynagrodzenia, zakup materiałów i usług, dotacje oraz świadczenia na rzecz osób fizycznych.

Największą kategorią w wydatkach bieżących były wynagrodzenia oraz związane z nimi pochodne. Wydatki na wynagrodzenia wzrosły z 9,25 mln zł w 2019 roku do 12,41 mln zł w 2023 roku, co odzwierciedla zarówno zmiany liczby zatrudnionych pracowników w jednostkach budżetowych, jak i podwyżki wynagrodzeń wynikające z inflacji oraz regulacji płacowych. Z kolei pochodne od wynagrodzeń, które obejmują składki na ubezpieczenia społeczne i zdrowotne, rosły w podobnym tempie, osiągając 2,47 mln zł w 2023 roku.

Zakup materiałów i usług to kolejna istotna kategoria wydatków bieżących, która wzrosła z 5,10 mln zł w 2019 roku do 9,91 mln zł w 2023 roku. Wzrost ten może być wynikiem rosnących kosztów energii, materiałów budowlanych oraz innych towarów i usług, które są niezbędne do utrzymania infrastruktury gminnej i realizacji zadań publicznych.

Świadczenia na rzecz osób fizycznych stanowiły istotną część wydatków bieżących, szczególnie w pierwszych latach analizowanego okresu. W 2019 roku wynosiły one 13,31 mln zł, a w 2022 roku

osiągnęły szczyt na poziomie 14,93 mln zł. W 2023 roku nastąpił jednak drastyczny spadek do poziomu 5,21 mln zł. Ten spadek może być wynikiem zakończenia programów pomocowych związanych z pandemią COVID-19, takich jak dodatkowe świadczenia dla mieszkańców, a także mniejszej liczby zadań realizowanych na rzecz administracji rządowej, finansowanych z dotacji celowych.

Wydatki na obsługę długu publicznego w analizowanym okresie były relatywnie niewielkie, ale wykazywały tendencję wzrostową, szczególnie w latach 2022–2023, kiedy wzrosły z 81 tys. zł w 2021 roku do 600 tys. zł w 2023 roku. Wzrost ten wskazuje na rosnące zadłużenie gminy, co jest zrozumiałe w kontekście realizacji dużych projektów inwestycyjnych. Obsługa długu pozostaje jednak na poziomie, który nie powinien zagrażać stabilności finansowej gminy, zwłaszcza jeśli realizowane inwestycje przynoszą długoterminowe korzyści. Wskaźnik spłaty zobowiązań określony w art. 243 ustawy z dnia 27 sierpnia 2009 roku o finansach publicznych kształtuje się na bezpiecznym poziomie.

Podsumowując, wydatki gminy Przytyk w latach 2019–2023 pokazują znaczące przesunięcie priorytetów w kierunku rozwoju inwestycyjnego, co znajduje odzwierciedlenie w rekordowych nakładach na wydatki majątkowe, szczególnie w 2023 roku. Jednocześnie wydatki bieżące, choć pozostają istotne, wykazały pewne ograniczenia w ostatnich latach, co może być wynikiem dążenia do optymalizacji kosztów lub zmniejszenia finansowania niektórych programów. Wzrost wydatków na wynagrodzenia oraz obsługę długu wskazuje na konieczność monitorowania tych kategorii w przyszłości, aby zapewnić równowagę finansową i efektywne wykorzystanie dostępnych środków. Gmina Przytyk wydaje się być w fazie intensywnego rozwoju, jednak długoterminowy sukces będzie zależał od utrzymania odpowiedniej równowagi między wydatkami bieżącymi a inwestycyjnymi oraz od skutecznego zarządzania długiem publicznym.

Fundusze unijne

Niezmienne istotnym źródłem finansowania wydatków majątkowych w gminie Przytyk są dotacje pozyskane ze środków unijnych i krajowych programów rozwojowych. W tabeli 30 zestawiono dane dotyczące liczby umów wg programów operacyjnych w ramach funduszy unijnych z perspektywy 2014-2020 (wydatkowanych zgodnie z zasadą n+3).

Tabela 33. Liczba umów / decyzji o dofinansowanie wg programów operacyjnych stan na dzień 31 grudnia w latach 2019-2023 w ramach funduszy unijnych w perspektywie finansowej 2014-2020

	2019	2020	2021	2022	2023
Ogółem	72	88	104	105	105
Program Operacyjny Inteligentny Rozwój	0	1	1	1	1
Program Operacyjny Polska Cyfrowa	2	1	1	1	1
Program Operacyjny Wiedza Edukacja Rozwój	0	1	1	1	1
RPO Województwa Mazowieckiego	70	85	101	102	102

Źródło: Opracowanie własne na podstawie sprawozdań finansowych gminy oraz danych GUS.

Wyraźnie widać, że w całym okresie wdrażania unijnej perspektywy finansowej 2014-2020 projekty proponowane przez Urząd świetnie wpisywały się w jej ramy. Szczególnie ważny dla zadań inwestycyjnych realizowanych przez samorząd Przytyka był Regionalny Program Operacyjny Województwa Mazowieckiego.

Wartość skorygowanych wniosków o płatność do certyfikacji w ramach funduszy unijnych w perspektywie finansowej 2014–2020 w gminie Przytyk w latach 2019–2023 pokazuje dynamiczny

wzrost, co świadczy o skuteczności gminy w pozyskiwaniu środków zewnętrznych na realizację projektów rozwojowych. Łączna wartość wniosków wzrosła z 3,77 mln zł w 2019 roku do 14,79 mln zł w 2023 roku, co oznacza niemal czterokrotny wzrost w ciągu pięciu lat. Przyrost ten wskazuje na intensyfikację realizacji projektów współfinansowanych przez fundusze unijne oraz zaangażowanie lokalnych i krajowych środków publicznych, a także kapitału prywatnego.

Tabela 34. Wartość skorygowanych wniosków o płatność do certyfikacji w podziale na źródła finansowania w latach 2019-2023 w ramach funduszy unijnych w perspektywie finansowej 2014-2020

	2019	2020	2021	2022	2023
ogółem	3 767 212,78	8 034 067,43	12 986 228,11	13 984 197,47	14 790 499,65
środki wspólnotowe	1 662 461,80	3 602 133,48	5 674 994,65	6 263 953,03	6 868 501,65
krajowe środki publiczne - ogółem	48 758,00	70 119,82	114 790,82	157 575,99	202 292,95
krajowe środki publiczne - budżet państwa	46 218,86	66 697,13	104 319,59	139 560,41	179 916,17
krajowe środki publiczne - budżet JST	2 539,13	3 422,69	10 471,23	18 015,59	22 376,78
prywatne	2 055 885,92	4 361 569,06	7 196 197,55	7 562 423,36	7 719 459,96

Źródło: Opracowanie własne na podstawie sprawozdań finansowych gminy oraz danych GUS.

Podsumowując, gmina Przytyk wykazała się skutecznością w pozyskiwaniu środków z funduszy unijnych i realizacji projektów współfinansowanych w ramach perspektywy finansowej 2014–2020. Dynamiczny wzrost wartości skorygowanych wniosków o płatność wskazuje na rosnące zaangażowanie gminy w inwestycje strategiczne, wspierane zarówno przez środki unijne i krajowe, jak i kapitał prywatny. Skuteczność w pozyskiwaniu środków oraz ich wykorzystanie na cele rozwojowe przyczyniły się do poprawy infrastruktury i jakości życia mieszkańców, jednak wymagały także zwiększenia zaangażowania lokalnych środków finansowych. Ostateczne efekty tych działań powinny przynieść długofalowe korzyści, zarówno w postaci wzrostu gospodarczego, jak i poprawy konkurencyjności gminy w regionie.

Analiza SWOT

Przygotowanie strategii rozwoju gminy Przytyk wymaga przeprowadzenia kompleksowej diagnozy strategicznej, która pozwala na zgromadzenie i analizę kluczowych informacji dotyczących funkcjonowania jednostki samorządu terytorialnego. W procesie tym analiza SWOT odgrywa centralną rolę, umożliwiając uporządkowanie i ocenę danych zebranych w trakcie diagnozy. Narzędzie to pozwala nie tylko na identyfikację istotnych zasobów, ale także na ocenę ich wpływu na kierunki rozwoju gminy. Dzięki temu staje się integralnym elementem planowania strategicznego na poziomie krajowym, regionalnym i lokalnym.

Wykorzystanie analizy SWOT w opracowywaniu strategii pozwala na efektywne zrozumienie zarówno mocnych, jak i słabych stron gminy oraz identyfikację szans i zagrożeń wynikających z jej otoczenia zewnętrznego. To podejście ułatwia wypracowanie realistycznych i skutecznych celów rozwojowych, uwzględniających specyfikę lokalnych warunków. Analiza SWOT znajduje szerokie zastosowanie, zarówno w pracy zespołów eksperckich, jak i w procesach partycypacyjnych angażujących interesariuszy, co wzmacnia jej użyteczność jako narzędzia wspierającego podejmowanie decyzji o strategicznym znaczeniu.

Proces analizy SWOT opiera się na dwóch kluczowych etapach. Pierwszy polega na rozdzieleniu zdiagnozowanych czynników na pozytywne i negatywne. W drugim etapie czynniki te są poddawane dalszej kategoryzacji na wewnętrzne (mocne i słabe strony) oraz zewnętrzne (szanse i zagrożenia). Czynniki wewnętrzne to te, na które gmina ma realny wpływ, takie jak jej zasoby, struktura organizacyjna czy poziom zarządzania. Z kolei czynniki zewnętrzne, choć niezależne od gminy, determinują jej możliwości i wyzwania rozwojowe, np. trendy demograficzne, polityka regionalna czy sytuacja gospodarcza.

Analiza SWOT gminy Przytyk została opracowana na podstawie wyników diagnozy strategicznej, która obejmowała m.in. badanie ankietowe przeprowadzone we wrześniu i październiku 2024 roku oraz wnioski ze spotkań i konsultacji z członkami Zespołu ds. opracowania strategii rozwoju. Konsultacje te, odbywające się w ostatnim kwartale 2024 roku, pozwoliły na uwzględnienie perspektywy mieszkańców, lokalnych liderów i ekspertów, co wzbogaciło opracowanie o praktyczne i różnorodne spojrzenia na kluczowe aspekty rozwoju gminy.

Ostateczna analiza SWOT, stanowiąca rezultat tego procesu, stanowi fundament dalszych prac nad strategią, umożliwiając precyzyjne określenie priorytetów i działań wspierających zrównoważony rozwój gminy Przytyk. Dzięki niej dokument strategii będzie nie tylko spójny, ale również oparty na rzetelnej ocenie uwarunkowań wewnętrznych i zewnętrznych, co zwiększa jego skuteczność i użyteczność w praktyce.

Tabela 35. Analiza SWOT dla miasta i gminy Przytyk

SILNE STRONY – czynniki wewnętrzne pozytywne	SŁABE STRONY – czynniki wewnętrzne negatywne
•Dogodne położenie geograficzne – bliskość Radomia oraz Warszawy, sprzyja rozwojowi gospodarczemu i społecznemu. •Centralne położenie miasta Przytyk jako głównego ośrodka administracyjno-usługowego. •Sprzyjające warunki klimatyczne dla rolnictwa, m.in. długi okres wegetacyjny (210 dni). •Urozmaicone ukształtowanie terenu, obecność lasów, rzek i zbiorników wodnych. •Bogate zasoby naturalne, w tym żyzne gleby sprzyjające uprawie warzyw i papryki. •Dobrze rozwinięta sieć komunikacyjna, z głównymi trasami krzyżującymi się w Przytyku, co zwiększa dostępność i łączność w obrębie gminy. •Główne ciągi komunikacyjne, stanowiące powiązania zewnętrzne gminy, ułatwiające transport i handel. •Dostępność infrastruktury internetowej na terenie całej gminy dzięki realizacji Programu Operacyjnego Polska Cyfrowa. •Silne więzi społeczne i przywiązanie mieszkańców do miejsca zamieszkania. •Ogólna satysfakcja z jakości infrastruktury komunalnej. •Spokojny charakter życia i dostęp do podstawowych usług. •Silna produkcja rolna, zwłaszcza uprawa papryki i warzyw pod osłonami, stanowiąca ważny element gospodarki gminy. •Rozwój przetwórstwa rolno-spożywczego. •Aktywne wsparcie dla lokalnych przedsiębiorców i rolników. •Bogate walory przyrodnicze i turystyczne: lasy, rzeka Radomka, zbiorniki Domaniów i Jagodno. •Biologiczna różnorodność i bogate zasoby leśne, w tym cenne siedliska i pomniki przyrody. •Aktywne uczestnictwo w programach ekologicznych, takich jak "Czyste Powietrze", i działania na rzecz ochrony środowiska. •Dobrze funkcjonujący system odbioru odpadów komunalnych, z wysokim poziomem segregacji odpadów (60,4%). •Efektywna i zaangażowana administracja gminna w zakresie infrastruktury komunalnej.	•Ograniczony transport publiczny, brak bezpośredniego dostępu do kolei, zależność od transportu indywidualnego. •Niewystarczająca infrastruktura komunikacyjna: potrzeba poprawy jakości dróg, brak chodników i tras rowerowych. •Ujemne saldo migracji – więcej osób wyprowadza się z gminy niż do niej przybywa. •Starzenie się społeczeństwa – rosnący odsetek osób w wieku poprodukcyjnym. •Odływ młodych, wykształconych mieszkańców w poszukiwaniu lepszych możliwości edukacyjnych i zawodowych poza gminą. •Niski poziom przedsiębiorczości – mniejsza liczba podmiotów gospodarczych na 10 tys. mieszkańców w porównaniu z powiatem i województwem. •Ograniczony rozwój przemysłowy, z niewielką liczbą zakładów przemysłowych i usługowo-przemysłowych. •Wysokie bezrobocie w porównaniu z województwem i krajem. •Problemy społeczne: alkoholizm, niska aktywność społeczna, migracje młodych ludzi do większych ośrodków. •Brak kanalizacji w niektórych miejscowościach. •Brak centralnego systemu ciepłowniczego i sieci gazowej, zależność od indywidualnych źródeł ciepła opalanych węglem i drewnem, co wpływa na jakość powietrza. •Obszary zagrożone powodzią i ryzykiem osuwisk, co może ograniczać rozwój i wymagać dodatkowych nakładów na infrastrukturę ochronną. •Degradacja techniczna niektórych budynków i niskie zagospodarowanie przestrzenne w niektórych obszarach, zwłaszcza w rejonach przemysłowych. •Spadek liczby czytelników biblioteki po 2020 roku, wskazujący na potrzebę zwiększenia zaangażowania w promocję czytelnictwa.

• Rozwinięta infrastruktura sportowa i rekreacyjna, w tym kluby sportowe, boiska, otwarte strefy aktywności. • Aktywna oferta kulturalna i wysoko oceniana działalność instytucji kultury (MCK w Przytyku). • Bogate dziedzictwo kulturowe i historyczne, obecność zabytków i miejsc o znaczeniu historycznym. • Organizacja licznych imprez sportowych i rekreacyjnych. • Możliwość rozwoju agroturystyki i ekoturystyki dzięki różnorodności biologicznej i walorom środowiska naturalnego. • Istnienie strategicznych dokumentów planistycznych zapewniających ramy dla rozwoju gminy. • Dobrze rozwinięta struktura przestrzenna z wyraźnym podziałem na jednostki funkcjonalno-przestrzenne. • Zdefiniowane obszary rozwoju gospodarczego, mieszkaniowego i rekreacyjnego. • Aktywne i dobrze wyposażone służby ratunkowe, w tym Ochotnicze Straże Pożarne oraz reaktywowany Posterunek Policji w Przytyku. • Skuteczna współpraca między służbami w celu zapewnienia bezpieczeństwa mieszkańców. • Skuteczny system pomocy społecznej z malejącą liczbą beneficjentów, co świadczy o poprawie warunków życia mieszkańców. • Realizacja licznych programów społecznych wspierających rodziny, przeciwdziałanie przemocy domowej i uzależnieniom. • Dostęp do podstawowej opieki zdrowotnej świadczonej przez SPZOZ w Przytyku. • Realizacja programów profilaktycznych i zdrowotnych dla mieszkańców. • Aktywna inwestycja w infrastrukturę edukacyjną i nowoczesne wyposażenie szkół, co przekłada się na jakość nauczania. • Wysoki odsetek absolwentów szkół podstawowych kontynuujących naukę w technikach i szkołach branżowych (62%). • Realizacja programów edukacyjnych rozwijających kompetencje cyfrowe i ekologiczne uczniów. • Skuteczna współpraca z organizacjami pozarządowymi, co przekłada się na rozwój społeczności lokalnej i realizację licznych inicjatyw.	• Niewystarczające wsparcie dla promocji lokalnego dziedzictwa kulturowego. • Niewystarczająca infrastruktura turystyczna poza głównymi atrakcjami. • Relatywnie niska ocena bezpieczeństwa na drogach, potrzeba poprawy infrastruktury drogowej i bezpieczeństwa. • Wymagający dalszej poprawy system wsparcia dla osób starszych i niepełnosprawnych. • Niski poziom aktywności społecznej w niektórych grupach i obszarach gminy. • Spadek wartości współczynnika skolaryzacji, co może świadczyć o problemach w lokalnym systemie edukacji. • Umiarkowane wyniki egzaminów zewnętrznych, zwłaszcza z języka angielskiego, co wskazuje na potrzebę poprawy jakości kształcenia. • Potencjalny spadek zaangażowania obywatelskiego, jeśli nie będzie ono odpowiednio wspierane.
--	--

• Wysoka frekwencja wyborcza w wyborach lokalnych i krajowych, świadcząca o zaangażowaniu obywatelskim mieszkańców.	
SZANSE - czynniki zewnętrzne pozytywne	ZAGROŻENIA - czynniki zewnętrzne negatywne
• Wykorzystanie strategicznego położenia do przyciągnięcia inwestorów i turystów. • Poprawa infrastruktury komunikacyjnej dzięki inwestycjom w drogi, chodniki i trasy rowerowe, korzystanie z funduszy zewnętrznych. • Rozwój transportu publicznego poprzez korzystanie z funduszy zewnętrznych. • Wsparcie dla lokalnych przedsiębiorców i rolników, promocja lokalnych produktów. • Wykorzystanie potencjału rolniczego gminy do rozwoju przetwórstwa rolno-spożywczego. • Rozwój turystyki i rekreacji poprzez wykorzystanie walorów przyrodniczych, lasów, rzeki Radomki, zbiorników Domaniów i Jagodno. • Możliwość rozwoju agroturystyki i ekoturystyki dzięki różnorodności biologicznej i walorom środowiska naturalnego. • Realizacja programów ekologicznych zwiększających świadomość mieszkańców. • Rozbudowa infrastruktury komunalnej: kanalizacja, wodociągi. • Inwestycje w nowoczesne i ekologiczne systemy grzewcze, korzystanie z programów wsparcia na wymianę źródeł ciepła. • Promocja dziedzictwa kulturowego i historycznego w celu rozwoju turystyki kulturowej. • Rozszerzenie oferty kulturalnej i rekreacyjnej dostosowanej do różnych grup wiekowych. • Inwestycje w infrastrukturę turystyczną i rekreacyjną. • Wykorzystanie strategicznych dokumentów planistycznych do kreowania ładu przestrzennego i rozwoju gminy. • Realizacja programów społecznych mających na celu przeciwdziałanie wykluczeniu społecznemu i rozwiązywanie problemów społecznych. • Aktywizacja społeczna i obywatelska poprzez programy angażujące mieszkańców. • Zwiększenie dostępności opieki zdrowotnej poprzez współpracę z placówkami medycznymi i pozyskiwanie nowych specjalistów.	• Negatywne skutki zmian klimatycznych, takie jak susze i powodzie, wpływające na rolnictwo i bezpieczeństwo mieszkańców. • Brak inwestycji w infrastrukturę drogową i transportową może ograniczać rozwój gospodarczy i zniechęcać nowych przedsiębiorców. • Dalsza migracja młodych mieszkańców do większych ośrodków, prowadząca do depopulacji i niedoboru siły roboczej. • Ujemny przyrost naturalny i starzenie się społeczeństwa. • Konkurencja z innymi gminami przyciągającymi inwestorów i mieszkańców atrakcyjniejszą ofertą. • Utrzymanie wysokiego poziomu bezrobocia, co może wpływać negatywnie na rozwój gospodarczy. • Degradacja środowiska naturalnego obniżająca atrakcyjność turystyczną gminy. • Ryzyko degradacji lasów i bioróżnorodności na skutek niewystarczających działań ochronnych. • Możliwe zaostrzenie przepisów dotyczących ochrony środowiska, co może zwiększyć koszty dla mieszkańców i przedsiębiorców. • Wzrost kosztów utrzymania infrastruktury komunalnej. • Brak dostosowania oferty kulturalnej do potrzeb mieszkańców, spadek zaangażowania społecznego. • Nasilenie się problemów społecznych, takich jak alkoholizm i niska aktywność społeczna. • Ryzyko niewykorzystania dostępnych funduszy zewnętrznych na rozwój gminy. • Kontynuacja spadku liczby uczniów w lokalnych szkołach i pogorszenie wyników edukacyjnych, prowadzące do obniżenia potencjału ludzkiego gminy. • Odptyw młodych, wykształconych mieszkańców w poszukiwaniu lepszych możliwości edukacyjnych i zawodowych poza gminą.

• Inwestycje w edukację w celu poprawy jakości i atrakcyjności, zwłaszcza w obszarach wymagających poprawy, takich jak języki obce. • Możliwość korzystania z programów edukacyjnych i dofinansowań na rozwój infrastruktury szkolnej. • Wsparcie dla organizacji pozarządowych w celu zwiększenia aktywności społecznej. • Wykorzystanie wysokiego zaangażowania obywatelskiego do realizacji lokalnych inicjatyw. • Wzrost średnich wynagrodzeń i poziomu dobrobytu; • Zmiana podejścia mieszkańców i rosnące zainteresowania aktywnymi formami spędzania wolnego czasu – w tym sportem i rekreacją (bieganie, wycieczki rowerowe).	• Potencjalny spadek zaangażowania obywatelskiego, jeśli nie będzie odpowiednio wspierany. • Brak inwestycji w rozwój kapitału społecznego może prowadzić do osłabienia więzi społecznych. • Eskalacja konfliktów międzynarodowych, wyzwania związane z integracją imigrantów z zagranicy; • Zmiany w regulacjach prawnych powodujące utratę dochodów przez budżet gminy; • Wzrost kosztów funkcjonowania JST na skutek presji płacowej; • Ograniczenie wskaźnika pokrycia wydatków na oświatę subwencją oświatową.

Źródło: opracowanie własne

Źródło: strona www Urzędu Miasta i Gminy Przytyk

STRATEGIA

**Część programowa strategii rozwoju
Miasta i Gminy Przytyk**

Misja i wizja

Strategia Rozwoju Gminy Przytyk na lata 2025-2034 stanowi kluczowy dokument wyznaczający kierunki rozwoju naszej społeczności na najbliższą dekadę. Jest ona wynikiem szeroko zakrojonych konsultacji społecznych, dogłębnych analiz ekonomicznych oraz oceny potencjału i potrzeb gminy. Dokument ten ma na celu stworzenie spójnej wizji przyszłości, która będzie odpowiadać na wyzwania współczesności i oczekiwania mieszkańców.

Misja i wizja są fundamentem, na którym opierają się wszystkie planowane działania i inicjatywy. Misja określa nasze podstawowe cele i wartości, które kierują codziennymi decyzjami i działaniami władz gminy. Jest wyrazem naszego zobowiązania do tworzenia przyjaznego, bezpiecznego i sprzyjającego rozwojowi środowiska dla wszystkich mieszkańców, przedsiębiorców oraz odwiedzających nas gości.

MISJA MIASTA I GMINY PRZYTOK

Dążymy do harmonijnego rozwoju Miasta i Gminy Przytyk, który poprawi jakość życia mieszkańców, wzmacniając infrastrukturę, ochronę środowiska oraz możliwości rozwoju gospodarczego, aby stworzyć przyjazne, zrównoważone i zintegrowane społecznie miejsce do życia.

Wizja natomiast przedstawia aspiracje i długoterminowe dążenia gminy, kreśląc obraz tego, jak chcemy, aby nasza gmina wyglądała w przyszłości. To ambitne, ale realistyczne wyobrażenie przyszłości, które motywuje nas do podejmowania działań prowadzących do zrównoważonego rozwoju, innowacyjności i podnoszenia jakości życia.

WIZJA MIASTA I GMINY PRZYTOK W 2034 ROKU

Miasto i Gmina Przytyk 2034 – nowoczesna, bezpieczna i zrównoważona przestrzeń, gdzie wysokiej jakości infrastruktura, dostęp do usług publicznych, rozwój gospodarczy oraz troska o środowisko naturalne wspierają komfort życia i rozwój społeczności lokalnej.

Razem, misja i wizja stanowią kompas, który pomaga nam kształtować przyszłość zgodnie z oczekiwaniami mieszkańców, zasadami zrównoważonego rozwoju oraz poszanowaniem tradycji i środowiska naturalnego. Wprowadzenie do tej części strategii ma na celu przybliżenie Państwu głównych założeń i kierunków, które będą determinować rozwój gminy w najbliższych latach.

Wierzymy, że jasno zdefiniowana misja i wizja pozwolą nam efektywnie realizować postawione cele, jednocześnie angażując społeczność lokalną w procesy decyzyjne i wspólne budowanie lepszej przyszłości. Zapraszamy do zapoznania się z tymi kluczowymi elementami strategii, które stanowią podstawę dla dalszych działań i planów rozwojowych Gminy Przytyk.

Cele strategiczne rozwoju w wymiarze społecznym, gospodarczym i przestrzennym. Kierunki działań podejmowanych dla osiągnięcia celów strategicznych. Oczekiwane rezultaty planowanych działań oraz wskaźniki ich osiągnięcia

Cele strategiczne odgrywają kluczową rolę w realizacji strategii rozwoju miasta i gminy Przytyk na lata 2025-2034, wyznaczając konkretne działania niezbędne do osiągnięcia zamierzonych rezultatów. Są one bezpośrednim przełożeniem założeń strategii na praktyczne kroki, które pozwolą na rozwój gminy w różnych obszarach. Aby cele te były skuteczne i realne do osiągnięcia, zostały sformułowane zgodnie z metodą SMART.

Metoda SMART jest powszechnie stosowanym narzędziem w planowaniu strategicznym, pomagającym w precyzyjnym definiowaniu celów.

Rysunek 7. Cechy celów zgodnie z koncepcją SMART

S	• Simple, czyli proste i konkretne - cele nie mogą być nadmiernie rozbudowane lub opisane w niejasny sposób
M	• Measurable, czyli mierzalne - do każdego z celów powinno być możliwe wyznaczenie wskaźnika umożliwiającego ocenę stopnia jego realizacji
A	• Acceptable, czyli akceptowalne - cele powinny być jasne i uznane za ważne przez społeczność lokalną, pracowników urzędu oraz inne osoby zaangażowane w ich realizację
R	• Realistic, czyli realistyczne - wszystkie z celów powinny być możliwe do realizacji przy posiadanych zasobach
T	• Time-bounded, czyli określone w czasie

Źródło: opracowanie własne.

W kontekście naszej gminy, cele strategiczne sformułowane według metody SMART pozwolą na skuteczne adresowanie kluczowych wyzwań i wykorzystanie pojawiających się szans. Przyczynią się one do:

- Rozwoju infrastruktury: Poprawy jakości dróg, transportu publicznego i dostępu do usług komunalnych.

- Podniesienia jakości życia: Zwiększenia dostępności usług edukacyjnych, kulturalnych i sportowych oraz poprawy bezpieczeństwa mieszkańców.
- Ochrony środowiska: Promowania zrównoważonego rozwoju i działań proekologicznych.
- Wzrostu gospodarczego: Wspierania lokalnej przedsiębiorczości, przyciągania inwestycji i tworzenia nowych miejsc pracy.

Do celów strategicznych zostaną także przedstawione cele operacyjne dla poszczególnych obszarów rozwoju gminy. Każdy cel zostanie omówiony pod kątem jego znaczenia, planowanych kierunków działań oraz oczekiwanych efektów. Cele te będą realnym planem działania, który przyniesie wymierne korzyści dla całej społeczności.

CELE STRATEGICZNE

- 1. Poprawa infrastruktury technicznej i komunikacyjnej.**
- 2. Wzmacnianie kapitału społecznego i dostępności usług publicznych.**
- 3. Zrównoważony rozwój i ochrona środowiska naturalnego.**
- 4. Wsparcie rozwoju gospodarczego i przedsiębiorczości lokalnej.**

Jak już wspomniano powyżej, cztery cele strategiczne wyznaczają jedynie ogólny kierunek, w jakim zmierzać będą działania zarządu miasta i gminy. Aby osiągnąć przyjętą wizję samorządu, konieczne jest zaplanowanie i realizacja wyraźnie ukierunkowanych działań. Dlatego celom strategicznym przyporządkowano bardziej szczegółowe cele operacyjne, które wskazują konieczne obszary koncentracji ograniczonych zasobów miasta i gminy.

Poprawa infrastruktury technicznej i komunikacyjnej

- 1.1: Modernizacja dróg gminnych wraz z infrastrukturą towarzyszącą
- 1.2: Rozbudowa i unowocześnienie transportu publicznego oraz transportu niskoemisyjnego
- 1.3: Rozbudowa sieci kanalizacyjnej i wodociągowej

Wzmacnianie kapitału społecznego i dostępności usług publicznych

- 2.1: Poprawa dostępności pomocy społecznej i opieki zdrowotnej
- 2.2: Zwiększenie skuteczności realizacji zadań w zakresie oświaty i wychowania
- 2.3: Poszerzenie oferty kulturalno-rekreacyjnej

Zrównoważony rozwój i ochrona środowiska naturalnego

- 3.1: Zwiększenie dostępności, atrakcyjności i estetyki przestrzeni publicznych oraz terenów zielonych
- 3.2: Poprawa ładu przestrzennego
- 3.3: Wdrażanie odnawialnych źródeł energii (OZE)

Wsparcie rozwoju gospodarczego i przedsiębiorczości lokalnej

- 4.1: Tworzenie warunków sprzyjających lokalnej przedsiębiorczości
- 4.2: Rozwój terenów inwestycyjnych i promowanie inwestycji zewnętrznych
- 4.3: Intensyfikacja działań promocyjnych gminy i współpracy w ramach Partnerstwa

Należy również pamiętać o zakresie zadań samorządu gminnego, na które może on przeznaczać środki finansowe oraz kierować zasoby kadrowe. Ograniczenia wynikające z przypisanych kompetencji sprawiają, że część aspektów rozwoju lokalnego, choć istotnych, ale wykraczających poza obszar działań gminy, nie znalazła bezpośredniego odzwierciedlenia w niniejszej analizie celów.

Przykładem może być polityka rynku pracy, która jest w głównej mierze zadaniem samorządu powiatowego. W związku z tym, zagadnienia takie jak bezpośrednie zwiększanie poziomu wynagrodzeń czy programy aktywizacji zawodowej, nie zostały ujęte jako odrębne cele strategiczne. Niemniej jednak, realizacja zaproponowanych działań, szczególnie tych ukierunkowanych na rozwój gospodarki lokalnej, wspieranie przedsiębiorczości, wzrost atrakcyjności inwestycyjnej oraz wzmacnianie aktywności społecznej, pośrednio przyczyni się do poprawy sytuacji na lokalnym rynku pracy.

Dzięki takiemu podejściu, przyjęty zestaw celów nie stanowi jedynie teoretycznego „koncertu życzeń”, lecz jest realistycznym fundamentem dla przyszłych działań, które mają szansę przynieść wymierne efekty. Podjęte inicjatywy będą koncentrować się na kluczowych obszarach, w których gmina posiada narzędzia i możliwości działania, co pozwoli na skuteczne wykorzystanie dostępnych zasobów.

Cele strategiczne i operacyjne wyznaczają priorytetowe obszary, w których skoncentrowane będą środki finansowe, kadrowe oraz organizacyjne gminy w nadchodzących latach. W ramach tego podejścia, gmina będzie kierować swoje wysiłki w sposób spójny i ukierunkowany, zapewniając efektywność podejmowanych działań.

Poniższy schemat przedstawia trzy kluczowe elementy:

- Kierunki planowanych działań – priorytetowe obszary, w które będą angażowane zasoby.
- Oczekiwane rezultaty – rezultaty, jakie mają zostać osiągnięte w wyniku realizacji działań.
- Wskaźniki osiągnięcia celów – miary pozwalające na monitorowanie postępów oraz ocenę skuteczności działań.

Takie podejście zapewnia transparentność procesu realizacji strategii oraz umożliwia bieżące dostosowywanie działań do zmieniających się potrzeb społeczności i warunków zewnętrznych. Dzięki temu gmina będzie mogła efektywnie realizować przyjęte cele, przyczyniając się do trwałego i zrównoważonego rozwoju lokalnego.

Schemat 1. Zestawienie celów, strategicznych wraz z odpowiednimi celami operacyjnymi oraz kierunkami działań i wskaźnikami osiągnięcia celów

CEL STRATEGICZNY: 1. POPRAWA INFRASTRUKTURY TECHNICZNEJ I KOMUNIKACYJNEJ		
CEL OPERACYJNY: 1.1. MODERNIZACJA DRÓG GMINNYCH WRAZ Z INFRASTRUKTURĄ TOWARZYSZĄCĄ		
Kierunki działań	Rezultaty działań	Wskaźniki osiągnięcia celów
• Remont, przebudowa, rozbudowa lub budowa dróg gminnych i wewnętrznych wraz z infrastrukturą towarzyszącą; • Remont, przebudowa, rozbudowa lub budowa dróg publicznych wojewódzkich i	• Poprawa jakości infrastruktury drogowej; • Lepsza dostępność komunikacyjna w gminie; • Wyższy poziom bezpieczeństwa i komfortu użytkowników dróg;	• Liczba wyremontowanych/ przebudowanych kilometrów dróg; • Liczba kilometrów dróg wojewódzkich i powiatowych zmodernizowanych przy

powiatowych, przy współpracy z władzami wyższego rzędu; •Poprawa jakości drogowej infrastruktury towarzyszącej (m. in. oznaczenie poziome i pionowe oraz oświetlenie uliczne); •Tworzenie parkingów, w szczególności przy budynkach użyteczności publicznej oraz punktach o wzmożonym ruchu samochodów; •Budowa i modernizacja chodników, w tym ciągów pieszo-jezdnich, oświetlenia oraz bezpiecznych przejść dla pieszych; •Rozbudowa infrastruktury tras rowerowych oraz infrastruktury towarzyszącej poprawiającej bezpieczeństwo rowerzystów (zgodnie z wytycznymi wojewódzkimi)⁴⁰; •Planowanie rozwoju infrastruktury rowerowej we współpracy z sąsiednimi gminami w celu uzyskania synergii związanych z rekreacyjnym ruchem rowerowym; •Prowadzenie akcji prewencyjnych (edukacyjnych), w tym doraźno- interwencyjnych w zakresie bezpieczeństwa na drogach.	•Lepsze oznaczenie dróg i lepsza widoczność; •Zwiększenie liczby dostępnych miejsc parkingowych; •Lepsza dostępność miejsc parkingowych dla osób korzystających z transportu publicznego; •Zwiększenie bezpieczeństwa pieszych; •Wzrost liczby tras rowerowych spełniających standardy wojewódzkie; •Poprawa jakości infrastruktury rowerowej i bezpieczeństwa rowerzystów; •Zwiększenie liczby użytkowników rowerów; •Lepsze ukierunkowanie działań inwestycyjnych; •Uspójnienie tras rowerowych między gminami; •Zwiększenie atrakcyjności regionu dla turystów rowerowych; •Poprawa estetyki przestrzeni publicznej; •Wzrost świadomości użytkowników dróg w zakresie bezpieczeństwa; •Zmniejszenie liczby wypadków.	współpracy z władzami wyższego szczebla; •Liczba podpisanych umów z władzami wyższego szczebla; •Liczba nowych elementów infrastruktury (lampy, przejścia dla pieszych); •Liczba nowo wybudowanych parkingów i miejsc przesiadkowych; •Liczba pojazdów korzystających z parkingów; •Długość wybudowanych/ wyremontowanych chodników (m); •Liczba lamp oświetleniowych zainstalowanych wzdłuż chodników; •Liczba kilometrów tras rowerowych wybudowanych zgodnie ze standardami wojewódzkimi; •Liczba zainstalowanych elementów infrastruktury (np. stojaki rowerowe, stacje naprawcze, oznakowanie); •Spadek liczby wypadków z udziałem rowerzystów; •Liczba zawartych porozumień międzygminnych; •Liczba wspólnych projektów realizowanych z sąsiednimi gminami; •Liczba przeprowadzonych akcji edukacyjnych/ liczba uczestników; •Liczba wypadków na terenie gminy (zmniejszenie w stosunku rocznym).
--	---	--

CEL OPERACYJNY: 1.2. ROZBUDOWA I UNOWOCZEŚNIENIE TRANSPORTU PUBLICZNEGO ORAZ TRANSPORTU NISKOEMISYJNEGO

Kierunki działań	Rezultaty działań	Wskaźniki osiągnięcia celów
•Analiza możliwości wprowadzenia nowych linii autobusowych łączących ważne punkty w gminie; •Zwiększenie częstotliwości kursowania istniejących	•Poprawa dostępności komunikacyjnej; •Zwiększenie mobilności mieszkańców i integracji między regionami; •Skrócenie czasu oczekiwania na autobus;	•Liczba uruchomionych linii autobusowych; •Wzrost liczby pasażerów korzystających z połączeń autobusowych;

⁴⁰ Przy zachowaniu wytycznych i definicji określonych w Standardach infrastruktury rowerowej i koncepcji tras rowerowych wskazanych do realizacji w perspektywie do 2030 roku w województwie mazowieckim (uchwała Zarządu Województwa Mazowieckiego 1100/333/22 z 28 czerwca 2022 r.)

połączeń, szczególnie w godzinach szczytu; •Stała modernizacja floty pojazdów transportu publicznego; •Budowa nowych przystanków w miejscach dotychczas nieobsługiwanych; •Modernizacja istniejących przystanków poprzez dodanie wiat, ławek, oświetlenia i informacji pasażerskiej; •Poprawa integracji transportu publicznego z regionalnym systemem transportu; •Aplikowanie o dotacje unijne i krajowe na rozwój transportu publicznego; •Współpraca z sektorem prywatnym w ramach partnerstwa publiczno-prywatnego; •Kampanie informacyjne promujące korzyści korzystania z transportu publicznego; •Wykorzystanie danych i analizy ruchu do optymalizacji tras i rozkładów jazdy; •Wdrożenie i modernizacja monitoringu systemu transportowego (w tym m. in. pojazdów i przystanków); •Tworzenie wspólnych projektów z sąsiednimi gminami w celu optymalizacji kosztów i zwiększenia zasięgu usług; •Uczestnictwo w programach regionalnych dotyczących zrównoważonego transportu; •Zastosowanie technologii OZE w transporcie publicznym.	•Zwiększenie atrakcyjności transportu publicznego; •Poprawa komfortu i bezpieczeństwa pasażerów; •Obniżenie emisji spalin; •Lepsza dostępność do transportu publicznego; •Ułatwienie mieszkańcom korzystania z komunikacji; •Poprawa komfortu oczekiwania na autobus; •Lepsze bezpieczeństwo użytkowników; •Ułatwienie zmiany środka transportu; •Zwiększenie efektywności transportu publicznego; •Lepsze skomunikowanie lokalnych i regionalnych połączeń; •Pozyskanie dodatkowych środków finansowych; •Realizacja projektów poprawiających transport publiczny; •Zwiększenie inwestycji w transport publiczny i lepsze zarządzanie zasobami. •Wzrost świadomości mieszkańców na temat zalet transportu publicznego - zwiększenie liczby pasażerów. •Lepsza efektywność transportu publicznego - optymalizacja czasu i kosztów podróży; •Zwiększenie bezpieczeństwa pasażerów; •Zwiększenie zasięgu usług transportowych, redukcja kosztów realizacji projektów; •Zwiększenie udziału ekologicznego transportu.	•Liczba dodatkowych kursów wprowadzonych na istniejących trasach; •Liczba pasażerów w godzinach szczytu; •Liczba nowych lub zmodernizowanych pojazdów; •Liczba nowo wybudowanych przystanków; •Liczba mieszkańców obsługiwanych przez nowe przystanki; •Liczba przystanków wyposażonych w wiaty, ławki, oświetlenie; •Liczba wspólnych biletów/koordynowanych rozkładów; •Kwota uzyskanych dotacji; •Liczba projektów realizowanych w ramach PPP; •Liczba przeprowadzonych kampanii informacyjnych; •Liczba zoptymalizowanych tras; •Liczba pojazdów i przystanków objętych monitoringiem; •Liczba wspólnych projektów z sąsiednimi gminami; •Liczba pojazdów wykorzystujących OZE.
--	---	--

CEL OPERACYJNY: 1.3. ROZBUDOWA SIECI KANALIZACYJNEJ I WODOCIĄGOWEJ

Kierunki działań	Rezultaty działań	Wskaźniki osiągnięcia celów
•Przeprowadzenie szczegółowej inwentaryzacji istniejącej infrastruktury wodno-kanalizacyjnej; •Przebudowa i modernizacja oczyszczalni ścieków; •Określenie obszarów priorytetowych wymagających pilnej rozbudowy sieci ze	•Identyfikacja potrzeb modernizacyjnych i rozwojowych; •Wyznaczenie strategicznych obszarów do inwestycji; •Zmniejszenie problemów środowiskowych i poprawa warunków życia mieszkańców;	•Liczba zidentyfikowanych potrzeb modernizacyjnych; •Liczba określonych obszarów priorytetowych; •Liczba zatwierdzonych dokumentacji projektowych; •Liczba złożonych wniosków o dofinansowanie - kwota pozyskanych środków;

względem na gęstość zaludnienia lub problemy środowiskowe; • Przygotowanie projektów technicznych dla nowych odcinków sieci; • Aktualizacja planów zagospodarowania przestrzennego uwzględniających rozbudowę infrastruktury wodno-kanalizacyjnej; • Aplikowanie o środki unijne, krajowe i regionalne przeznaczone na inwestycje infrastrukturalne; • Realizacja inwestycji polegających na budowie nowych odcinków sieci kanalizacyjnej i wodociągowej w miejscach dotychczas nieobsługiwanych; • Przeprowadzenie prac modernizacyjnych na istniejącej sieci w celu zwiększenia jej wydajności i niezawodności; • Zachęcanie mieszkańców do przyłączania się do nowo powstałej infrastruktury; • Wspieranie budowy przydomowych oczyszczalni ścieków tam, gdzie budowa sieci kanalizacyjnej jest nieopłacalna; • Ustalanie konkurencyjnych opłat za usługi wodno-kanalizacyjne, aby zachęcić do korzystania z nich; • Modernizacja i rozbudowa ujęć wody i stacji uzdatniania wody w celu zapewnienia wysokiej jakości wody; • Regularne badania i monitoring jakości wody dostarczanej mieszkańcom; • Promowanie systemów retencji wody deszczowej do celów gospodarczych; • Edukacja na temat oszczędnego gospodarowania wodą wśród mieszkańców; • Kontrola i eliminacja nielegalnych zrzutów ścieków; • Inwestycje w technologie oszczędzające energię, co obniży koszty eksploatacji infrastruktury komunalnej;	• Skrócenie czasu realizacji inwestycji; • Lepsza koordynacja inwestycji z planami zagospodarowania; • Pozyskanie środków finansowych na inwestycje - zwiększenie zakresu realizowanych projektów; • Zwiększenie dostępu do sieci wodno-kanalizacyjnej; • Zwiększenie wydajności i niezawodności sieci; • Większe wykorzystanie już istniejącej infrastruktury; • Poprawa gospodarki wodno-ściekowej na terenach oddalonych od sieci – ograniczenie zanieczyszczeń środowiska; • Poprawa finansowania systemu wodno-kanalizacyjnego; • Zapewnienie wysokiej jakości wody pitnej; • Oszczędność wody pitnej - lepsze gospodarowanie wodą opadową; • Zmniejszenie zużycia wody; • Zwiększenie odporności na okresowe niedobory wody; • Szybsza reakcja na awarie – minimalizacja skutków kryzysów.	• Liczba kilometrów nowo wybudowanej sieci (wod./kan.); • Liczba gospodarstw domowych objętych nową infrastrukturą (wod./kan.); • Długość zmodernizowanej sieci (wod./kan.); • Liczba nowych przyłączy (wod./kan.); • Liczba nowych przydomowych oczyszczalni ścieków; • Średnia cena usług w porównaniu do regionu; • Liczba zmodernizowanych ujęć i stacji uzdatniania; • Liczba zainstalowanych systemów retencji ilość zgromadzonej wody deszczowej; • Średnie zużycie wody na gospodarstwo domowe; • Liczba przeprowadzonych kontroli - liczba wykrytych i zlikwidowanych nielegalnych zrzutów nieczystości; • Pojemność magazynowanej wody; • Liczba opracowanych planów awaryjnych.
---	--	---

•Budowa zbiorników retencyjnych zapewniających ciągłość dostaw wody; •Zakup sprzętu i wyposażenia przeznaczonego dla gospodarki odpadami; •Planowanie awaryjne na wypadek sytuacji kryzysowych.		
CEL STRATEGICZNY: 2. WZMACNIANIE KAPITAŁU SPOŁECZNEGO I DOSTĘPNOŚCI USŁUG PUBLICZNYCH		
CEL OPERACYJNY: 2.1. POPRAWA DOSTĘPNOŚCI POMOCY SPOŁECZNEJ I OPIEKI ZDROWOTNEJ		
Kierunki działań	Rezultaty działań	Wskaźniki osiągnięcia celów
•Realizacja Strategii Rozwiązywania Problemów Społecznych (SRPS); •Budowa, przebudowa i modernizacja infrastruktury opiekuńczej, socjalno-bytowej, zdrowotnej, wraz z zakupem sprzętu i wyposażenia, dotyczącej usług publicznych wraz usługami i działaniami zwiększającymi zakres i jakość świadczonych usług; •Integracja społeczna i wsparcie mieszkańców zagrożonych wykluczeniem; •Dostosowanie form wsparcia do aktualnych potrzeb mieszk.; •Rozwój instytucjonalnych form opieki i wsparcia dla osób w podeszłym wieku; •Upowszechnienie programów profilaktycznych; •Poprawa dostępności usług ochrony zdrowia na terenie miasta i gminy; •Poprawa w dostępności do świadczeń medycznych w SPZOZ w Przytyku z Filią we Wrzeszczowie; •Likwidacja barier architektonicznych oraz poprawa dostępności osób z niepełnosprawnościami do obiektów użyt. publicznej; •Organizacja bezpłatnych badań profilaktycznych (np. pomiar ciśnienia, poziomu cukru, badania wzroku); •Organizacja transportu dla osób mających trudności z dojazdem do placówek medycznych;	•Zwiększenie efektywności rozwiązywania problemów społecznych. •Lepsza koordynacja działań na rzecz grup zagrożonych wykluczeniem; •Poprawa warunków życia osób w trudnej sytuacji; •Redukcja izolacji społecznej; •Lepsza dostępność usług dla seniorów - poprawa jakości życia osób starszych; •Zwiększenie świadomości zdrowotnej mieszkańców; •Lepsza dostępność dla osób z niepełnosprawnościami - zwiększenie komfortu korzystania z obiektów użyteczności publicznej; •Zwiększenie dostępności usług medycznych; •Usprawnienie platformy elektronicznej rejestracji- E-REJESTRACJA; •Wczesne wykrywanie chorób; •Ułatwienie dostępu do usług dla osób z trudnościami w poruszaniu się - redukcja barier transportowych; •Lepsza koordynacja działań na rzecz grup zagrożonych wykluczeniem przez wspólne projekty z trzecim sektorem; •Zwiększenie pomocy dla najbardziej potrzebujących - mobilizacja społeczności lokalnej; •Zwiększenie kompetencji personelu;	•Liczba wdrożonych projektów i programów wynikających ze SRPS. •Liczba osób objętych pomocą w ramach SRPS. •Liczba zorganizowanych programów integracyjnych, liczba uczestników programów; •Rozwój dziennych ośrodków wsparcia dla osób starszych; •Liczba zorganizowanych programów profilaktycznych, liczba osób uczestniczących; •Liczba pacjentów korzystających z usług służby zdrowia na terenie gminy; •Liczba nowych obiektów przystosowanych do potrzeb osób niepełnosprawnych; •Liczba zmodernizowanych placówek zdrowotnych; •Liczba uczestników badań profilaktycznych; •Liczba osób korzystających z transportu medycznego; •Liczba beneficjentów wsparcia charytatywnego; •Liczba przeszkolonych pracowników; •Liczba funkcjonujących świetlic środowiskowych; •Liczba zrealizowanych programów z udziałem wolontariuszy; •Kwota uzyskanych dotacji na projekty z zakresu zdrowia i pomocy społecznej; •Liczba wspólnych inicjatyw, liczba podpisanych umów koalicyjnych.

•Partnerstwo z fundacjami i stowarzyszeniami działającymi w obszarze zdrowia i pomocy społecznej oraz realizacja wspólnych projektów skierowanych do grup zagrożonych wykluczeniem; •Organizacja zbiórek i akcji charytatywnych na rzecz najbardziej potrzebujących; •Organizacja szkoleń dla pracowników pomocy społecznej, opieki medycznej, członków Zespołu Interdyscyplinarnego (ZI), grup diagnostyczno - pomocowych (DP) i Gminnej Komisji Rozwiązywania Problemów Alkoholowych (GKRPA) w celu podniesienia jakości świadczonych usług - wsparcie w zdobywaniu dodatkowych kwalifikacji i specjalizacji; •Utworzenie świetlic środowiskowych dla dzieci i młodzieży z rodzin zagrożonych wykluczeniem; •Promowanie idei wolontariatu wśród mieszkańców, szczególnie młodzieży oraz współpraca z wolontariuszami w realizacji programów społecznych i zdrowotnych; •Aplikowanie o środki unijne i krajowe na projekty związane z opieką zdrowotną i pomocą społeczną oraz współpraca z sektorem prywatnym w ramach społecznej odpowiedzialności biznesu (CSR); •Koordynacja działań między instytucjami gminnymi - tworzenie lokalnych koalicji na rzecz zdrowia i pomocy społ.; •Doposażenie służb ratowniczych.	•Zwiększenie wsparcia dla dzieci z rodzin zagrożonych wykluczeniem; •Wzrost zaangażowania mieszkańców w działania społeczne - budowanie solidarności lokalnej; •Pozyskanie dodatkowych środków na projekty społeczne; •Zwiększenie współpracy między lokalnymi instytucjami.	
CEL OPERACYJNY: 2.2. ZWIĘKSZENIE SKUTECZNOŚCI REALIZACJI ZADAŃ W ZAKRESIE OŚWIATY I WYCHOWANIA		
Kierunki działań	Rezultaty działań	Wskaźniki osiągnięcia celów
•Wsparcie rodzin w procesie opieki i wychowania, ze szczególnym uwzględnieniem rozwoju dzieci i młodzieży;	•Wzmocnienie relacji rodzic-dziecko; •Zwiększenie wyników edukacyjnych uczniów;	•Liczba rodzin objętych wsparciem; •Wyniki egzaminu ósmoklasisty;

•Budowa, przebudowa i modernizacja infrastruktury edukacyjnej wraz z zakupem sprzętu i wyposażenia, dotyczącej usług publicznych wraz usługami i działaniami zwiększającymi zakres i jakość świadczonych usług; •Poprawa jakości kształcenia młodzieży na poziomie podstawowym; •Realizacja projektu Uniwersytet dzieci i młodzieży (cykliczne zajęcia, projekty edukacyjne dla dzieci i młodzieży realizowane we współpracy z Uniwersyteciem Radomskim); •Podniesienie kompetencji wychowawczych rodziców dzieci sprawiających kłopoty wychowawcze; •Dostosowanie oferty przedszkola do potrzeb rodziców; •Rozbudowa sieci przedszkoli i żłobków na terenie gminy; •Doskonalenie zawodowe nauczycieli w celu zdobycia dodatkowych kwalifikacji do prowadzenia zajęć specjalistycznych; •Rozwój programów stypendialnych dla uzdolnionej młodzieży; •Sukcesywne remonty i doposażanie placówek oświatowych; •Zapewnienie wsparcia dla uczniów z trudnościami w nauce poprzez dodatkowe zajęcia wyrównawcze i specjalistyczną pomoc; •Organizacja kół zainteresowań, klubów sportowych, artystycznych i naukowych; •Włączanie rodziców w życie szkoły poprzez regularne spotkania i konsultacje w celu wymiany informacji i wspólnego rozwiązywania problemów; •Udział w radach rodziców i organizację wspólnych wydarzeń. •Zapewnienie bezpieczeństwa w placówkach oświatowych.	•Podniesienie kompetencji kluczowych młodzieży; •Zmniejszenie liczby problemów wychowawczych w szkołach; •Większa elastyczność i dostępność oferty przedszkoli; •Zwiększenie dostępności opieki dla dzieci w wieku przedszkolnym i żłobkowym; •Preorientacja zawodowa, rozbudzenie zainteresowania najmłodszych mieszkańców gminy ciekawymi zawodami oraz szkołą wyższą; •Wspieranie rozwoju talentów wśród młodzieży; •Zwiększenie motywacji uczniów do nauki; •Poprawa warunków nauki i pracy w szkołach; •Zmniejszenie różnic edukacyjnych między uczniami - poprawa wyników nauczania wśród uczniów z trudnościami; •Promocja aktywności pozaszkolnej; •Poprawa współpracy między rodzicami a szkołą; •Zwiększenie zaangażowania rodziców w edukację dzieci; •Poprawa bezpieczeństwa uczniów i pracowników szkół; •Zwiększenie komfortu nauki i pracy.	•Liczba rodziców uczestniczących w programach podnoszenia kompetencji wychowawczych; •Liczba dzieci zapisanych do przedszkoli w relacji do liczby dzieci w wieku przedszkolnym; •Liczba nauczycieli uczestniczących w programach podnoszenia kompetencji; •Liczba stypendiów przyznanych zdolnej młodzieży; •Liczba wyremontowanych i doposażonych szkół / kwota przeznaczona na modernizację; •Liczba uczniów objętych zajęciami wyrównawczymi; •Liczba kół zainteresowań i klubów / liczba uczestników zajęć; •Liczba zorganizowanych spotkań i konsultacji z rodzicami; •Liczba rodziców uczestniczących w radach rodziców; •Liczba przeprowadzonych działań na rzecz bezpieczeństwa.
--	---	---

CEL OPERACYJNY: 2.3. POSZERZENIE OFERTY KULTURALNO-REKREACYJNEJ

Kierunki działań	Rezultaty działań	Wskaźniki osiągnięcia celów
•Rozwój i zachowanie dziedzictwa kulturowego oraz tożsamości lokalnej i ponadlokalnej; •Zrównoważona gospodarka turystyczna oparta na walorach kulturowych i przyrodniczych; •Budowa, przebudowa i modernizacja obiektów infrastruktury kultury, turystyki, sportu i rekreacji oraz dostosowanie do potrzeb osób z niepełnosprawnościami wraz z zakupem sprzętu i wyposażenia; •Tworzenie i rozwój terenów rekreacyjnych: parków, placów zabaw, skwerów, dróg dla pieszych i rowerów wraz z zakupem sprzętu i wyposażenia; •Organizowanie festiwali, koncertów, wystaw, spektakli teatralnych i innych imprez kulturalnych; •Organizacja imprez sportowych i rekreacyjnych, takich jak turnieje, zawody, biegi czy pikniki rodzinne; •Wprowadzenie cyklicznych wydarzeń, które staną się tradycją gminy i przyciągną zarówno mieszkańców, jak i turystów; •Umożliwienie popularyzacji twórczości lokalnych artystów poprzez organizację wystaw, koncertów, spotkań autorskich; •Prowadzenie warsztatów, kursów i zajęć z różnych dziedzin sztuki i sportu dla dzieci, młodzieży i dorosłych; •Wspieranie inicjatyw oddolnych poprzez partnerstwa, dotacje, udostępnianie przestrzeni i pomoc organizacyjną; •Ochrona i rewitalizacja zabytków oraz ich udostępnianie dla zwiedzających; •Tworzenie ścieżek edukacyjnych i historycznych, np. szlaków tematycznych; •Organizacja wydarzeń łączących różne grupy wiekowe, np. festyny	•Zwiększenie dostępności infrastruktury kulturalno-sportowej; •Lepsze dostosowanie obiektów do potrzeb różnych grup społecznych; •Zwiększenie przestrzeni publicznych sprzyjających aktywności fizycznej i rekreacji (m. in. tężnie, obiekty sportowe); •Zwiększenie uczestnictwa mieszkańców w życiu kulturalnym; •Promocja gminy jako miejsca atrakcyjnego kulturalnie; •Popularyzacja aktywnego stylu życia; •Integracja społeczności lokalnej; •Wzmacnianie tożsamości lokalnej i tradycji; •Wzrost zainteresowania lokalną twórczością; •Rozwój inicjatyw społecznych; •Zachowanie dziedzictwa kulturowego; •Promocja lokalnej historii i edukacja o niej; •Wzrost zainteresowania turystyką edukacyjną; •Integracja różnych grup wiekowych; •Budowanie więzi społecznych; •Pozyskanie środków na projekty kulturalno-rekreacyjne; •Zwiększenie oferty dla młodzieży; •Rozwój zainteresowań i integracji młodzieży; •Utrzymanie aktywności kulturalno-sportowej przez cały rok; •Promocja gminy jako miejsca atrakcyjnego przez wszystkie sezony; •Lepsze wykorzystanie istniejącej infrastruktury; •Lepsza koordynacja działań międzygminnych; •Zwiększenie skali i efektywności realizowanych projektów.	•Liczba wybudowanych / zmodernizowanych obiektów; •Liczba nowych/rewitalizowanych terenów rekreacyjnych; •Liczba zorganizowanych wydarzeń kulturalnych; •Liczba zorganizowanych imprez sportowych; •Liczba cyklicznych wydarzeń; •Frekwencja na wydarzeniach w kolejnych edycjach; •Liczba zorganizowanych wystaw i spotkań autorskich; •Liczba zorganizowanych warsztatów i kursów dla mieszkańców; •Liczba wspartych inicjatyw / kwota przekazana na dotację; •Liczba zrewitalizowanych zabytków na terenie gminy; •Liczba utworzonych ścieżek edukacyjnych i historycznych; •Liczba wydarzeń międzypokoleniowych; •Liczba wolontariuszy zaangażowanych w projekty; •Kwota uzyskanych przez gminę dotacji; •Liczba utworzonych klubów młodzieżowych; •Liczba zorganizowanych wydarzeń całorocznych; •Liczba wspólnych projektów.

rodzinne, warsztaty międzypokoleniowe; •Promowanie wolontariatu w obszarze kultury i rekreacji; •Aplikowanie o dotacje unijne i krajowe na projekty kulturalno-rekreacyjne; •Budowa klubów młodzieżowych, miejsc spotkań z dostępem do sprzętu i infrastruktury; •Organizacja wydarzeń całorocznych, w tym zimowych festiwalu, jarmarków bożonarodzeniowych; •Wykorzystanie obiektów kulturalnych i sportowych przez cały rok poprzez różnorodne programy; •Realizacja wspólnych projektów z sąsiednimi gminami, wymiana doświadczeń.		
---	--	--

CEL STRATEGICZNY: 3. ZRÓWNOWAŻONY ROZWÓJ I OCHRONA ŚRODOWISKA NATURALNEGO

CEL OPERACYJNY: 3.1. ZWIĘKSZENIE DOSTĘPNOŚCI, ATRAKCYJNOŚCI I ESTETYKI PRZESTRZENI PUBLICZNYCH ORAZ TERENÓW ZIELONYCH

Kierunki działań	Rezultaty działań	Wskaźniki osiągnięcia celów
•Poprawa estetyki i funkcjonalności przestrzeni publicznych; •Poszerzenie ilości zieleni zagospodarowanej, w tym tworzenie skwerów, zieleńców, nasadzeniem drzew oraz traw; •Budowa sieci małej infrastruktury, w tym ławek, koszy na śmieci, elementów oświetlenia z poszanowaniem i w nawiązaniu do lokalnego dziedzictwa kulturowego, w tym architektonicznego; •Sukcesywna modernizacja budynków publicznych; •Kreowanie przestrzeni publicznych oraz zagospodarowanie ich pod strefy aktywności lokalnej, z zachowaniem zasad ładu przestrzennego; •Likwidacja dzikich wysypisk, działania związane z oczyszczaniem lasów i ich otoczenia;	•Spójne i konsekwentne opracowywanie dokumentów planistycznych; •Poprawa estetyki przestrzeni publicznej i ładu przestrzennego, także w oparciu o rozwiązania spójne z krajobrazem regionalnym; •Zwiększenie efektywności energetycznej i dostępności budynków publicznych; •Przeciwdziałanie negatywnym skutkom zmian klimatu; •Przeciwdziałanie fragmentacji środowiska przyrodniczego, ochrona krajobrazu i racjonalne korzystanie z zasobów środowiska; •Stworzenie miejsc do spotkań i aktywności społecznej; •Redukcja zanieczyszczeń środowiska; •Zmniejszenie liczby aktów dewastacji i zaśmiecania; •Zwiększenie atrakcyjności gminy dla osób osiedlających się;	•Wielkość nowej powierzchni zieleni zagospodarowanej przez Urząd Miejski (w m ²); •Powierzchnia przestrzeni publicznych dostępnych dla mieszkańców (ha); •Powierzchnia zintegrowanych systemów zieleni (ha); •Wartość nakładów inwestycyjnych na małą infrastrukturę (PLN); •Stopień pokrycia miejscowymi planami zagospodarowania przestrzennego powierzchni gminy (%); •Liczba kamer monitoringu zainstalowanych w problematycznych lokalizacjach; •Liczba km nowych i zmodernizowanych chodników oraz ciągów pieszo-jezdnych (km); •Liczba nowych punktów oświetleniowych (szt.); •Liczba nowych punktów monitoringu (szt.);

•Rozwój sieci monitoringu w lokalizacjach zaśmiecanych lub dewastowanych; •Wsparcie działań na rzecz zrównoważonej gospodarki leśnej i udostępniania zasobów leśnych mieszkańcom; •Budowa i modernizacja chodników, w tym ciągów pieszo-jezdnych, oświetlenia oraz bezpiecznych przejść dla pieszych; •Likwidacja barier architektonicznych oraz poprawa dostępności osób niepełnosprawnych do obiektów użyteczności publicznej; •Wsparcie społeczności lokalnej w zagospodarowaniu rekreacyjnym terenów publicznych; •Oznakowanie szlaków oraz miejsc turystycznie i rekreacyjnie atrakcyjnych; •Wyznaczenie nowych szlaków pieszych i odnowa już istniejących; •Akcje sprzątania i dbania o środowisko; •Granty i dotacje dla społeczności lokalnych na projekty upiększające otoczenie; •Promocja wolontariatu w działaniach na rzecz środowiska i estetyki przestrzeni; •Organizacja konkursów na najładniej zagospodarowaną przestrzeń publiczną.	•Zwiększenie bezpieczeństwa ruchu drogowego, pieszych i rowerzystów; •Zmniejszenie liczby wykroczeń i przestępstw związanych z niszczeniem mienia publicznego lub zaśmiecaniem; •Wzrost zaangażowania mieszkańców w poprawę estetyki przestrzeni; •Rozwój poczucia odpowiedzialności za otoczenie; •Rewitalizacja przestrzeni publicznej w poszanowaniu dziedzictwa przyrodniczego i kulturowego.	•Liczba zmodernizowanych lub nowych przejść dla pieszych (szt.); •Liczba projektów realizowanych przez społeczności lokalne; •Liczba i wielkość przyznanych grantów / dotacji; •Liczba zorganizowanych konkursów / liczba uczestników.
--	---	---

CEL OPERACYJNY: 3.2. POPRAWA ŁADU PRZESTRZENNEGO

Kierunki działań	Rezultaty działań	Wskaźniki osiągnięcia celów
•Aktualizacja i opracowanie dokumentów planistycznych w zgodzie z aktualnymi potrzebami mieszkańców; •Kontrola nad rozwojem urbanistycznym i zapobieganie rozpraszaniu zabudowy; •Odnowa centrów miasta i wsi, placów, rynków oraz innych przestrzeni publicznych; •Adaptacja historycznych budynków do nowych funkcji społecznych i kulturalnych;	•Ułatwienie realizacji inwestycji zgodnie z oczekiwaniami mieszkańców; •Poprawa jakości zarządzania przestrzenią; •Zapobieganie chaotycznej urbanizacji; •Zwiększenie użyteczności historycznych obiektów; •Zachowanie dziedzictwa kulturowego;	•Liczba zaktualizowanych dokumentów planistycznych. •Liczba konsultacji społecznych z mieszkańcami. •Liczba odnowionych przestrzeni publicznych; •Liczba adaptowanych budynków; •Liczba koordynowanych dokumentów planistycznych; •Liczba podpisanych porozumień z sąsiednimi jednostkami;

•Koordynacja planów zagospodarowania przestrzennego z sąsiednimi jednostkami; •Skuteczny monitoring i egzekwowanie przepisów planistycznych; •Ochrona dziedzictwa kulturowego i przyrodniczego; •Integracja planowania przestrzennego z ochroną środowiska; •Projektowanie przyjaznych przestrzeni miejskich: stref pieszych, deptaków, placów.	•Uspójnienie planowania przestrzennego na poziomie regionalnym; •Lepsza integracja infrastruktury i usług między jednostkami; •Zmniejszenie liczby naruszeń przepisów planistycznych. •Zachowanie unikalnych walorów kulturowych i przyrodniczych gminy; •Zmniejszenie negatywnego wpływu inwestycji na środowisko; •Promocja zrównoważonego rozwoju przestrzennego;	•Liczba wykrytych i usuniętych naruszeń w zakresie przepisów planistycznych; •Liczba projektów realizowanych na rzecz ochrony dziedzictwa; •Liczba nowych stref pieszych, deptaków i placów.
---	---	--

CEL OPERACYJNY: 3.3. WDRAŻANIE ODNAWIALNYCH ŹRÓDEŁ ENERGII (OZE)

Kierunki działań	Rezultaty działań	Wskaźniki osiągnięcia celów
•Wdrażanie technologii OZE i termomodernizacji na terenie gminy w budynkach użyteczności publicznej oraz mieszkalnych; •Edukacja i informowanie mieszkańców o korzyściach OZE i zagrożeniach związanych ze spalaniem w piecach paliw niskiej jakości oraz odpadów; •Współpraca z gminami ościennymi w zakresie inwestycji w OZE; •Dofinansowanie wymiany starych pieców w indywidualnych gospodarstwach domowych; •Wspieranie przedsięwzięć związanych z wymianą źródła ciepła (pompy ciepła, piece na biomase); •Budowa biogazowni rolniczej wykorzystywanej do produkcji energii elektrycznej i ciepła; •Modernizacja i instalacja energooszczędnego oświetlenia ulicznego; •Rozwój elektro i ekomobilności na terenie gminy; •Wspieranie mieszkańców w zakresie racjonalnego korzystania z wody oraz w dziedzinie gospodarki cyrkularnej (gospodarki w obiegu zamkniętym); •Wdrożenie zdalnego odczytu zużycia wody, gazu, energii;	•Ograniczenie emisji szkodliwych substancji do atmosfery z tradycyjnych źródeł ciepła (niska emisja); •Zwiększenie liczby gospodarstw domowych korzystających z OZE; •Poprawa efektywności energetycznej budynków; •Rozwój elektromobilności; •Zwiększenie świadomości ekologicznej mieszkańców; •Poprawa jakości życia; •Poprawa stanu zdrowia mieszkańców; •Budowanie proaktywnych postaw w zakresie ochrony przyrody i właściwego korzystania z dziedzictwa naturalnego; •Wypromowanie zasady 3U - Unikaj [zbędnego kupowania], Użyj [ponownie], Utylizuj, angielskie REDUCE, REUSE, RECYCLE.	•Liczba dni z przekroczeniem dopuszczalnych poziomów benzo(a)pirenu i pyłu zawieszonego (dni); •Kwota udzielonych dotacji na wymianę pieców (PLN); •Liczba budynków użyteczności publicznej z przeprowadzoną termomodernizacją (szt.); •Liczba stacji ładowania pojazdów elektrycznych na terenie gminy (szt.); •Liczba akcji proekologicznych realizowanych na terenie gminy (szt.); •Liczba wymienionych źródeł ciepła (szt.); •Liczba zamontowanych instalacji OZE (szt.); •Liczba kampanii edukacji ekologicznej (szt.); •Liczba uczestników kampanii ekologicznych (os.); •Stworzenie miejsca wymiany/oddawania niewykorzystywanych rzeczy i jedzenia.

•Promowanie idei dzielenia – stworzenie miejsca, w którym mieszkańcy mogą oddawać innym niepotrzebne im już rzeczy (w dobrym stanie - w tym żywność); •Wspieranie inicjatyw organizacji pozarządowych działających na rzecz środowiska; •Wsparcie dla mieszkańców w pozyskiwaniu funduszy na instalacje ekologiczne; •Wspieranie zrównoważonej gospodarki odpadami; •Promocja recyklingu i upcyklingu poprzez warsztaty i kampanie.		
---	--	--

CEL STRATEGICZNY: 4. WSPARCIE ROZWOJU GOSPODARCZEGO I PRZEDSIĘBIORCZOŚCI LOKALNEJ

CEL OPERACYJNY: 4.1. TWORZENIE WARUNKÓW SPRZYJAJĄCYCH ROZWOJOWI LOKALNEJ PRZEDSIĘBIORCZOŚCI

Kierunki działań	Rezultaty działań	Wskaźniki osiągnięcia celów
•Programy aktywizacji zawodowej, tworzenie warunków i usług wspierających rozwój przedsiębiorczości i samozatrudnienia (punkt obsługi przedsiębiorcy/inwestora) inkubator przedsiębiorczości, open office itp., programy realizowane wspólnie lub przy współpracy służb i instytucji rynku pracy oraz pozostałych podmiotów publicznych i prywatnych; •Skrócenie czasu oczekiwania na decyzje administracyjne poprzez optymalizację pracy urzędu; •Opracowanie systemu ulg i zwolnień podatkowych dla nowych przedsiębiorstw oraz firm inwestujących w rozwój lokalny; •Tworzenie warunków dla rozwoju zatrudnienia i samozatrudnienia w ramach gospodarki turystycznej, rekreacji i wypoczynku; •Organizacja targów, festiwali i jarmarków promujących lokalne wyroby i usługi; •Usprawnienie infrastruktury drogowej i transportowej w	•Poprawa satysfakcji mieszkańców i przedsiębiorców z usług administracyjnych; •Zwiększenie liczby nowych inwestycji w gminie; •Wzrost zainteresowania lokalnymi produktami i usługami; •Promocja lokalnych przedsiębiorstw i rzemieślników; •Lepsza dostępność komunikacyjna dla firm i inwestorów; •Zwiększenie atrakcyjności gminy dla przedsiębiorstw; •Wzrost przychodów rolników dzięki dodatkowym źródłom dochodu; •Promocja lokalnych produktów i atrakcji turystycznych; •Zwiększenie przedsiębiorczości wśród rolników; •Lepsza komunikacja między rolnikami a władzami lokalnymi; •Lepsza współpraca między lokalnymi przedsiębiorcami i rolnikami.	•Średni czas wydawania decyzji administracyjnych (dni); •Liczba przedsiębiorstw korzystających z ulg; •Liczba uczestników i wystawców na wydarzeniach organizowanych w gminie; •Liczba kilometrów wyremontowanych dróg w obszarach działalności gospodarczej / przemysłowych; •Liczba gospodarstw agroturystycznych; •Liczba rolników uczestniczących w sprzedaży bezpośredniej; •Liczba nowo zarejestrowanych działalności gospodarczych prowadzonych przez rolników; •Liczba rolników korzystających z oferowanych narzędzi wsparcia; •Liczba spółdzielni lub grup producenckich.

obszarach działalności gospodarczej. •Wspieranie dywersyfikacji działalności rolniczej poprzez rozwój agroturystyki i sprzedaży bezpośredniej. •Działania organizacyjne i promocyjne dla rolników chcących rozwijać dodatkową działalność gospodarczą. •Działania organizacyjne, informacyjne i promocyjne władz lokalnych dla rolników; •Popularyzacja idei samopomocy gospodarczej i sąsiedzkiej oraz idei spółdzielczości.		
---	--	--

CEL OPERACYJNY: 4.2. ROZWÓJ TERENÓW INWESTYCYJNYCH I PROMOWANIE INWESTYCJI ZEWNĘTRZNYCH

Kierunki działań	Rezultaty działań	Wskaźniki osiągnięcia celów
•Uwzględnienie w rozwoju infrastruktury potrzeb lokalnej przedsiębiorczości i szans na przyciągnięcie nowych inwestycji; •Utrzymywanie aktualnej, szczegółowej oferty inwestycyjnej z opisem dostępnych gruntów; •Szybka ścieżka wydawania pozwoleń i decyzji administracyjnych; •Przygotowanie dodatkowych terenów pod inwestycje (w tym zabudowę mieszkaniową); •Wspieranie (w zakresie kompetencji Urzędu Miejskiego) rozbudowy sieci szybkiego Internetu; •Aktualizacja i opracowanie zmian dokumentów planistycznych; •Współpraca z agencjami inwestycyjnymi i izbami gospodarczymi; •Wspieranie inwestycji w sektorze odnawialnych źródeł energii i ekologicznych technologii.	•Stworzenie dogodnych warunków dla rozwoju lokalnych firm; •Zwiększenie atrakcyjności gminy dla inwestorów; •Skrócenie czasu realizacji inwestycji; •Poprawa wizerunku gminy jako miejsca przyjaznego inwestorom; •Zwiększenie dostępności gruntów dla inwestorów i pod zabudowę mieszkaniową; •Rozwój mieszkalnictwa i infrastruktury gospodarczej; •Poprawa dostępu do Internetu dla mieszkańców i przedsiębiorstw; •Dostosowanie planowania przestrzennego do potrzeb inwestorów i mieszkańców; •Rozwój zrównoważonej gospodarki na terenie gminy.	•Liczba inwestycji zrealizowanych w oparciu o dostosowaną infrastrukturę; •Liczba aktualizacji oferty inwestycyjnej w ciągu roku; •Liczba inwestorów korzystających z oferty; •Liczba nowych terenów przygotowanych pod inwestycje (w arach); •Liczba podpisanych porozumień o współpracy z izbami gospodarczymi; •Moc zainstalowana w odnawialnych źródłach energii (kW).

CEL OPERACYJNY: 4.3. INTENSYFIKACJA DZIAŁAŃ PROMOCYJNYCH GMINY I WSPÓŁPRACY W RAMACH PARTNERSTWA

Kierunki działań	Rezultaty działań	Wskaźniki osiągnięcia celów
•Skuteczna współpraca i	•Programy i działania rozwijające	•Liczba obserwujących profile w

zarządzanie na terenie Partnerstwa oraz promocja obszaru; •Stworzenie nowoczesnej, responsywnej strony internetowej gminy z bogatą ofertą informacji; •Aktywna obecność w mediach społecznościowych w celu komunikacji z mieszkańcami i promocji wydarzeń; •Współpraca z mediami lokalnymi i ogólnopolskimi - przygotowywanie artykułów, reportaży i materiałów promocyjnych; •Promocja produktów lokalnych; •Rozwój zintegrowanej oferty turystycznej; •Promocja atrakcji i bazy turystycznej w popularnych portalach turystycznych i mediach społecznościowych; •Oznakowanie szlaków oraz miejsc turystycznie i rekreacyjnie atrakcyjnych.	współpracę z podmiotami zewnętrznymi, programy podnoszenia kwalifikacji i dostępności administracji samorządowej wraz z zakupem sprzętu i wyposażenia oraz działania i opracowanie dokumentów promujących obszar gminy w wymiarze społeczno - gospodarczym, środowiskowo - przestrzennym, •Spójna i skuteczna komunikacja promocyjna gminy; •Zwiększenie rozpoznawalności gminy na poziomie lokalnym i ogólnopolskim; •Lepsza dostępność informacji dla mieszkańców i inwestorów; •Zwiększenie zaangażowania użytkowników w działania gminy; •Szybsza i bardziej interaktywna komunikacja z mieszkańcami; •Większy zasięg promocji wydarzeń i inicjatyw gminy; •Skuteczniejsze informowanie o wydarzeniach i inicjatywach gminy; •Wzrost zainteresowania lokalnymi wyrobami; •Wsparcie lokalnych producentów; •Lepsze wykorzystanie potencjału lokalnych atrakcji; •Budowanie tradycji i tożsamości lokalnej.	mediach społecznościowych; •Liczba reakcji, udostępnień i komentarzy pod postami; •Liczba artykułów i materiałów promocyjnych opublikowanych w mediach; •Liczba wydarzeń promujących lokalne produkty; •Liczba producentów zaangażowanych w działania promocyjne; •Liczba zintegrowanych ofert turystycznych; •Liczba oznakowanych szlaków i atrakcji.
---	--	--

Źródło: opracowanie własne.

Model struktury funkcjonalno-przestrzennej gminy

Model struktury funkcjonalno-przestrzennej gminy oparty jest na założeniach wynikających z opisanych w diagnozie aktów planowania przestrzennego w mieście i gminie Przytyk.

Układ funkcjonalno-przestrzenny gminy Przytyk został ukształtowany przez połączenie wielu czynników, których oddziaływanie widoczne jest do dziś w strukturze przestrzennej tego obszaru. Są to przede wszystkim:

- czynniki historyczne:

Jednym z najistotniejszych czynników są uwarunkowania historyczne. Od początku istnienia miejscowość rozwijała się dzięki dogodnemu położeniu na przecięciu dwóch kluczowych szlaków handlowych: Traktu Mazowieckiego (Warszawa – Kraków) oraz Traktu Wielkopolskiego (Lublin – Poznań). To skrzyżowanie, określane niegdyś mianem „Pępka Europy”, przez wieki determinowało rozwój gospodarczy Przytyka, wzmacniany dodatkowo prawem organizacji cotygodniowych targów i dorocznych jarmarków. Jednak w XIX wieku, w wyniku budowy nowej szosy łączącej Szydłowiec, Radom i Białobrzegi, transport przeniósł się na inne, korzystniejsze drogi, co spowodowało stopniowe marginalizowanie znaczenia Przytyka. Ostatecznym ciosem dla miejscowości była utrata praw miejskich w 1869 roku oraz katastrofalne skutki działań wojennych podczas II wojny światowej, kiedy to Niemcy rozebrali niemal całą zabudowę pozostawiając jedynie kościół. Te wydarzenia historyczne pozostawiły trwały ślad w strukturze przestrzennej gminy, której centrum zachowało średniowieczny układ urbanistyczny, mimo zniszczenia większości pierwotnej zabudowy.

- układ komunikacyjny:

Niezwykle istotnym czynnikiem wpływającym na układ przestrzenny gminy jest dobrze rozwinięty system komunikacyjny. Drogi wojewódzkie nr 740 (Radom – Potworów) oraz nr 732 (Przytyk – Stary Gózd – droga krajowa nr 7) tworzą główne ciągi transportowe, które krzyżują się właśnie w centrum Przytyka. Historyczne skrzyżowanie tych traktów nadal pozostaje kluczowym punktem, koncentrującym zabudowę mieszkaniową, administracyjną i usługową. Przytyk pełni zatem funkcję centralną, obsługując większość mieszkańców gminy pod względem administracyjnym, edukacyjnym (szkoła, przedszkole), ochrony zdrowia, bezpieczeństwa (straż pożarna), a także handlowo-usługowym (sklepy, targowisko, Centrum Dystrybucji i Przetwórstwa Rolnego w sąsiednich Słowikach).

- struktura osadnicza i rozmieszczenie miejscowości:

Istotnym wyróżnikiem przestrzennym są także poszczególne jednostki osadnicze w gminie. Przytyk pełni funkcję centrum administracyjno-usługowego, gromadząc około jednej czwartej ludności całej gminy oraz znaczną większość infrastruktury publicznej, usługowej i handlowej. Większość wsi to typowe ulicówki o rozproszonej zabudowie zagrodowej, jednak kilka miejscowości, takich jak Wrzeszczów, Wrzos czy Kaszewska Wola, posiada zwartą zabudowę i odgrywa znaczącą rolę lokalnych centrów usługowych, administracyjnych i społecznych. Przykładowo Wrzeszczów jest miejscowością o rozwiniętej funkcji społecznej i gospodarczej, gdzie oprócz szkoły i ośrodka zdrowia znajduje się historyczny zespół dworski oraz kościelny, który stanowi ważny element kulturowego dziedzictwa gminy. Kaszewska Wola, położona przy istotnym ciągu drogowym, również wyróżnia się silniejszą koncentracją

zabudowy oraz obecnością infrastruktury społeczno-usługowej. Z kolei miejscowość Wrzos, choć niewielka pod względem liczby mieszkańców, pełni istotne funkcje społeczne i religijne dla mieszkańców okolicznych miejscowości.

Ważne z perspektywy funkcjonalno-przestrzennej są także kwestie turystyczno-przyrodnicze oraz dotychczasowy model użytkowania gruntów:

- rolniczy charakter gminy i użytkowanie gruntów:

Gmina Przytyk ma typowo rolniczy charakter, dominują użytki rolne, które zajmują większość powierzchni (ponad 9 tys. ha). Szczególnie charakterystyczna jest intensywna uprawa papryki w tunelach foliowych, co wpływa na krajobraz zwłaszcza północnej części gminy. Występują również tereny leśne i wodne, istotne dla rozwoju turystyki i rekreacji, w tym Zalew Domaniowski (jeden z największych zbiorników wodnych w regionie radomskim), zbiornik Jagodno oraz liczne stawy hodowlane. Jest to obszar atrakcyjny turystycznie, gdzie funkcja rekreacyjna zaczyna odgrywać coraz istotniejszą rolę, wpływając na rozwój pobliskich miejscowości, takich jak Domaniów czy Wólka Domaniowska.

- potencjał przyrodniczy i turystyczny:

Układ przestrzenny gminy wzbogacają też tereny przyrodnicze, w szczególności Dolina Radomki oraz związane z nią kompleksy leśne i zbiorniki wodne. Jednocześnie implikują one istnienie obszarów szczególnego zagrożenia powodzią. Obszar ten, obejmujący południową część gminy, jest podstawą lokalnego systemu przyrodniczego, kształtując tereny o szczególnym potencjale turystycznym. Duże kompleksy leśne, szczególnie wokół miejscowości Oblas, Zameczek, Jagodno oraz wspomniane wcześniej zbiorniki wodne, wpływają na atrakcyjność i rozwój zabudowy rekreacyjnej oraz lotniskowej. Ten obszar posiada również cenne historycznie założenia parkowe w dawnych majątkach dworskich, które wymagają jednak działań konserwatorskich i rewitalizacyjnych, aby przywrócić im dawną estetykę.

Całość układu przestrzennego gminy uzupełniają niewielkie, wyizolowane gospodarstwa oraz pojedyncze obiekty produkcyjno-usługowe, których liczba jest jednak stosunkowo niewielka. Z kolei stan techniczny zabudowy, zróżnicowany na terenie całej gminy, wskazuje na potrzebę rewitalizacji niektórych obszarów, zwłaszcza zdegradowanych obiektów przemysłowych.

Podsumowując, obecny układ funkcjonalno-przestrzenny gminy Przytyk jest efektem wielowiekowej ewolucji historycznej, uwarunkowań przyrodniczych oraz współczesnych czynników gospodarczych i komunikacyjnych, które wciąż wpływają na dynamikę i kierunki jej dalszego rozwoju.

Hierarchia ośrodków osadniczych

W hierarchii ośrodków osadniczych centralną rolę pełni miasto Przytyk, które można sklasyfikować jako jednostkę z poziomu VII według metodyki wskazanej przez Obserwatorium Polityki Miejskiej i Regionalnej IRMiR⁴¹.

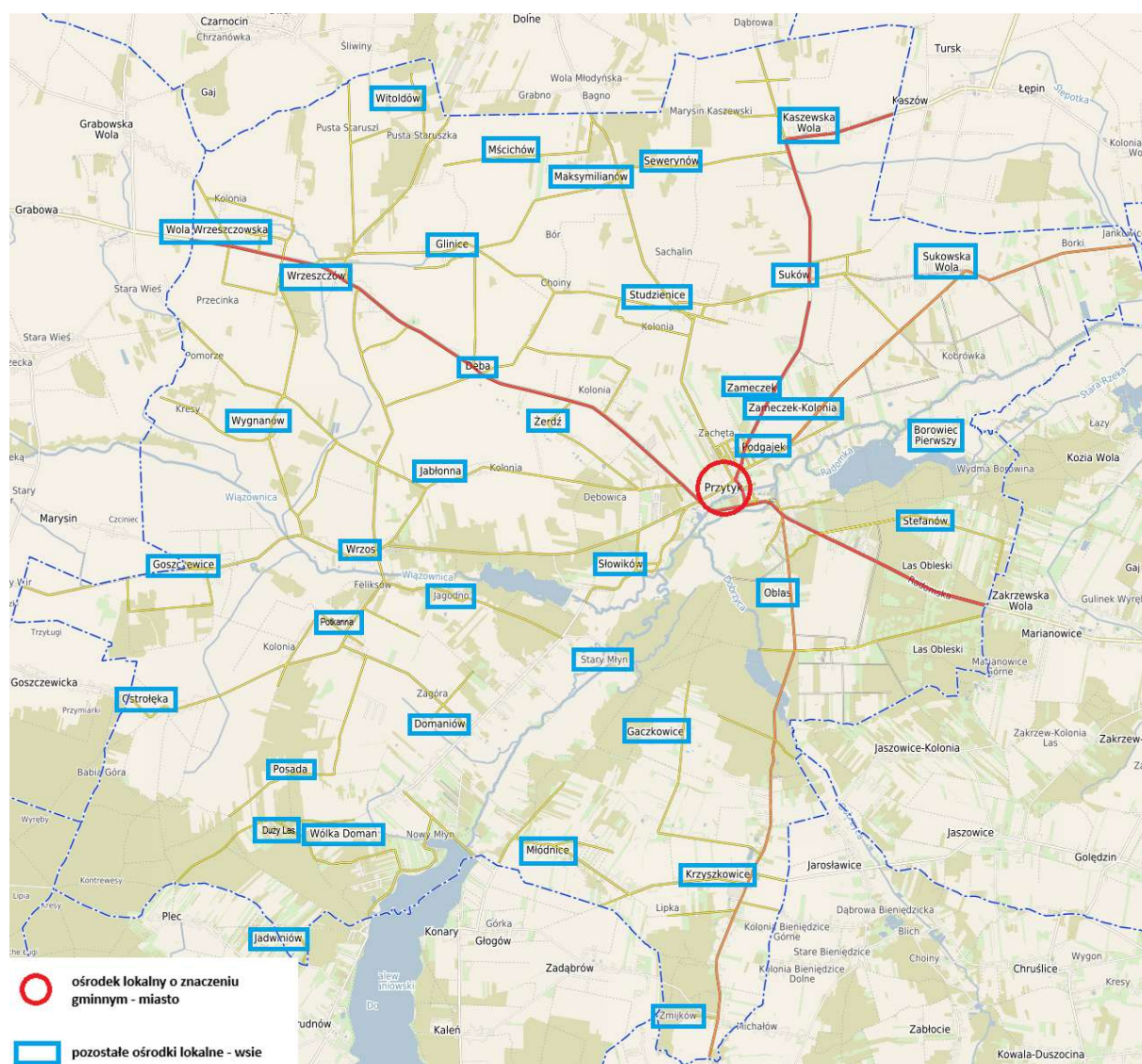
Poza miastem Przytykiem w gminie znajduje się 38 miejscowości wiejskich (uwzględnionych w rejestrze TERYT): Borowiec Pierwszy (0634408), Dęba (0634041), Domaniów (0634070), Gaczkowice

⁴¹ Sobala-Gwosdz A., 2023, Pozycja miast jako ośrodków centralnych, Badania Obserwatorium Polityki Miejskiej, Instytut Rozwoju Miast i Regionów, Warszawa–Kraków.

(0634118), Glinice (0634124), Goszczewice (0634130), Jabłonna (0634147), Kaszewska Wola (0634160), Krzyszkowice (0634182), Maksymilianów (0634207), Młódnice (0634213), Oblas (0634236), Ostrołęka (0634259), Podgajek (0634271), Posada (0634302), Potkana (0634319), Sewerynów (0634377), Słowików (0634383), Stefanów (0634390), Studzienice (0634414), Sukowska Wola (0634450), Suków (0634495), Wola Wrzeszczowska (0634510), Wólka Domaniowska (0634532), Wrzeszczów (0634578), Wrzos (0634590), Wygnanów (0634615), Żerdź (0634638), Żmijków (0634199), Duży Las (0634555), Jadwiniów (0634561), Jagodno (0634087), Mścichów (0634220), Stary Młyn (0634093), Witoldów (0634503), Zameczek-Kolonia (0634294), Zameczek (0634621), Oblas (0634242)

Hierarchę ośrodków przedstawia rysunek 8.

Rysunek 8. Sieć osadnicza gminy Przytyk

Źródło: opracowanie własne na podstawie map <https://przytyk.e-mapa.net/>

Istniejąca sieć transportowa

Infrastrukturę komunikacyjną gminy Przytyk tworzy system dróg wojewódzkich, powiatowych oraz gminnych. Drogi wojewódzkie:

- nr 740 relacji Radom – Przytyk – Potworów;

- nr 732 Stary Gózd – Stara Błotnica – Kaszów – Przytyk.

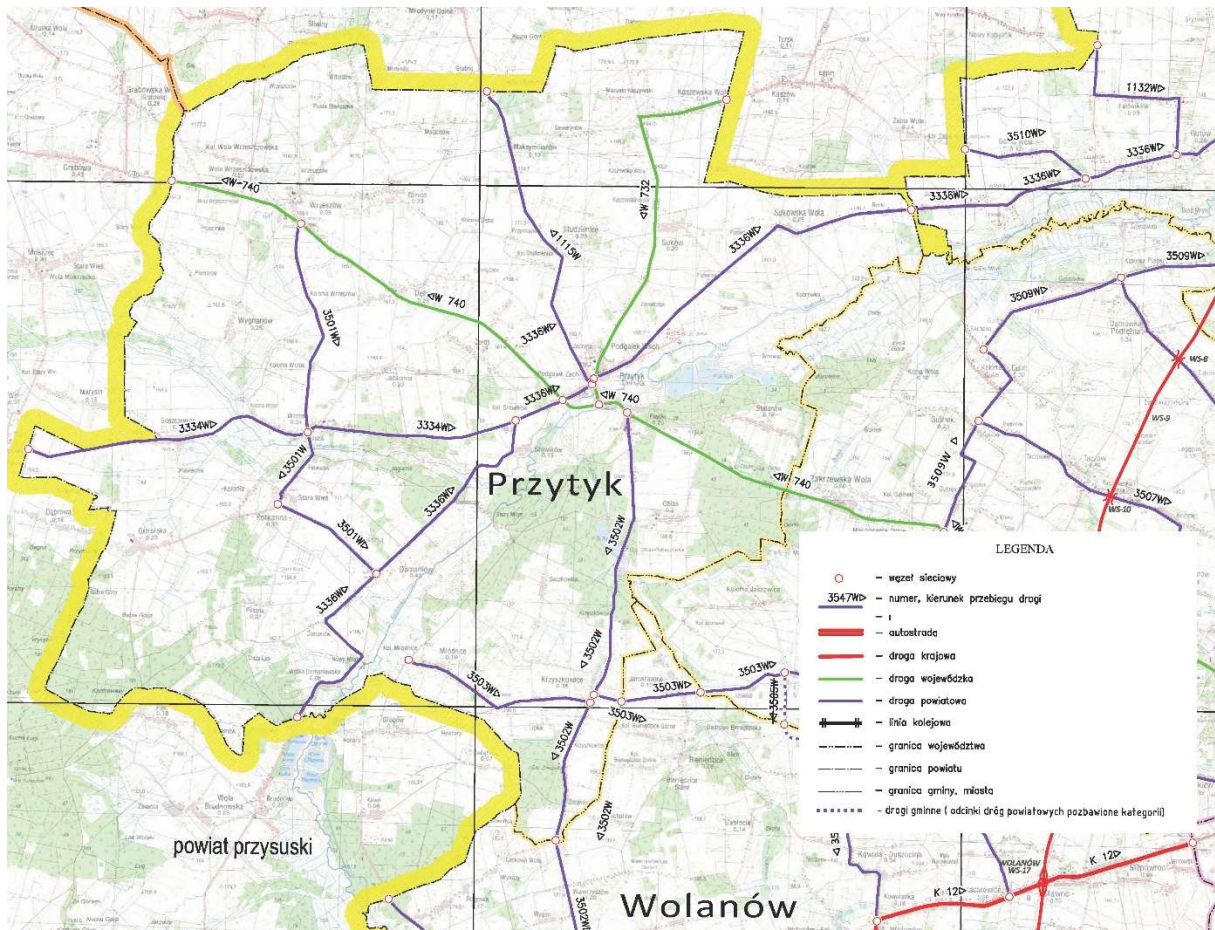
Uzupełnieniem dróg wojewódzkich na terenie gminy są drogi powiatowe:

- nr 1115W Przytyk-Kożuchów - do drogi Nr 729;
- nr 3334W Wir – Goszczewice – Przytyk;
- nr 3335W Wir – Ostrołęka – Potkanna (droga powiatowa – powiat przysuski);
- nr 3336W Wieniawa - Przytyk – Jedlińsk;
- nr 3501W Wrzeszczów - Wrzos – Domaniów;
- nr 3502W Przytyk – Wawrzyszów;
- nr 3503W Młodnice - Jarosławice - Cerekiew – Radom;
- nr 3504W Konary – Żmijków.

oraz drogi gminne o ogólnej długości 91,2 km (nawierzchnia twarda 61,2 km – twarda ulepszona 58,9, gruntowa 30,0 km)⁴².

Schemat istniejącej infrastruktury transportowej w mieście i gminie Przytyk przedstawia rysunek 9.

Rysunek 9. Schemat istniejącej sieci transportowej w mieście i gminie Przytyk

Źródło: opracowanie własne na podstawie: <https://pzd-radom.finn.pl/bipkod/005>.

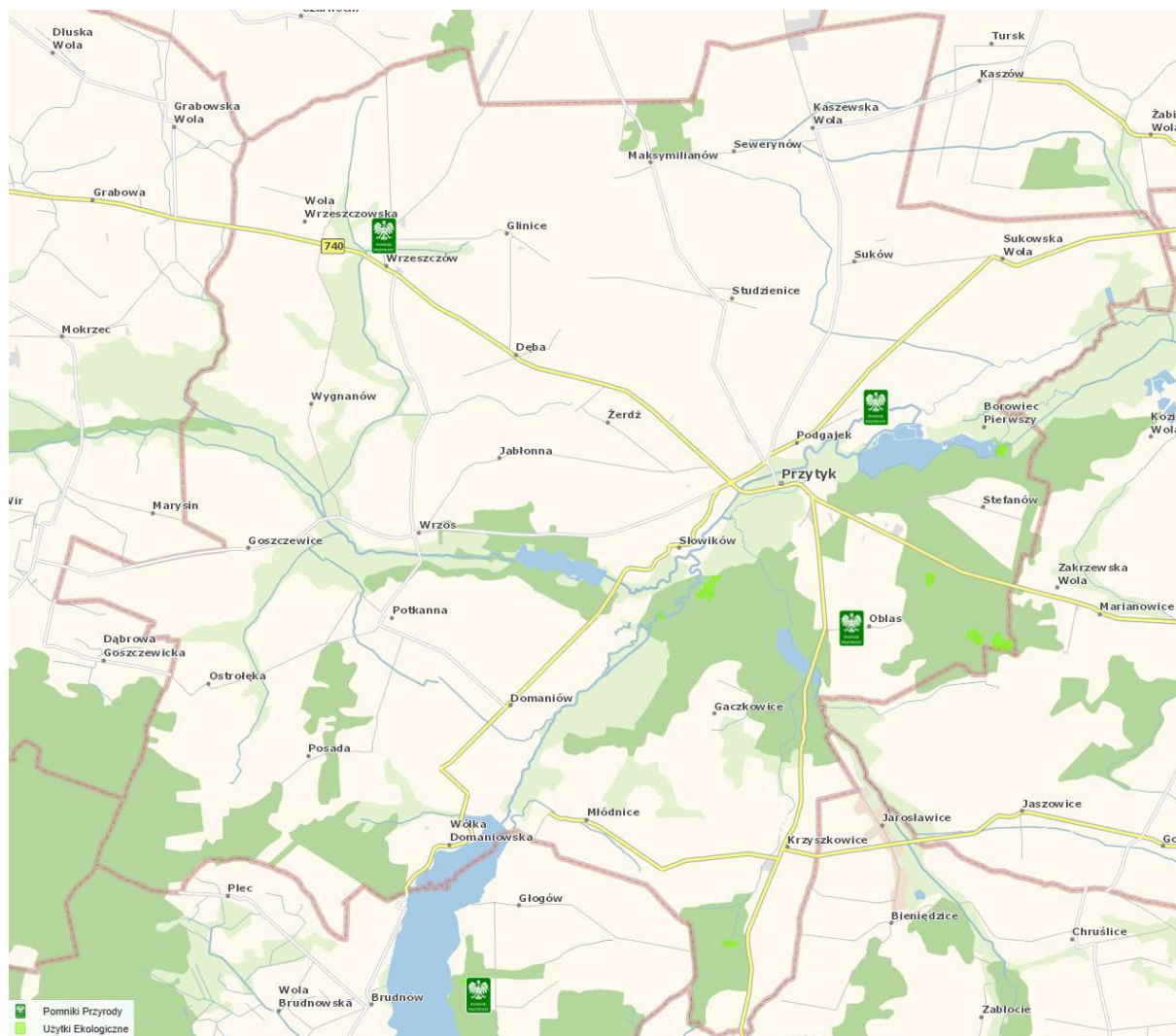
⁴² Dane GUS BDL na koniec 2023 roku. Według definicji GUS droga twarda to droga mająca twardą nawierzchnię ulepszoną (z kostki kamiennej, klinkieru, betonu, z płyt kamienno-betonowych, bitumu) lub droga o nawierzchni nieulepszonej (tłuczniowej lub brukowej).

System powiązań przyrodniczych - obszary szczególnego zagrożenia powodzią

W granicach gminy Przytyk, ani w bezpośrednim sąsiedztwie, nie występują wielkoobszarowe formy ochrony przyrody, takie jak obszary Natura 2000, parki krajobrazowe, obszary chronionego krajobrazu itp. W gminie znajdują się jedynie użytki ekologiczne i pomniki przyrody – szczegółowo opisane w rozdziale Środowisko naturalne i infrastruktura.

Obszary prawnie chronione stanowią 0,1% ogólnej powierzchni gminy Przytyk i zajmują 15,34 ha . Stanowią je użytki ekologiczne zajmujące 15,34 ha.

Rysunek 10. Schemat systemu obszarów chronionych

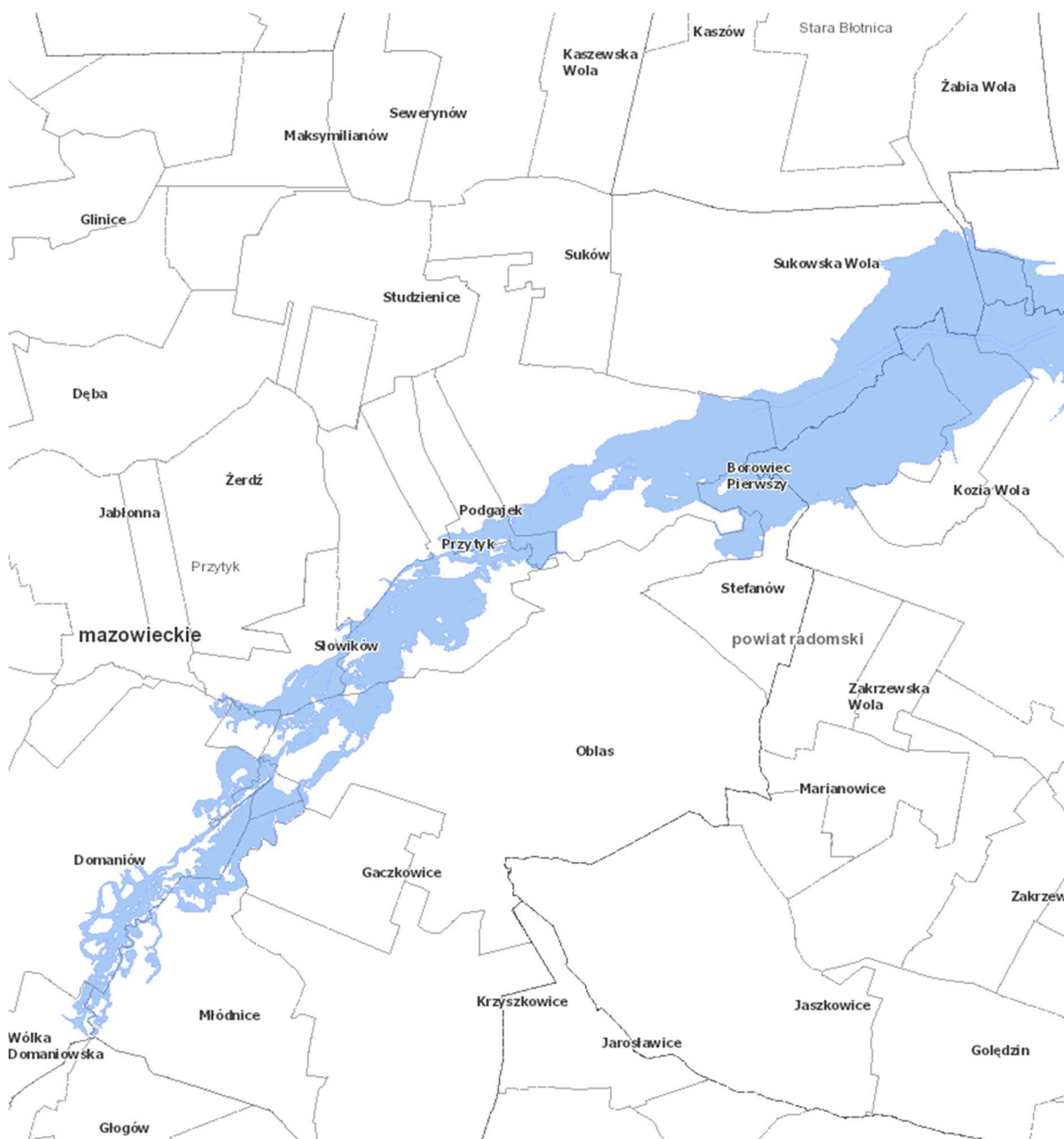
Źródło: <https://geoserwis.gdos.gov.pl/mapy/?usedesktop=true>

Teren gminy Przytyk, ze względu na swoje położenie oraz charakterystykę hydrologiczną, znajduje się na obszarze narażonym na zalanie, określonym na podstawie map zagrożenia powodziowego, dostępnych w Systemie Informatycznym Ochrony Kraju (ISOK).

Analizując dane zawarte na arkuszach mapowych o godłach: M-34-18-D-b-1; M-34-18-D-b-2; M-34-18-D-a-4; M-34-18-D-b-3; M-34-18-D-c-2; wyznaczone zostały konkretne obszary, na których istnieje szczególnie ryzyko wystąpienia powodzi, obejmujące przede wszystkim dolinę rzeki Radomki oraz tereny przylegające do Zalewu Domaniewskiego i zbiornika Jagodno. Zagrożenie powodziowe

dotyczy zarówno terenów rolniczych, jak i obszarów o zabudowie mieszkaniowej oraz rekreacyjnej, które zlokalizowane są w bliskim sąsiedztwie cieków i zbiorników wodnych.

Rysunek 11. Obszary szczególnego zagrożenia powodzią wg danych systemu ISOK

Źródło: Hydroportal: <https://wody.isok.gov.pl/>

Obszary te wymagają szczególnej ochrony, starannego planowania przestrzennego oraz inwestycji w infrastrukturę przeciwpowodziową. Priorytetowe znaczenie mają działania prewencyjne, w tym regulacja stosunków wodnych, utrzymanie urządzeń hydrotechnicznych, regularny monitoring zagrożeń oraz edukacja mieszkańców na temat zagrożeń powodziowych i procedur postępowania w przypadku wystąpienia sytuacji kryzysowej.

Przesłanki formułowania polityki przestrzennej gminy

Polityka przestrzenna gminy wynika z czynników określających:

- miejsce gminy w systemie osadniczym kraju oraz jego związków z otoczeniem (poprzez układy przyrodnicze i kulturowe),
- system środowiska przyrodniczego i zasad jego ochrony oraz wykorzystania go jako waloru rozwojowego gminy,
- walory dziedzictwa kulturowego, zasad jego ochrony i wykorzystania go jako waloru rozwojowego gminy,
- kierunki zagospodarowania gminy, uwzględniające potrzeby lokalizacji zespołów działalności gospodarczej, zespołów mieszkaniowych, usługowych,
- zasady rozwiązywania problemów związanych z układem komunikacyjnym i infrastrukturą techniczną poprzez planowanie przestrzenne i zagospodarowanie przestrzeni.

Przyjmuje się także, jako przesłanki formułowania polityki przestrzennej gminy Przytyk, stosowne rekomendacje w zakresie kształtowania i prowadzenia polityki przestrzennej województwa mazowieckiego zawarte w Rozdziale 3.6.2. SRWM (s. 42.43).⁴³

Dla przyszłości gminy Przytyk w wymiarze przestrzennym niezmiennie istotne będą także zadania o charakterze inwestycyjnym - inwestycje celu publicznego o charakterze ponadlokalnym, o których mowa w art. 39 ustawy o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym, zawartych w szczególności w:

- Planie Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Mazowieckiego, przyjętym uchwałą nr 22/18 Sejmiku Województwa Mazowieckiego z dnia 19 grudnia 2018 r. (Dz. Urz. Woj. Maz. z dnia 28 grudnia 2018 r., poz. 13180), tj.:
 - zapewnienie odpowiedniej przepustowości rzeki Radomki w km 63+336-74+496, 85+347-86+297, 90+770-91+283, 94+512-99+737, 100+751-104+075 gm. Przytyk, gm. Wieniawa, gm. Przysucha,
- Regionalnym Planie Transportowym Województwa Mazowieckiego w perspektywie do 2030 roku, przyjętym uchwałą Nr 515/313/22 Zarządu Województwa Mazowieckiego z dnia 5 kwietnia 2022 roku:
 - R33 -budowa DW740 w nowym śladzie od granicy Radomia do węzła „Radom Wschód” na drodze S7 i od węzła „Radom Wschód” na drodze S7 w kierunku Potworowa.
- Wieloletniej Prognozie Finansowej Województwa Mazowieckiego, przyjętej Uchwałą nr 209/23 Sejmiku Województwa Mazowieckiego z dnia 19 grudnia 2023 r. w sprawie Wieloletniej Prognozy Finansowej Województwa Mazowieckiego na lata 2024-2038 (ze zm.):
 - przebudowa drogi wojewódzkiej nr 7 40 na odcinku od km 17+ 775 do km 19+275 w miejscowości Żerdź, gmina Przytyk -poprawa bezpieczeństwa ruchu drogowego.

Gminę Przytyk określić można jako jednostkę o dodatnich czynnikach rozwoju, posiadającą uwarunkowania do dalszego stabilnego rozwoju i wzrostu gospodarczego. Pomimo występowania pewnych ograniczeń, przeważają aspekty pozytywne, które należy wykorzystać w polityce przestrzennej tego obszaru oraz dla potrzeb kreowania działań zmierzających do poprawy jakości życia mieszkańców i rozwoju gminy. Zgodnie z wizją rozwoju gminy Przytyk będzie miejscem

⁴³ Strategii rozwoju województwa mazowieckiego 2030+, Urząd Marszałkowski Województwa Mazowieckiego, <https://mazovia.pl/pl/bip/dokumenty-strategiczne/strategia-rozwoju-wojewodztwa-mazowieckiego-2030-innowacyjne-mazowsze.html>.

korzystającym w pełni ze swoich atutów przyrodniczo-gospodarczych, ze swojego położenia i lokalizacji w oparciu o główne szlaki komunikacyjne.

Szczególnie istotne elementy warunkujące rozwój przestrzenny gminy to:

- typowo rolniczy charakter gminy, który dominuje zarówno w strukturze zagospodarowania przestrzennego, jak i gospodarce tego obszaru. Bardzo dobre warunki glebowe i klimatyczne oraz działania inwestycyjne władz samorządowych, pozwalają na kontynuację i dalszy rozwój działalności rolniczej związanej z produkcją i przetwórstwem warzyw i owoców, zwłaszcza *Papryki Przytyckiej*;
- wysokie walory przyrodniczo-krajobrazowe, zwłaszcza południowej części gminy, poza wartością ekologiczną, stanowią o wysokich możliwościach rozwoju turystyki w Przytyku. Szczególnie istotny potencjał mają tutaj zbiorniki wodne Zalew Domaniowski, Jagodno, stawy rybne w Zameczku i Oblasie, a także dolina rzeki Radomki, dające możliwość rozwoju funkcji turystycznej i rekreacyjnej o zasięgu ponadlokalnym. Determinują one również zapotrzebowanie na dalszy rozwój zabudowy rekreacji indywidualnej. Niezbędna jednak w tym zakresie jest kontynuacja rozbudowy infrastruktury turystycznej – bazy gastronomicznej, noclegowej, usług, obiektów i urządzeń turystycznych, w tym zwłaszcza dalsze odpowiednie zagospodarowanie okolic zbiorników Domaniów i Jagodno;
- uwzględnianie w dokumentach planistycznych map zagrożenia powodziowego, map ryzyka powodziowego oraz planów zarządzania ryzykiem powodziowym;
- zasoby kulturowe, stanowiące dodatkowy czynnik rozwoju funkcji turystycznej – zachowany historyczny układ urbanistyczny w centrum Przytyka pozwala na duże możliwości kreowania kompozycji miasta zabytkowego oraz wytworzenie szczególnego jego wizerunku. Na terenie gminy występują także zachowane obiekty zabytkowe, wymagają one jednak podjęcia prac rewitalizacyjnych i odpowiedniego wykorzystania. Szczególnie cenne są aspekty związane z atrakcyjną historią Przytyka oraz elementy lokalnej kultury i tradycji (także tych współczesnych), kształtujące tożsamość kulturową tego obszaru i stanowiące potencjał dla promocji gminy w skali ponadlokalnej. Warto podkreślić tu znaczenie organizowanych imprez kulturalnych, m.in. *Ogólnopolskich Targów Papryki* czy wydarzeń kulturalnych nad Zalewem Domaniowskim;
- promienisty układ głównych ciągów komunikacyjnych, schodzący się w części centralnej gminy, daje dobre powiązania, zarówno zewnętrzne jak i wewnętrzne gminy. Ponadto przeprowadzane sukcesywnie remonty i modernizacje dróg podnoszą jakość infrastruktury komunikacyjnej, a tym samym komfort życia mieszkańców i warunki inwestycyjne w gminie.
- strefowy układ funkcjonalny gminy (część północna o korzystnych warunkach rozwoju rolnictwa, część środkowa - obszary administracyjno-usługowe i południowa o korzystnych warunkach do rozwoju funkcji turystyczno-rekreacyjnej), dający możliwość odpowiedniego ukierunkowania działań polityki przestrzennej i ograniczenia tym samym pojawiania się konfliktów przestrzennych.
- stabilizujące się wskaźniki demograficzne i optymistyczne prognozy w tym zakresie, a także podejmowane w ostatnich latach działania modernizacyjne i inwestycyjne w gminie, podnoszące jakość życia i atrakcyjność inwestycyjną gminy.
- wysoki stopień zwodociągowania gminy oraz lokalizacja w granicach Przytyka elektrowni wodnych, stanowiące pozytywny czynnik rozwoju gminy. Fakt występowania bardzo rozproszonej zabudowy na obszarze gminy generuje natomiast problem odpowiedniego zaopatrzenia w infrastrukturę techniczną (zwłaszcza kanalizację), komunikacyjną i

społeczną. Czynnikiem potęgującym ten problem jest niski stopień pokrycia gminy planami miejscowymi.

Stosunek do przedstawionych uprzednio uwarunkowań rozwoju, w tym odnoszących się bezpośrednio do kształtowania polityki przestrzennej znajduje swoje odzwierciedlenie w uwarunkowaniach i rekomendacjach w zakresie kształtowania i prowadzenia polityki przestrzennej w gminie.

Ustalenia i rekomendacje w zakresie kształtowania i prowadzenia polityki przestrzennej w gminie

Analiza uwarunkowań zagospodarowania przestrzennego miasta i gminy Przytyk oraz przyjętych celów strategicznych stanowi podstawę przy formułowaniu kierunków kształtowania i prowadzenia polityki przestrzennej gminy. Kierunki rozwoju gminy podzielono na obszary o różnych funkcjach wraz ze wskazaniem głównych kierunków oraz wskaźników zagospodarowania.

Z dotychczasowego przeznaczenia terenów wynikają następujące kierunki prowadzenia polityki przestrzennej:

- W zakresie zabudowy: należy dążyć do wielofunkcyjnego rozwoju Gminy przy jednoczesnej strefowej koncentracji rozwoju poszczególnych funkcji w Gminie, zachowując równocześnie równowagę pomiędzy poszczególnymi funkcjami, jak również właściwą proporcję pomiędzy terenami zainwestowanymi a otwartymi. Należy efektywnie wykorzystywać istniejące zainwestowanie oraz dążyć do zrównoważonego rozwoju gminy. Przy sytuowaniu nowej zabudowy należy priorytetowo uzupełniać istniejące zainwestowanie, dążąc przy tym do uniknięcia nadmiernego rozproszenia zabudowy.
- W zakresie ochrony środowiska: należy planować i realizować zabudowę na terenie Gminy z zachowaniem obowiązujących standardów jakości środowiska (m.in.: w zakresie odprowadzania ścieków i wód deszczowych, emisji pyłów i gazów do powietrza, gospodarki odpadami, ochrony przed hałasem), ze szczególnym uwzględnieniem południowej części Gminy, w tym zwłaszcza okolic zbiornika Domaniów i Jagodno.
- W zakresie dóbr kultury: ochrona zasobów dziedzictwa kulturowego, w tym strefy ochrony konserwatorskiej obejmującej historyczny układ urbanistyczny Przytyka ujęty w rejestrze zabytków.
- W zakresie komunikacji: podstawowym kierunkiem przebudowy układu komunikacyjnego powinno być dostosowanie parametrów istniejących dróg do zgodnych z przepisami odrębnymi.
- Z przeprowadzonej analizy obecnego zagospodarowania oraz bilansu terenów przeznaczonych pod zabudowę wynika przede wszystkim, że na terenie gminy Przytyk należy przewidzieć nowe tereny inwestycyjne w zakresie zabudowy mieszkaniowej, a także uzupełnić istniejące jednostki funkcją usługową. Należy przewidzieć tereny pod rozwój funkcji turystycznej i związanych z nią usług w tym zakresie.
- Na terenie gminy Przytyk wskazuje się zakaz lokalizacji zakładów o zwiększonym lub dużym ryzyku wystąpienia poważnych awarii.⁴⁴

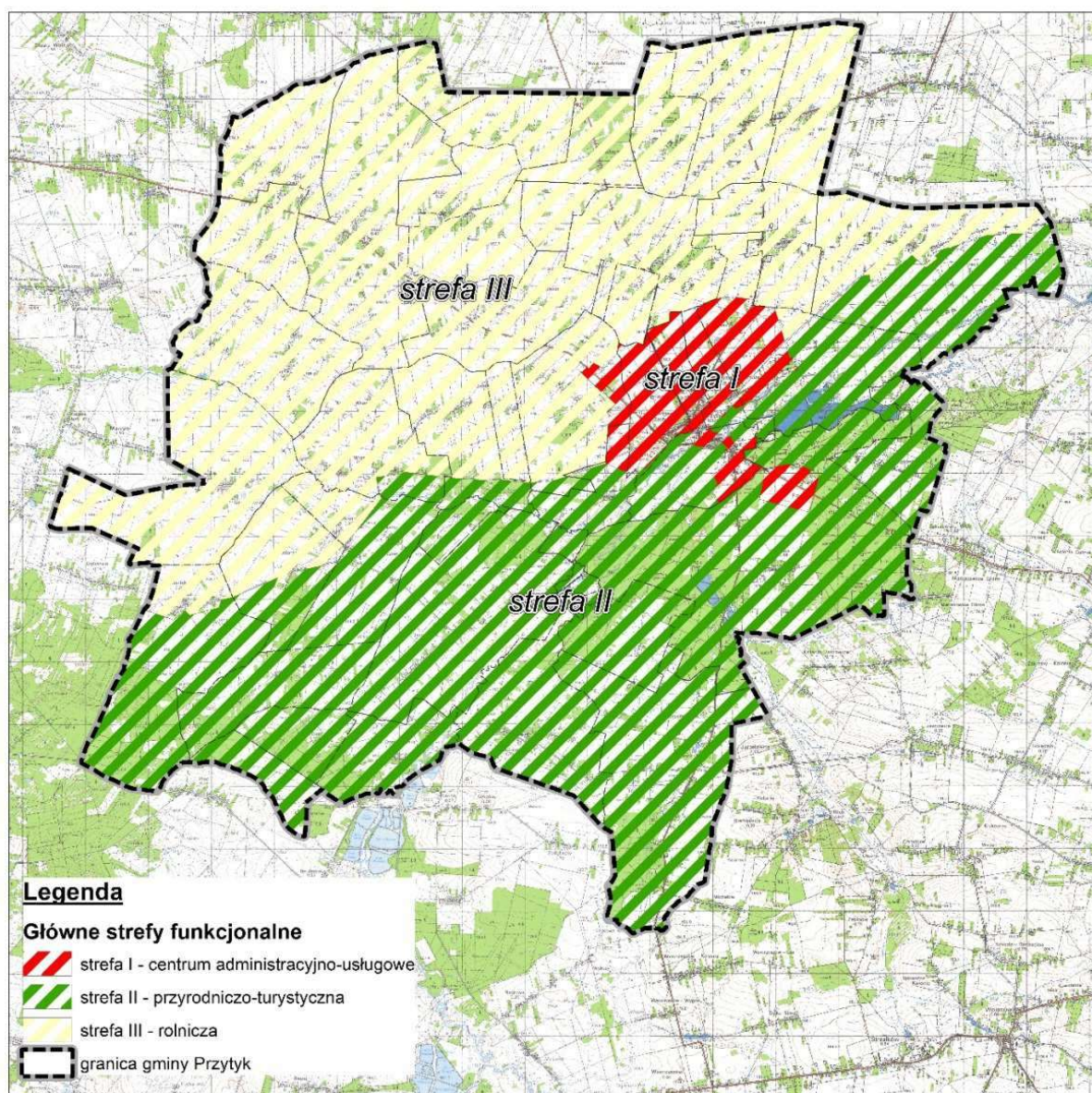
⁴⁴ Z dniem 24 września 2023 roku weszła w życie nowelizacja ustawy o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym, która wprowadziła istotne zmiany w systemie planowania przestrzennego. Dotychczasowe studia uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gmin zostały zastąpione przez plany ogólne gminy. Obowiązujące studia zachowują moc do dnia wejścia w życie planu ogólnego w danej gminie, jednak nie dłużej niż do 31 grudnia 2025 roku. W związku z tym, gmina Przytyk przystąpiła do opracowania planu ogólnego, aby dostosować swoje dokumenty planistyczne do nowych przepisów.

Przedstawione kierunki polityki przestrzennej gminy Przytyk są zgodne z dotychczasowymi ustaleniami. Jednak w świetle zmian legislacyjnych, podjęto działania mające na celu opracowanie planu ogólnego gminy, aby zapewnić zgodność z obowiązującymi przepisami prawa.

W oparciu o uwarunkowania zagospodarowania przestrzennego zostały wydzielone trzy jednostki funkcjonalno- przestrzenne:

- Jednostka I— centrum administracyjno-usługowe gminy, które obejmuje miejscowość Przytyk, Podgajek oraz częściowo Oblas i Zameczek, stanowiące obszar koncentracji funkcji usługowo-administracyjnych gminy.
- Jednostka II – przyrodniczo-turystyczna obejmuje tereny najbardziej cenne przyrodniczo, a w związku z tym cechujące się najwyższym potencjałem turystycznym – obejmuje południową część obszaru gminy. W skład jednostki I zostały zaliczone przede wszystkim wsie Domaniów, Wólka Domaniowska, Jagodno, Słowików, Młódnice, Stefanów.
- Jednostka III – rolnicza obejmuje pozostały obszar gminy (tj. część północną gminy).

Rysunek 12. Główne jednostki funkcjonalno-przestrzenne na obszarze Przytyka

Źródło: Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Przytyk, s.123.

Obszary strategicznej interwencji określone w strategii rozwoju województwa mazowieckiego wraz z zakresem planowanych działań

Obszary strategicznej interwencji w mieście i gminie Przytyk

Miasto i gmina Przytyk leży w dwóch z obszarów strategicznej interwencji (OSI) określonych w SRWM 2030+, tj. radomskim obszarze problemowym (podregion NUTS 3) oraz miejskim obszarze funkcjonalnym miasta średniego tracącego funkcje społeczno-gospodarcze – Radomia (wyszczególniony także w KSRR 2030). Natomiast nie znajduje się na terenie OSI zdefiniowanych z poziomu krajowego, wskazanych w SOR, tj. obszarów zagrożonych trwałą marginalizacją w województwie mazowieckim.⁴⁵

W SRWM 2030+ OSI zdefiniowano z wykorzystaniem definicji określonej w ustawie o zasadach prowadzenia polityki rozwoju – jako obszary o zidentyfikowanych lub potencjalnych powiązaniach funkcjonalnych lub o szczególnych warunkach społecznych, gospodarczych lub przestrzennych, decydujących o występowaniu barier rozwoju lub trwałych, możliwych do aktywowania, potencjałów rozwojowych, do których jest kierowana interwencja publiczna.

OSI problemowe wyznaczone zostały w celu zniwelowania istniejących problemów i barier dla rozwoju nowych lub istniejących funkcji i poprawy warunków życia mieszkańców w podregionach województwa mazowieckiego. Interwencję w każdym OSI problemowym ograniczono do dwóch kluczowych obszarów tematycznych, których potencjał jest niedostatecznie wykorzystany bądź które negatywnie oddziałują na pozostałe sfery życia społeczno-gospodarczego z uwagi na kumulację niekorzystnych czynników, uniemożliwiając efektywne wykorzystanie istniejących potencjałów rozwojowych podregionów.

Bieguny wzrostu obejmują miasta wraz z obszarami funkcjonalnymi (MOF). Są one oparte są na potencjale miast jako centrów rozwoju społeczno-gospodarczego wraz z powiązaniem z nimi funkcjonalnie otoczeniem. Wsparcie dla tego typu OSI będzie obejmować głównie działania ukierunkowane na efektywną współpracę między miastem a obszarami otaczającymi w celu przezwyciężania wspólnych problemów bądź wzmacniania potencjałów w wymiarze ponadlokalnym. Należy podkreślić, iż pomimo wskazania MOF jako odrębnej kategorii OSI, ich rozwój jest ściśle powiązany z rozwojem OSI problemowych, gdzie są usytuowane. W związku z tym, działania prowadzone na obszarze poszczególnych MOF, jako istniejących bądź potencjalnych biegunów wzrostu, będą przekładać się na poprawę konkurencyjności i spójności w skali całego podregionu, z korzyścią dla całego województwa.

Wyznaczenie OSI umożliwia lepszą koordynację działań strategicznych wpisujących się w politykę rozwoju i planowania przestrzennego regionu. Ułatwia także przyporządkowanie właściwych narzędzi interwencji publicznej, co wpływa na zwiększenie skuteczności i efektywności podejmowanych działań.

⁴⁵ Rozdział opracowano z bezpośrednim wykorzystaniem odpowiednich zapisów Strategii Rozwoju województwa mazowieckiego 2030+. Innowacyjne Mazowsze. (uchwała nr 72/22 Sejmiku Województwa Mazowieckiego z dnia 24.05.2022 r.).

Radomski MOF miast średnich tracących funkcje społeczno-gospodarcze – potencjalny biegun wzrostu

W przypadku miast średnich tracących funkcje społeczno-gospodarcze, jak właśnie Radom, niezbędne jest efektywne wykorzystanie potencjału, którym dysponują, i wzmacnianie współpracy w obszarach funkcjonalnych, tak aby miasta te mogły pełnić rolę biegunów wzrostu w swoim otoczeniu – w skali subregionalnej.

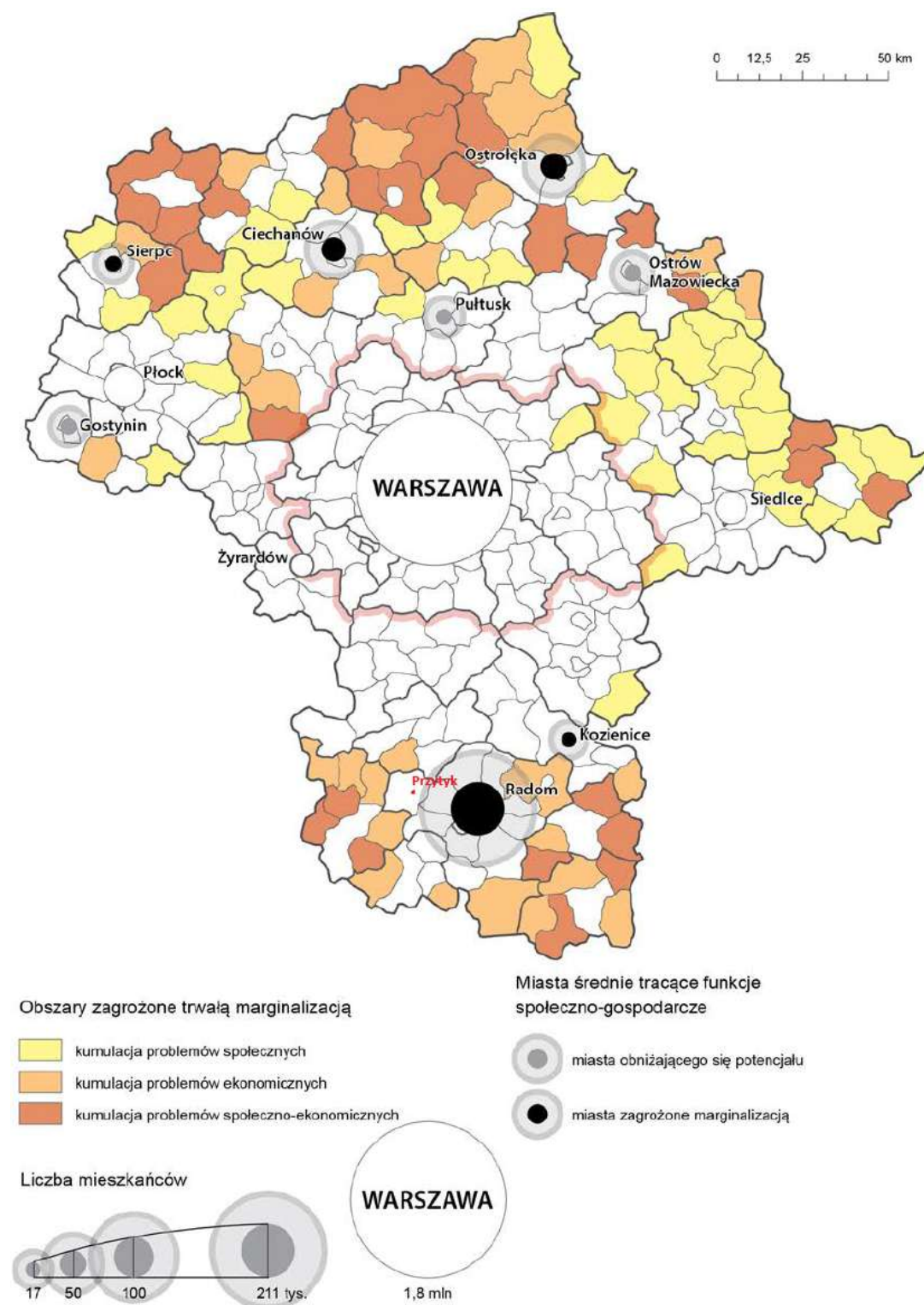
Efektywna współpraca i współzarządzanie w obrębie miejskich obszarów funkcjonalnych, skoncentrowane na niwelowaniu ponadlokalnych problemów i barier rozwojowych, przyczynią się do wzmocnienia powiązań funkcjonalnych między miastami i otaczającymi je obszarami, w tym w wymiarze miasto – obszary wiejskie. Pozwoli to na włączenie obszarów wiejskich w procesy rozwojowe i ich pobudzenie gospodarcze, zwłaszcza gmin zaliczonych do grupy obszarów zagrożonych trwałą marginalizacją, wskazanych na poziomie krajowym. W przypadku miast średnich tracących funkcje społeczno-gospodarcze, kluczowe będzie zatrzymanie lub przynajmniej spowolnienie utraty ich dotychczasowych funkcji oraz rozwój nowych gałęzi gospodarki, które pozwolą na wzmocnienie ich pozycji konkurencyjnej oraz poprawę sytuacji społeczno-gospodarczej, przy jednoczesnej poprawie stanu środowiska.

Sprzyjać powyższemu będzie koncentracja współpracy na:

- działaniach wspólnych dla wszystkich MOF:
 - uporządkowanie gospodarki przestrzennej i przywrócenie ładu przestrzennego w miejskich obszarach funkcjonalnych, obejmujące w szczególności koordynację procesów planowania przestrzennego w celu ochrony ładu przestrzennego, terenów otwartych przed rozpraszaniem zabudowy, chaosem inwestycyjnym i przeznaczaniem gruntów rolnych i leśnych na cele nierolnicze i nieleśne, jak też rewitalizację oraz dbałość o dostęp do wysokiej jakości terenów zieleni i ograniczanie emisji hałasu;
 - rozwój efektywnego systemu transportowego opartego na transporcie zbiorowym i niezmotoryzowanym, tj. rozwój infrastruktury pieszej, zintegrowanej sieci tras rowerowych zgodnej ze standardami określonymi na poziomie województwa połączonej z trasami wojewódzkimi, a także niskoemisyjnego transportu zbiorowego zintegrowanego z systemem wojewódzkim;
 - poprawę jakości powietrza, w tym kompleksową modernizację energetyczną budynków, likwidację źródeł niskiej emisji, inwestycje w OZE, tworzenie korytarzy regeneracyjnych miast, rozwój zielonej i niebieskiej infrastruktury oraz ograniczanie indywidualnego ruchu samochodowego w miastach i ich obszarach funkcjonalnych;
 - zwiększenie efektywności i dostępności do usług publicznych dostosowanych do potrzeb różnych grup społecznych w miejskich obszarach funkcjonalnych. Należy przy tym uwzględnić starzenie się społeczeństwa i spadek liczby ludności, zwłaszcza w miastach średnich tracących funkcje społeczno-gospodarcze. Współpraca jednostek samorządu terytorialnego na rzecz bardziej efektywnej koordynacji i integracji świadczenia usług publicznych, rozwój wspólnych centrów usług publicznych, instytucji otoczenia biznesu czy spójnej w skali obszaru funkcjonalnego oferty edukacyjnej lub biznesowej przyczyni się do optymalizacji kosztów i podniesienia efektywności prowadzonych działań.
- rozwoju lokalnych rynków pracy i aktywizacji zawodowej mieszkańców, w tym w zakresie dostosowania oferty edukacyjnej i doradztwa zawodowego, zapewniając równowagę popytowo- podażową na rynku pracy i niwelując zjawisko bezrobocia strukturalnego,

- zwiększeniu atrakcyjności inwestycyjnej i wspieraniu przedsiębiorczości w celu rozwoju nowych gałęzi gospodarki, w tym w zakresie przemysłu przyszłości oraz zielonych (zrównoważonych) inwestycji,
- rozwoju uczelni wyższych.

Rysunek 13. Obszary zagrożone trwałą marginalizacją i miasta średnie tracące funkcje społeczno-gospodarcze

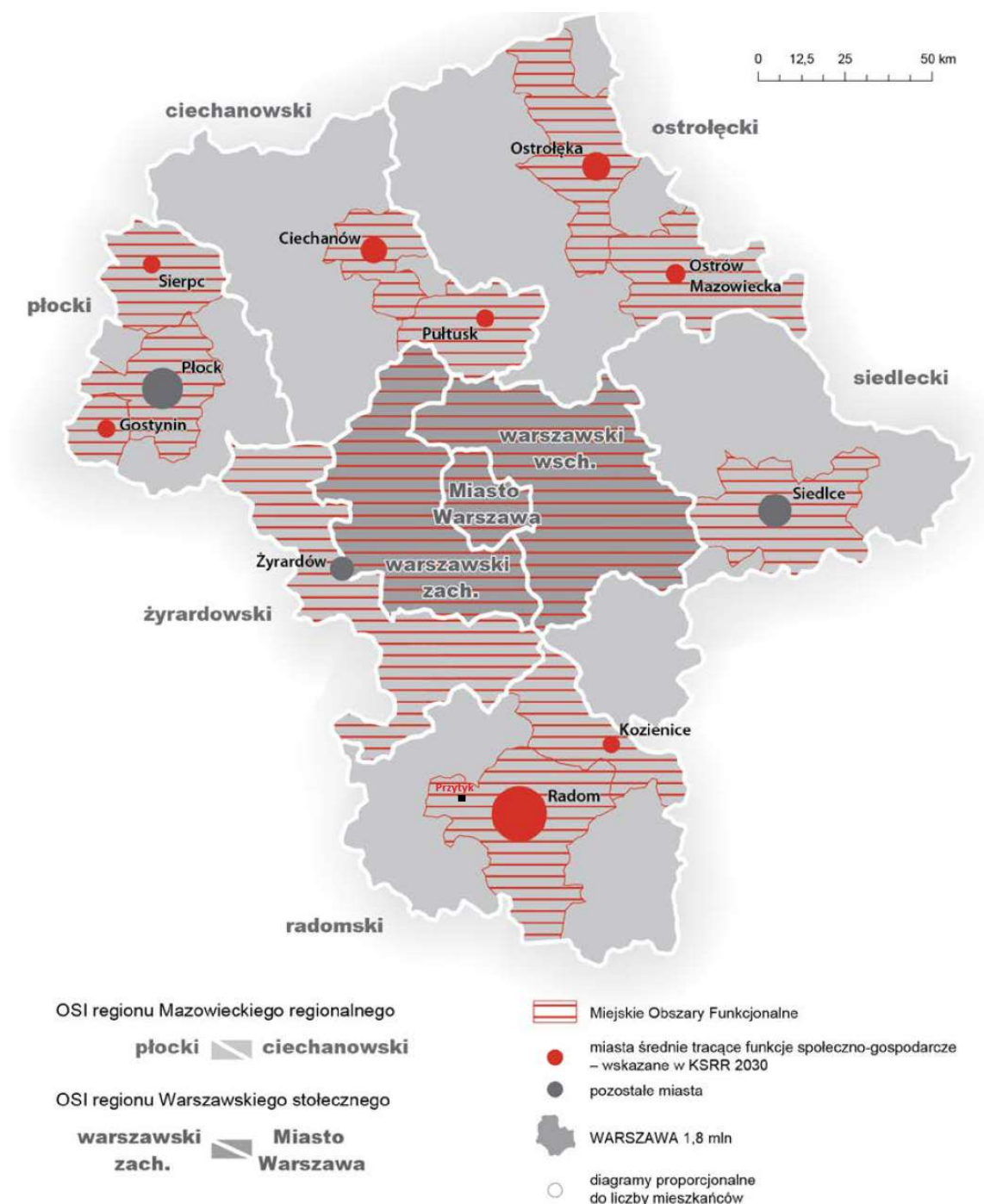

Źródło: opracowanie własne na podstawie Strategii Rozwoju województwa mazowieckiego 2030+.

Radomski obszar strategicznej interwencji

Interwencja w OSI radomskim zorientowana będzie na pobudzenie społeczno-gospodarcze, w tym restrukturyzację branż przemysłowych, aktywizację zawodową osób długotrwale bezrobotnych, wzmocnienie bazy dochodowej samorządów lokalnych i poprawę warunków życia mieszkańców. Wysoki potencjał w postaci bazy przemysłowej miast oraz funkcjonowanie uczelni wyższych, instytucji naukowych i klastrów powinny stanowić podstawę rozwoju nowych branż, w tym w obszarze przemysłu 4.0, w celu rozwoju lokalnych rynków pracy.

Rysunek 14. Obszary strategicznej interwencji województwa mazowieckiego

Źródło: opracowanie własne na podstawie Strategii Rozwoju województwa mazowieckiego 2030+.

Ponadto szansę na rozwój i wzmacnianie konkurencyjności przedsiębiorstw, w tym w zakresie przetwórstwa żywności, stwarzają specjalizacje produkcji rolniczej podregionu. Poprawa dostępności komunikacyjnej wewnątrz obszaru, zwłaszcza za pomocą zintegrowanego, niskoemisyjnego transportu publicznego i niezmotoryzowanego przyczyni się do zwiększenia mobilności mieszkańców i wpłynie pozytywnie na ich aktywizację społeczną oraz zawodową. Wspierane będą działania na rzecz podniesienia jakości kapitału ludzkiego i społecznego, zwłaszcza poprzez rozwój oferty edukacyjnej, w tym ukierunkowanej na podnoszenie lub zmianę kwalifikacji zawodowych osób dorosłych. Zapewnienie atrakcyjnej oferty edukacyjnej będzie także kluczowe dla zatrzymania ludzi młodych w podregionie. W tym celu niezbędna będzie także poprawa dostępności do usług i infrastruktury społecznej w zakresie ochrony zdrowia.

Działania w OSI radomskim skoncentrowane będą na wskazanych poniżej obszarach:

1. Wsparcie rozwoju społeczno-gospodarczego obszaru poprzez:
 - rozwój skoordynowanej oferty inwestycyjnej, w tym zapewnienie terenów inwestycyjnych i poprawę ich dostępności transportowej,
 - zapewnienie atrakcyjnej oferty edukacyjnej i wzbogacenie bazy dydaktycznej,
 - aktywizację osób bezrobotnych i wspieranie przedsiębiorczości, w tym przez wspieranie uczenia się przez całe życie, doradztwo i kształcenie zawodowe, zapewnienie opieki nad dziećmi,
 - rozwój instytucji otoczenia biznesu,
 - poprawę dostępu do infrastruktury zdrowotnej i specjalistycznej opieki zdrowotnej,
 - rozwój strefy okołolotniskowej oraz budowę bazy logistycznej.
2. Poprawa dostępności obszaru poprzez:
 - rozwój transportu kolejowego z wykorzystaniem nowych i zmodernizowanych linii kolejowych oraz uzupełnienie sieci przystanków,
 - rozwój i poprawę jakości zintegrowanego, niskoemisyjnego transportu zbiorowego,
 - rozwój sieci tras rowerowych i infrastruktury dla pieszych.

Spójność strategii rozwoju gminy ze strategią rozwoju województwa mazowieckiego

Z perspektywy planowania rozwoju, kluczowe jest zagwarantowanie spójności dokumentów strategicznych na wszystkich poziomach ich realizacji. Dokumentem nadrzędnym w relacji do strategii rozwoju miasta i gminy Przytyk jest Strategia rozwoju województwa mazowieckiego 2030+. Z tego powodu, w tabeli poniżej, dokonano zestawienia spójnych celów ze SRWM 2030+ i Strategii rozwoju miasta i gminy Przytyk na lata 2025-2034.

Wszystkie cele zdefiniowane w SRWM2030+ mają swoje odzwierciedlenie w kierunkach działań podejmowanych w ramach Strategii rozwoju miasta i gminy Przytyk na lata 2025-2034.

Tabela 36. Zestawienie spójnych celów z dokumentów strategicznych na poziomie gminy i województwa (SRWM2030+)

Zestawienie spójnych celów i kierunków działań	
Strategia Rozwoju Województwa Mazowieckiego 2030+	Strategia rozwoju miasta i gminy Przytyk na lata 2025-2034
Obszar SRWM 2030+	Kierunki działań w ramach poszczególnych celów
Cel z opisem	
Kierunki działań	
Gospodarka	

Konkurencyjne i innowacyjne Mazowsze Wzrost konkurencyjności regionu poprzez rozwój działalności gospodarczej oraz transfer i wykorzystanie nowych technologii	
1. Wspieranie rozwoju przedsiębiorczości	4.1. TWORZENIE WARUNKÓW SPRZYJAJĄCYCH ROZWOJOWI LOKALNEJ PRZEDSIĘBIORCZOŚCI
2. Rozwój zintegrowanego systemu sprzyjającego generowaniu i absorpcji innowacji	4.2. ROZWÓJ TERENÓW INWESTYCYJNYCH I PROMOWANIE INWESTYCJI ZEWNĘTRZNYCH
3. Cyfryzacja gospodarki	4.2. ROZWÓJ TERENÓW INWESTYCYJNYCH I PROMOWANIE INWESTYCJI ZEWNĘTRZNYCH
4. Rozwój konkurencyjnej gospodarki	4.2. ROZWÓJ TERENÓW INWESTYCYJNYCH I PROMOWANIE INWESTYCJI ZEWNĘTRZNYCH 4.3. INTENSIFYKACJA DZIAŁAŃ PROMOCYJNYCH GMINY I WSPÓŁPRACY W RAMACH PARTNERSTWA
5. Rozwój miast jako centrów aktywności gospodarczej	1.1. MODERNIZACJA DRÓG GMINNYCH WRAZ Z INFRASTRUKTURĄ TOWARZYSZĄCĄ 1.2. ROZBUDOWA I UNOWOCZEŚNIENIE TRANSPORTU PUBLICZNEGO ORAZ TRANSPORTU NISKOEMISYJNEGO 4.3. INTENSIFYKACJA DZIAŁAŃ PROMOCYJNYCH GMINY I WSPÓŁPRACY W RAMACH PARTNERSTWA
6. Aktywizacja gospodarcza obszarów wiejskich	3.3. WDRAŻANIE ODNAWIALNYCH ŹRÓDEŁ ENERGII (OZE) 4.1. TWORZENIE WARUNKÓW SPRZYJAJĄCYCH ROZWOJOWI LOKALNEJ PRZEDSIĘBIORCZOŚCI
Dostępność Dostępne i mobilne Mazowsze Poprawa dostępności i spójności terytorialnej regionu przy ograniczeniu presji na przestrzeń i środowisko, kształtowanie ładu przestrzennego	
7. Zwiększenie dostępności transportowej i spójności przestrzennej regionu oraz udziału środków transportu przyjaznych dla środowiska, mieszkańców i przestrzeni	1.1. MODERNIZACJA DRÓG GMINNYCH WRAZ Z INFRASTRUKTURĄ TOWARZYSZĄCĄ 1.2. ROZBUDOWA I UNOWOCZEŚNIENIE TRANSPORTU PUBLICZNEGO ORAZ TRANSPORTU NISKOEMISYJNEGO 3.3. WDRAŻANIE ODNAWIALNYCH ŹRÓDEŁ ENERGII (OZE)
8. Rozwój uporządkowanej sieci osadniczej, sprzyjającej wykorzystaniu transportu zbiorowego i ruchowi niezmotoryzowanemu	1.1. MODERNIZACJA DRÓG GMINNYCH WRAZ Z INFRASTRUKTURĄ TOWARZYSZĄCĄ 1.2. ROZBUDOWA I UNOWOCZEŚNIENIE TRANSPORTU PUBLICZNEGO ORAZ TRANSPORTU NISKOEMISYJNEGO 3.1. ZWIĘKSZENIE DOSTĘPNOŚCI, ATRAKCYJNOŚCI I ESTETYKI PRZESTRZENI PUBLICZNYCH ORAZ TERENÓW ZIELONYCH 3.2. POPRAWA ŁADU PRZESTRZENNEGO
9. Udrożnienie systemu tranzytowego i ograniczenie ruchu tranzytowego na pozostałych trasach	1.1. MODERNIZACJA DRÓG GMINNYCH WRAZ Z INFRASTRUKTURĄ TOWARZYSZĄCĄ 1.2. ROZBUDOWA I UNOWOCZEŚNIENIE TRANSPORTU PUBLICZNEGO ORAZ TRANSPORTU NISKOEMISYJNEGO 3.2. POPRAWA ŁADU PRZESTRZENNEGO
Środowisko i energetyka Zielone i niskoemisyjne Mazowsze Poprawa stanu środowiska poprzez racjonalne gospodarowanie zasobami przyrody	

10. Zapewnienie trwałego i zrównoważonego rozwoju oraz zachowanie wysokich walorów środowiska	1.3. ROZBUDOWA SIECI KANALIZACYJNEJ I WODOCIĄGOWEJ 2.3. POSZERZENIE OFERTY KULTURALNO-REKREACYJNEJ 3.1. ZWIĘKSZENIE DOSTĘPNOŚCI, ATRAKCYJNOŚCI I ESTETYKI PRZESTRZENI PUBLICZNYCH ORAZ TERENÓW ZIELONYCH 3.2. POPRAWA ŁADU PRZESTRZENNEGO
11. Proekologiczna transformacja energetyki	3.3. WDRAŻANIE ODNAWIALNYCH ŹRÓDEŁ ENERGII (OZE) 1.3. ROZBUDOWA SIECI KANALIZACYJNEJ I WODOCIĄGOWEJ
12. Przeciwdziałanie zagrożeniom naturalnym i adaptacja do zmian klimatu	1.3. ROZBUDOWA SIECI KANALIZACYJNEJ I WODOCIĄGOWEJ 3.1. ZWIĘKSZENIE DOSTĘPNOŚCI, ATRAKCYJNOŚCI I ESTETYKI PRZESTRZENI PUBLICZNYCH ORAZ TERENÓW ZIELONYCH 3.3. WDRAŻANIE ODNAWIALNYCH ŹRÓDEŁ ENERGII (OZE)
13. Poprawa jakości środowiska	1.3. ROZBUDOWA SIECI KANALIZACYJNEJ I WODOCIĄGOWEJ 3.3. WDRAŻANIE ODNAWIALNYCH ŹRÓDEŁ ENERGII (OZE)
14. Podnoszenie efektywności energetycznej	3.3. WDRAŻANIE ODNAWIALNYCH ŹRÓDEŁ ENERGII (OZE)
Spółeczeństwo Mazowsze zintegrowane społecznie Poprawa jakości i dostępności do usług społecznych oraz wzmocnienie kapitału ludzkiego i społecznego w ramach nowoczesnej gospodarki	
15. Rozwój kapitału ludzkiego i społecznego	2.1. POPRAWA DOSTĘPNOŚCI POMOCY SPOŁECZNEJ I OPIEKI ZDROWOTNEJ 2.2. ZWIĘKSZENIE SKUTECZNOŚCI REALIZACJI ZADAŃ W ZAKRESIE OŚWIATY I WYCHOWANIA
16. Podnoszenie standardów funkcjonowania infrastruktury społecznej oraz zmniejszanie różnic w dostępie do świadczeń zdrowotnych i opiekuńczych	2.1. POPRAWA DOSTĘPNOŚCI POMOCY SPOŁECZNEJ I OPIEKI ZDROWOTNEJ 2.3. POSZERZENIE OFERTY KULTURALNO-REKREACYJNEJ
17. Aktywizacja społeczno-gospodarcza mieszkańców	2.1. POPRAWA DOSTĘPNOŚCI POMOCY SPOŁECZNEJ I OPIEKI ZDROWOTNEJ 2.2. ZWIĘKSZENIE SKUTECZNOŚCI REALIZACJI ZADAŃ W ZAKRESIE OŚWIATY I WYCHOWANIA 4.1. TWORZENIE WARUNKÓW SPRZYJAJĄCYCH ROZWOJOWI LOKALNEJ PRZEDSIĘBIORCZOŚCI
18. Rozwój priorytetowych dla województwa dziedzin nauki	2.2. ZWIĘKSZENIE SKUTECZNOŚCI REALIZACJI ZADAŃ W ZAKRESIE OŚWIATY I WYCHOWANIA
19. Włączenie i integracja społeczna	2.1. POPRAWA DOSTĘPNOŚCI POMOCY SPOŁECZNEJ I OPIEKI ZDROWOTNEJ 3.3. WDRAŻANIE ODNAWIALNYCH ŹRÓDEŁ ENERGII (OZE) 4.1. TWORZENIE WARUNKÓW SPRZYJAJĄCYCH ROZWOJOWI LOKALNEJ PRZEDSIĘBIORCZOŚCI
Kultura i dziedzictwo Mazowsze bogate kulturowo Wykorzystanie walorów środowiska przyrodniczego oraz potencjału kulturowego i turystycznego dla rozwoju województwa i poprawy jakości życia	
20. Ochrona i wykorzystanie zasobów dziedzictwa kulturowego	2.3. POSZERZENIE OFERTY KULTURALNO-REKREACYJNEJ 3.2. POPRAWA ŁADU PRZESTRZENNEGO
21. Wykorzystanie walorów środowiska przyrodniczego, potencjału kulturowego	2.3. POSZERZENIE OFERTY KULTURALNO-REKREACYJNEJ 3.2. POPRAWA ŁADU PRZESTRZENNEGO

i turystycznego dla rozwoju gospodarczego i promocji województwa	4.3. INTENSYFIKACJA DZIAŁAŃ PROMOCYJNYCH GMINY I WSPÓŁPRACY W RAMACH PARTNERSTWA
22. Upowszechnianie kultury i twórczości	2.3. POSZERZENIE OFERTY KULTURALNO-REKREACYJNEJ
23. Kreowanie miast i wsi jako centrów aktywności kulturalnej i turystycznej	2.3. POSZERZENIE OFERTY KULTURALNO-REKREACYJNEJ 3.1. ZWIĘKSZENIE DOSTĘPNOŚCI, ATRAKCYJNOŚCI I ESTETYKI PRZESTRZENI PUBLICZNYCH ORAZ TERENÓW ZIELONYCH 4.1. TWORZENIE WARUNKÓW SPRZYJAJĄCYCH ROZWOJOWI LOKALNEJ PRZEDSIĘBIORCZOŚCI 4.3. INTENSYFIKACJA DZIAŁAŃ PROMOCYJNYCH GMINY I WSPÓŁPRACY W RAMACH PARTNERSTWA

Źródło: opracowanie własne.

System realizacji strategii, w tym wytyczne do sporządzenia dokumentów wykonawczych

Skuteczna i efektywna realizacja przyjętych założeń Strategii rozwoju miasta i gminy Przytyk na lata 2025-2034 będzie możliwa dzięki odpowiedniemu systemowi jej wdrażania, a następnie monitoringowi oraz ewaluacji i ewentualnej aktualizacji w związku ze zmianami zachodzącymi w gminie lub jej otoczeniu. Podobnie jak inne jednostki samorządu terytorialnego na szczeblu gminy wdrażające strategie rozwoju, Urząd Miasta i Gminy Przytyk będzie gromadził i na bieżąco analizował dane dotyczące realizacji celów strategicznych, operacyjnych i kierunków działania. Wprowadzony zostanie system stałej kontroli i oceny efektów realizacji ustaleń Strategii. Pozwoli on na wczesne zdiagnozowanie nieprawidłowości, a następnie przeciwdziałanie im oraz zapobieganie ich negatywnym skutkom w przyszłości.

Należy pamiętać, że niniejszy dokument ma charakter ponadkadencyjny. Planowanie strategiczne jest procesem ciągłym, wymagającym ciągłej pracy nad wprowadzeniem zmian i podnoszeniem jego jakości. Niezwykle istotne jest partnerstwo ponadgminne. Wdrażanie wytyczonych planów zakłada potrzebę nie tylko inwestycji, ale też zmiany mentalności, stosunków społecznych oraz kultury lokalnej, co jest procesem rozłożonym na wiele lat.

Podstawowym elementem wdrażania niniejszej Strategii będzie obowiązek pracowników Urzędu oraz jednostek organizacyjnych do zapoznania się z dokumentem oraz wyznaczenie obszarów odpowiedzialności. Dodatkowo, wskazane jest przyjęcie lub aktualizacja szczegółowych planów i programów określających dokładny zakres działań koniecznych do realizacji każdego celu strategicznego.

Wskazane wyżej działania mogą rodzić w przyszłości konieczność rewizji dokumentów o charakterze strategicznym zarówno wielorocznych, jak i jednorocznych. Na dzień tworzenia niniejszej strategii jest ona zgodna z dokumentami strategicznymi funkcjonującymi w przestrzeni instytucjonalnej gminy.

Ważna dla powodzenia procesu realizacji strategii będzie dobra współpraca z otoczeniem społeczno-gospodarczym (m. in. lokalnymi organizacjami pozarządowymi, a także z innymi jednostkami samorządu terytorialnego i administracją rządową). Ponadto gmina powinna aktywnie uczestniczyć

w konsultacjach strategii rozwoju oraz innych dokumentów strategicznych przyjmowanych przez podmioty z jej otoczenia, w tym szczególnie gminy sąsiednie oraz powiat radomski. Da to możliwość zagwarantowania spójności wszystkich przyjmowanych w otoczeniu gminy programów rozwoju. W chwili przyjęcia dokumentów przez ww. podmioty, gmina może nadal weryfikować zgodność z nimi zapisów swojej strategii rozwoju i w razie potrzeby dokonać jej aktualizacji.

Dla wdrożenia zasady angażowania organizacji pozarządowych we wspólne przedsięwzięcia na rzecz rozwoju gminy (partycypacji podmiotów trzeciego sektora), wybrane projekty mogą być realizowane w partnerstwach z NGO. Da to szansę na dotarcie do i aktywację większej liczby odbiorców.

System monitorowania strategii będzie pełnił zadania kontrolne oraz służył weryfikacji skuteczności wdrażanych przedsięwzięć. Efekty realizacji Strategii mogą być monitorowane i opisywane w corocznym Raporcie o stanie gminy, który jest obowiązkowym dokumentem zgodnie z art. 28aa

ust. 1 ustawy o samorządzie gminnym. Jednocześnie monitorowanie strategii umożliwi także rzetelne informowanie podmiotów zewnętrznych o uzyskanych wynikach, zrealizowanych działaniach, osiągniętych celach i planowanych strategicznych inwestycjach czy projektach.

Dodatkowo gmina może dążyć do wprowadzenia rozwiązań związanych z inteligentnym zarządzaniem, wykorzystując nowoczesne technologie teleinformatyczne, które są coraz bardziej dostępne nawet dla niewielkich podmiotów wśród jednostek samorządu terytorialnego. Narzędzia te mogą wpływać na sprawną pracę Urzędu, jednostek podległych, ale również usprawniać ochronę środowiska i dawać możliwości pomiaru jakości życia w gminie.

W przypadku pojawiania się nowych wyzwań rozwojowych Burmistrz Miasta i Gminy Przytyk we współpracy z odpowiednimi referatami Urzędu może identyfikować potrzebę aktualizacji zapisów Strategii. W celu zapewnienia wsparcia merytorycznego oraz uspołecznienie procesu oceny realizacji Strategii proces ten może być działaniem sformalizowanym lub prowadzonym ad hoc. W takiej sytuacji zadaniem burmistrza lub zespołu może być określenie propozycji aktualizacji Strategii. Podstawą ewentualnych zmian będą wnioski poszczególnych referatów realizujących zadania oraz wyniki monitoringu i raport z realizacji Strategii. Propozycje weryfikacji Strategii przedstawiane będą przez Burmistrza Radzie Miasta w formie projektu zmian, zgodnie z procedurą wprowadzania zmiany do uchwały po przeprowadzeniu konsultacji społecznych i zebraniu w jej wyniku wniosków i uwag.

Należy podkreślić, że celowo w niniejszej Strategii nie narzuca się nadmiernie sformalizowanych procedur, wymagających tworzenia stałych komisji czy zespołów. Ich istnienie w wielu samorządach ma charakter fasadowy, utrudniający oddolne inicjatywy czy sprawne realizowanie zmian.

W zakresie systemu realizacji strategii proponowany jest następujący podział kompetencji:

Strategia powinna stanowić główny punkt odniesienia przy tworzeniu lub aktualizowaniu gminnych dokumentów strategicznych, planistycznych lub operacyjnych. Z założenia, tworzone w przyszłości dokumenty powinny być zgodne z treścią Strategii – mają one bowiem w stosunku do Strategii charakter dokumentów wykonawczych.

Ramy finansowe i źródła finansowania

Ze względu na uwarunkowania wynikające z ograniczonej wysokości dochodów własnych gmina Przytyk na bieżąco szuka (i będzie w przyszłości kontynuować ten proces) możliwości pozyskania zewnętrznych źródeł finansowania działalności (w tym kierunków działań przewidzianych w Strategii), zarówno stanowiących wydatki bieżące, jak i majątkowe. Analizy te obejmują badanie możliwości aplikowania o:

- środki z Unii Europejskiej – możliwości pozyskania funduszy unijnych w ramach nowej perspektywy finansowej na lata 2021-2027 z programów krajowych i regionalnych, m.in. Funduszu Odbudowy, Europejskiego Funduszu Społecznego Plus (EFS+) czy Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego (Program Fundusze Europejskie na Infrastrukturę, Klimat, Środowisko na lata 2021-2027; Program LIFE; Fundusze Europejskie dla Nowoczesnej Gospodarki; Fundusze Europejskie dla Rozwoju Społecznego, Program Regionalny: Fundusze Europejskie dla Mazowsza 2021-2027);
- pozostałe programy europejskie, m.in. EOG oraz Fundusze Norweskie i Fundusze Szwajcarskie;
- środki z budżetu Państwa m.in. dotacje celowe Ministerstw, Fundusz Inwestycji Lokalnych, Program Inwestycji Strategicznych i inne w obszarze ochrony środowiska, bezpieczeństwa publicznego, sportu, kultury, edukacji i innych;
- środki funduszy celowych np. Narodowego Funduszu Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej, Wojewódzkiego Funduszu Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej, Banku Gospodarstwa Krajowego, Funduszu Pracy, Państwowego Funduszu Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych, Funduszu Rozwoju Kultury Fizycznej;
- środki z programów europejskich i krajowych dedykowanych dla organizacji pozarządowych;
- z programu jednostek samorządu terytorialnego wyższych szczebli, w tym zwłaszcza programów finansowanych ze środków samorządu województwa mazowieckiego;
- z innych zwrotnych i bezzwrotnych źródeł finansowania, dystrybuowanych przez podmioty publiczne i prywatne.
- środki prywatne (inwestycje realizowane w całości przez osoby prywatne lub w częściowo z udziałem gminy w formule partnerstwa publiczno-prywatnego) lub społeczne (np. spółdzielcze).

Jak w innych polskich gminach, powyższe instrumenty finansowe oraz środki własne gminy zabezpieczone w jej budżecie to potencjalne źródła finansowania działań podejmowanych w związku z realizacją zapisów strategii rozwoju.

Najprawdopodobniej dominującymi źródłami finansowania przedsięwzięć rozwojowych będą dochody własne gminy, w szczególności udział w podatku dochodowym od osób fizycznych i podatek od nieruchomości. Większość zadań przewidzianych w strategii realizowanych będzie w ramach bieżącej działalności poszczególnych komórek Urzędu Miejskiego oraz jednostek organizacyjnych miasta i gminy Przytyk.

Realizacja części zadań przewidzianych w Strategii może wymagać również współpracy z gminami sąsiednimi, powiatem radomskim, województwem mazowieckim i ich jednostkami organizacyjnymi, a także związkami międzygminnymi, spółkami komunalnymi i stowarzyszeniami, których członkiem jest gmina. Współpraca ta może obejmować także wymiar finansowy, w tym przekazanie dotacji na realizację powierzonych gminie zadań.

Podstawę do określenia ram finansowych działań strategicznych stanowić będzie budżet gminy oraz wieloletnia prognoza finansowa. Będą w niej określone finansowane długookresowe cele strategiczne.

Tabela 37. Prognozowane środki budżetowe w okresie realizacji Strategii w PLN

Rok	Dochody ogółem	Wydatki ogółem	Wydatki majątkowe	Wydatki bieżące
2024	51 496 237,96	59 457 506,26	19 007 240,41	40 450 265,85
2025	50 918 802,76	49 037 022,76	11 643 895,33	37 393 127,43
2026	40 901 727,00	39 007 947,00	390 465,81	38 617 481,19
2027	41 946 146,00	40 095 421,00	545 736,89	39 549 684,11
2028	43 116 439,00	41 213 752,00	718 390,44	40 495 361,56
2029	44 233 566,00	42 342 841,00	1 013 673,79	41 329 167,21
2030	45 535 654,00	43 740 429,00	1 312 152,00	42 428 277,00
2031	46 820 109,00	45 252 109,00	1 566 041,00	43 686 068,00
2032	47 884 321,00	46 316 321,00	1 612 424,00	44 703 897,00
2033	48 973 011,00	47 005 011,00	1 256 848,00	45 748 163,00
2034	51 286 740,00	49 586 740,00	3 117 219,00	46 469 521,00
Ogółem	513 112 753,72	503 055 100,02	42 184 086,67	460 871 013,35

Źródło: opracowanie własne na podstawie uchwały nr IV/45/2024 Rady Miejskiej w Przytyku z dnia 16 września 2024 r. w sprawie zmiany Uchwały Nr LIII.441.2023 Rady Gminy Przytyk z dnia 29 grudnia 2023 roku w sprawie Wieloletniej Prognozy Finansowej Gminy Przytyk na lata 2024-2034.

Powyższa tabela przedstawia prognozę wysokości głównych kategorii budżetowych w latach 2024-2034 na podstawie uchwały Rady Miejskiej w Przytyku w sprawie zmiany Wieloletniej Prognozy Finansowej (WPF) na lata 2024 – 2034. W analizowanych latach łączne dochody mają wynieść ponad 513 mln PLN, natomiast wydatki około 503 mln PLN.

Zgodnie z art. 226 ust. 1 ustawy o finansach publicznych WPF powinna być realistyczna i określać dla każdego roku realne do uzyskania dochody i poniesione wydatki. Należy więc pamiętać, że prognozowane w WPF środki nie uwzględniają potencjalnych dochodów, które mogą pochodzić z pozyskanych w przyszłości dotacji.

Załączniki

Załącznik 1. Wzór ankiety

Załącznik 2. Zarządzenie w sprawie Zespołu

Załącznik 1. Wzór ankiety

Część merytoryczna:

1. Czy w ciągu ostatniego roku załatwiał/a Pan/i jakąś sprawę w Urzędzie Miejskim? (osobiście bądź zdalnie)
2. Jak, ogólnie rzecz biorąc, ocenia Pan/i pracę urzędników zatrudnionych w Urzędzie Miejskim w Przytyku?
3. Jak ocenia Pan/i w swoim miejscu zamieszkania stan środowiska naturalnego:
 - czystość środowiska naturalnego,
 - jakość wody pitnej,
 - dbałość instytucji publicznych o stan środowiska przyrodniczego,
 - estetykę budynków publicznych (ich wygląd),
 - czystość miejsc publicznych (np. placów, parków, ulic, itp.),
 - odbiór śmieci z gospodarstw domowych.
4. Jak ocenia Pan/i w miejscu zamieszkania jakość i dostępność infrastruktury:
 - dostępność transportu zbiorowego na terenie gminy (np. komunikacji publicznej),
 - jakość/stan nawierzchni dróg/ulic,
 - dostępność tras rowerowych,
 - bezpieczeństwo na drogach,
 - utrzymanie dróg publicznych w zimie (np. odśnieżanie),
 - jakość/stan dróg dla pieszych/chodników (dostępność, oświetlenie),
 - jakość infrastruktury komunalnej (wodociągi, kanalizacja),
 - dostęp do Internetu.
5. Jak ocenia Pan/i w swoim miejscu zamieszkania usługi dla dzieci i młodzieży:
 - jakość nauczania w szkole podstawowej,
 - dostępność przedszkoli w tym czas ich otwarcia,
 - dostępność placów zabaw dla dzieci,
 - jakość infrastruktury oświatowej,
 - dostępność różnych form ciekawego spędzania czasu wolnego dla dzieci i młodzieży.
6. Jak ocenia Pan/i w swoim miejscu zamieszkania usługi społeczne i zdrowotne:
 - działalność instytucji pomocy społecznej,
 - przystosowanie budynków publicznych do potrzeb osób niepełnosprawnych,
 - pomoc udzielaną przez instytucje gminne osobom znajdującym się w gorszym położeniu,
 - zainteresowanie instytucji gminnych problemami seniorów,
 - dostęp do lekarzy pierwszego kontaktu,
 - dostęp do lekarzy specjalistów,
 - funkcjonowanie aptek.

7. Jakie problemy społeczne są największymi wyzwaniami w Pana/i miejscu zamieszkania:

- alkoholizm,
- narkomania,
- ubóstwo,
- bezdomność,
- wandalizm/niszczenie mienia publicznego,
- bezrobocie,
- przemoc domowa,
- niepełnosprawność i długotrwała choroba,
- niska aktywność społeczna i obywatelska,
- migracje młodych mieszkańców do większych ośrodków,
- zaburzenia psychiczne (w tym m.in. depresja, nerwica, demencja, zaburzenia snu, odżywiania),
- zaśmiecenie okolicy,
- samotność, wykluczenie osób starszych,
- przestępczość.

8. Jak ocenia Pan/i w swoim miejscu zamieszkania instytucje kultury, sportu i rekreacji:

- działalność gminnych instytucji kultury,
- możliwość czynnego uprawiania sportu,
- dostęp do miejsc rekreacji w najbliższej okolicy zamieszkania.

9. Czy w ciągu ostatniego roku uczestniczył/a Pan/i w imprezach kulturalnych/rozrywkowych organizowanych przez Urząd Miejski i instytucje kultury?

10. Jak, ogólnie rzecz biorąc, ocenia Pan/i organizowane na terenie miasta i gminy Przytyk imprezy kulturalne/rozrywkowe?

11. Jakich wydarzeń kulturalnych/rozrywkowych brakuje na terenie miasta i gminy Przytyk?

12. Jak ocenia Pan/i w miejscu zamieszkania warunki ekonomiczne i inwestycyjne:

- dostępność miejsc pracy,
- warunki dla zakładania i prowadzenia działalności gospodarczej,
- wsparcie udzielane przedsiębiorcom przez gminę,
- wysokość zarobków,
- możliwość znalezienia satysfakcjonującej pracy,
- dostępność terenów inwestycyjnych do prowadzenia działalności gospodarczej,
- dostępność terenów inwestycyjnych do zamieszkania (działki budowlane).

13. Czy miasto i gmina Przytyk jest dobrze promowana na zewnątrz?

14. Prawo nakłada na gminę obowiązek równoczesnej realizacji wielu zadań. Które dziedziny, Pana/i zdaniem, powinny być szczególnie wspierane:

- bezpieczeństwo publiczne,
- pomoc społeczna,
- infrastruktura drogowa,
- oświata i opieka przedszkolna,

- sport i rekreacja,
- wodociągi i kanalizacja,
- zajęcia pozalekcyjne dla dzieci,
- ochrona i profilaktyka zdrowia,
- promocja gminy,
- rozwój turystyki,
- działalność instytucji kultury,
- tereny zielone, rekreacyjne,
- wsparcie organizacji społecznych,
- czystość ulic i terenów publicznych.

15. Jakie konkretne przedsięwzięcia wymagają realizacji, aby w mieście i gminie Przytyk żyło się lepiej?
16. Co jest dla Pana/i największym problemem związanym z życiem w mieście i gminie Przytyk?
17. Jaki według Pana/i jest największy atut miasta i gminy Przytyk?
18. Czy chciałby Pan/i zwrócić uwagę władzom miasta i gminy na jakąś sprawę, która nie została poruszona w tej ankiecie? Jeśli tak, prosimy o opisanie sprawy.

Metryka

19. Płeć:
20. Wiek:
21. Wykształcenie:
22. Zatrudnienie:
23. Od ilu lat mieszka Pan/i w mieście i gminie Przytyk?
24. Proszę wskazać obszar miasta i gminy Przytyk, w którym Pan/i mieszka.

Załącznik 2. Zarządzenie w sprawie Zespołu ds. pracy nad Strategią rozwoju

ZARZĄDZENIE Nr 78.2024
BURMISTRZA MIASTA I GMINY PRZYTYK
z dnia 14 października 2024 r.

**w sprawie powołania zespołu ds. opracowania Strategii
Rozwoju Miasta i Gminy Przytyk na lata 2025-2034**

Na podstawie art. 30 ust. 1 i ust. 2 pkt 2 ustawy z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (t.j. Dz.U. z 2024 r., poz. 1465) oraz Uchwały nr IV.37.2024 z dnia 16 września 2024 r. w sprawie przystąpienia do opracowania projektu Strategii Rozwoju Miasta i Gminy Przytyk na lata 2025-2035 oraz określenia szczegółowego trybu i harmonogramu opracowania projektu strategii, w tym trybu konsultacji (Dz. Urz. Woj. Maz. z 2024 r., poz. 8818), zarządzam, co następuje:

§ 1. W związku z przystąpieniem do opracowania Strategii Rozwoju Miasta i Gminy Przytyk na lata 2025-2035, powołuje się Zespół ds. opracowania Strategii w następującym składzie:

- 1) Krzysztof Woźniak, Sekretarz Miasta i Gminy – przewodniczący zespołu
- 2) Katarzyna Wencel, Zastępca Burmistrza Miasta i Gminy – członek zespołu
- 3) Anna Rogulska, Skarbnik Miasta i Gminy – członek zespołu
- 4) Karolina Rek, Kierownik Referatu Gospodarki Nieruchomościami, Budownictwa i Ochrony Środowiska, Stowarzyszenie Przysiań nad Radomką – członek zespołu
- 5) Marlena Romanowska, Kierownik Referatu Oświaty – członek zespołu
- 6) Anna Kosuniak, Samodzielne stanowisko ds. promocji gminy i komunikacji społecznej, obsługa Rady Miejskiej, Stowarzyszenie LKS Sokół Przytyk – członek zespołu
- 7) Małgorzata Mizerska-Kot, Samodzielne stanowisko pracy ds. obrony cywilnej, zarządzania kryzysowego, rolnictwa, spraw wojskowych oraz dróg – członek zespołu
- 8) Agnieszka Midzio, Kierownik GOPS w Przytyku – członek zespołu
- 9) Magdalena Olga Frynas-Duda – Dyrektor SPZOZ w Przytyku wraz z Filią we Wrzeszczowie – członek zespołu
- 10) Ilona Drabik, Dyrektor CKiB w Przytyku – członek zespołu
- 11) Monika Rdzanek, Dyrektor PSP w Przytyku – członek zespołu
- 12) Jolanta Kowalik, Dyrektor PSP we Wrzosie, Stowarzyszenie Wrzosowisko – członek zespołu
- 13) Witold Kosiec, Dyrektor PSP we Wrzeszczowie – członek zespołu
- 14) Anna Kowalczyk, Dyrektor PP w Przytyku, Caritas – członek zespołu
- 15) Ewa Olszewska, Przewodnicząca Rady Miejskiej w Przytyku, przedstawicielka środowiska medycznego – członek zespołu
- 16) Agnieszka Drabik, Radna Rady Miejskiej w Przytyku, Przewodnicząca Komisji Edukacji, Kultury i Kultury Fizycznej, rolnik – członek zespołu
- 17) Mirosław Rogulski, Radny Rady Miejskiej w Przytyku, rolnik, przedstawiciel OSP – członek zespołu
- 18) Paweł Kołaczek, przedsiębiorca – członek zespołu
- 19) Krzysztof Wlazło, przedsiębiorca, rolnik, przedstawiciel OSP – członek zespołu
- 20) Paweł Wlazło, KS Grom Przytyk – członek zespołu.

§ 2. Zadaniem Zespołu ds. opracowania Strategii jest udział w przygotowaniu projektu Strategii Rozwoju Miasta i Gminy Przytyk na lata 2025-2035, a w szczególności:

- 1) udział w spotkaniach i warsztatach mających na celu określenie:
 - a) głównych problemów rozwoju,
 - b) założeń dot. wizji rozwoju oraz celów strategicznych, celów operacyjnych i kierunków działań,
 - c) założeń dot. systemu realizacji,
 - d) modelu struktury funkcjonalno-przestrzennej,
- 2) weryfikowanie lub opiniowanie założeń do opracowanego przez ekspertów zewnętrznych projektu Strategii,
- 3) uzgadnianie ewentualnych kwestii spornych związanych z wnioskami, uwagami oraz postulatami zgłaszanymi do projektu Strategii.

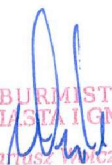
§ 3. Zobowiązuje się pracowników Urzędu Miejskiego w Przytyku oraz kierowników jednostek organizacyjnych Gminy do merytorycznej współpracy z Zespołem ds. opracowania Strategii w tym, w razie konieczności, do przekazywania niezbędnych informacji i materiałów.

§ 4. W trakcie prac Zespołu ds. opracowania Strategii mogą brać udział eksperci zewnętrzni i specjaliści oraz osoby spoza składu, w szczególności reprezentujące istotnych dla rozwoju Miasta i Gminy partnerów społeczno-gospodarczych, zaproszeni do współpracy przez Przewodniczącego Zespołu.

§ 5. Opracowany projekt „Strategii Rozwoju Miasta i Gminy Przytyk na lata 2025-2035” podlegać będzie zatwierdzeniu w drodze odrębnej uchwały przez Radę Miejską w Przytyku. Z dniem uchwalenia Strategii rozwoju Zespół ds. opracowania Strategii ulega rozwiązaniu.

§ 6. Wykonanie Zarządzenia powierza się Sekretarzowi Miasta i Gminy.

§ 7. Zarządzenie wchodzi w życie z dniem podpisania.

BURMISTRZ
MIASTA I GMINY
Dariusz Wiczyński

SEKRETARZ
MIASTA I GMINY
Krzysztof Woźniak
11.10.2024r.

